ژیانی هاوەڵان

بۆ نەوجەوانان

نیهاد جەلال حەبیبوڵڵا

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

بەشی یەکەم

ژیانی هاوەڵان بۆ نەوجەوانان

بەشی یەکەم

ژیانی هاوەڵان بۆ نەوجەوانان-بەشی یەکەم

نووسینی: نیهاد جلال حبیب الله

مافی لە چاپدانەوەی پارێزراوە بۆ نوسینگەی تەفسیر

چاپی دووەم ٢٠٢٢ز- ١٤٤٣ك

نوسینگەی تەفسیر
بۆچاپ و بڵاوکردنەوە
هەولێر- شەقامی 30 مەتری تەنیشت منارەی چۆلی
+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com
/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر
حبیب الله ، نیهاد جلال
ژیانی هاوەڵان بۆ نەوجەوانان-بەشی یەکەم، نیهاد جلال حبیب الله (نووسەر).
٢٨٦ لاپەڕە،
١٤* ٢١ سم
بابەت، مێژوویی، ئاینیی
ISBN: 978-9922-654-71-3

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان
هەرێمی کوردستان ژمارە سپاردنی (٢٤٩) ی ساڵی ٢٠٢٠ پێدراوە.

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

دیزاین: نوسینگەی تەفسیر

ژیانی هاوەڵان بۆ نەوجەوانان

بەشی یەکەم

نووسینی
نیهاد جلال حبیب الله

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشکەشە:

* بەوەی نزایەکی خێر بۆ باوکی ئازیزم و دایکی میهرەبانم دەکات.

* بە خوشک و براکانم، هاوسەر و منداڵەکانم، برازا و خوشکەزاکانم.

* بە هەموو منداڵێکی سەر ئەم زەوییە.

* بەو مامۆستایانەی یەکەم پیتی خوێندنیان فێرکردووم، تا ئەمڕۆ.

* بەو کەسەی لە نزای خێر بێبەشم ناکات.

پێشەکی

سوپاس و ستایش بۆ خوای گەورە، خوایە هەموو ستایشێک بۆ تۆ، خوایە هەموو سوپاسێ بۆ تۆ بەو جۆرەی شیاوی شکۆ و گەورەییتە، سەڵات و سەلامی خوا بۆ سەر پێغەمبەری خۆشەویست و ئازیزمان (محمد) بە دایک و باوکەوە بەقوربانی بین. سەڵات و سەلامی خوا لە ئالوبەیتی پێغەمبەر(ﷺ) و هاوەڵانی دەوری.

ئەم نووسینەی بەردەستتان، هەوڵێکی سەرەتاییە، هەتا بتوانین لە ژیانی پێغەمبەرەوە(ﷺ)، تا ئەمڕۆ برێ نموونەی کەسە گەورە و خواناسەکان بخەینە بەردەستی منداڵە ئازیزەکانمان، تا بتوانن پێشەنگییان پێوە بکەن و درێژە بەو ڕێبازە بدەن، بەرگی یەکەمی تایبەت کراوە بە ژیانی پێغەمبەر(ﷺ) و چەند جارێک چاپ کراوە، بەرگی دووەمیشی تایبەت بوو بە خەلیفەکانی پێغەمبەر(ﷺ)، بەرگی سێهەمیشی تایبەت بوو

بە هـاوەڵان کە ژیـانی پـازدە هـاوەڵی لەخـۆدەگرت، بەرگـی چوارەمیشـی تـایبەت بـوو بە هەڵکەوتەکـانی ئیسـلام و تیایـدا ژیـانی یـازدە هەڵـکەوتەی نـاو مێـژووی ئیسـلامی باسـکرابوو، هەریەک لەوانەش دوو جـار چـاپ کـران، بەڵام بە پێویسـتمان زانـی ئەم بەرهەمە دەوڵەمەنـدتر بکەیـن، بـۆیە بەم چەشـنە گۆڕانکاریمان تێدا کرد:

بەرگـی یەکەمـان تـایبەت بە ژیـانی پێغەمـبەر(ﷺ) هێشتەوە.

بەرگـی دووەمـان لەگەڵ ژیـانی هـاوەڵانی تـر یەکخسـت و تیایدا جگە لە پێنج خەلیفەکە، ژیانی پازدە هاوەڵیشمان داناوە.

بەرگی سێهەم درێژە پێدەری ژیـانی هـاوەڵانە و تیایـدا ژیـانی چل و پێنج هـاوەڵی تـری تێدایە، واتە بە خەلیفەکانیشـەوە ژیـانی شەست و پێنج هاوەڵ باسکراوە.

بەرگی چوارەمان تایبەت کرد، بە هەڵکەوتەکـانی ئیسـلام و لە بری یـازدە کەسـایەتی، ژیـانی سـی هەڵکەوتەی نـاو مێژووی ئیسلامیمان باسکردووە.

هاوەڵانی دەوری پێغەمبەر(ﷺ) خۆشەویستی خوا بوون و خوا لەوان ڕازی و ئەوانـیش لەخـوا ڕازی بـوون، هەر ئەوان بـوون وەک پەپـولە بە دەوری پێغەمـبەردا(ﷺ) دەهـاتن و دەچـوون و خۆیـان

کرد بە پردێک، تا ئەم ئایینەی خوا بگەیەنن بە سەرجەم مرۆڤایەتی.

هەر ئەوان بوون پشتیان کردە چێژە کاتیەکان و بەرگەی سەختیەکانیان گرت لە پێناو ڕازی کردنی خواو ڕزگارکردنی مرۆڤایەتیدا.

بۆیە بەڕاستی پێویستە ئەوانە بکەینە سەرمەشق بۆ خۆمان و منداڵ و نەوەکانمان، تا ڕێی سەرفرازی بگرین.

لێرەدا ژیانی هاوەڵانی خۆشەویستمان بە نموونە هێناوە و لە شێوەی گێڕانەوەی ژیانیان و پرسیار و وەڵام و پەند و ئامۆژگاریدا ژیانی هەرکام لەوانمان هێناوە، دواجاریش کۆمەڵێک پرسیارمان داناوە، تا منداڵی ئازیز بەدوای وەڵامەکانیاندا بگەڕێت کەوەڵامەکانیشیان لە خودی ئەم نووسینەدا هەن.

بەو هیوایەی خوای گەورە ئەم کارەی لێوەرگرتبین و پاک و پوخت تەنها لەپێناو خۆیدا بێت.

خەڵکیش بە گشتی و منداڵی موسڵمان بە تایبەتی سوودی لێ ببینن و ئەو هاوەڵانە بکەنە پێشەنگی ژیانیان، بە ئومێدی ئەوەش هەر کەس ئەو نووسینە دەخوێنێتەوە، ئەگەر تەنها بە یەک نزاش بێت ئەم بەندەی خوایە، لە نزا بێ بەش نەکات.

﴿إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الإِصْلاَحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي
إِلاَّ بِاللّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

نهاد جلال حبيب الله

١- أبوبكر الصديق (رضي الله عنه)

یەکەمین و خۆشەویستترین هاوڕێ و هاوەڵی پێغەمبەر(ﷺ) پێشەوا (أبوبكر الصديق)بوو کەپێغەمبەر(ﷺ) هەمیشە حەزی دەکرد لەگەڵ پێشەوا (أبوبكر)دا بێت، هەر بۆیە لە هەموو تەمەنیدا ڕۆژێک لە یەکتر دوور نەدەکەوتنەوە.

پێشەوا (أبوبكر الصديق) خۆی ناوی (عبدالله بن عثمان) بوو کەباپیرە گەورەیان لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) یەکێک بوو، بەڵام خەڵکی پێیان دەوت (أبوبكر).

پرسیار: بۆچی به پێشەوا (أبوبكر)یان دەوت (الصديق)؟

وەڵام: چونکە پێشەوا (أبوبكر) هەمیشە باوەڕی بە قسەکانی پێغەمبەر(ﷺ)دەکرد و بەرانبەریان دوودڵ نەبوو، (الصديق)یش بە واتای کەسی زۆر ڕاستگۆ دێت، چونکە هیچ کەس نەبوو وەک پێشەوا (أبوبكر) بە بێگومان باوەڕی بە پێغەمبەر(ﷺ)هێنابێت.

پێشەوا (أبوبكر)ی ئازیز یەک ساڵ لە دوای لەدایکبوونی

پێغەمبەر(ﷺ) لەدایکبووە، پێشەوا (أبوبکر) لە شاری (مکة)دا لە دایکبوو.

شاری (مکة) ناوچەیەکی وشک و کەم ئاو بوو، چواردەوری شاخ بوو، زەوییەکەی کشتوکاڵی تێدا نەدەکرا، بەڵکو خەڵکەکەی خەریکی بازرگانی و کڕین و فرۆشتن بوون.

کەعبەی ماڵی خواش لە شاری (مکة)دا بوو، بۆیە زۆربەی خەڵک ئەو شارەیان لا پیرۆزبوو و سەردانیان دەکرد، لە شاری (مکة)دا خەڵکی هەژار و دەوڵەمەند هەبوون، دەوڵەمەندەکان زۆر خراپ بوون و یارمەتی هەژارەکانیان نەدەدا، خەڵکەکەشی بتیان دەپەرست.

پرسیار: بتپەرستی واتای چییە؟

وەڵام: بتپەرستی واتە: کەسێک لە جیاتی ئەوەی خوای گەورەیی خۆشبوێت و پەرستشی ئەو بکات، بڕوات بت بپەرستێت کە لە دار و بەرد و قوڕ دروستکراوە، یان مرۆڤ بپەرستێت کەلاوازە و توانای خودای نییە، ئەمەش لە ئایینی ئیسلامدا کوفرێکی گەورەیە، بەڵکو دەبێت موسڵمان تەنها خودا بپەرستێت و ئەوی خۆشبوێت.

دایک و باوکی:

باوکی پێشەوا (أبوبكر) ناوی (عثمان بن عامر) بوو کەخەڵکی پێیان دەوت (أبو قحافة)، لە سەرەتادا باوکی بتپەرست و بێباوەڕبوو، بەڵام لە کۆتاییدا موسڵمانبوو، دایکیشی ناوی (سلمی بنت صخر) بوو کەخەڵکی پییان دەوت (أم الخير).

دایکی پێشەوا (أبوبكر)یش بتپەرست و بێباوەڕ بوو، بەڵام دوای ئەوەی پێغەمبەر(ﷺ) بوو بە پێغەمبەری خوا دایکی پێشەوا (أبوبكر) ماوەیەکی زۆری پێنەچوو موسڵمان بوو.

دایک و باوک و کەسانی پێشەوا (أبوبكر) لە شاری (مكة)دا هەژار و کەم دەسەڵات بوون، چونکە ئەوان هیچ کار و بارێکی شارەکەیان بەدەستەوە نەبوو، تا ئەوەی پێشەوا (أبوبكر) توانی دەسەڵات وەرگرێت.

پرسیار: ئەی پێشەوا (أبوبكر)یش وەک دایک وباوکی بتپەرست بوو؟

وەڵام: پێشەوا (أبوبكر) هەرگیز بتپەرست نەبووە و باوەڕی وابوو دەبێت کەسێک بپەرسترێت کە لە هەموو شتەکان بەهێزتربێت.

باوکی پێشەوا (أبوبكر) هەوڵیدەدا هەر لە منداڵییەوە (أبوبكر) بکات بە بتپەرست، بەڵام پێشەوا (أبوبكر) سەیری کرد

بتەکان ناتوانن هیچ سوودێکی پێبگەیەنن، بۆیە بڕیاریدا بتەکان نەپەرستێت، بەڵکو یەکسەر بەردێکی گرتە بتەکەی بەرانبەری.

ژیانی منداڵی پێشەوا (أبوبكر)(ﷺ):

پێشەوا (أبوبكر) هەر لە منداڵییەوە بە ئاکار و ڕەوشتی جوان خۆی ڕاهێنابوو، ئەو هەوڵیدەدا خۆی لە خراپە و ناپاکی دووربخاتەوە، بەڵکو لە جیاتی ئەوەدا خۆی فێری شتە جوانەکان دەکرد، تا زیرەک و بە توانابێت.

خەڵکی (مكة) سەرقاڵی کاری خراپ و مەی (خمر) خواردنەوەبوون، ئەوان بتیان دەپەرست، لە دار و بەرد و خورما بتیان دروستدەکرد و دوایی پێیان دەوت خودا، فێری داوێن پیسی بووبوون و ستەمیان لە یەکتری دەکرد، بەڵام پێشەوا (أبوبكر) ئامادە نەبوو هیچ کات وەک ئەوان بکات، بەڵکو هەوڵیدەدا خۆی فێری ئیشی چاک بکات و هاوڕێیەتی کەسی چاکی دەکرد، ئەو بوو بە هاوڕێی (محمد بن عبدالله)(ﷺ)، چونکە هەردووکیان ڕقیان لە کاری ناپەسەند بوو و حەزیان لە ڕەوشتی جوان دەکرد.

پەنـد و ئامۆژگاری:

١- دەبێــت لەنــاو هــاوەڵانی پێغەمــبەر(ﷺ) دا پێشــەوا (أبوبکر)مــان لە هەموویــان زیــاتر خۆشــبوێت، چــونکە پێغەمبەر(ﷺ) ئەوی لە هەموویان زیاتر خۆشویستووە.

٢- ئەگەر خەڵکی هەموویان سەرقاڵی کارێکی خراپ بن، نابێت ئێمەش وەک ئەوان بکەین و بڵێین بۆچی ئەوان وادەکەن، با ئێمەش وا بین، بەڵکو دەبێت وەک پێشەوا (أبوبکر) لە خراپە ڕابکەین و بچین بزانین چ ڕەوشتێک جوانە ئەوە بکەین، تا خەڵکانیش لە ئێمەوە فێرببن.

٣- بتپەرستی، یان مرۆڤپەرستی تاوانێکی گەورەیە و مرۆڤ پێی بێباوەڕ دەبێت، بەڵکو دەبێت ئێمە جگە لە خوا هیچ کەس نەپەرستین، تەنها لە ئەو بترسین و تەنها ئەومان لەلا گەورەبێت، چونکە هەموو شتەکان هی خوای گەورەن، ئیتر بت و مرۆڤ و پاشا ئەوانە هەموویان لەناو دەچن.

٤- دەبێت مرۆڤی ژیر بەپەلە هاوڕێی چاک پەیدا بکات و پێکەوە سەرقاڵی ڕەوشت و کاری چاکە بن.

٥- دەبێت هەر لە منداڵیەوە کەسی چاک و بە ڕەوشت بین، نەوەک بڵێین با گەورە بین، ئینجا چاک دەبین.

پێشەوا (أبوبكر)(ﷺ) لەگەڵ دایک و باوکیدا:

پێشەوا (أبوبكر) هەمیشە لەگەڵ دایک و باوکیدا باش بوو، هیچ کەس نەبوو بڵێ (أبوبكر) ئەو خراپەی کرد، دایک و باوکی زۆر لە پێشەوا (أبوبكر) ڕازی بوون، ئەو هەوڵیدەدا دڵیان نەڕەنجێنێت و بە هەموو شێوەیەک دڵیان خۆش بکات.

پێشەوا (أبوبكر) دەچوو ئیشی دەکرد و پارەی بەدەستدەهێنا و شمەکی دەهێنایەوە و خزمەتی دایک و باوک و خوشکەکانی دەکرد، کاتێک ئایینی ئیسلام هات، پێشەوا (أبوبكر) هەوڵیدەدا دایک و باوکی موسڵمان بن، دوای ماوەیەک دایکی موسڵمان بوو، بەڵام باوکی هەر موسڵمان نەبوو، بەڵام پێشەوا (أبوبكر) نەکەوتە ئازاردان و تووڕەبوون لە باوکی، بەڵکو هەموو جار نزای خێری بۆ دەکرد، تا موسڵمان بێ.

پێشەوا (أبوبكر)(ﷺ) ئیش دەکات:

دوای ئەوەی پێشەوا (أبوبكر) کەمێک گەورە بوو، بڕیاریدا خۆی فێری ئیش بکات و بکەوێتە ئیشکردن، تا یارمەتی باوکی بدات، لەبەرئەوەی (مكة) ناوچەیەکی وشک و زەوی کەم پیتی هەبوو، بۆیە زیاتر سەرقاڵی بازرگانی دەبوون لە نێوان ناوچەکاندا.

پێشەوا (أبوبكر)یش هەوڵیدەدا خۆی فێربکات و بە بێکار دانەنیشێت، بۆیە پاش ماوەیەک، بوو بە بازرگانێکی شارەزا و لێهاتووی شارەکە، ئینجا پێشەوا (أبوبكر) هەوڵیدا تەنها سەرقاڵی بازرگانی نەبێت و بەس، بەڵکو لەبەرئەوەی کەسێکی بەڕێز بوو و هەموان خۆشیان دەویست، خەڵکی بڕیارياندا کارێکی شارەکەی پێ بسپێرن، تا بیبات بەڕێوە، چونکە دڵنیابوون ئەو زۆر شارەزا و زیرەک و ڕاستگۆیە.

پرسیار: ئەو ئیشەی دایانە دەستی پێشەوا (أبوبكر) چی بوو؟

وەڵام: ئەو ئیشە بریتی بوو لە کۆکردنەوەی مافی کەسی کوژراو، واتە: هەرکەسێ بکوژرایە پێشەوا (أبوبكر) مافی خوێنی ئەو کوژراوەی دەسەندەوە، بۆ ئەوەی کەمێک لە ستەم نەمێنێت.

لەو ماوەیەدا پێشەوا (أبوبكر) هەمیشە هاوڕێیەتی پێغەمبەر(ﷺ)ی دەکرد و هەردووکیان سەردانی یەکتریان دەکرد، هەردووکیشیان لەبەر ئاکار و ڕەوشتی جوانیان یەکتریان زۆر خۆشدەویست.

پەند و ئامۆژگاری:

دەبێت زۆر ڕێزی دایک و باوکمان بگرین و بەرانبەریان هەڵوێستی جوانمان هەبێت، بەڵکو تا دەتوانین یارمەتییان بدەین و

بە هەموو جۆرێک دڵیان خۆش بکەین، خۆ جاری وا هەیە بە یەک قسەی خۆش کەسێک دڵی دایک و باوکی خۆش دەکات.

ئەگەر دایک وباوکمان چاک نەبوون، یان نوێژیان نەکرد، نابێت قسەیان پێ بڵێین، یان لێیان توورە بین، بەڵکو دەبێت بە قسەی خۆش پێیان بڵێین و نزای خێریان بۆ بکەین، تا چاک ببن.

موسڵمان نابێت تەمبەڵ و بێ ئیش بێت، بەڵکو دەبێت خۆی فێری ئیشێکی باش و حەڵاڵ بکات.

موسڵمانبوونی پێشەوا (أبوبكر)(ﷺ):

پێشەوا (أبوبكر) لە ماوەی گەشتەکانیدا بەدوای ئایینێکی دروستدا دەگەڕا، تا باوەڕی پێ بهێنێت، بەڵام هیچ ئایینێکی بە ڕەوا نەبینییەوە، تا ئەوەی محمد(ﷺ) بوو بە پێغەمبەری خوا و ئایینی ئیسلامی ڕاگەیاند، یەکسەر (أبوبكر) چوویە خزمەتی و بەبێ یەک و دوو باوەڕی پێهێنا، بەمە لەناو پیاواندا (أبوبكر) یەکەم کەس بوو کەموسڵمان بوو، خۆشەویستی پێشەوا (أبوبكر) بۆ پێغەمبەر(ﷺ) هێندەی تر زیادیکرد و بەماڵ و گیان ئامادە بوو خۆی بخاتە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ)و پەیامەکەی، هەروەها

لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)بانگەوازی بۆ پەیامەکە دەکرد و لەسەر دەستی ئەو چەند کەسێک موسڵمان بوون.

پرسیار: پێشەوا (أبوبکر) چۆن ماڵ و سامانی لە پێناو خزمەتی پەیامەکەدا بەکاردەهێنا؟

وەڵام: پێشەوا (أبوبکر) بەو ماڵ و سامانە زۆرەی کە هەیبوو ئەو کۆیلانەی ئازاد دەکرد کەموسڵمان بووبوون و ئازار دەدران، وەک ئەوەی (بلال الحبشي)و شەش کەسی تری ئازادکرد.

پرسیار: ئایا پێغەمبەر(ﷺ) بەم کارانەی پێشەوا (أبوبکر)ی دەزانی؟

وەڵام: بەڵێ، پێغەمبەر(ﷺ) زۆر بە چاکی دەیزانی کەپێشەوا (أبوبکر) بەماڵ و گیانەوە لە پێناو پەیامەکەی پێغەمبەر(ﷺ)خۆی ماندوو دەکات، بۆیە دەیفەرموو: (ان الله بعثني اليكم فقلتم: كذبت، و قال أبوبكر صدقت، و واسانيْ بنفسه و ماله)،صحيح البخاري (٣٦٦١) واتە: (خوای گەورە منی بۆ ئێوە نارد، بەڵام ئێوە بەدرۆتان خستمەوە، بەڵام (أبوبکر) باوەڕی پێهێنام و بە ماڵ و گیانەوە یارمەتی دام و پشتگیری کردم).

لەو ماوەیەدا کەبانگەواز بە نهێنی بوو، پێشەوا (أبوبکر) بە نهێنی دەچوو بۆ لای کەسانی باوەڕپێکراو و باسی پەیامی ئیسلامی بۆ دەکردن و بانگی دەکردن بۆ پەیامەکە و ئەوانیش

باوەڕیـــان دەهێنـــا، لەوانەیـــش پێشـــەوا (عثمـــان بـــن عفـــان)بوو کەیەکێک بـوو لە نـاوداران و دەوڵەمەندەکانی (مکة) و دوایـی بـــوو بە موســـڵمانێکی زۆر بـــاش و پێغەمـــبەر(ﷺ)مـــوژدەی بەهەشـــتی پێـــدا، پێغەمـــبەریش زۆر بەو هەوڵ و بـــانگەوازەی (أبوبکر الصدیق)دڵخۆشبوو.

پرسیار: دەتوانی ناوی چەند کەسێ بڵێیت کە لە سەردەستی پێشەوا (أبوبکر) موسڵمانبوون؟

وەڵام: بەڵێ، کەسانی وەک: (عثمان بن عفان)، (طلحة بن عبید الله)، (سعد بن أبي وقاص)، (الزبیر بن العوام)، (عثمان بن مظعون)و چەندێکی تر لەسەر دەستی (أبوبکر الصدیق) موسڵمان بوون.

ئازاردانی پێشەوا (أبوبکر)(رضي الله عنه):

ڕۆژێکیـان پێغەمـبەر(ﷺ) و هـاوەڵان لەلای کەعـبەدا بـوون، پێغەمـبەر(ﷺ) باسـی ئـایینی ئیسـلامی بـۆ بێبـاوەڕان دەکـرد، کەچی ئەوان کەوتنە لێدانی موسڵمانان و پێغەمـبەر(ﷺ)، بەمە هاوەڵان هەریەکەیان بە لایەکدا ڕایانکرد، بەڵام پێشـەوا (أبـوبکر الصـدیق) لەلای پێغەمـــبەر(ﷺ) مـــایەوە و بەرگـــری لێکـــرد، بێباوەڕان کەوتنە ئازاردانی پێشـەوا (أبـوبکر) و هێنـدەیان لێدا، تـا

ئەوەی پێشەوا (أبوبکر) لە هۆش کەوت، دوایی (أبوبکر)یان خستە ناو بەرگێک و بردیانەوە بۆ ماڵەوە، دایکی کە ئەمەی بینی دەستی کرد بەگریان.

پێشەوا (أبوبکر)ی ئازیز وا دەموچاوی پڕبووە لە خوێن، ئازاری زۆری دراوە، هەرکە پێشەوا (أبوبکر) هۆشی بەخۆیدا هاتەوە، یەکسەر هەواڵی پێغەمبەری پرسی، دایکی لێی توورەبوو، وتی جارێ با باش بیتەوە، بەڵام ئەو سوێندی خوارد کەهیچ ناخوات تا نەچێتە لای پێغەمبەر(ﷺ)، کاتێک یەکیان بینی هەردووکیان دەستیانکرد بە گریان و دەستیان کردە ملی یەکتر و پێغەمبەر(ﷺ) نێوچاوانی پێشەوا (أبوبکر)ی ماچکرد، هەر لەوێ دایکی پێشەوا (أبوبکر)یش موسڵمان بوو.

پرسیار: پێشەوا (أبوبکر) لە کوێدا پێغەمبەر(ﷺ)ی بینی؟

وەڵام: پێشەوا (أبوبکر) لە ماڵی (الأرقم بن أبي الأرقم المخزومي)دا پێغەمبەر(ﷺ)ی بینی، چونکە ئەوێ شوێنی کۆبوونەوەی موسڵمانان بوو.

پەند و ئامۆژگاری:

کاتێک قسەی ڕاست و دروستمان بیست، دەبێت یەکسەر باوەڕی پێبکەین، ئەگەر کەسێ بانگی کردین بۆ ئیشی چاکە دەبێت بەبێ دوودڵی گوێڕایەڵی بین.

دەبێت هەوڵبدەین دەوروبەر و ناسراوەکانیشمان فێری کاری چاکە بکەین، نەوەک تەنها لە بیری خۆماندا بین، وەک چۆن پێشەوا (أبوبکر) چەندین کەسی بۆ ئیسلام بانگکرد بۆ ئەوەی موسڵمان بن.

موسڵمان نابێت لە دوژمن بترسێت، بەڵکو دەبێت لەسەر پەیامەکەی بەردەوام بێت و ڕاستیەکان بڵێت، ئەگەریش ئازار بدرێت هەردەبێت وازنەهێنێت، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (أبوبکر الصدیق)یش ئازاردراون.

دەبێت پێغەمبەر(ﷺ)مان لە هەمووکەس زیاتر خۆش بوێت، تەنانەت لە خۆمان و دایک و باوکمان زیاتر خۆشمان بوێت، وەک چۆن پێشەوا (أبوبکر) بەوپەڕی ئازار و نەخۆشییەوە لە بیری پێغەمبەر(ﷺ)دا بوو.

کۆچکردنی پێشەوا (أبوبکر)(رضي الله عنه) بۆ (مدینة):

پاش ئەوەی بێباوەڕەکان بەردەوام ئازاری موسڵمانەکانیان دەدا، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی بە موسڵمانەکان کرد، تا کۆچ بکەن بۆ شاری (مدینة)، چونکە هەندێک لە خەڵکی شاری (مدینة) موسڵمان بووبوون و ئامادەبوون بە هەموو شێوەیەک خزمەتی موسڵمانەکان بکەن، بۆیە موسڵمانان هەموو کەوتنە کۆچ کردن، پێشەوا (أبوبکر)یش ویستی کۆچ بکات بۆ (مدینة)،

بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ڕێگەی پێنەدا و فرمانی پێکرد، تا لە (مكة)دا بمێنێتەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) لە دوای هەموو موسڵمانانەوە ویستی کۆچ بۆ (مدينة) بکات، پێشەوا (علي) لە ماڵەکەی خۆیدا دانا و خۆی چوو بە شوێن پێشەوا (أبوبكر)دا، تا پێکەوە کۆچ بۆ (مدينة) بکەن. پێشەوا (أبوبكر) لە خۆشیدا دەستیکرد بە گریان، ئینجا چوو دوو وشتری هێنا کە ئامادەی کردبوون، بەڵام پێغەمبەری خوا(ﷺ) پارەی یەکێکیانی پێدا، ئینجا بە نهێنی کۆچیانکرد، کاتێک بێباوەڕەکان بەمەیان زانی کەوتنە شوێنیان.

پێغەمبەر(ﷺ)و پێشەوا (أبوبكر) لە ڕێگەدا چوونە ناو ئەشکەوتێک لەسەر ڕێگەکەیان کە ناوی ئەشکەوتی (ثور) بوو، بێباوەڕەکان کاتێک گەیشتنە لای ئەشکەوتەکە سەیری ئەشکەوتەکەیان کرد و نەچوونە ژوورەوە و دوای ماوەیەک چوون.

پرسیار: پێشەوا (أبوبكر) و پێغەمبەر(ﷺ)لەو کاتەدا چییان کرد؟

وەڵام: لەو کاتەدا پێغەمبەر(ﷺ) نەدەترسا و دڵنیابوو، بەڵام پێشەوا (أبوبكر) دەترسا، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو: (لا

تحزن ان الله معنا) واتە: (مەترسە خوامان لەگەڵ دایە خۆ ئێمە بەتەنها نین).

پێشەوا (أبوبكر) و پێغەمبەر(ﷺ) سێ ڕۆژ لەناو ئەشکەوتەکەدا مانەوە، ئینجا ڕێگەناسەکەیان گەشتە شوێنی مەبەست و دیاریکراو و لەوێوە کۆچەکە دەستی پێ کرد، تا ئەوەی گەیشتنە شاری (مدينة)، موسڵمانان زۆر خۆشحاڵ بوون بەوەی پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (أبوبكر) هاتن بۆ (مدينة) و ڕێزێکی زۆریان لێگرتن، بەمجۆرە پێشەوا (أبوبكر) لە پێناو ئیسلامدا شارەکەی خۆی بەجێهێشت.

پەند و ئامۆژگاری:

ژیان لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)دا خۆشترین ژیانە، بەڵام ئەمڕۆ کە پێغەمبەر(ﷺ) خۆی نەماوە، دەبێت ئێمەی موسڵمانیش لەگەڵ فەرموودەکانیدا ژیان بەسەربەرین کە بەڕاستی ژیانێکی خۆشە.

پێغەمبەر(ﷺ) هەر فەرمانێک بکات دەبێت گوێڕایەڵی بین، وەک چۆن (أبوبكر) لەبەر فەرمانی پێغەمبەر(ﷺ) کۆچەکەی دواخست.

موسڵمان ترسی لە هیچ کەس نییە جگە لە خوای گەورە نەبێت، چونکە ئەگەر بکوژرێت بۆ لای خوای خۆی دەچێتەوە،

ئەگەریش ڕزگاری بێت، ئەوا زیاتر پەرستشی خوای گەورە دەکات.

ئەگەر ئێمە ڕاستگۆ و باوەڕداری چاک بین، خوای گەورە یارمەتیمان دەدات و لە دەست خراپەکاران ڕزگارمان دەکات.

ژیانی پێشەوا (أبوبکر)(ﷺ) لە (مدینة):

پێشەوا (أبوبکر) لە (مدینة)شدا هەمیشە هاودەمی پێغەمبەر(ﷺ)بوو، لە مزگەوت، بازاڕ و جیهاددا پێغەمبەر(ﷺ)ی جێ نەدەهێشت، بەڵکو پێشەوا (أبوبکر) کچەکەی خۆی کردە هاوسەری پێغەمبەر(ﷺ)، بەمجۆرە پێشەوا (أبوبکر) خەزووری پێغەمبەر(ﷺ)بوو.

(مدینة) شارێکی خۆش و هێمن بوو، زۆربەی ئەوانەی لەوێ بوون موسڵمان بوون، پێشەوا (أبوبکر) سەرقاڵی ئامۆژگاری کردنی خەڵک و یارمەتی دانی پێغەمبەر(ﷺ)بوو، دەبوایە پێشەوا (أبوبکر) لە هەموو جەنگەکاندا بەشداری بکات کە پێغەمبەر(ﷺ)ی تێدابوو، چونکە ئەو بڕیاری وابوو کە ژیانی لە خزمەت ئەودا بێت.

ژیانی پێشەوا (أبوبکر) لە (مدینة) ژیانێکی سادە و ساکاربوو، ئەو زۆر لەسەرخۆ بوو و تووڕە نەدەبوو، مەگەر لە

پێنـاوی خـوای گەورەدا تـووڕە بـوایە، کەسـێکی خێرخوازبـوو و زۆربەی ئەو سـامانەی کە هەیبـوو لە پێنـاو خـوای گەورەدا دەیبەخشـی، ئامـادەبوو خـۆی برسـی بێـت، بەڵام موسـڵمانێک برسی نەبێت. ئەو کەسێکی زۆر بە ئیمان بوو، هەردەم لە ترسی خوای گەورە و سزای دۆزەخ دەگریا، بەرانبەر بە منداڵان بەسۆز بوو، بەڵکو دڵی منداڵانی خۆش دەکرد، کەسێکی هێندە چاک بوو هەمووان خۆشیان دەویست.

پێشـەوا (أبـوبکر) لە هەمـوو جەنگەکـانی پێغەمـبەر(ﷺ)دا بەشـداری دەکـرد. ئەو دەبـوایە، پـارێزەری پێغەمـبەر(ﷺ)بێـت و ئامـادەبوو گیـانی خۆی لەپێناو پێغەمـبەر(ﷺ)دا بەخت بکـات، بەڵکـو هەرچـی جارێـک پێغەمـبەر(ﷺ)ی بانـگ دەکـرد دەیفەرمـوو: بە دایـک و بـاوکەوە بەقوربانـت بـم ئەی پێغەمـبەری خـوا، تەنـانەت یەک جەنـگ نییە کەپێغەمـبەر(ﷺ) بەشـداری بووبێت و پێشەوا (أبوبکر)ی تێدا نەبووبێت.

پرسـیار: ئەی پێغەمـبەر(ﷺ)لەگەڵ پێشـەوا (أبـوبکر)دا چۆن بوو؟

وەڵام: پێغەمبەر(ﷺ)یش پێشەوا (أبوبکر)ی لە هەمـوو کەس زیـاتر خۆشدەویسـت و حەزی دەکـرد هەمیشـە لەگەڵیـدا بێـت و هەردەم نزای خێری بۆ دەکرد، لە کاروبارەکانی ژیانیدا ڕاوێژی

پێ دەکرد، تا بزانێت ڕای پێشەوا (أبوبکر) چۆنە. وەک دەبینی لە جەنگی بەدردا گوێی لە ڕاوێژەکانی پێشەوا (أبوبکر) گرت و دیلەکانی نەکوشت، بەڵکو پێغەمبەر(ﷺ) هەردەم بە هاوەڵانی دەفەرموو کە(أبوبکر) لە هەمووتان باوەڕدارتر و خۆشەویستترە.

پێشەوا (أبوبكر)(ﷺ) لەكاتی مردنی پێغەمبەردا(ﷺ):

لە کۆتا حەجی پێغەمبەر(ﷺ)دا کە بە حەجی ماڵئاوایی ناسراوە، پێغەمبەر(ﷺ) وتارێکی بۆ موسڵمانان پێشکەش کرد و باسی ئەوەی کرد کە بەندەیەکی خوا دوو شتی خراوەتە بەردەم، تا یەکێکیان هەڵبژێرێت، یەکەم: ژیان لە دنیادا، دووەم: گەڕانەوە بۆ لای خوای گەورە، بەندەکەش دووەمی هەڵبژارد. پێشەوا (أبوبکر) بەم قسە دەستیکرد بە گریان، چونکە زانی ئەو کەسە پێغەمبەری خوایە،(ﷺ) کە دەگەڕێتەوە بۆ لای خوای گەورە.

کاتێک گەڕانەوە بۆ (مدینة)، پێغەمبەر(ﷺ) نەخۆش کەوت و نەخۆشیەکەی زیادیکرد و لە ماڵەوەدا کەوت، پێشەوا (أبوبکر)یش جێی نەدەهێشت و لە خزمەتکردنیدا بەردەوام بوو. ئازاری پێغەمبەر هێندە زیادی کرد کە نەیدەتوانی نوێژ بۆ موسڵمانان بکات، بۆیە داوایکرد تا پێشەوا (أبوبکر) نوێژیان بۆ بکات.

بەڵکو پێغەمبەر(ﷺ) ڕێگەی نەدەدا جگە لە (أبوبکر) کەسی تر لە هاوەڵان نوێژەکە بۆ موسڵمانان بکات. پێشەوا (أبوبکر)یش بە غەمباری و دڵگرانییەوە نوێژەکەی بۆ موسڵمانان دەکرد و لە نوێژەکەیدا دەگریا.

ڕۆژی مەرگی پێغەمبەری ئازیزمان هات و پێشەوا (أبوبکر)یش لە لای بوو، بەڵام موسڵمانان بەو حاڵەی پێغەمبەر(ﷺ)زۆر دڵگران بوون، بۆیە پێشەوا (أبوبکر) ئامۆژگاری و دڵنەوایی دەکردن. کاتێک پێغەمبەر کۆچی دوایی کرد، پێشەوا (أبوبکر) چوویە ژوورەوە و دەبینێت ئازیزمان گیانی سپاردووە، بۆیە فرمێسکەکانی چاوی دادەبارین و بەوپەڕی گریان و غەمبارییەوە نێوچەوانی پێغەمبەر(ﷺ)ی ماچکرد و فەرمووی: بە دایک و باوکمەوە بە قوربانت بم ئەی پێغەمبەری خوا.

گریان و بێزاری موسڵمانانی داگرتبوو وەک ئەوەی هەریەکەیان وەک شێتی لێهاتبوو و نەیدەزانی چی بکات، پێشەوا (عمر) تووڕە بوو و وتی: هەر کەس بڵێت پێغەمبەر(ﷺ) مردووە بە شمشێر لە ملی دەدەم.

پرسیار: ئەی هەڵوێستی پێشەوا (أبوبکر) چۆن بوو؟

وەڵام: پێشەوا (أبوبکر) لەگەڵ ئەوپەڕی دڵگرانیدا خۆی

ڕاگرت و چوویە لای پێشەوا (عمر) و هێوری کردەوە، ئینجا کەوتە قسەکردن بۆ موسڵمانان و وتی: (ئەوەی (محمد)ی دەپەرست ئەوا (محمد) مرد، ئەوەی خوا دەپەرستێت ئەوا خوای گەورە زیندووە و نامرێت). پاشان ئەو ئایەتەی خوێندەوە (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل أفإن مات أو قتل أنقلبتم علىٰ أعقابكم...).

بەڵێ، هەرچەندە گەورە و بەڕێز بیت، هەر دەبێت بمریت چونکە مردن لە ڕێگەی هەموو مرۆڤێکدایە (انک میت و انهم میتون)(تۆ دەمریت و ئەوانیش دەمرن).

بەم هەڵوێستەی پێشەوا (أبوبکر) پێشەوا (عمر) تێگەیشت کە بەڵێ ڕاستە پێغەمبەری خوا(ﷺ) مردووە، بەڵام خۆ خودای گەورە نەمردووە، بەڵکو دەبێت چاکە بکەین، تا بگەین بە بەهەشت و جارێکی تر پێغەمبەر(ﷺ) ببینینەوە. هاوەڵانیش لە مردنی پێغەمبەر(ﷺ)دڵنیابوون و هێندەی تر گریان و غەمباری دایگرتن.

پەند و ئامۆژگاری:

دەبێت ئێمەش وەک پێشەوا (أبوبکر) هەموو تەمەنمان لە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ)دا ببەینە سەر، ئەویش بەوە دەبێت ژیان و فەرموودەکانی پێغەمبەر(ﷺ) فێربین و ئیشیان پێبکەین و لە هیچ فەرموودەیەکی لانەدەین، تا بتوانین لە ڕۆژی دواییدا بە دیداری شاد بین.

مرۆڤەکان دەبێت هەموویان بمرن، بەڵام کەسی ژیر ئەوەیە بەپەلە کردەوەی چاکە بۆ دوای مردن کۆدەکاتەوە، چونکە هەرکەس مرد ئیتر ناتوانێت هیچ کارێکی چاکە ئەنجام بدات.

دەبێت موسڵمان لەوپەڕی خەمباریدا خۆی ڕابگرێت و لە فرمانی خوا و پێغەمبەر(ﷺ) لانەدات، بڕوانە هەڵوێستی پێشەوا (أبوبکر) کە چۆن لە مەرگی پێغەمبەر(ﷺ)دا خۆی ڕاگرت و موسڵمانانی تریشی تێگەیاند کە دەبێت خۆمان ڕابگرین، جگە لەوەی فێری کردن خوای گەورە لە پێغەمبەری خوا(ﷺ) گەورەتر و خۆشەویستترە و هەرگیز نامرێت.

خەلیفایەتی پێشەوا (أبوبکر الصدیق)(ﷺ):

دوای کـــۆچی دوایـــی پێغەمـــبەر(ﷺ) کۆمەڵێـــک لە موسڵمانان کۆبوونەوە، تـا سەرکردەیەک بۆ موسڵمانان دابنێن، موسـڵمانەکان لە کەپـری (بنـی سـاعدە) کۆبـوونەوە، کاتێـک پێشـەوا (عمـر) و (أبـوبکر) ئەمەیـان بیسـت، بەپەلە چـوون بـۆ ئەوێ، تا ئاگاداری بارودۆخەکە بن، و لەوێ کەوتنە قسە کردن لەسەر ئەوەی کێ ببێت بە سەکردەی موسڵمانان، تا بێ سەرکردە نەبـن. لە کۆتاییـدا هەمـووان بە پێشـەوا (أبـوبکر) ڕازی بـوون، بـۆیە پێشـەوا (عمـر) بەپەلە دەسـتی خسـتە نـاو دەسـتی پێشـەوا (أبوبکر) و بەیعەتی پێدا، ئەوانی تـریش وەک پێشـەوا (عمـر)یـان کرد، بۆیە هەموو موسڵمانان لە مزگەوتدا بەیعەتیـان بە (أبـوبکر الصدیق)دا.

پرسیار: بەیعەت بە واتای چی دێت؟

وەڵام: بەیـــعەت واتـــا ڕازیبـــوون بە خەلیفـــایەتی، یـــان ســـەرکردایەتی کەسـێک. ئینجـا پێشـەوا (أبـوبکر) وتـارێکی پێشکەش کرد و تیایدا سوپاس و ستایشی خوای گەورەی لەسـەر ئیمان و بەخششەکانی کرد و سەلاواتی لەسەر پێغەمـبەر(ﷺ)دا، پاشان ڕوونیکـردەوە کە ئەویـش وەک موسـڵمانانی تـر مـرۆڤێکە،

ئەگەر گوێڕایەڵی خوا و پێغەمبەر(ﷺ) بوو، ئەوا گوێڕایەڵی بکەن، ئەگەریش هەڵەی کرد دەبێت موسڵمانان ڕاستی بکەنەوە و نەهێڵن ئەو هەڵەیە بکات. پاشان باسی ئەوەی کرد هەر گەلێک جیهادی واز لێهێنا، ئەوا خوای گەورە لە ژێر دەستی دوژمنەکانیاندا زەلیل و لاوازیان دەکات، ئینجا چەند ئامۆژگاریەکی تری کردن، پاشان داوای لێکردن هەستن نوێژەکەیان بکەن.

پرسیار: مەبەست لە جیهاد چییە کە پێشەوا (أبوبكر) باسی کرد؟

وەڵام: مەبەستی جیهاد بریتییە لە: جەنگان لە پێناو خوای گەورەدا دژ بە دوژمنانی ئیسلام، تا بێباوەڕان نەتوانن زیان بە موسڵمانان بگەیەنن و موسڵمانان ئایینی خوا بە مرۆڤایەتی بگەیەنن و دوژمنان ڕێگەیان لێنەگرن.

پێشەوا (أبوبكر) دواتر سەرقاڵی بەڕێوەبردنی کاروباری موسڵمانان بوو، ئەو زۆر بە دادپەروەرانە فەرمانڕەوایی موسڵمانی دەکرد، شەوانە بە کووچە و کۆڵانەکاندا دەگەڕا، تا بزانێت بارودۆخی ژیانی موسڵمانان چۆنە، بە کۆڵانەکاندا دەگەڕا و یارمەتی هەژاران و کەمدەستانی دەدا، تەنانەت یارمەتی پیرەکانی دەدا و ماڵی بۆ پاک و خاوێن دەکردنەوە و دڵخۆشی دەکردن.

پێشەوا (أبوبكر) و (عمر) پێشبڕکێیان لەسەر ئەوە دەکرد

کامیان زیاتر ئیشی چاکە بکەن و بڕۆن بە پیری خەڵکی هەژار و بێ تواناوە، ئەمە وایکردبوو خەڵکی زۆر لەو و پێشەوا (عمر) ڕازی بن و خۆشیان بوێت.

پێشەوا (أبوبکر) لەسەردەمی دەسەڵاتیدا چوار ئیشی زۆر گرنگی کرد کەبە ڕاستی کارانێکی قورس بوون:

١. بەرپەرچدانەوەی ئەوانەی خۆیان بە پێغەمبەر دەزانی.
٢. لێدانی ئەوانەی لە ئایینی ئیسلام و بنەماکانی ئیسلام هەڵدەگەڕانەوە.
٣. کۆکردنەوەی قورئانی پیرۆز.
٤. بڵاوکردنەوەی ئیسلام لە ناوچەکانی تر و ڕزگارکردنی چەند ناوچەیەک.

یەکەم: بەرپەرچدانەوەی ئەوانەی خۆیان بە پێغەمبەر دەزانی: لەسەردەمی پێغەمبەر(ﷺ)دا، پێش ئەوی پێغەمبەر کۆچی دوایی بکات چەند کەسێک کەوتنە بانگەشەی پێغەمبەرایەتی، پێغەمبەر(ﷺ)یش دەیزانی کە درۆ دەکەن، چونکە لە دوای محمد(ﷺ) هیچ پێغەمبەرێکی تر نایەت.

پێغەمبەر(ﷺ)خۆی فەرمووبووی کە لە دوای خۆی چەند کەسێک داوای پێغەمبەرایەتی دەکەن و ئەوانە درۆ دەکەن، پێشەوا (أبوبکر) لە سەردەمی دەسەڵاتیدا بڕیاریدا ئەو کەسانە لەناو ببات کەداوای پێغەمبەرایەتی دەکەن و لە دوای هەوڵ و

جەنگێکی سەخت توانی هەموو ئەو ناڕاست وخراپەکارانە لەناو ببات.

پرسیار: ئەو کەسانە کێ بوون کەداوای پێغەمبەرایەتییان دەکرد؟

وەڵام: ئەمـــانە گرنگتـــرین ئەو کەســـانە بـــوون کەداوای پێغەمبەرایەتییـان دەکـرد (الأسـود العنسـي)، (مسـيلمة الكـذاب)، (لقيط بن مالـک الأزدي)، سـجام)، بەڵام هەنـدێکیان کـوژران و هەندێکی تریان تەوبەیان کرد و گەڕانەوە بۆ ئیسلام.

دووەم: لێـــدانی ئەوانەی لە ئـــایینی ئیســـلام و بنەماکـــانی هەڵدەگەڕانەوە:

لە دوای مردنـی پێغەمـبەر(ﷺ) کۆمەڵێـک لە هۆزەکـان لە ئـــایینی ئیســـلام پەشـــیمان بـــوونەوە، هەنـــدێکیان دەیـــانوت: پێغەمبەر(ﷺ)مردووە و ئیتر ئیسلامیش نەما، هەندێکی تریش دەیـــانوت ئـــێمە زەکاتمـــان بە پێغەمـــبەر(ﷺ) دەدا، ئێســـتاش پێغەمبەر(ﷺ) مردووە و زەکـات نـادەین، بەڵام پێشـەوا (أبـوبکر) بڕیاریـدا لەمـانە بـدات، موسـڵمانان ترسـان و وتیـان: دەبێـت شـەڕ نەکەیـن، بەڵام پێشـەوا (أبـوبکر) سـوێندی خـوارد کە دەبێـت ئەم شـەڕە بکرێـت، ئینجـا پێشـەوا (أبـوبکر) چەنـدین سـوپای بـۆ هەریەک لەو هـۆزانە نـارد، تـا بگەڕێـنەوە نێـو ئیسـلام، لە

کۆتاییدا توانی بە سەریاندا سەرکەوێت، بەم جۆرە ڕێگەی نەدا پەرتەوازەبوون و پاشگەزبوونەوە لە نێو موسڵماناندا بمێنێت.

سێیەم: کۆکردنەوەی قورئانی پیرۆز:

لە ماوەی ئەو جەنگانەدا کۆمەڵێکی زۆر لەو هاوەڵە بەڕێزانە شەهید بوون کە قورئانی پیرۆزیان لەبەربوو، بۆیە پێشەوا (أبوبکر) و (عمر) بڕیاریاندا بکەونە کۆکردنەوەی قورئانی پیرۆز و لە یەک بەرگدا بینووسنەوە، بۆ ئەمەش پێشەوا (أبوبکر) کارەکەی دا بەدەستی (زید بن ثابت) کە لە سەردەمی پێغەمبەر(ﷺ)دا نووسەری قورئان بوو، دوای هەوڵێکی زۆر ئەوکارە گەورەش تەواو بوو و هەموو قورئان لە یەک بەرگدا کۆکرایەوە و پارێزرا.

چوارەم: بڵاوکردنەوەی ئیسلام لە ناوچەکانی تردا و ڕزگارکردنی چەند ناوچەیەک:

پێشەوا (أبوبکر) لە سەردەمی خیلافەتیدا هەستا بە ناردنی چەند سوپایەک بۆ ڕزگارکردنی ئەو ناوچانەی لە ژێر دەسەڵاتی بێباوەڕەکاندا بوون، یەکەمجار سوپاکەی (أسامة بن زید)ی نارد کە پێشتر پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێکردبوو، تا بڕوات و لە بێباوەڕان بدات.

سوپاس بۆ خوا سوپای موسڵمانان سەرکەوتن و چەند

ناوچەیەک هاتنە نێو ئایینی ئیسلامەوە کە پێشتر بێباوەڕ بوون، بەمجۆرە پێشەوا (أبوبکر) توانی لە ماوەی خیلافەتیدا بەو پەڕی هەوڵ و ماندووبوونەوە گرفت و ئازارەکانی موسڵمانان نەهێڵێت.

پرسیار: زەکات بە واتای چی دێت؟

وەڵام: زەکات بریتییە لە بەخشینی بڕێک لەو پارە زۆرەی کە موسڵمان هەیەتی لە پێناو خوای گەورەدا، ئەمە لە ئیسلامدا وەک نوێژکردن و ڕۆژوو گرتن وایە.

مردنی پێشەوا (أبوبکر)(ﷺ):

پێشەوا (أبوبکر) ماوەیەک پێش مردنی ڕاوێژی بە هاوەڵانی کرد، تا بزانێت لە دوای خۆی کێ ببێت بە خەلیفەی موسڵمانان، ڕەئی لەسەر ئەوە بوو کەپێشەوا (عمر) بێت، بۆیە پێشەوا (أبوبکر) بڕیاریدا لە دوای خۆی پێشەوا (عمر) ببێت بە فەرمانڕەوای موسڵمانان، ئینجا وەسییەتی بۆ پێشەوا (عمر) کرد، تا کاری چاک بکات و دادپەروەر بێت و خراپە نەکات، پاش ماوەیەک (أبوبکر) لە جێگادا نەخۆش کەوت و هێندەی نەبرد کۆچی دوایی کرد، موسڵمانان هەموان دڵگران و غەمباربوون و شارەکە بە یەکجار گریان و دڵتەنگی دایگرتەوە، خوای گەورە لەگەڵ پێشەوا (أبوبکر)دا هاوبەشمان بکات، تا لە بەهەشتدا لەگەڵیدا بین.

پەنـــد و ئـامۆژگــاری:

نابێت موسڵمانان هیچکات بەبێ سەرکردە بمێننەوە، بەڵکو دەبێت هەمیشە سەرکردەیان هەبێت، وەک چۆن هاوەڵان بەپەلە پێشەوا (أبوبکر)یان هەڵبژارد.

هەرچەندە دەسەڵات و پایەمان بەرزبێت و دەوڵەمەند بین، دەبێت لەگەڵ خەڵکدا چاک بین وئاگاداری هەژاران بین.

پێویستە موسڵمانان لە نێوان خۆیاندا وەک پێشەوا (أبوبکر) و (عمر) پێشبڕکێ لەسەر کاری چاکە بکەن.

مردن لە ڕێگەی هەمووماندایە و کەسمان لێی دەرباز نابین، بۆیە پێویستە بە پەلە خۆمان ئامادە بکەین.

دەبێت خۆشەویستی پێشەوا (أبوبکر) هەمیشە لە دڵماندا بێت و گوێ لە وەسییەتەکانی بگرین و شارەزای ژیانی بین، تا بتوانین پەند وئامۆژگاری لێ وەربگرین.

پرسیارەکان

- پێشەوا (أبوبکر) ناوی چی بوو؟ بۆچی پێیان دەوت صدیق؟
- پێغەمبەر(ﷺ) کام لەمانەی زیاتر خۆش دەویست؟
(أبوبکر الصدیق). (عمر بن الخطاب). (زید بن ثابت).
- ناوی دایک و باوکی پێشەوا (أبوبکر) چی بوو؟ ئایا ئەوان موسڵمان بوون؟ پێشەوا (أبوبکر) لەگەڵیاندا چۆن بوو؟
- بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد کۆچ بکەن بۆ (مدینة)؟ ئەی لە کۆچەکەیدا کێ بوو بە هاوڕێی؟
- وشەی ڕاست هەڵبژێرە:

(أبوبکر) لە منداڵیدا:

١- موسڵمان بوو.

٢- بت پەرست بوو.

٣- بتی نەدەپەرست و ڕێک و پێک بوو.

یەکەم کەس لە پیاواندا کە موسڵمان بوو:

(عثمان بن عفان). (حمزه بن عبدالمطلب). (أبوبکر الصدیق).

ئەو کەسەی هەستا بە کۆکردنەوەی قورئان:

(ابوسفیان بن حرب). (حسن بن علي). (زید بن ثابت).

- دەتوانی باسی ژیانی (أبوبکر) لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) لە (مدینة)دا بکەیت؟

چۆن پێشەوا (أبوبکر) بوو بە خەلیفەی موسڵمانان؟

- هەڵوێستی پێشەوا (عمر) و (أبوبکر) لە بەرانبەر کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) دا باس بکە.
- گرنگترین ئەو باسانە چی بوون کەپێشەوا (أبوبکر) لە وتاری خەلیفەبوونیدا باسی کرد؟
- زەکات بە واتای چی دێت؟
- گرنگترین کارەکانی پێشەوا (أبوبکر) لە سەردەمی خیلافەتیدا بژمێرە؟
- پێشەوا (أبوبکر) لە پێش مردنیدا چی کارێکی گرنگی کرد؟
- ئایا ئامادەیت باسی ژیانی پێشەوا (أبوبکر) بۆ کەسێک، یان هاورێکەت بکەیت؟
- ئەگەر پێشەوا (أبوبکر) زیندوو بوایە، تۆ چیت پێی دەوت؟
- چ پەند و ئامۆژگارییەک لە ژیانی منداڵی پێشەوا (أبوبکر) وەردەگریت؟

- بزانە پێشەوا (أبوبکر الصدیق)لە پێناو ئیسلامدا چۆن ئازاردراوە؟
- پێشەوا (أبوبکر) چۆن لە ئەشکەوتی (ثور)دا ترسا؟ ئەی پێغەمبەر(ﷺ) چی پێ فەرموو؟

٢- (عمر بن الخطاب)(رضي الله عنه)

پێشەوا (عمر بن الخطاب) یەکێ بوو لەو هاوەڵانەی پێغەمبەر(ﷺ) کەڕێزێکی زۆری لە لای پێغەمبەر(ﷺ) و موسڵمانان هەبوو، (عمر) هاوەڵێکی زۆر ئازا و نەترس و باوەڕدار بوو، پێغەمبەری خوای زۆر خۆشدەویست، پێغەمبەر(ﷺ)یش ئەوی زۆر خۆشدەویست و موژدەی چوونە بەهەشتی پێدابوو، پێشەوا (عمر) هێندە دلێر و باوەڕدار بوو کەئەو بە هەر شوێنێکدا بچوایە، شەیتان نەدەچوو بەوێدا و لە دەستی ڕایدەکرد.

دوای مردنی پێغەمبەری ئازیز(ﷺ)، (عمر) ماوەیەک لەگەڵ پێشەوا (أبوبکر)دا بوو، تا ئەوەی پێشەوا (أبوبکر)یش مرد. ئەوجا پێشەوا (عمر) بوو بە خەلیفەی موسڵمانان، بۆیە پێویستە بە جوانی شارەزای ژیانی ئەو هاوەڵەی پێغەمبەر(ﷺ)بین و سوود لە ژیانی وەربگرین.

لەدایکبوونی (عمر)(ﷺ):

لە ناو شاری (مکة)دا کەسێک هەبوو کە ناوی (الخطاب) بوو، (الخطاب بن نفیل) بوو. (الخطاب) کەسێکی توورە و توند و بتپەرست بوو، ئەو ئیشی ئاژەڵداری دەکرد، کاتێک (الخطاب) گەورە بوو ژنێکی بە ناوی (حنتمة بنت هاشم)ی هێنا، ئەم ئافرەتە ئامۆزای (ابو جهل) بوو، ئەوان ژیانی خۆیان بەسەردەبرد، تا ئەوەی لە دوای سێزدە ساڵ لە پاش لە دایک بوونی پێغەمبەر(ﷺ)منداڵێکیان بوو و ناوی (عمر)یان لێنا.

پرسیار: ناوی دایک و باوکی (عمر) چی بوو؟

وەڵام: ناوی باوکی (الخطاب) و ناوی دایکیشی (حنتمة) بوو.

پرسیار: ئایا دایک و باوکی (عمر) لە کوێ دەژیان؟

وەڵام: دایک و باوکی (عمر) هەردووکیان عەرەب بوون و خەڵکی (مکة) بوون، هەر لە وێش ژیانیان دەبردە سەر، دایک و باوکی (عمر) هەر لە سەرەتاوە هەوڵیاندا (عمر) فێری ژیانی ناو کۆمەڵگەکەیان بکەن، ئەوان (عمر)یان فێری ئەوە دەکرد کە بتەکان خودای ئێمەن و دەبێت بیانپەرستین، ئەگەر نا بتەکان ئێمە لەناودەبەن و دەمانکوژن، هەروەها لەبەرچاوی (عمر)دا مەی (خمر)یان دەخواردەوە و فێری لاساریان دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا

فێری چەند شتێکی جوانیان دەکرد، بەڵام باوکی (عمر) زۆر تووڕە بوو.

پەند و ئامۆژگاری:

پێویستە دایک و باوک منداڵەکانیان فێری کاری چاکە بکەن، نەک کاری خراپیان فێربکەن، ئەگینا دوایی منداڵەکەیان کەسێکی خراپەکار و تاوانبار دەردەچێت.

ئەگەر هەر کەسێک فێری کاری خراپەی کردین نابێت بە گوێی بکەین، ئەگەر دایک و باوکیشمان بێت.

ژیانی منداڵی (عمر)(رضي الله عنه):

(عمر) وەک منداڵانی تری ناو (مكة) ژیانی دەبردە سەر، بەڵام ئەو لەناو هاوڕێکانیدا کەسێکی زۆر ئازا و دلێر بوو، ئەو هەر وەک منداڵانی تر کڕنووشی بۆ بتەکان دەبرد و بتەکانی بە خوا دەزانی، (عمر) لە کاروباری ژیاندا یارمەتی باوکی دەدا، بۆیە (عمر)ی منداڵ بڕیاریدا بچێت بۆ شوانی، تا ئەرکی سەرشانی باوکی کەم بکاتەوە، ئەو مەڕ و ماڵاتەکەی باوکی و چەند کەسێکی تری دەبرد بۆ دەرەوە و دەیلەوەڕاندن، واتە (عمر) یەکەمجار کاری شوانی دەکرد، بۆیە لەکاری شوانییەوە فێری گورج و گۆڵی و خۆڕاگری و ئازایەتی بوو.

به‌ڵام باوکی له‌گه‌ڵیدا زۆر خراپ بوو و هه‌موو جارێک قسه‌ی ناشرینی پێده‌وت و لێی ده‌دا، ئه‌مه‌ش کاریگه‌ری له‌سه‌ر ژیانی (عمر)ی کوڕی هه‌بوو، هه‌روه‌ها (عمر) حه‌زی به سوارچاکی هه‌بوو، بۆیه خۆی فێری سوارچاکی ده‌کرد و پێشبڕکێی ده‌کرد، جگه له‌وه‌ی شاره‌زایی له شمشێر به‌کارهێناندا هه‌بوو، جگه له‌وه‌ش (عمر) زۆر حه‌زی له شیعر ده‌کرد و زۆرجار، یان شیعری له‌به‌ر ده‌کرد، یان شیعری ده‌وت، ئه‌مه‌ش وایکرد له‌ناو هاوڕێکانیدا ده‌ربکه‌وێت و هه‌موویان سه‌رسامی (عمر) ببن.

ئه‌و هه‌وڵی ده‌دا هه‌رده‌م شاره‌زای ژیان و مێژووی باب و باپیرانی خۆی بێت و له‌و بواره‌دا زۆر زیره‌ک بێت، (عمر) ژیانی منداڵی خۆی به‌وجۆره به‌سه‌رده‌برد.

پرسیار: ده‌توانیت به خاڵ ئیشه‌کانی ژیانی منداڵی (عمر) بژمێریت؟

وه‌ڵام:

١- کاری شوانی.

٢- سوارچاکی.

٣- شاره‌زایی جه‌نگ.

٤- ژیان له‌گه‌ڵ شیعردا.

٥- شاره‌زایی مێژووی باب و باپیرانی.

ژیانی گەنجی (عمر)(ﷺ):

(عمر) لە گەنجیدا فێری شتێکی تری گرنگ بوو کە بریتیبوو لە بازرگانیکردن، ئەو لەگەڵ بازرگانەکانی (مكة)دا بۆ ئیشی بازرگانی دەچوو بۆ دەرەوەی (مكة)، تا ئەوەی بە چاکی فێری ئەو ئیشە بوو، لەگەڵ ئەوەشدا (عمر) ژیانی وەک خەڵکانی تری (مكة) بوو وە بتی دەپەرست، ئەوان لە خورما بتیان دروستدەکرد و لەگەڵ خۆیاندا دەیانبرد، تا لە ڕێگەی بازرگانییەکەیاندا بیپەرستن، کەچی کاتێک برسییان دەبوو لەجیاتی ئەوەی بیپەرستن خورماکەیان دەخوارد.

(عمر) بەردەوام لە بازرگانییەکەیدا قازانجی دەکرد، تا ئەوەی بوو بە یەکێ لە دەوڵەمەندەکانی شاری (مكة)، جگە لەوەش (عمر) لە شاری (مكة)دا جەنگاوەرێکی گەورە و دلێر بوو و کەس نەیدەتوانی جەنگی لەگەڵ بکات، بەڵکو لەبەر ئەو ئازایەتی و زیرەکی و لێزانییەی گەورەکانی (مكة) وەک نوێنەری خۆیان دەیاننارد بۆ لای پاشا و دەسەڵاتدارەکانی تر، لە کاتی جەنگیشدا ڕاوێژیان پێدەکرد.

(عمر) هێندە شارەزا و لێزان بوو، کاتێک جەنگ لە (مكة) ڕوویدەدا یان گرفتێک دروست دەبوو، دەچوون بە شوێن (عمر)دا

و پرسیاریان لێدەکرد کەچی بکەن، یان دەیانکرد بە دادوەری ئەو کێشەیە، تا چارەسەری بکات، (عمر) زۆر حەزی لەو ژیانە دەکرد و بەرگری لێدەکرد، ئامادەبوو بۆ پارێزگاریکردنی ئەو بارودۆخە گیانی خۆی بەخت بکات، دوایی (عمر) ژنێکی هێنا و ماڵی پێکەوەنا، تا ئەوەی خوای گەورە کچێکی جوانی پێبەخشین.

پرسیار: دەکرێت گرنگترین کارەکانی تەمەنی گەنجی (عمر) بژمێریت؟

وەڵام:

١- بازرگانی کردن.

٢- بتپەرستی.

٣- جەنگاوەری.

٤- نوێنەرایەتی.

٥- دادوەری و چارەسەری گرفتەکان.

٦- ژنهێنان.

پەند و ئامۆژگاری:

نابێت دایک و باوک لەگەڵ منداڵەکەیاندا تووڕە و توندوتیژ بن، بەڵکو دەبێت سۆزی زۆری پێ بدەن و خۆشیان بوێت، چونکە ئەوە بەخشینێکی خوای گەورەیە کەپێی بەخشیون.

منداڵی ژیر دەبێت تەمبەڵ نەبێت و یارمەتی دایک و باوکی خۆی بدات و خۆی فێری ئیشی چاک بکات، وەک (عمر بن الخطاب)خۆی فێری شوانی و بازرگانی کرد.

بتپەرستی کارێکی زۆر خراپە، سەیربکە بێباوەڕەکان بە خورما بتیان دروستدەکرد و پێیان دەوت خودا، کەچی کاتێک برسییان دەبوو دەیانخوارد، دەی بت کە ناتوانێت هیچ بکات، چۆن دەبێتە خودا؟!!

کەسی ژیر دەبێت، تا دەتوانێت چارەسەری کێشەی نێوان خەڵک بکات، نەوەک خۆی ئاژاوەگێڕ بێت.

(عمر)(ﷺ) دژایەتی ئیسلام دەکات:

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کەوتە بانگەوازکردن بۆ ئایینی ئیسلام، خەڵکی (مکة) جگە لە چەند کەسێکی کەمیان نەبێت کە باوەڕیان هێنا کەوتنە دژایەتی کردنی، پێغەمبەر(ﷺ) فێری دەکردن لەجیاتی بتی بێ گیان و مرۆڤی لاواز خودای گەورە

بپەرستن کە هەموو شتێکی بەدەستە، بەڵام ئەوان گاڵتەیان پێدەکرد.

(عمر بن الخطاب)یش یەکێک بوو لەو کەسە بێباوەڕانەی کە بە توندی دژایەتی ئیسلام و موسڵمانانی دەکرد، ئەو حەزی دەکرد خەڵکی (مکة) لەسەر بێباوەڕی خۆیان بەردەوام بن، حەزیشی نەدەکرد پێغەمبەر(ﷺ) و موسڵمانان لەو شارەدا هەبن.

پرسیار: بۆچی (عمر بن الخطاب) دژی موسڵمانان بوو؟

وەڵام: چونکە (عمر) وا فێر کرابوو کە بتپەرست بێت، منداڵیش کە فێری شتێک بوو لەسەری بەردەوام دەبێت.

هەرکاتێک (عمر) باسێکی ببیستایە کە باسی ئیسلام بوایە، یەکسەر تووڕەدەبوو و ئامادەنەبوو گوێی لێبگرێت، تا بزانێت چی دەڵێن، بەڵکو یەکسەر دەکەوتە ئازاردانی موسڵمانان، ئەم کارەی خۆیشی بە کارێکی باش دەزانی، (عمر) کەنیزەکێکی هەبوو کە ئیشیماڵەوەی بۆ دەکرد، ئەو کەنیزەکە کاتێک پەیامی ئیسلامی بەرگوێ کەوت یەکسەر باوەڕی پێهێنا و موسڵمان بوو، ئەو کەنیزەکە زۆر دڵی خۆشبوو بە ئایینی ئیسلام.

کاتێک (عمر) بەمەی زانی، تەواو تووڕەبوو و کەوتە ئازاردانی کەنیزەکەکەی، ئەو ڕۆژانە لە بەرچاوی خەڵکیدا دەکەوتە ئازاردانی کەنیزەکەکەی و پێی دەوت دەبێت واز لە

ئایینی ئیسلام بهێنیت، بەڵام کەنیزەکەکەی، زۆر خۆڕاگربوو و وازی نەدەهێنا، بەڵکو ئەو ئازار و سزای دنیای لا خۆشتر بوو لەوەی لە ڕۆژی دواییدا سزا بدرێت.

ڕۆژێکیان (عمر) ئازاری کەنیزەکەکەی دەدا، پێشەوا (أبوبکر) بەوێدا تێپەڕبوو کە ئەمەی بینی زۆر ناڕەحەت بوو، بۆیە چوو بە پارە ئەو کەنیزەکەی لە (عمر بن الخطاب)کڕی و ئازادی کرد.

(عمر) بەوەوە نەوەستا، ئەمجارەیان کەوتە ئازاردانی خوشکەکەی و زاواکەی کە موسڵمان بووبوون، هەروەک زاوای بەڕێزی خۆی (سعید بن زید)، دەفەرمووێت: (وەڵاهی گەر چاوت لێدەبوو چۆن (عمر) منی دەبەستەوە لەسەر ئیسلام بوونم پێش ئەوەی موسڵمان ببێت) اخرجه البخاري (٣٨٦٧). لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرمووێت: (عمر) من و خوشکەکەی، دەبەستەوە لەسەر موسڵمان بوونمان و ئازاری دەداین پێش ئەوەی موسڵمان ببێت).

پرسیار: کەنیزەک واتای چییە؟

وەڵام: کەنیزەک ئەو ئافرەتانەن کە لە جەنگدا دەگیرێن و دوایی دەیانفرۆشن، یان خەڵکانێک دەیانکڕن، تا لە ماڵەوە ئیشیان پێ بکەن.

پەند و ئامۆژگاری:

مرۆڤ کاتێک بێ باوەڕ بوو سۆزی نامێنێت و ڕاستی لە بەرچاودا ون دەبێت.

(عمر بن الخطاب) تەنانەت ئامادە نەبوو گوێ بۆ موسڵمانان بگرێت، بەڵام (أبوبکر)، چونکە نرخی ئیمانی دەزانی پارە و ماڵ وگیانی خۆی لە پێناویدا بەختکرد.

موسڵمانانی پێشوو لە پێناو ئیسلامدا هەر نارەحەتیەکیان چەشتووە، دەبێت ئێمەش پەندیان لێ وەربگرین.

موسڵمانبوونی (عمر بن الخطاب)(ﷺ):

چەند باس و خواس و ڕیوایەتێک هەن دەربارەی هۆکاری موسڵمانبوونی (عمر بن الخطاب)(ﷺ)، یەکێک لەم گێڕانەوانە ئەوەیە (عمر) کاتێک دەیەوێت بچێت پێغەمبەر(ﷺ) بکوژێت، لەم کاتە یەکێک هەواڵی موسڵمانبوونی خوشکەکەی، زاواکەی پێ دەگەیەنێت و ئەویش خۆی دەگەیەنێتە ماڵی خوشکەکەی، لەوێ گوێی لە خوێندنی قورئان دەبێت و دەست دەکات بە ئازاردانی خوشکەکەی و زاواکەی، دواتر داوای پەڕەی قورئانەکە دەکات و دەیخوێنەتەوە و پێی سەرسام دەبێت و موسڵمان دەبێت.

گێڕانەوەیەکی تریش ئەوەیە کە هۆکاری موسڵمانبوونی

(عمر بن الخطاب)(ﷺ) گوێگرتی بووە لە قورئان خوێندنی پێغەمبەر(ﷺ) لە کەعبە.

بەڵام دەبینین گشت گێڕانەوەکان لاوازن و نابن بە هۆکاری موسڵمانبوونی (عمر بن الخطاب)(ﷺ) جگە لە دوعاکەی، پێغەمبەر(ﷺ) بۆ دوو (عمر)ەکە کە داوای لە خوای گەورە کرد، یان (عمر بن الخطاب)، یان (عمر بن هاشم) بۆ ئیسلام ڕێنموونی بکات، تا ئایینی خوای پێ شکۆدار و بە هێز بێت، وەک دەفەرموێت(اللهم اعز الاسلام باحد العمرين عمر بن الخطاب او عمر بن هاشم).

لە ئەنجامدا خوای گەورە دوعاکەی، پێغەمبەر(ﷺ)ی قبوڵکرد و (عمر بن الخطاب)(ﷺ) هاتە نێو باوەشی ئیسلام و بە بێ ترس موسڵمانبوونی خۆی ڕاگەیاند، هەروەک (ابن عباس)(ﷺ) دەفەرمووێت: (یەکەم کەس کە ئیسلامبوونی خۆی بە ئاشکرا ڕاگەیاند (عمر بن الخطاب)(ﷺ) بوو). حسن اسناده شيخ الالباني في (صحيح السيرة) (ص ١٩٣).

پەند و ئامۆژگاری:

موسڵمان دەبێت هەمیشە نزای ئەوە بێت خوای گەورە مرۆڤەکان بۆ ئیسلام ڕێنموونی بکات، تا نەچنە دۆزەخ، ئەگەر

شیاوی ڕێنموونی نەبوون و زۆر خراپ بوون، ئینجا نزا بکەین خوای گەورە لەناویان بەرێت.

قورئانی پیرۆز کتێبێکی زۆر بە پێز و بە نرخە، بەتایبەت ئەگەر لە واتاکەی تێبگەین، زۆر زیاتر کاریگەری لە سەر دڵ و دەروونمان دەبێت.

کەسێک کە بەهێزبێت دەتوانێت ببێتە هۆکارێک بۆ سەرخستنی ئیسلام و موسڵمانان.

پێشەوا (عمر)(ﷺ) کۆچ دەکات بۆ (مدینة):

پاش ئەوەی بێباوەڕان ئازاری موسڵمانانیان دەدا، پێغەمبەر(ﷺ) بڕیاریدا بنکە بگوازێتەوە بۆ شاری (مدینة)، بۆیە فەرمانی بە موسڵمانان کرد، تا کۆچ بکەن بۆ شاری (مدینة)، پێشەوا (عمر بن الخطاب)یش بڕیاری کۆچی دا لەگەڵ موسڵمانان کۆچیان کرد بۆ شاری (مدینة).

پێشەوا (عمر) سات بە سات چاوەڕوانی هاتنی پێغەمبەر(ﷺ)ی دەکرد، تا بە دیداری شاد بێتەوە، (عمر) لەوێ لەگەڵ موسڵمانانی (مدینة)دا ژیانی دەبردەسەر و ئامۆژگاری دەکردن، تا لەسەر ئایینی ئیسلام بەردەوام بن، ڕۆژانە لەگەڵ موسڵمانانی (مدینة) دەچوونە دەرێ، تا بزانن پێغەمبەر(ﷺ)دێت؟ تا ئەوەی ڕۆژێکیان کە چاوەڕێیان دەکرد

بینییان پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (أبوبکر) بەرەو (مدینة) هاتن، ئیتر پێشەوا (عمر)(رضي الله عنه) لە خۆشیدا نەیدەزانی چی بکات.

ژیانی پێشەوا (عمر)(رضي الله عنه) لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ):

پێشەوا (عمر) هەمیشە لە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)دا بوو، ئەو لە مزگەوت و لە ماڵ و بازاڕ و جەنگدا پێغەمبەر(ﷺ)ی بە جێ نەدەهێشت، لە هەرچی جەنگدا هەیە بەشداری دەکرد، چەندین جار قسەی کردووە، دواتر خوای گەورە پشتگیری قسەکەی پێشەوا (عمر)ی کردووە، پێشەوا (عمر) هیچ ترسی لە کوژران نەبوو، چونکە دەیزانی کوژران لە ڕێی ئیسلامدا شەهید بوونە، ئەو لە جەنگی بەدردا بەشداری کرد و ڕۆڵێکی مەردانەی بینی.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) دوای جەنگی بەدر ڕاوێژی بە هاوەڵان کرد، چی بە دیلە بێباوەڕەکان بکەن، پێشەوا (عمر) داوای کرد با بکوژرێن، چونکە ئەوانە بۆ لەناوبردنی ئیسلام و موسڵمانان هاتبوون، بەڵام پێشەوا (أبوبکر) داوایکرد، با نەکوژرێن و بە پارە، یان فێرکردنی منداڵانی موسڵمانان ئازاد بکرێن، پێغەمبەر(ﷺ) قسەی پێشەوا (أبوبکر)ی وەرگرت، تا ئەوەی خوای گەورە بە پێغەمبەر(ﷺ)ی ڕاگەیاند کە دەبوایە، قسەکەی (عمر)ت وەربگرتایە.

بەڵکو لە چەند شوێنێکی تردا پێشەوا (عمر) قسەی کردووە و خوای گەورەیش پشتگیری قسەکەی ئەوی کردووە، لە جەنگی ئوحود و خەندەقیشدا بەشداری کردووە، لە ڕێککەوتننامەی حودەیبیە و فەتحی (مکة) و جەنگی خەیبەریشدا بەشداربووە.

هەتا ڕۆژی کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) ئەو بەردەوام لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)دا بوو و فرمانەکانی ئەوی جێبەجێ دەکرد.

پێشەوا (عمر) پێغەمبەر(ﷺ)ی زۆر خۆشدەویست و کاتێک بانگی دەکرد دەیفەرموو بەدایک و باوکمەوە بە قوربانت بم ئەی پێغەمبەری خوا، پێغەمبەر(ﷺ)یش ئەوی زۆر خۆشدەویست و مژدەی بەهەشتی پێدابوو، (عمر)(رضي الله عنه) هێندە خواپەرست بوو کە شەیتانی نەفرەت لێکراو لە دەستی ڕایدەکرد.

هەڵویستی پێشەوا (عمر)(رضي الله عنه) لە مەرگی پێغەمبەر(ﷺ) دا:

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کرد، پێشەوا (عمر) زۆر تووڕەبوو، چونکە پێغەمبەری ئازیزی زۆر خۆشدەویست.

(عمر) هاواریکرد هەرکەس بڵێ پێغەمبەر(ﷺ) مردووە بەم شمشێرە لە ملی دەدەم، بەڵکو پێغەمبەر(ﷺ) چووە بۆ لای خوای گەورە و دەگەڕێتەوە بۆ لامان، لە غەمباریدا نەیدەزانی

چی بکات، تا ئەوەی پێشەوا (أبوبکر) هات و پێی وت کە ڕاستە پێغەمبەری خوا(ﷺ) کۆچی دوایی کردووە، بەڵام خوای گەورە کۆچی دوایی نەکردووە، دەی کێ پێغەمبەر(ﷺ)ی خۆش دەوێت بێ گوێڕایەڵی پەیامی خوا بێت، تا لە ڕۆژی دواییدا خوای گەورە بیگەیەنێت بە پێغەمبەری ئازیز، (عمر) بە بیستی ئەم هەواڵە لە ئەژنۆ کەوت و غەم وگریان دایگرت، وەک ئەوەی ژیانی هەمووی سەختی و ناخۆشی بێت، بەڵام خوای گەورە خۆڕاگری پێ بەخشی.

پەند و ئامۆژگاری:

١- دەبێت موسڵمان وەک پێشەوا (عمر) نەترس و ئازاو دلێر بێت، ئاخۆ ترسیان لە چی بێت، ئەگەر لە ماڵ و شار دەربکرێن هەر خوایان لەگەڵدایە، ئەگەریش بکوژرێن شەهیدییان دەستدەکەوێت و بۆ لای خوای گەورە و پێغەمبەری ئازیزمان محمد(ﷺ)دەگەڕێنەوە.

٢- دەبێت گوێڕایەڵی پێغەمبەر(ﷺ) بین، وەک چۆن پێشەوا (عمر) کە فەرمانی پێکرد یەکسەر کۆچی کرد.

٣- لە ژیانی پڕ لە ئیمانی پێشەوا (عمر)ەوە خۆشەویستیمان بۆی زیاد دەکات و هیواداریین لە بەهەشتدا ببینین.

٤- دەبێت موسڵمانان لە نێوان خۆیاندا وەک پێشەوا (أبوبکر) و (عمر) ئامۆژگاری یەکتر بکەن و دڵنەوایی یەکتریش بدەنەوە.

پێشەوا (عمر)(ﷺ) لە سەردەمی خەلیفایەتی پێشەوا (أبوبکر)دا(ﷺ):

دوای کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) موسڵمانان کۆبوونەوە، تا بڕیار بدەن کێ ببێت بە جێنیشینی پێغەمبەر(ﷺ)و خەریکبوو لە نێوانیاندا کێشە ڕوبدات، تا ئەوەی بەپەلە پێشەوا (عمر) بڕیاریدا پێشەوا (أبوبکر) بێت و بەیعەتی پێدا. موسڵمانانیش ڕازی بوون و بەمە کێشەکەی چارەسەر کرد.

لە سەردەمی خیلافەتی پێشەوا (أبوبکر)دا، پێشەوا (عمر) وەک وەزیری پێشەوا (أبوبکر) وابوو، ئەو گوێڕایەڵی فرمانەکانی خەلیفە بوو، بەڵکو لە قسەی خەلیفە لای نەدەدا، پێشەوا (أبوبکر)یش لە بارودۆخ و کێشەکاندا ڕاوێژی بە پێشەوا (عمر) دەکرد، چونکە متمانەی زۆری پێی هەبوو.

پێشەوا (عمر) داوای لە پێشەوا (أبوبکر) کرد، تا قورئانی پیرۆز کۆبکرێتەوە و بنووسرێتەوە، ئەویش بە گوێی کرد و پێکەوە بیریان کردەوە، تا بزانن کێ بۆ ئەم ئیشە باشە، تا ئەوەی بڕیارباندا ئیشەکە بسپێرن بە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر(ﷺ)(زید بن ثابت).

(زید)یش بە گوێکردن و ئیشەکەی بەجێگەیاند.

لە هەموو ژیانی پێشەوا (عمر) لە سەردەمی خیلافەتی خەلیفە (أبوبکر)دا لاسارییەکی نەنواند، هەر بۆیە لەبەر بەهێزی و زیرەکی و لێهاتوییەکەی پێشەوا (أبوبکر) لە سەرەمەرگیدا وەسییەتی کرد کە لە دوای خۆی پێشەوا (عمر) ببێتە جێنشینی و موسڵمانانیش گوێڕایەڵی بن و لە قسەی لانەدەن.

پێشەوا (عمر) لەگەڵ پێشەوا (أبوبکر)دا لەسەر کاری چاکە پێشبرکێیان دەکرد، شەوێکیان پێشەوا (عمر) بڕیاریدا بچێت بۆ ماڵی پیرەژنێکی پیری داماو کە لە ماڵەوەدا تەنهابوو، تا ئیشەکانی ماڵەوەی بۆبکات و خۆراکی بۆ ئامادەبکات، کەچی کاتێک چوو دەبینێت ئیشەکانی بۆ کراوە، پرسیاریکرد کە کێ ئەو ئیشانەی بۆ کردویت؟ ئەویش وتی: کەمێک پێش تۆ کەسێک کە بەو شێوەبوو هات ئیشەکانی بۆکردم، پێشەوا (عمر) یەکسەر زانی ئەو کەسە پێشەوا (أبوبکر)ی خەلیفەی موسڵمانانە.

سەردەمی جێنشینی پێشەوا (عمر)(ﷺ):

ڕۆژی مەرگی پێشەوا (أبوبکر) هات، موسڵمانان تێکڕا گریان و ناڕەحەتی دایگرتن، بێزاری وڵاتی گرتبوویەوە، ئینجا ئەو ئازیزەیان شۆرد و نوێژی مردوویان لەسەر کرد و ئەسپەردەیان

کرد، دوایی لەسەر بڕیاری پێشەوا (أبوبکر) پێشەوا (عمر)یان کردە جێنشین و بەیعەتیان پێدا.

پێشەوا (عمر) وتارێکی بۆ خوێندنەوە و تێیدا پاش سوپاس و ستایشی پەروەردگار باسێکی پێغەمبەر(ﷺ)و پێشەوا (أبوبکر)ی کرد، ئینجا چەند قسە و ئامۆژگارییەکی بەسوودی بۆ موسڵمانان خستەڕوو، جارێکی تر موسڵمانان دڵیان گەشایەوە کە خۆشەویستێکی تری پێغەمبەر(ﷺ)بووە بە سەرکردەیان، ئەو کەسەی کە مـوژدەی بەهەشتی پێدراوەو شەیتان لە دەستی ڕادەکات.

پێشەوا (عمر) لە سەردەمی خیلافەتیدا دوو کاری گرنگی ئەنجامدا کەبریتی بوون لە:

١- ڕێکخستنی بەشەکانی دەوڵەت.

٢- گەشەدان بە فتوحاتی ئیسلام.

پێشەوا (عمر) لە ماوەی خیلافەتیدا، هەستا بەڕێکخستنی بەشەکانی دەوڵەت و بەشی سەربازی ڕێکخست، هەروەک چۆن بەشی یاساو...هتدی ڕێکخست، هەروەها گرنگی دا بە بواری دارایی، تا بە دادپەروەرانە بە سەر موسڵماناندا دابەش بکرێت، پێشەوا (عمر) مووچەی بۆ هەژار و کەم دەرامەت و بێ تواناکان بڕییەوە، جگە لەوەش زۆر گرنگی دا بە بزووتنەوەی فتوحات و لەسەردەمی ئەودا چەندین ناوچە فەتح کران کە

گرنگترینیان لە ناوبردنی دەوڵەتی ئاگر پەرستی ساسانی بوو، ئەمە بوویە مایەی ئازادکردنی کوردستان و ئایینی پیرۆزی ئیسلام گەیشتە کوردستانیش، واتە پێشەوا (عمر) هۆکاری ئەوە بوو کە کوردەکان ئایینی ئیسلامیان پێ بگات.

هەروەها لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا (قدس)ی پیرۆز فەتحکرا، بەسەرهاتەکەشی ئەوەبوو کاتێک موسڵمانان ویستیان بچنە (قدس)ەوە، خەڵکەکەی نەیانهێشت و وتیان: دەبێت سەرکردەکەتان بێت، ئینجا کلیلی قودستان پێ دەدەین، پێشەوا (عمر)یش لەگەڵ (أسلم)ەی هاودەمیدا بە وڵاخێکەوە بەرەو (قدس) کەوتنەڕێ کە لە (فلسطین)ە، لە ڕێگەدا هەرجارەو یەکێکیان سوار دەبوون، جارجاریش هیچکام سوار نەدەبوون، تا وڵاخەکە بحەسێتەوە، کاتێک گەیشتنە ئەوێ، خەڵکەکە یەکسەر پێشەوا (عمر)یان ناسیەوە و کلیلەکەیان پێدا، بەمە (قدس) ئازادکرا.

سەردەمی پێشەوا (عمر) سەردەمێکی دادپەروەری بوو، ئەو جل و بەرگی سادە و کۆنی دەکردە بەری، نانی کەمی بۆ خواردن هەبوو، زۆرجار برسی بوو، چونکە ئامادە نەبوو خۆی تێر نان بخوات و خەڵکی هەژاریش لە ماڵەوەدا نان نەبێت بیخۆن و بە برسێتی سەر بنێنەوە.

پێشەوا (عمر) لە ماڵەوە لەگەڵ منداڵەکانیدا ڕووی خۆش

بـوو، یـاری بـۆ دەکـردن و قسـەی لەگەڵ دا دەکـردن، ڕێـزی خێزانەکەی خۆی دەگرت، ئەگەر ژنەکەی لێی تووڕە بوایە، ئەم بە نەرمی لەگەڵیدا دەجووڵایەوە، بەڵکو بێدەنگ دەبوو و ڕێزی دەگرت بۆ ئەوەی کێشە لە نێوانیاندا ڕوونەدات.

ئەو ئازیزەمـان گـوێی لە قسـەی هەمـوو موسڵمانان دەگـرت، تەنانەت جارێکیان بڕیارێکی دەرکرد، ژنێک هەستاو وتی: ئەو بڕیارەت هەڵەیە، ئەویش وتی: (عمر) هەڵەی کرد و تۆ ڕاست دەکەیت، بۆیە بڕیارەکەی گۆڕی، ژیانی پێشەوا (عمر) چەندین بەسەرهاتی جوانی تێدایە کە تـا ئەمـڕۆش هەمـوو مرۆڤـایەتی باسی دەکەن و پێی سەرسامن.

پێشەوا (عمر) بە شەوان بە کۆڵانەکانی (مدینة)دا دەگەڕا، تـا بزانێـت بـاری ژیـانی ئەو خەڵـکە چـۆنە، شـەوێکیان بە کۆڵانێکـدا تێـپەڕی کـرد، سـەیری کـرد ماڵێـک ئاگریـان کـردۆتەوە و دایکێـک لایە لایە بۆمنـداڵەکانی دەکـات، پێشـەوا (عمر) سەلامی لێکردن و مۆڵەتی وەرگرت، تا بچێتە ژوورەوە.

ئینجا بە دایـکەکەی وت: ئەوە چـی دەکەیـت؟ ئەویـش وتـی: منداڵەکانم برسییانە و نانیان نەخواردووە، منیش ئاگرم کـردۆتەوە و بەردم خسـتۆتە نـاو ئەم مەنـجەڵە و ئـاوم تێکـردووە، تـا بیانخەڵەتێنم و بخەون، چونکە هیچ شتێکمان نییە بیخۆین، خۆ

(عمر)یش ئاگای لێمان نییە، بەلای خۆیەوە کاربەدەستمانە.

ئەو ژنە پێشەوا (عمر)ی نەناسیەوە، پێشەوا (عمر) بەپەلە چوو لە (بیت المال)ی موسڵمانان شمەکی بۆ هێنان و نانی بۆ ئامادەکردن و بۆ بەیانییەکەیشی مووچەی بۆ بڕینەوە.

پرسیار: (بیت المال) واتای چییە؟

وەڵام: (بیت المال) بریتییە: لە ماڵی گشتی موسڵمانان کە بە دادپەروەرانە و بە پێی یاسای ئیسلام بەسەر خەڵکی نێو دەسەڵاتی ئیسلامیدا دابەش دەکرێت.

شەوێک پێشەوا (عمر) کە بە کۆڵانەکاندا دەگەڕا گوێی لە ئافرەتێک بوو بە کچەکەی خۆی دەوت: ئاو بکەرە ناو شیرەکەوە، با بۆ فرۆشتن زۆر بێت، خۆ (عمر) لێرە نییە تا سزامان بدات، بەڵام کچەکەی وتی: دایە گیان، ئەگەر (عمر) لێرە نییە خۆ پەروەردگاری (عمر) لێرەیە. کاتێک پێشەوا (عمر) ئەمەی بیست زۆر خۆشحاڵ بوو و ئەو کچەی بۆ کوڕەکەی خۆی هێنا.

دەگێڕنەوە کە کۆمەڵێک لە خەڵکی ئێران هاتن بۆ لای پێشەوا (عمر)، تا بیبینن، کاتێک پرسیاریان کرد: لە کوێیە؟ هاوەڵان پێیان وتن: بڕۆن لەوێدا ڕاکشاوە، ئەوانیش کە چوون دەبینن کەسێکی هەژارە و بە جل وبەرگێکی کۆنەوە ڕاکشاوە و

نەعلەکانی خستۆتە ژێر سەری، ئەوانیش زۆر سەریان سوڕما چۆن دەبێت سەرکردەی وڵات بەو جۆرە بێت.

پێشەوا (عمر) خۆی ڕۆژانە لە مزگەوتدا بەرنوێژی بۆ موسڵمانان دەکرد و لە جەژن و بۆنەکاندا لەگەڵ موسڵماناندا دەبوو، ئەو ئازیزەمان لە کۆتاییدا بەدەستی کەسێکی ناپاکی فارس شەهید کرا، ئەویش بەو جۆرە بوو، کەسێکی فارس کە لە ناو (مدینة)دا سەرقاڵی ئیشکردن بوو، ناوی (فیروز) بوو، هاتە لای پێشەوا (عمر) و هەڕەشەی لێکرد، پێشەوا (عمر) گوێی پێ نەدا و نەیگرت.

ڕۆژێکیان کە پێشەوا (عمر) لە مزگەوتدا بەرنوێژی بۆ موسڵمانان دەکرد، ئەو کەسە ناپاکە بەپەلە چوو بەرەو ڕووی پێشەوا (عمر) و بە خەنجەر لێیدا، موسڵمانانیش بەپەلە گرتیان، پێشەوا (عمر) لەناو جێگەدا کەوت، کاتێک پزیشکیان هێنا بۆ لای، پزیشکەکە وتی: هیچ چارەسەری نییە و دەمرێت، بەڵام ئەو هیچ ترسی نەبوو، بەڵکو خۆی دڵنەوایی ژن و منداڵەکانی دەدایەوە و خۆشحاڵ بوو بەوەی بۆ لای خوای گەورە و پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (أبوبکر) و شەهیدەکانی تر دەگەڕێتەوە.

پێش ئەوەی ئەو ئازیزەمان شەهید ببێت، بڕیاریدا موسڵمانان

جێنشینێک بۆ خۆیان هەڵبژێرن، تا لە دوای ئەو دەسەڵاتی خیلافەت بگرێتە دەست، ئەوەبوو ئەوانیش پێشەوا (عثمان بن عفان)یان هەڵبژارد.

پێشەوا (عمر) کەسێکی نارد بۆ لای (عائشة)ی دایکمان، تا مۆڵەتی لێ وەربگرێت لە لای پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (أبوبکر)دا لە ماڵەکەی ئەودا ئەسپەردە بکرێت، ئەویش مۆڵەتی پێدا، بۆیە لە دوای شەهیدبوونی بردیان لەوێدا ئەسپەردەیان کرد.

پەند و ئامۆژگاری:

دەبێت سەرکردەی موسڵمانان ئاگاداری بارودۆخی ژیانی خەڵکی سادە و هەژار بێت، نەوەک خۆی هەموو شتێکی هەبێت و گوێ بە هەژاران نەدات، هەروەک دەبێت کەسی دەوڵەمەند ئاگاداری هەژاران و دراوسێکانی بێت، ئێمەش پێویستە بیرمان لەلای هاوڕێکانمان بێت و چیمان هەبوو ئەوانیشی تێدا بەشدار بکەین.

گەورەیی و ژیری و دەوڵەمەندی بە جل و بەرگی جوان و زۆر خواردن نییە، بەڵکو ئیمان دەبێتە هۆی ناوداری و گەورە بوونی کەسێک، وەک پێشەوا (عمر بن الخطاب).

ئەگەر فارسێک پێشەوا (عمر)ی شەهیدکرد، نابێ ڕقمان لە

هەموو فارسێک بێت، چونکە هەموو شوێنێک کەسی باش و خراپی تێدایە.

دەبێت بۆ هەر ئیشێک مۆڵەت لە کەسەکان وەربگرین، سەیر بکەن پێشەوا (عمر) کە سەرکردەیە مۆڵەت لە (عائشة)(ڕەزای خوای لێبێت) وەردەگرێت، تا لە ماڵەکەی ئەودا ئەسپەردەی بکەن.

ڕاوێژکردن کارێکی گرنگی ئایینییە کە هاوەڵانی پێغەمبەر(ﷺ) بە جێیان گەیاندووە.

دەبێت زۆر بیرمان لای ئەوە بێت ئایینی ئیسلام بە هەموو شوێنێک بگەیەنین وەک پێشەوا (عمر) لە بیریدا بوو، هەروەها هەوڵی ئازادکردنی (قدس)ی پیرۆز و هەر ناوچەیەکی داگیرکراوی موسڵمانان بدەین.

پرسیارەکان

- دەتوانیت باسی دایک و باوکی (عمر) بکەیت؟
- ناوی دایک و باوکی (عمر) و خوشکی (عمر) چی بوو؟
- (عمر) لە پێش ئیسلام ژیانی چۆن دەبردە سەر؟
- ئایا (عمر) بەرانبەر بە موسڵمانان کەسێکی توندوتیژ بوو؟
- باسی شێوەی موسڵمان بوونی پێشەوا (عمر) بکە؟
- خوای گەورە لە جەنگی بەدردا پشتگیری ڕای کێی کرد؟

پێشەوا (أبوبکر). پێشەوا (علي). پێشەوا (عمر).

- باسی هەڵوێستی پێشەوا (عمر) لە کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) بکە.
- پێشەوا (أبوبکر) چۆن لە کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) پێشەوا (عمر)ی هێمن کردەوە؟
- پێشەوا (عمر) چ ڕۆڵێکی لە هەڵبژاردنی پێشەوا (أبوبکر) بە خەلیفە هەبوو؟

- پێشەوا (عمر) چۆن بوو بە خەلیفە؟

بە جەنگ و بە زۆر. خەلیفە (أبوبکر) وەسییەتی کرد. موسڵمانان دایاننا.

- بە خاڵ کارەکانی پێشەوا (عمر) لە سەردەمی دەسەڵاتیدا بژمێرە.
- ئایا پێشەوا (عمر) موژدەی بەهەشتی پێ درابوو؟
- باسی دڵسۆزی پێشەوا (عمر) بۆ خەڵکی ژێر دەسەڵاتی بکە؟
- پێشەوا (عمر) چۆن و بە دەستی کێ کوژرا؟
- پێشەوا (عمر) خەلیفەی بۆ دوای خۆی دەستنیشان کرد؟ چۆن ئەوەی کرد؟

٣- (عثمان بن عفان)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە هاوەڵانی خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) (عثمان بن عفان) بوو کە ئەویش خەڵکی (مکة) و کەسێکی لەسەرخۆ و بەڕێز بوو، پێشەوا (عثمان) یەکێ بوو لەو کەسانەی کە زۆر بە زوویی موسڵمان بوو، کاتێک دەنگی زوڵاڵی ئیسلامی پێگەیشت، پێشەوا (عثمان) ئامادەبوو لە پێناوی ئایینی ئیسلامدا هەرچییەک بکات، تەنانەت گیانی خۆیشی بەخت بکات، ئەو ماڵ و سامانێکی زۆری خۆی کردە خەڵاتی ئایینی ئیسلام، هێندە بەڕێز بوو کە فریشتەکانی خوا شەرمیان لێدەکرد.

پێغەمبەر(ﷺ)یش دوو کچی خۆی پێشکەشی پێشەوا (عثمان) کرد، بەمەش دوو کچی پێغەمبەر(ﷺ)هاوسەری پێشەوا (عثمان) بوون، یەکەمجار کە یەکێکیان مرد، پێغەمبەر(ﷺ)کچی دووەمی خۆی پێدا.

بەڵکو پێغەمبەر(ﷺ) موژدەی بەهەشت و شەهیدی بە پێشەوا

(عثمان) بەخشی، لەسەردەمی پێشەوا (أبوبکر) و (عمر)یشدا کەسێکی بەرێز و چاکەکار بوو، لە دوای شەهید بوونی پێشەوا (عمر بن الخطاب)، موسڵمانان پێشەوا (عثمان)یان بە (خەلیفە) جێنشین هەڵبژارد و هەموویان بەیعەتیان پێدا.

لەدایکبوونی پێشەوا (عثمان)(رضي الله عنه):

لە شاری (مکة)ی وشک و برنگدا شەش ساڵ لە دوای لە دایکبوونی (محمد بن عبدالله) و لە ڕۆژێکی گەرمدا منداڵێکی جوانکیلە لە دایکبوو کە ناوی (عثمان) بوو، ئەو منداڵە دایک و باوکێکی بێباوەڕی هەبوو، ئەوان بتیان دەپەرست و وەک خەڵکی تری شاری (مکة) لە بێباوەڕیدا ژیانیان دەبردەسەر.

ناوی باوکی (عفان) بوو، ناوی دایکیشی (أروی بنت کریز) بوو، (عثمان) لە باپیرە گەورەیەوە دەگەیشتەوە بە باپیرەی پێغەمبەر(ﷺ)، واتە خزمایەتی لە نێوان پێشەوا (عثمان) و پێغەمبەر(ﷺ)دا هەبوو، خەڵکی پێیان دەوت (أبو عمر)، بەڵام دواتر کەموسڵمان بوو پێیان دەوت (ذوالنورین)، واتە خاوەن دوو ڕوناکییەکە.

پرسیار: بۆچی بە پێشەوا (عثمان)یان دەوت (ذوالنورین)؟

وەڵام: لەبەرئەوەی پێشەوا (عثمان بن عفان) دوو جار داوای کچی پێغەمبەر(ﷺ)ی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) هەرجارەو کچێکی خۆی پێدا، بەمە دوو کچی پێغەمبەر(ﷺ) خێزانی ئەو بوون کە وەک ڕووناکی وابوون، هەروەها لەبەرئەوەی پێشەوا (عثمان) شەونوێژ و پەرستشی شەو و ڕۆژی زۆر بوو، هەم قورئانی دەخوێند و هەم شەو نوێژی دەکرد.

ژیانی پێشەوا (عثمان)(ﷺ) پێش موسڵمانبوونی:

پێشەوا (عثمان) هەر لە منداڵیەوە کۆمەڵێک ڕەفتاری جوان و ڕێک و پێکی هەبوو، ئەو هیچ کات ئامادە نەبوو شەراب (خمر) بخواتەوە و جنێو بدات و زینا بکات، بەڵکو پێی وابوو دەبێت مرۆڤەکان ئاکار و ڕەفتاریان جوان بێت، ڕۆژ بە ڕۆژ تەمەنی (عثمان) زیادی دەکرد و خەڵکی (مکة)یش زۆر خۆشیان دەویست، هێندە خۆشیان دەویست ناوی لە هەموو شوێنێک باس دەکرا و هەمووان شەیدای بینین و هاودەمی ئەو بوون.

پێشەوا (عثمان) بەرەبەرە خۆی سەرقاڵی هەندێ ئیش وکار دەکرد، بەتایبەتی حەزی لە ئیشی بازرگانی دەکرد، بۆیە وەک بازرگانانی (مکة) کەوتە ئیشی بازرگانی، هێندە ڕەفتاری جوان

و دەستپاک بوو کە خەڵکی حەزیان دەکرد کاری بازرگانی لەگەڵ دا بکەن.

پەند و ئامۆژگاری:

مندالْ دەبێت هەمیشە خۆی لە تاوان و خراپەی کۆمەڵگە بپارێزێت، با خەڵکی کاری خراپە بکەن، ئێمە دەبێت وەک ئەوان نەکەین، چونکە خراپە ئیشی مرۆڤی ژیر و موسڵمان نییە.

دەبێت هێندە ڕەفتارمان جوان بێت کە سەرنجی هەرکەسێ بۆ لای خۆمان ڕابکێشین و هەموو کەس حەز بکات هەڵسوکەوتمان لەگەڵدا بکات، نەوەک ڕەفتارمان ناشیرین و خراپ بێت و خەڵکی و کۆمەڵگە ڕقیان لێمان بێت.

کەسی موسڵمان دەبێت خۆی فێری ئیش و کاری حەلاڵ و چاک بکات و بە تەمبەڵی دانەنیشێت.

موسڵمانبوونی پێشەوا (عثمان)(ﷺ):

جارێکیان پێشەوا (عثمان بن عفان) ویستی لەگەڵ بازرگانەکانی شاری (مکة) بۆ بازرگانیکردن بچێت بۆشام، هێشتا (محمد بن عبدالله) نەبووبوو بە پێغەمبەر، کاتێک (عثمان) چوو بۆ بازرگانییەکە و لەوێ کەوتەرێ، تا

بگەڕێتەوە، لە نیوەی ڕێگەدا لە شوێنێک لایاندا و شەو لەوێ مانەوە، تا کەمێک بحەسێنەوە، لەو شەوەدا کەسێک بە دەنگی بەرز لە ناویانـدا هـاواریکرد، ئەی خەڵکـی (مکـة) هەسـتن وا پێغەمبەرێک بە نـاوی (احمـد) لە (مکـة)دا سـەریهەڵدا، پێشـەوا (عثمان)یش لەو قسەیە سەری سوڕما، ئایا دەبێت ئەو پێغەمـبەرە کێ بێت لە (مکة)دا دەرکەوتبێت و ئەم نەیزانیبێت.

کاتێک گەڕایەوە بۆ (مکـة)، بە دوای پێغەمـبەردا دەگەڕا، لەو ماوەیەدا پێشەوا (أبوبکر الصدیق) کە هاوڕێیەکی نزیـک و خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) بوو، سەردانی (عثمـان)ی هـاوڕێی خۆشەویستی خۆی کرد و لەوێ پێکەوە کەوتـنە گفتوگۆکردن، پاش ماوەیەک (أبوبکر) باسی ئەوەی بۆ پێشـەوا (عـثمـان) کـرد کە (محمـد)(ﷺ) بـووە بە پێغەمـبەری خـوا، ئینجـا پێشـەوا (عثمـان) و (أبـوبکر) چـوون بـۆ لای پێغەمـبەر(ﷺ)و پێشـەوا (عثمـــان) لەوێ بـــاوەڕی بە پێغەمبەرایەتـــی (محمـــد بـــن عبدالله)(ﷺ)هێنـا، دوایـی بە وردی باسـی ڕووداوەکەی ڕێگەی بازرگانییەکەی خۆی بۆ پێغەمبەر(ﷺ)گێڕایەوە.

پرسیار: پێشەوا (عثمان) ناوی (احمد)ی بیست کە پێغەمبەر بێت، ئەی چۆن باوەڕی بە پێغەمبەرایەتی (محمد)(ﷺ)هێنا؟

وەڵام: چـونکە پێغەمـبەری ئـازیز چەنـد نـاوێکی هەبـوو کە

یەکێکیان (محمد)ە، یەکێکی تریشیان (احمد)ە، وەک لە پەیام و ئایینەکـــانی پـــێش ئیسلامیشـــدا باســـی ئەوە کـــراوە کە پێغەمبەرێک بە ناوی (احمد) دێت کە کۆتا پێغەمبەرە.

پەند و ئامۆژگاری:

خـــــــوای گەورە نیشـــــــــانی مرۆڤـــــــــایەتی داوە کە(محمد)(ﷺ)پێغەمـبەری خوا بێت، وەک چۆن ئەو کەسەی کە پێغەمـــبەر(ﷺ)ی نەدیبـــوو، کەچـــی لە نیـــوەی ڕێـــگەی بازرگانی خەڵکی (مكة)دا باسی پێغەمبەرایەتی (احمد) کرد.

دەبێت هەر شتێکی چاک هەبوو تەنها بۆ خۆمانمان نەوێت، بەڵکو هەوڵ بدەین هاوڕێکانیشمان لێی بێبەش نەبن، وەک چۆن پێشـــەوا (أبـــوبكر) کاتێـــک خـــۆی موســـڵمان بـــوو، هەوڵیـــدا هاوڕێکانیشـی لەو ئـایینە پیـرۆزە بێـبەش نەبـن، بەتـایبەت بەپەلە چوو بۆ لای پێشەوا (عثمان)، تا فێری بکات بازرگانی گەورەتر و چـــاکتر باوەڕهێنـــانە بە ئایینێـــک کە هـــۆی ڕزگـــاربوون و سەرفرازی ڕۆژی دواییە.

هەر ڕووداوێکی سەر سوڕهێنەر ڕوویدا، دەبێت بگەڕێینەوە بۆ لای کەسی باوەڕدار و جێی متمانە و شارەزا.

ژنهێنانی پێشەوا (عثمان)(ﷺ):

پێغەمـــبەر(ﷺ) دوو کچـــی بەناوی(رقيـــة)و(أم كلثوم)هەبـوو، ئەو دوو کـــچەی پێغەمـــبەر(ﷺ) زۆر بەئاکـــار و ڕێکوپێـــک و جوان بوون، پێغەمـبەر(ﷺ) ئەم دوو کـچەی خۆی دابـوو بە دوو

کوڕی (أبولهب)، ئەمەش لە پێش ئەوەی ببێت بە پێغەمبەر، چونکە ئەوان خزمایەتییان لەگەڵ یەکدا هەبوو، پێشەوا (عثمان) زۆر حەزی دەکرد (رقیة) بە هاوسەر بگرێت، بەڵام تازە لە دەستی دەرچوو بوو، کاتێک (محمد)(ﷺ) بوو بە پێغەمبەری خوا، (أبو لهب) و ژنەکەی کەوتنە دژایەتی کردنی پێغەمبەر(ﷺ)، هەروەها ئەوان بە کوڕەکانیان وت، تا کچەکانی پێغەمبەر(ﷺ) کە ژنی ئەوان بوون تەڵاقیان بدەن، ئەوانیش (رقیة، أم کلثوم)یان تەڵاقدا.

پێشەوا (عثمان) بە خۆشحاڵیەوە بەپەلە چوو بۆ داوای (رقیة، پێغەمبەر(ﷺ)یش (رقیة)ی پێدا، بەمە پێشەوا (عثمان) بوو بە زاوای پێغەمبەر(ﷺ)، هەروەها دواتر کاتێک (رقیة) کۆچی دوایی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) (أم کلثوم)یشی دا بە (عثمان بن عفان)، دواییش (أم کلثوم) کۆچی دوایی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی، ئەگەر کچی سێیەمیشم هەبوایە کە شووی نەکردبێت دەمدا بە (عثمان)، چونکە بە ڕاستی (عثمان) کەسێکی زۆر ژیر و باوەڕدار و بەڕێز و بە شەرم و حەیایە.

لێرەدا ڕق وکینەی دوژمنانی پێغەمبەر(ﷺ)مان بۆدەردەکەوێت کە چەند بەرانبەر بەو ئازیزەمان خراپ بوون، تا ئاستێک (أبولهب) کە مامی پێغەمبەر(ﷺ)بوو، بە زۆر

کچەکانی پێغەمبەر(ﷺ)ی بە کوڕەکانی تەڵاق دا، بەڵام خوای گەورە کەسی زۆر چاکتری پێبەخشین کە ئەویش پێشەوا (عثمان بن عفان) بوو.

ژیانی پێشەوا (عثمان)(رضي الله عنه) لە (مكة)دا:

پاش موسڵمان بوونی پێشەوا (عثمان) و چەند کەسێکی تر، هەریەک لە موسڵمانان تەواو ژیانیان گۆڕا بۆ ژیانێکی ئیماندارانەی دروست، (عثمان)یش لەو کاتە بە دواوە حەزی دەکرد هەمیشە لە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) دا بێت، ئەو ئیمانی لە هەموو شتێک لەلا گرنگتر بوو، بۆیە هەوڵی دەدا خەڵکی تریش لەو پەیامە پڕ بەرەکەتە بێبەش نەبێت و چەند کەسێکی بۆ ئایینی ئیسلام بانگ کرد، کاتێکیش خەڵکی بێباوەڕ بەم کارەیان زانی، توڕەبوون و ڕقیان لە پێشەوا (عثمان) کەوت، ئەوان، ئەمجارە بە چاوێکی دوژمنانەوە تەماشای پێشەوا (عثمان)یان دەکرد، لە کاتێکدا پێشەوا (عثمان) بە چاوێکی سۆز و میهرەبانییەوە سەیری ئەوانی دەکرد.

پێشەوا (عثمان) حەزی دەکرد ئەو خەڵکە موسڵمان ببن و لە ئاگری دۆزەخ دووربن و بچنە بەهەشت، بەڵام ئەوان حەزیان دەکرد پێشەوا (عثمان) واز لە ئیسلام بهێنێت، مامی پێشەوا

(عثمان) زۆر تورە بوو لە پێشەوا (عثمان)، بۆیە هەمیشە دەکەوتە ئازاردانی پێشەوا (عثمان)، تا واز لە ئایینی ئیسلام بهێنێت، ئەو پێشەوا (عثمان)ی بە پەت دەبەستەوە و لە ژێرەوە دار و دڕکی دەسووتاند، تا دووکەڵە ژەهراوییەکەی بچێت بە سەروچاوی پێشەوا (عثمان)دا و ئازاری بدات، ئینجا بە پێشەوا (عثمان)ی دەوت واز لە ئایینەکەی (محمد) بهێنە، بەڵام پێشەوا (عثمان) وازی نەدەهێنا.

پێشەوا (عثمان) هێندە خۆڕاگربوو، تا ئەوەی مامی لێی بێزاربوو و لە کۆتاییدا بەریدا و دەریکرد، بەوجۆرە پێشەوا (عثمان) لەناو ئازار و ناڕەحەتیدا ژیانی بەسەردەبرد و ئامادەبوو لە پێناو پاراستنی ئیمانەکەیدا نان و ئاو نەخوات، بەڵام لەگەڵ پێغەمبەری(ﷺ)بێت و ئایینی ئیسلام وەربگرێت، چونکە ئەو ئایینە ڕزگاربوونی ڕۆژی دوایی تێدایە، ئیدی ئازاری کەمی دنیا چییە، ئەگەر بەهەشتی ڕۆژی دوایی بە دوادا بێت.

پەند و ئامۆژگاری:

کاتێک ئایینی ئیسلام وەردەگرین، دەبێت تەنها ئامانجمان وەرگرتنی تەواو و جێبەجێ کردن و گەیاندنی ئەو ئایینە بێت، نەوەک بە شتی تر هەڵبخەڵەتێین.

لە پێناو ئیسلامدا هەر ئازار و ناڕەحەتییەک بچەژین شتێکی ئاساییە، چونکە ڕزگاری ڕۆژی دوایی لە دوایە، جگە لەوەش پێشەواکانی پێشوومان لە سەر ئیسلام و ڕاستی ئازاردراون.

کۆچکردنی پێشەوا (عثمان) و (رقیة)ی خێزانی(ﷺ):

پاش ئەو هەموو ئازارەی کە موسڵمانان بەدەستی بێباوەڕانی قوڕەیشەوە چەشتیان، پێغەمبەر(ﷺ)ڕێگەی دا، تا هەندێک لە موسڵمانەکان کۆچ بکەن بۆ (حبشة) کە پاشایەکی دادپەروەر و چاکی تێدا بوو، پێشەوا (عثمان) و (رقیة)ش بڕیاریاندا کۆچ بکەن بۆ (حبشة) و خۆیان ئامادەکرد و کەوتنە ڕێ، پێغەمبەر(ﷺ) دۆعای خێری بۆ کردن، تا خوای گەورە چاکە بهێنێتە ڕێیان.

پاش ماوەیەک هەواڵی ئەوە هات کە خەڵکی (مکة) باوەڕیان هێناوە و خەڵکەکەی چاک بوون، بۆیە پێشەوا (عثمان) و (رقیة)یش گەڕانەوە بۆ (مکة)، کەچی هەواڵەکە ڕاست نەبوو، بەڵکو پێشەوا (عثمان) دووبارە ئازار دەدرایەوە، بەڵام لەوێ هەر خۆی ڕاگرت، تا ئەو کاتەی بڕیاردرا موسڵمانەکان کۆچ بکەن بۆ شاری(یثرب)(مدینة).

ئەوجا پێشەوا (عثمان) و (رقیة) کۆچیان کرد بۆ (مدینة)،

لەوێ چاوەڕێی هاتنی پێغەمبەر(ﷺ)بوون، تا بە دیداری شاد ببنەوە.

پەند و ئامۆژگاری:

پێویستە هەمیشە لەسەر ئایینەکەمان بەردەوام بین و واز نەهێنین، بەڵکو ئامادە بین لە پێناویدا هەر نارەحەتییەک بچەژین، تەنانەت ئەگەر ناچار کراین ئامادە بین ماڵ و خاکی خۆمان بەجێ بهێڵین.

زەوی هەمووی موڵکی خوایە، بۆیە لە هەر کوێ کەسی دادپەروەر هەبوو لەوێ بژی، بەڵام، ئەگەر لە وڵات و خاکی خۆتدا کەسی چاک هەبوو، دەبێت لە وڵاتی خۆتدا بژی.

زۆر جار هەواڵی درۆ و ناڕاست بڵاو دەبنەوە، دەبێت موسڵمان ورد بێتەوە و بزانێ هەواڵەکە ڕاستە یان نا.

ژیانی پێشەوا (عثمان) (رضي الله عنه) لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) دا:

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی کرد بۆ (مدینة)، خۆشی وکامەرانی یەکپارچە شارەکەی گرتەوە، پێشەوا (عثمان)یش لەگەڵ موسڵمانانندا خۆشی و شادی دایگرتبوو کە پێغەمبەری خوا و باوکی خێزانەکەی دێت بۆ لایان، ئیتر تەمەنی خۆی لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) دەبردەسەر، ئەو لە نوێژ و مزگەوت و

ژیانی تایبەت و جەنگدا هاودەمی پێغەمبەر(ﷺ)بوو، لەگەڵ ئەوەشدا مافی ماڵ و خێزانی خۆی دەدا.

پێشەوا (عثمان) هەردەم سامانی خۆی کردبوو بە قوربانی ڕێگەی ئیسلام و هەمیشە بەرانبەر بە موسڵمانان خێری دەکرد، بۆ نموونە: لە شاری (مدینة)دا کە ئاو زۆر نەبوو خەڵکی بیریان بەکاردەهێنا، یەکێک لە ناودارترین بیرەکانی (مدینة) هی کەسێکی جوولەکە بوو، موسڵمانانیش بە پارە ئاویان لێدەکڕی، ئەمەش وایدەکرد موسڵمانان بەشێکی زۆری ماڵ و سامانیان لەو پێناوەدا خەرج بکەن.

پێغەمبەر(ﷺ) لەناو موسڵماناندا داوای کرد یەکێک ئەو بیرە بکڕێت و موسڵمانان ڕزگار بکات، پێشەوا (عثمان) لە شوێنی خۆی هەستاو وتی: ئەی پێغەمبەری خوا من دەیکڕم، ئینجا چوو بۆ لای جوولەکەکە و بیرەکەی بە نیوەیی لێکڕی، ڕۆژێک بۆ جوولەکەکە و ڕۆژێکیش بۆ پێشەوا (عثمان)، کاتێک جوولەکەکە زانی خەڵکی لەلای ئەو ئاو ناکڕن، چوو بۆ لای پێشەوا (عثمان) و نیوەکەی تریشی پێ فرۆشت، بەمجۆرە پێشەوا (عثمان) ئەو تینوێتییەی لە کۆڵی موسڵمانان کردەوە.

لە جەنگی بەدردا موسڵمانان بۆ جیهاد دەچوون، (رقیة) نەخۆش بوو، پێشەوا (عثمان) چوو بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)و

داوای لێکــرد ڕێــگەی بــدات، تــا لای (رقیــة) بمێنێــتەوە، پێغەمبەر(ﷺ)یش ڕێگەی پێدا، لێرەوە دەبینین پێشەوا (عثمان) بەرانبەر بە ماڵ و خێزانەکەی چەندە بەسۆز و میهرەبان بووە.

موســڵمانان ڕۆژانە ســەردانی پێغەمــبەر(ﷺ)یــان دەکــرد، ڕۆژێکیـان پێشـەوا (أبـوبكر) چـوو بـۆ مـاڵی پێغەمـبەر(ﷺ) و پێغەمــبەری خـوایش بەخێرهـاتنی کـرد، بەڵام لە شـوێنی خۆیـدا هەڵنەسـایەوە، دواتـر پێشــەوا (عمــر)یش هـات، پێغەمــبەر(ﷺ) هەروەک جاری پێشووی کرد، کاتێک پێشەوا (عثمان) هات، پێغەمــبەر(ﷺ) هەسـتاو یەکسـەر جلوبەرگی خـۆی تونـدوتۆڵ کـردەوە و لە ڕوویـدا هەسـتایەوە، (عائشة)ی دایکمـان وتـی: ئەی پێغەمــبەری خـوا(ﷺ) بـۆچی بـۆ پێشـەوا (أبـوبكر) و (عمـر) هەڵنەستایتەوە و خۆت نەگۆڕی، کەچی بۆ پێشەوا (عثمان) واتکرد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (يا عائشة الا استحيي من رجل والله ان الملائكة لتستحيي منه) واتە: (عائشة) ئایـا شـەرم لە کەسێک نەکەم کە سوێند بە خـوا فریشتەکانی خـوا شەرمی لێدەکەن، مەبەستی پێشەوا (عثمان) بوو.

لەجەنگـی تەبووکـدا موسـڵمانان بـێ چەک بـوون و دەبـوایە چەک و ســوارە ئامــادەبکەن، بـۆیە پێغەمــبەر(ﷺ) وتــارێکی پێشکەشکرد و موسڵمانانی هاندا، تـا خێر و چاکە بـکەن و پارە

کۆبکەنەوە، ئیتر هەر موسڵمانێک و بەشێکی پارە و سامانی خۆی دەهێنا، پێشەوا (عمر) نیوەی ماڵەکەی هێنا، پێشەوا (عثمان)یش زۆرترین بەشی ماڵەکەی هێنا کە سێ هەزار وشتر و کەلوپەلی تەواوبوو، پێغەمبەر(ﷺ)یش هەمیشە دوعای خێری بۆ پێشەوا (عثمان) دەکرد و دەپارایەوە لە خوا کە لە پێشەوا (عثمان) ڕازیبێت.

بەمجۆرە پێشەوا (عثمان) بەردەوام لە خزمەتی ئایینی ئیسلامدا بوو.

لە ڕێککەوتنی حودەیبیەیشدا پێغەمبەر(ﷺ) پێشەوا (عثمان)ی بە نوێنەر نارد بۆ لای قورەیشییەکان، هەواڵ بڵاوبوویەوە کە بێباوەڕەکان پێشەوا (عثمان)یان کوشتووە، پێغەمبەر(ﷺ)یش یەکسەر بەیعەتی لە موسڵمانان وەرگرت، تا تۆڵەی خوێنی پێشەوا (عثمان) بسەنێتەوە، خۆیشی بە دەستەکەی تری لە جیاتی پێشەوا (عثمان) بەیعەتیدا، بەڵام دوایی دەرکەوت هەواڵەکە ڕاست نەبووە.

پەند و ئامۆژگاری:

خۆشترین شت لەلای هاوەڵان ئەوەبووە کە لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)دا ژیان ببەنە سەر. ئێمەش، دەبێت لەگەڵ فەرموودەکانی و ژیانیدا بژین.

چەندە ماڵ و سامان لە ڕێگەی خوادا ببەخشین، هێندە زیاتر خێرمان دەگات و خوای گەورە لێمان ڕازی دەبێت.

چاودێری کردنی نەخۆش و چاکەکردن لەگەڵیدا پێویستە، وەک چۆن پێشەوا (عثمان) چاودێری (رقیة)ی دەکرد.

پێویستە تا بتوانین بە شەرم و حەیاوە لەگەڵ ژیانی پێشەوا (عثمان)دا هەڵسوکەوت بکەین، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) و فریشتەکان شەرمیان لێکردووە.

پێشەوا (عثمان)(ﷺ) لەکاتی کۆچی دوایی پێغەمبەردا(ﷺ):

لەساڵی یازدەی کۆچی لە شاری (مدینة)دا هەواڵی نەخۆش کەوتنی پێغەمبەر(ﷺ) بڵاوبوویەوە، موسڵمانان غەمبار و بێزاربوون، بەتایبەتی پێشەوا (عثمان) کە دوو کچی پێغەمبەر(ﷺ)ی خواستبوو و زاوای پێغەمبەری خوا(ﷺ)بوو،

جگە لەوەی ماوەیەکی زۆری ژیانی لەگەڵ ئەودا بەسەر بردبوو، هەروەهـا یەکێـک بـوو لەوکەسـانەی یەکەمجـار باوەڕیـان بە پێغەمبەرایەتـی پێغەمـبەری ئـازیز هێنـا، بـۆیە بە هەواڵـی نەخۆشکەوتنی ئەو ئازیزە زۆر غەمبار و دڵگران بوو.

پێشـەوا (عثمـان) هەردەم دەچـوو سـەردانی پێغەمـبەر(ﷺ)ی دەکـرد و لەگەڵیـدا بـوو، ئەو حەزی نەدەکـرد تەنهـا سـاتێکیش بەجێی بهێڵێت، زۆر پێغەمبەری خوای خۆش دەویست، تا ئەوەی لە ڕۆژی دوازدەیـی (ربیـع الاول) سـاڵی یـازدەی کۆچیـدا هەواڵێـک کەوتە بەر گـوێی پێشـەوا (عثمـان بـن عفـان) کە پێغەمـبەر(ﷺ) کـۆچی دوایـی کـردووە و ماڵئـاوایی لە ژیـان کـردووە، ئیتـر پێشـەوا (عثمـان) یەکپـارچە ژیـانی بـوویە ئـازار و تـاڵی و خەفەت و نەیدەزانی چی بکـات، تـا ئەوەی خوای گەورە خۆڕاگری پێبەخشی و بە ناچاری دانی بەو ئازارەدا نا.

پێشەوا (عثمان) لەسەردەمی جێنشینی پێشەوا (أبوبکر) و (عمر)دا(رضي الله عنهم):

پێشەوا (عثمان) پاش کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ)ژیانی لە (مدینة)دا دەبردەسەر، سەرکردەی موسڵمانانیش پێشەوا (أبوبکر الصدیق)بوو، دوای ئەویش پێشەوا (عمر بن الخطاب)هات.

پێشەوا (عثمان) لە سەردەمی ئەواندا گوێڕایەڵی تەواوی

سەرکردەی موسڵمانان بوو، هەر فەرمانێک لە خەلیفەوە دەربچوایە ئەو یەکسەر جێبەجێی دەکرد، جگە لەوەی لە کاتی هەڵبژاردنی خەلیفەدا ئەو هیچ لاسارییەکی نەبوو و بە خۆشحاڵییەوە بەیعەتی پێدەدا، ئەوانیش لەکاتی بڕیارداندا پرس و ڕاوێژیان پێ دەکرد.

پێشەوا (عثمان) لە نوێژ و جەماعەتەکاندا ئامادە دەبوو، ڕۆژێکیان لە نوێژی هەینی دواکەوت، تا ئەوەی سەرکردەی موسڵمانان پێی ڕاگەیاند جارێکی تر زووتر بێت، ئەو کەسێکی زۆر بە شەرم و حەیا بوو، هەموو موسڵمانان شەرمیان لێ دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا تەمبەڵی نەدەنواند، بەڵکو خۆی سەرقاڵی ئیشەکەی جارانی خۆی دەکرد کە ئیشی بازرگانی بوو، لە قازانجەکەشیدا بەشێکی زۆری بەسەر موسڵماناندا دابەش دەکرد.

جارێکیان پێشەوا (عثمان) چوو بۆ بازرگانی و شمەکێکی زۆر چاکی هێنایەوە، هەژاری و نەبوونی لە شاردا بڵاو بووبوویەوە، کۆمەڵێک کەس هاتن داوایان کرد هەموو شتەکانیان پێ بفرۆشێت بۆ ئەوەی دوایی ئەوانیش بیفرۆشنەوە و قازانجی تێدا بکەن، بەڵام پێشەوا (عثمان) فەرمووی ئەو پارەیە کەمە و کەسێک هەیە زیاترم پێدەدات، ئەوانیش وتیان: کێ

هەیە لە ئێمە زیاترت پێ بدات، خۆ ئێمە یەکەم کەسین هاتوین بۆ لای تۆ و ئەو هەموو پارەیەمان پێداویت؟! ئەویش وتی: خوای گەورە دە بەرانبەر پارەی پێداوم، ئیتر چۆن دەیدەم بەو پارە کەمەی ئێوە، بۆیە بڕیاری دا بیکات بە خێر و دابەشی بکات بەسەر موسڵماناندا.

پێشەوا (عثمان) لە ماوەی دەسەڵاتی ئەو دوو جێنشینەدا لە هەر بوارێکی ژیاندا ڕەحمەتێکی خوایی بوو بۆ موسڵمانان، بە جۆرێک هەموان پێی دڵخۆش بوون و لێی سوودمەند بوون.

پێشەوا (عثمان)(ﷺ) دەبێتە جێنشین:

پێش ئەوەی پێشەوا (عمر) ژیانی دونیا بەجێبهێڵێت و لەو کاتەی بریندار بوو، بڕیاریدا کەسێک وەک جێنشین لە دوای خۆی دابنێت، تا موسڵمانان گیرۆدە نەبن و تووشی کێشە نەبن، بۆیە دەستەیەکی لە شەش کەس لە گەورە زانا و ناودارانی ئیسلام پێکهێنا و بڕیاریدا یەکێکیان وەک جێنشینی موسڵمانان هەڵبژێرن، پاش ماوەیەک بڕیار درا پێشەوا (عثمان) لە دوای پێشەوا (عمر) ببێت بە جێنشینی موسڵمانان.

بۆیە کاتێک پێشەوا (عمر بن الخطاب) کۆچی دوایی کرد، پێشەوا (عثمان) چووە شوێنەکەی ئەو، موسڵمانانیش دەستە بە دەستە بەیعەتیان پێدا.

سەردەمی جێنشینی پێشەوا (عثمان)(ﷺ):

ڕۆژێکی غەمبار لە شاری (مدینة)دا ڕوویکردە موسڵمانان، سەرکردەی خۆشەویستمان پێشەوا (عمر بن الخطاب)، کە هاوەڵی پێغەمبەر(ﷺ) بوو ماڵئاوایی یەکجارەکی لە موسڵمانان کرد، لەگەڵ گریان و غەمباریدا موسڵمانان دەچوون، تا بەیعەت بە خۆشەویستێکی تری پێغەمبەر(ﷺ)بدەن کە ئەویش پێشەوا (عثمان بن عفان) بوو، بەو جۆرە پێشەوا (عثمان بن عفان) بە هەڵبژاردنی لەلایەن موسڵمانانەوە بوو بە جێنشینی سێیەمی پێغەمبەر(ﷺ).

پێشەوا (عثمان) لە سەردەمی خیلافەتی خۆیدا زۆر بە وردی و دڵسۆزییەوە ئیشی دەکرد، لە ماڵ و سامانی تایبەتی خۆی پارەیەکی زۆری لە پێناوی خوای گەورەدا دەبەخشی، تا موسڵمانان بحەسێنەوە، پێشەوا (عثمان) لەگەڵ خەڵکیدا زۆر لەسەرخۆ و نەرم و نیان بوو، هەرچەندە بە تەمەن بوو، بەڵام خۆیشی ئیشی دەکرد.

پێشەوا (عثمان) کەسێکی هەبوو کە ئیشی بۆ دەکرد، بەڵام خۆیشی یارمەتی دەدا و نەیدەهێشت تەنها ئەو ئیش بکات، لە سەردەمی پێشەوا (عثمان)دا نەبوونی و هەژاری تەواو کەم بوویەوە، چونکە پێشەوا (عثمان) وەک دوو جێنشینەکەی تر زۆر دادوەر و لەسەرخۆ و چاکەخواز بوو.

پێشەوا (عثمان) نان و خۆراکی ئەو خەڵکەی دابین دەکرد و دژی برسێتی و نەبوونی بوو، لە سەردەمی دەسەڵاتی خۆیدا چەند کارێکی گرنگی ئەنجامدا کە مایەی سوودێکی زۆر بوون بۆ هەموو موسڵمانان، ئەو کارانەش ئەمانەبوون:

یەکەم/ کۆکردنەوەی قورئانی پیرۆز: لەبەر ئەوەی لە سەردەمی پێشەوا (عثمان)دا خەڵکێکی زۆری شوێنە جیاوازەکان موسڵمان بووبوون، هەریەکە و بەجۆرێ قورئانیان دەخوێندەوە، ئەمەیش وایکرد هەندێک بە شێوەی هەڵە قورئان بخوێننەوە، بەڵام پێشەوا (عثمان) ئامادە نەبوو بەو جۆرە بێت، بۆیە بڕیاریدا قورئان بە یەک جۆر بنووسێتەوە، تا موسڵمانان بە یەک جۆر بیخوێننەوە، بۆ ئەمەش ئەم ئیشەی ڕاسپارد بە (زید بن ثابت) کە لە سەردەمی پێشەوا (أبوبکر)دا کۆی کردبویەوە، تا ئەم جارەیان قورئان بە یەک شێوە بنووسێتەوە.

کاتێک ئیشەکە تەواو بوو، پێشەوا (عثمان) چەند دانەیەکی لەسەر نووسیەوە و هەر دانەیەکی نارد بۆ ناوچەیەک و ئەوانی تریشی لەناوبرد، بەمجۆرە موسڵمانان لەسەر یەک شێوە قورئانیان دەخوێند، تا ئەمڕۆش کە ئێمە قورئان دەخوێنین لەسەر ئەو قورئانەی پێشەوا (عثمان) دەیخوێنین.

دووەم/ پێشەوا (عثمان) هەوڵیدا ناوچە و وڵاتە بێباوەڕکان

ئازاد بکات و ئایینی پیرۆزی ئیسلامیان پێ بگەیەنێت، تا ئەوانیش لە پەیامی خوای گەورە بێبەش نەبن.

سێیەم/ پێشەوا (عثمان) بۆ یەکەمجار کەشتی جەنگی بۆ لێدانی دوژمنانی ئیسلام بەکارهێنا، چونکە جاران ئەو کەشتییە لەناو موسڵماناندا بەکارنەدەهێنرا، ئەو جۆرە کەشتییانە سوودێکی زۆریان هەبوو بۆ سەرکەوتنی موسڵمانان بەسەر بێباوەڕاندا، خوای گەورە پاداشتی چاکەی پێشەوا (عثمان) بداتەوە.

چوارەم/ هەروەها پێشەوا (عثمان) لە سەردەمی دەسەڵاتی خۆیدا مووچەی بۆ هەندێ کەس بڕیەوە کە جاران مووچەیان نەبوو، هەروەها هەندێک لەو کەسانەی لابرد کە دەسەڵاتیان هەبوو و کەسانی تری لە شوێنیاندا دانا، بەمجۆرە پێشەوا (عثمان) هەوڵیدا ژیانی موسڵمانان خۆش بکات، کەچی کەسانێکی خراپ و لاسار لە سەردەمی ئەودا سەریان هەڵدا کەدژی موسڵمانان بوون و کەوتنە درۆکردن لە ڕووی پێشەوا (عثمان)دا و قسەیان پێدەوت، تا لە کۆتاییدا بڕیاریاندا بیکوژن.

پەند و ئامۆژگاری:

هەرکەس ئیشێکی بەدەست بوو، دەبێت هەوڵبدات بە جوانترین شێوە ئەنجامی بدات، وەک چۆن پێشەوا (عثمان) هەوڵیدا ئیشەکانی بە چاکی ئەنجام بدات، تا دەتوانین لە خزمەتی قورئانی پیرۆزدا بژین.

هەوڵ بدەین، تا دەتوانین خۆمان ئیشەکانی خۆمان بکەین، ئەگەریش کەسێک یارمەتی داین نابێت ئێمە تەمبەڵ بین.

شەهید بوونی پێشەوا (عثمان)(ﷺ):

ناحەزانێکی زۆر لە ناو شاری (مدینة)دا بڵاوبووبوونەوە، هەندێک لەوانە دوژمنایەتییەکی توندیان لەگەڵ موسڵماناندا هەبوو، چونکە ئەوان حەزیان لە ئیسلام نەبوو و دەیانویست لە وڵاتێکی بێباوەڕیدا بژین.

یەکێک لەوانە ناوی (عبدالله بن سبأ) بوو، ئەو کەسێکی لە بنەڕەتدا جوولەکە بوو، ڕقێکی زۆری لە موسڵمانان بوو، (عبدالله) لە سەردەمی پێشەوا (عثمان)دا کەوتە درۆ هەڵبەستن بەرانبەر بە پێشەوا (عثمان)، ئەو دەیوت: (عثمان) تەنها خزم و کەسوکاری خۆی دەوێت و هەرچی پارەی هەیە دەیدات بە ئەوان و ڕقی لە خەڵکی ترە، ئەمەش درۆیەکی گەورەبوو، چونکە

پێشەوا (عثمان) لە پێشتریشدا پارەی خۆی دەکردە خەڵاتی ڕێگەی خوا، تا هەموان پێی بحەسێنەوە، کەچی بەرەبەرە ئەو هەواڵە ناڕاستە لە ناو خەڵکیدا بڵاوبوویەوە و کۆمەڵێک دروست بوون کەپ یێان دەوترا سەبەئییەکان، ئەوان بڕیاریاندا پێشەوا (عثمان) شەهید بکەن، بۆیە هەموویان گەمارۆی ماڵەکەی پێشەوا (عثمان)یان دا و نەیانهێشت بۆ ماوەیەک نان و ئاوی بۆ بڕوات.

بەڵێ، ئەو پێشەوا (عثمان)ەی پێشتر بە پارە و ماڵی خۆی خەڵکی لە تینوێتی و برسیەتی ڕزگار دەکرد، ئەوەتا لەلایەن چەند ناحەزێکەوە ستەمی لێدەکرێت و ناهێڵن نان و ئاوی بۆ بچێت، بەڵام پێشەوا (عثمان) گوێی بەوە نەدا و بڕیاری دا کۆتا ساتەکانی تەمەنی خۆی لە خزمەتی قورئانی پیرۆزدا بباتە سەر، بۆیە لە قورئان خوێندنەکەی بەردەوام بوو، تا ئەوەی لە کتوپڕێکدا ناحەزانی ئیسلام دایان بە سەریدا و لە کاتی خوێندنی قورئاندا شەهیدیان کرد.

ئەمەش موسڵمانانی تەواو بێزار و دڵگران کرد، چونکە موسڵمانەکان زۆرێکیان لە دەرەوەی شارەوە بوون و بەڕێکەوتبوون، تا بێن بۆ ڕزگارکردنی پێشەوا (عثمان)، بەڵام فریا نەکەوتن، ئەوانەی (مکة)ش کەم و بێ دەسەڵات بوون.

پەند و ئامۆژگاری:

١- ناحەزان و دوژمنانی ئیسلام هەمیشە هەوڵی ئەوە دەدەن زیان بە موسڵمانان بگەیەنن، بۆیە دەبێت موسڵمانان زۆر وریا و ئاگاداریان بن و خۆیان لە زیانیان بپارێزن.

٢- دەبێت چاوەڕێی پاداشت لە خوای گەورە بکەین، نەوەک خەڵکی تر، چونکە زۆر کەس هەن، دەبێت چاکەیان لەگەڵ دا بکەین، ئەوان خراپە و لاسار دەبن، لەگەڵ ئەوەشدا کەسانی تری وا هەن زۆر چاکن و سوپاسی کارەکەمان دەکەن.

٣- دەبێت ئێمەش وەک پێشەوا (عثمان) ژیانمان لە خزمەتی قورئاندا ببەینە سەر و لەو پێناوەشدا گیانمان بەخت بکەین.

٤- خۆشەویستیمان بۆ پێشەوا (عثمان) زیاد دەکات، کاتێک دەبینین ژیانی لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)و یاران و قورئانی پیرۆزدا بردەسەر، تا شەهید بوو.

پرسیارەکان:

١- باسی لە دایکبوونی پێشەوا (عثمان) بکە و ناوی دایک و باوکی چی بوو؟

٢- پێشەوا (عثمان) لە تەمەنی منداڵی و سەرەتای ژیانیدا ڕەفتاری چۆن بوو؟

٣- دەتوانین بڵێیت پێشەوا (عثمان) چۆن موسڵمان بوو؟

٤- کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کرد، پێشەوا (عثمان) چی کرد؟

٥- بۆچی پێشەوا (عثمان) لە جەنگی بەدردا بەشداری نەکرد؟

٦- چ پەند و ئامۆژگارییەک لە بەخششی پێشەوا (عثمان)دا وەردەگرین؟

٧- پێشەوا (عثمان) چۆن بوو بە جێنشین؟

٨- باسی کۆچی پێشەوا (عثمان) بۆ (حبشة) بکە؟

٩- چی پەند و ئامۆژگارییەک لە ئازاردانی پێشەوا (عثمان) لە (مكة)دا وەردەگریت؟

١٠- کێ بووە هۆکاری سەرەکی شەهیدبوونی پێشەوا (عثمان بن عفان)؟

١١- بۆچی بە پێشەوا (عثمان)یان دەوت (ذوالنورين)خاوەنی دوو ڕووناکییەکە؟

١٢- تۆ چەندە پێشەوا (عثمان)ت خۆش دەوێت؟ ئەگەر لە سەردەمی ئەودا بوویتایە چیت دەکرد؟

٤- (علي بن أبي طاليب)(رضي الله عنه)

ناساندن:

ناوی (علي بن أبي طاليب)ە و ئامۆزای پێغەمبەرە(ﷺ)، لە شاری (مكة) لە دایک بووە، یەکەم منداڵی موسڵمان و زاوای پێغەمبەر(ﷺ) و هاوسەری (فاطمة)ی کچی پێغەمبەر(ﷺ) و باوکی (حسن) و (حسین)بووە، لە دوای پێشەوا (عثمان) بووە بە سەرکردەی موسڵمانان و لە کۆتاییدا شەهید بووە.

لە دایکبوونی پێشەوا (علي)(رضي الله عنه):

پێغەمبەر(ﷺ) لە شاری (مكة)دا بوو و تەمەنی سی ساڵ بوو، پێنج ساڵ بوو ژنی هێنابوو، لە ناو گەرما و قەرەباڵغی شاری (مكة)دا منداڵێک بە ناوی (علي بن أبي طاليب) لە دایکبوو، کە ئەویش پێشەوا (علي بن أبي طاليب) بوو، (أبوطاليب) لە شاری (مكة)دا ناودار بوو، ئەو دەسەڵاتێکی گەورەی هەبوو، بەڵام پارە و سامانی زۆر نەبوو، بەتایبەت (أبوطاليب) چوو بوو بە تەمەندا و پیر بووبوو.

ژیانی منداڵی پێشەوا (علي)(ﷺ):

پێشەوا (علي) هەر لە منداڵیەوە کەسێکی ژیر و پاک و خاوێن و ڕێکوپێک بوو، ئەو هەرگیز بتەکانی خۆش نەدەویست وکڕنوشی بۆ نەدەبردن، بەڵکو گاڵتەی بەوە دەهات مرۆڤ شتی وەکوو خۆی، یان لە خۆی بچووکتر بپەرستێت، ئەو پێی وابوو چۆن مرۆڤ دەبێت کڕنووش بۆ بتێک ببات کە لە دار و بەرد دروستکراوە، هەروەها ئەو عارەقی نەدەخواردەوە و خۆی لە قسەی ناشیرین دەپاراست، باوکی پێشەوا (علي) پیر بووبوو و توانای ئەوەی نەبوو بە باشی سەرپەرشتی منداڵەکانی بکات، بۆیە برا و خزمەکانی بڕیاریاندا هەریەکە و یەکێک لە منداڵەکانی ببەن بۆ لای خۆیان، ئەوەبوو پێغەمبەری ئازیز پێشەوا (علي) برد بۆ لای خۆی، تا پەروەردەی بکات و پێی بگەیەنێت و سەرپەرشتیاری بکات.

پێشەوا (علي) لە ماڵی پێغەمبەر(ﷺ) و (خديجة)دا ژیانی منداڵی دەبردەسەر، ئەو هەر لەو کاتەوە فێری ئاکار و ڕەوشتە جوانەکانی ژیان بوو، فێری ئەوەبوو کە ژیان بۆ ئەوە نییە مرۆڤ تیایدا کاری خراپە ئەنجام بدات، بەڵکو کاری خراپ بۆ هەموان مایەی ناخۆشییە.

کاتێک خوای گەورە پەیامی ئیسلامی بۆ پێغەمبەر(ﷺ)نارد، پێشەوا (علي) یەکێک بوو لەو کەسانەی کە زۆر زوو باوەڕی بە پێغەمبەر(ﷺ) هێنا، چونکە ئەو دەیزانی کە پێغەمبەر(ﷺ) چەندە ڕاستگۆ و چاکەکارە، بەو جۆرە پێشەوا (علي) هەر لە منداڵییەوە بە باوەڕداری ژیانی بردەسەر، پێغەمبەر(ﷺ) پێشەوا (علي) بێ ناز نەدەکرد و وەک منداڵی خۆی هەموو خزمەتێکی دەکرد و دڵی خۆش دەکرد و پەروەردەی دەکرد.

پرسیار: ناوی خوشک و براکانی پێشەوا (علي) چی بوون؟

وەڵام: ناوی براکانی پێشەوا (علي) بریتی بوون لە: (طالیب)، (عقیل)، (جعفر) ، هەروەها ناوی خوشکەکانیشی بریتی بوون لە (أم هانئ)، (جمانة).

موسڵمانبوونی پێشەوا (علي)(رضي الله عنه):

ڕۆژێکیان پێشەوا (علي) هات بۆماڵی پێغەمبەر(ﷺ) و سەیری کرد پێغەمبەر(ﷺ) و (خدیجة) نوێژ دەکەن، پێشەوا (علي) سەری سوڕما، چونکە جارانی پێشتر شتی وای نەبینی بوو، بۆیە وەستا، تا نوێژەکەیان تەواو کرد، دواتر چوو بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و پێی وت: ئەو کارە چی بوو ئێوە ئەنجامتان

دەدا؟ پێغەمبەر(ﷺ)یش فەرمووی: (دین الله اصطفاه لنفسه و بعث به رسله، فادعوك الیٰ الله وحده و الیٰ عبادته و تكفر باللات والعزیٰ).

واتە: (ئەمە پەیام و ئایینی خوای گەورەیە کە خۆی هەڵیبژاردووە و پێغەمبەرانی ناردووە، تا بیگەیەنن بە خەڵک، منیش داوات لێدەکەم باوەڕ بەخوا بهێنیت و بتەکانی لات و عوززا بە درۆ و ناڕاست بزانیت، بەڵام (علي) سەری سوڕما و وتی: دەبێت بڕۆم باسی بکەم بۆ باوکم، ئەگەر ڕازی بوو، ئینجا باوەڕ دێنم، پێغەمبەر(ﷺ) حەزی نەکرد پێشەوا (علي) ئەوە بگێڕێتەوە و فەرمووی: (یا علي اذا لم تسلم فاکتم) واتە: ((علي)، ئەگەر موسڵمان نابیت، ئەمە لای کەس باس مەکە).

پێشەوا (علي) ئەو شەوە بەردەوام بیری لە قسەکانی پێغەمبەر(ﷺ)دەکردەوە و دەیویست بزانێت موسڵمان بێت باشە، یان هەر وەک جاران بێت، بەڵام لە درەنگە شەودا خوای گەورە دڵی پێشەوا (علي) نەرم کرد، پێشەوا (علي) بڕیاریدا بەبێ ئەوەی بە باوکی بڵێت موسڵمان بێت.

بەیانی بە پەلە چووە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) و باوەڕی هێنا و موسڵمان بوو، بەڵام پێشەوا (علي) نەیدەهێشت باوکی بە موسڵمان بوونی بزانێت، بەڵکو هەر بە نهێنی لەگەڵ

پێغەمبەر(ﷺ)دا نوێژی دەکرد و قورئانی دەخوێند و فێری زانیارییەکانی ئیسلام دەبوو.

بەڵام ڕۆژێکیان (أبو طالیب) پێغەمبەر(ﷺ) و پێشەوا (علي) بینی نوێژیان دەکرد، (أبو طالیب) بە محمد(ﷺ)ی وت: برازای خۆشەویستم ئەوە چی دەکەن؟

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (مامە گیان ئەمە ئایینی خوا و فریشتەکانی خوا و پێغەمبەرەکانی خوا و ئیبراهیمی باپیرمانە).

بەڵام (أبو طالیب) موسڵمان نەبوو و وتی: برازای خۆشەویستم من ناتوانم واز لە ئایینی باو باپیرانی خۆم بهێنم، بەڵام بەڵێنی پێدا کە تا ماوە پاڵپشتی بکات و نەهێڵێت ئازار بدرێت، چونکە ئەو دەیزانی کە پێغەمبەر(ﷺ) چەندە ڕاستگۆ و بە ڕەوشتە، پێشەوا (علي) لەو ماوەیەدا بۆ بانگەواز کردن بۆ ئایینی خوا یارمەتی پێغەمبەر(ﷺ)ی دەدا و خۆی فێری زانیارییەکانی ئیسلام دەکرد و بۆ هەموو شوێنێک لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)دەچوو و بەجێی نەدەهێشت.

پێغەمبەر(ﷺ)یش پێشەوا (علي) زۆر خۆشدەویست و گرنگییەکی زۆری پێدەدا، تەنانەت ئەو ڕۆژەی (أبو طالیب) ی باوکی کۆچی دوایی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) نازی پێشەوا (علي) کێشا و دڵنەوایی دایەوە و داوای لە پێشەوا (علي) کرد کە باوکی بشوات و ئەسپەردەی بکات.

پێشەوا (علي) چەندین جار لە بانگەواز کردنیدا بۆ ئیسلام یـارمەتی پێغەمـبەر(ﷺ)ی دەدا، ئەوەتـا (أبـو ذر الغفـاري) کاتێک دەیەوێت موسڵمان بێت پێشەوا (علي) بە لێزانانە دەیبات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)و لەوێ (أبو ذر الغفاري) باوەڕ دەهێنێت، (أبـو ذر الغفـاري) هـاتە نـاو شـاری (مکـة) و بە دوای پێغەمـبەر(ﷺ)دا دەگەڕا، پێشـەوا (علـي) کە زانـی (أبـو ذر الغفـاري) کەس ناناسێت و بێگـانەیە، میـوانی کـرد بـۆ مـاڵی خۆیـان و لەوێ مـاوەیەک لەلای بـوو، دواتـر کەزانـی (أبـو ذر الغفـاري) دەیەوێت پێغەمـبەر(ﷺ) ببینێت، داوای لە (أبـو ذر الغفـاري) کـرد کە بە دوایـدا بێـت و کارێـک نەکـات کە بێباوەڕان پێی بزانن، بەو جۆرە پێشەوا (علي) (أبو ذر الغفاري)ی برد بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و (أبو ذر الغفاري) لەوێ موسڵمان بوو.

هەروەهـا کاتێـک پێغەمـبەر(ﷺ) دەچـوو بـۆ سـەردانی هۆزەکان، تا ئایینی ئیسلامیان پێ بگەیەنێت، پێشـەوا (علـي) لەگەڵ خۆیـدا دەبـرد، چـونکە دڵنیـابوو کە پێشـەوا (علـي) لەگەڵیدا ڕاستگۆیە و پاڵپشتی پێغەمبەر(ﷺ) دەکات، بەمجۆرە پێشەوا (علي) ژیـانی منداڵی خۆی لە خزمەتی پێغەمـبەر(ﷺ) بردە سەر و فێری کۆمەڵێک شتی جوان و زانیاری ئیسلام بـوو، لەوانە:

١- پێشەوا (علي) فێری ئەوەبوو کە تەنها یەک خوا هەیە و هیچ کەس نییە هێندەی خوای گەورە بەهێز بێت، بەڵکو پێغەمبەر(ﷺ)یش بەندەیەکی خوایە.

٢- مرۆڤ بۆ ئەوە دروستکراوە کە پەرستشی خوای گەورە بکات، تا بچێتە بەهەشتی بەرین.

٣- دەبێت موسڵمان ڕەوشت و ئاکاری جوانی هەبێت و ببێتە نموونە بۆ هەموو خەڵکانی تر، تا بزانن ئایینی ئیسلام چەندە جوان و دروست و گەورەیە.

٤- پێشەوا (علي) فێری ئەوەبوو کە هەر موسڵمانێک ئایینی ئیسلامی وەرگرت، دەبێت جێبەجێی بکات و خەڵکی تریش فێر بکات و ئامادە بێت لە پێناو ئایینی ئیسلامدا ماڵ و گیانی خۆی بەخت بکات.

پەند و ئامۆژگاری:

دەبێت یارمەتی خزم و کەس و کارە پیر و هەژارەکانمان بدەین، وەک چۆن پێغەمبەری ئازیزمان(ﷺ)یارمەتی (أبو طالیب)ی دا.

هەر کاتێک کەسێکی ڕاستگۆ و دڵسۆز ڕەوشتێکی جوانی فێر کردین، پێویستە لێوەی فێر بین و سوپاسی بکەین.

موسڵمانی ژیر و وریا ئەو کەسەیە کە کاتێک خۆی فێری شتێکی جوان و چاک بوو، هەوڵبدات خەڵکی تریش فێر بکات، تا هەموان سوودی لێ وەرگرن.

کاتێک کەسێک پێی وتین، دەبێت شتێک بە نهێنی بپارێزین و لای هیچ کەس باسی نەکەین، نابێ بڕۆین بیگێڕینەوە بۆ خەڵک، چونکە ئەوە لە ئیسلامدا تاوانە.

دەبێت ئێمەش وەک پێشەوا (علي) هەمیشە لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بین و بەجێی نەهێڵین، ئەگەر ئێستا پێغەمبەر(ﷺ) نەماوە خۆ فەرموودە پیرۆزەکانی ماون، ئەگەر هەموو کاتێک فەرموودەکانی بخوێنینەوە و جێبەجێیان بکەین، ئەوە وەک ئەوە وایە، هەمیشە لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)بین.

پێشەوا (علي)(رضي الله عنه) لە کاتی کۆچکردنی پێغەمبەر(ﷺ) بۆ (مدينة):

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) ویستی کۆچ بکات بۆ شاری (مدينة)، هەوڵیدا پێشتر کاروبارەکانی لە (مكة)دا تەواو بکات، ئینجا بچێت بۆ شاری (مدينة)، پێغەمبەر(ﷺ) حەزی نەدەکرد (مكة) بەجێ بهێڵێت، بەڵام ناچاربوو، چونکە بێباوەڕەکان وازیان لێ نەدەهێنا و ئازاریان دەدان.

پێغەمــبەری خــوا(ﷺ) ویســتی لەگەڵ پێشــەوا (أبــوبکر الصـدیق)کۆچ بکـات، بەڵام هەنـدێک شـتومەک و ئەمـانەتی خەڵکی شاری (مکة)ی لەلا بوو، پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەیویست بیانداتەوە و دەست خاوەنەکانیان، بۆ ئەمە بڕیاریدا پێشەوا (علي بـن أبـو طالیـب) بەجـێ بهێڵێـت، تـا ئەمانەتەکـان بگێـڕێتەوە، پێغەمــبەری خــوا(ﷺ) داوای لە پێشــەوا (علــي) کــرد لە شوێنەکەی ئەودا بخەوێت و لەوێ بێت، تـا ئەمانەتەکـان تەسلیم بکاتەوە، ئینجا پێغەمبەری خوا(ﷺ) و پێشـەوا (أبـوبکر) پێکەوە چوونە دەرێ، تا کۆچ بکەن بۆ شاری (مدینة).

پێشــەوا (علـي)ش لە شــوێنەکەی پێغەمــبەر(ﷺ) نووســت، بێباوەڕەکــانیش نەخشــەیان دانــابوو پێغەمــبەر(ﷺ) بکــوژن، کاتێـک شـەو چـوون بـۆ ئەوێ سـەیر دەکەن پێشـەوا (علـي) لە شوێنی پێغەمبەر(ﷺ)دایە، وتیـان: ئەی (علـي) کـوا (محمـد)؟ ئەویش وتی: نازانم لە کوێیە؟ بێباوەڕەکان تەواو بێ هیوا بوون و نەیانــدەزانی چــی بــکەن، پێشــەوا (علــي) خۆشەویســت زۆر خۆشـحاڵ بـوو کە تـوانی بە سـەرکەوتوانە کارەکـانی جێبەجـێ بکات و هیچ ترسی لە مردن نەبوو.

کۆچکردنی پێشەوا (علي)(رضي الله عنه) بۆ (مدینة):

لە دوای ئەوەی (علـــي بـــن أبـــي طاليـــب) یەک یەک ئەمانەتەکانی گێڕایەوە بۆ خاوەنەکانی و دڵنیابوو هیچ کەس نییە ئەمانەتەکەی وەرنەگرتبێتەوە، ئینجا بڕیاریدا کۆچ بکات بۆ (مدینـة) بـۆ لای پێغەمـبەر(ﷺ)، بەڵام پێشـەوا (علـي) نە وشتر و نە ئەسپی پێ نەبوو، هاوڕێشی لەگەڵ دا نەبوو، ئەمەش کـــارێکی ســـەختە، بەڵام پێشـــەوا (علـــي) ئامـــادەبوو هەر نارەحەتییەک بچەژێت، تا زووتر بە دیداری پێغەمـبەر(ﷺ)شاد بێتەوە. ئەو ئامـادەبوو برسـێتی و تینـوێتی و مانـدوێتی بچێژێت، بەڵام بگات بەپێغەمبەر(ﷺ).

پێشەوا (علي) بە ڕۆژ ڕێی نەدەکرد، چونکە خۆرەتاوێکی زۆر گەرم بوو، کاتێک شەو دەهات پێشەوا (علي) بەتەنها و بە پـێ دەڕۆشـت بە ڕێـدا و بەوجـۆرە پێشـەوا (علـي) بەوپەڕی مانـدوێتی و سـەختییەوە ڕێـگەی کـۆچی بـڕی، تـا گەیشـتە خزمەتی پێغەمـبەر(ﷺ)و جارێکی تر پێی شاد بوویەوە.

ژیانی پێشەوا (علي)(ﷺ) لە (مدینة)دا:

کاتێک پێشەوا (علي) گەیشتە شاری (مدینة)، سەیر دەکات موسڵمانان هەموویان لەوێ کۆبوونەتەوە و خۆشی و کامەرانی دایگرتوون، موسڵمانان لە جیاتی ئەوەی ئازار بدرێن ڕێزیان لێدەگیرێت و ماڵ و سامانیان لەگەڵدا دابەش دەکرێت و بە براکیان و خوشکی بەڕێز ناوی یەکتر دەبەن، سەیر دەکات موسڵمانان خۆیان سەرقاڵ کردووە بە مزگەوتەوە و سەرقاڵی ئیشکردنن، هەروەها خەڵکێکی زۆری (مدینة)ش موسڵمان بون و پێغەمبەر(ﷺ) هەموو موسڵمانێکی (مکة)ی لەگەڵ موسڵمانێکی (مدینة)دا کردووە بە برا و ماڵ وسامان و زەوی و باخیان بۆ هەردووکیان دەبوو.

بەمجۆرە چاکترین بەش و خۆشی بوو بە بەشی پێشەوا (علي).

پەند و ئامۆژگاری:

هەموومان دەبێت خاک و وڵاتی خۆمانمان خۆشبوێت، وەک چۆن پێغەمبەر(ﷺ) وڵاتی خۆی خۆش ویست، بەڵام دەبێت بیرمان بێت ئایینەکەمان لە هەموو شتێک گرنگترە.

دەبێت ئێمەش هەوڵ بدەین ئەمانەتەکان بپارێزین و بیاندەینەوە دەستی خاوەنەکانیان، سەیربکەن پێشەوا (علي) چۆن

ئەمانەتەکانی پێغەمبەر(ﷺ)ی گێڕایەوە بۆ خاوەنەکانی.

موسڵمان ئامادەیە لە پێناو خۆشەویستی خوا و پێغەمبەرەکەیدا هەموو ئازار و ناڕەحەتییەک کە بێتە ڕێی بیچەژێت بۆ ئەوەی ئەوان لێی ڕازی بن.

چاکترین برایەتی و خوشکایەتی برایەتی و خوشکایەتی ئیسلامە، موسڵمان دەبێت چی بۆ خۆی پێ خۆشە، بۆ برا و خوشکە موسڵمانەکەی خۆیشی پێی خۆش بێت و یارمەتی یەکتر بدەن.

ژنهێنانی پێشەوا (علي)(ﷺ) کوڕی (أبو طاليب) :

پێشەوا (علي بن أبي طاليب) لە (مدينة)دا بوو، بەڵام تەمەنی گەیشتبووە ئەوەی کە ئیتر بیر لە هاوسەرگیری بکاتەوە و ژن بهێنێت، بۆ ئەمەش بیری دەکردەوە کە چ ئافرەتێک بهێنێت، هەرچەندە سەیری دەکرد چاکترین ئافرەتێک کە دۆزییەوە بریتی بوو لە (فاطمة)ی کچی پێغەمبەر(ﷺ)، چونکە هەم کچێکی پاک و باوەڕدار بوو، هەم باوکێکی گەورە و خۆشەویستی هەبوو کە پێغەمبەر(ﷺ)بوو.

بۆ ئەمەش کەسێکی نارد، تا بچێتە داوای (فاطمة)، پێشەوا (علي) خۆی شەرمی دەکرد بچێت، چونکە ماوەیەکی زۆر لە ماڵی پێغەمبەر(ﷺ) ژیابوو، پێغەمبەر(ﷺ)یش ڕازی بوو،

بەمجۆرە پێشەوا (علي) و (فاطمة) بوون بە هاوسەری یەکتر، پێشەوا (علي) کەسێکی هەژار بوو و ماڵ و سامانێکی کەمی هەبوو، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) بیانووی پێ نەگرت، چونکە گرنگ لای پێغەمبەر(ﷺ) ئەوەبوو کە کورەکە کەسێکی باوەڕدار و ژیر و بە ڕەوشت بێت، پێغەمبەر(ﷺ)پێشەوا (علي) و (فاطمة)ی فێری ئەوە کرد کە ڕێزی یەکتر بگرن و یەکتریان خۆش بوێت و لەسەر پارە و سامان ژیانی خۆیان تاڵ نەکەن، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کە ڕازی بن بەوەی کە هەیانە.

لە ئەنجامی هاوسەرگیری (فاطمة) و پێشەوا (علي)یەوە خوای گەورە چەند منداڵێکی پێ بەخشین کە ناودارترینیان پێشەوا(حسن) و (حسین)بوون خوای گەورە لە هەموویان ڕازی بێت.

پێشەوا (علي)(ﷺ) لە جەنگەکانی پێغەمبەر(ﷺ)دا:

پێشەوا (علي) وەک زۆربەی هاوەڵانی تر لە جەنگەکانی پێغەمبەر(ﷺ)دا بەشداری دەکرد، بەڵام ئەو لە هاوەڵان جیاوازتر بوو، چونکە زیاتر بەشداری لە جەنگەکاندا هەبوو و ڕۆڵێکی گەورەتری هەبوو.

پێغەمبەر(ﷺ)یش لە جەنگەکاندا گرنگییەکی زیاتری بە پێشەوا (علي) دەدا.

لە جەنگی بەدردا، کە سەرەتای جەنگی موسڵمانان بوو، بێباوەڕان داوایان کرد کە هەر لایەنەو سێ کەس بهێنن تا جەنگ بکەن، بێباوەڕان سێ کەسیان هاتنە ناو مەیدانەکەوە، موسڵمانەکانیش سێ کەسیان چوونە دەرەوە، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) گێڕاندنییەوە و سێ کەسی تری نارد، یەکێک لەوانە (حمزة بن عبد المطلب) و یەکیان (أبو عبیدة) و ئەوی تریشیان پێشەوا (علي) بوو، پێشەوا (علي) زۆر بە ئازایانە بێباوەڕەکەی بەرانبەری خۆی کوشت، (حمزة)ش بەرانبەرە بێباوەڕەکەی خۆی کوشت، ئینجا پێکەوە چوون بۆ یارمەتیدانی (أبوعبیدة) کە بریندار بووبوو، پێشەوا (علي) لە جەنگەکەدا زۆر بە دلێرییەوە جەنگی دەکرد و لە جەنگەکەدا موسڵمانان سەرکەوتن.

هەروەها پێشەوا (علي) لە جەنگەکانی تریشدا بەشداری دەکرد، ئەو ئامادەبوو گیانی خۆی لە پێناوی خوای گەورەدا بەخت بکات، چونکە دەیزانی، ئەگەر لەو جەنگەدا بکوژرێت ئەوا شەهید دەبێت و بەهەشتی بەرین دەبێتە شوێنی.

لە ڕێککەوتننامەی (حدیبیە)شدا کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) ویستی بچێت بۆ سەردانی ماڵی خوا، کەچی قوڕەیشییەکان ڕێگەیان پێنەدا، لە کۆتاییدا بڕیار درا کە ڕێککەوتن ببەستن،

ئەو کەسەی دەقی ڕێککەوتننامەکەی دەنووسی پێشەوا (علي) بوو، بەمجۆرە پێغەمبەر(ﷺ)، ئەمجارەش گرنگی تایبەتی بە پێشەوا (علي بن أبو طاليب)دا.

هەروەها لە جەنگی خەیبەریشدا کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) بڕیاریدا هێرش بکاتە سەر جوولەکەکانی خەیبەر، موسڵمانان بۆ ئەو جەنگە کۆبوونەوە، بەڵام قەڵاکە زۆر سەخت بوو و جوولەکەکان زۆر بە سەختی بەرگرییان دەکرد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: سبەینێ ئاڵاکە دەدەمە دەست کەسێکەوە خوا و پێغەمبەری خوای زۆر خۆش دەوێت و خوا و پێغەمبەری خوایش ئەویان زۆر خۆش دەوێت، ئەو کەسەش پێشەوا (علي) بوو.

بەڵام پێشەوا (علي) لەو کاتەدا ئازاری چاوی هەبوو، پێغەمبەر(ﷺ)یش (علي) بانگکرد و تفی دا لە چاوی بۆ ئەوەی چاوی چاک بێتەوە، یەکسەر چاوی پێشەوا (علي) چاک بوویەوە، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) ئاڵاکەی دایە دەست و لە کۆتاییدا موسڵمانەکان سەرکەوتن، ئەمەش ڕێزێکی تری گەورە بوو کە پێغەمبەر(ﷺ) لە پێشەوا (علي) گرت.

پێشەوا (علي) یەکێکە لەو هاوەڵە بەڕێزانەی کە مژدەی بەهەشتیان پێدراوە، واتە: لە ڕۆژی دواییدا یەکسەر دەچنە بەهەشت، چونکە پێشەوا (علي) کەسێکی زۆر لە خواترس و بە ئیمان و ڕێکوپێک و موجاهید بوو، هەروەها پێشەوا (علي) لە

فەتحـــی (مکـــة) و جەنگـــی حونەینـــدا بەشـــداری کـــردووە و پێغەمـــبەر(ﷺ) هەر ئەرکێکـی پـێ سـپاردبێت پێشـەوا (علـي) جێبەجێی کردووە.

پەند و ئامۆژگاری:

موسڵمان هەوڵبدات لە هەموو کاروبارێکی ژیانیدا هاورێ و دۆستی ئیماندار پەیدابکات، لە قوتابخانە و خوێندنگە و دووکان و ئیشـــکردن و...هتـــد. وەک چـــۆن پێشـــەوا (علـــي) ژنێکـــی ئیمانداری هێنا.

دەبێت موسڵمان ئامادە بێت مـاڵ وگیانی لە پێنـاو ئیسلامدا بەخـــت بکـــات، ســـەیریکەن هـــاوەڵان چـــۆن بە خۆشـــحاڵی و شانازییەوە لە جەنگەکاندا لە پێناو سەرخستنی ئاینی ئیسلامدا بەشداریان دەکرد، چۆن لە ماڵەوە و کـاتی ئاشتیشدا بانگەوازیـان بۆ ئاینی ئیسلام دەکرد.

دەبێـت منـداڵان و گەنجـان وەک پێشـەوا (علـي) لە هەوڵـی زانیاری و خوێندندا بن.

پێشەوا (علي)(ﷺ) لە کاتی مردنی پێغەمبەر دا(ﷺ):

لە سـاڵی یـازدەی کۆچیـدا پێغەمـبەر(ﷺ) لە دوای ئەوەی لە کۆتا حەجی مـاڵی خوای گەورەدا گەڕایەوە بۆ شـاری (مدينـة)،

هەستی بە نەخۆشییەکی سەخت دەکرد و ئازارەکەی هێندە زیادی کرد، تا ئەوەی لە جێگەدا کەوت، لەو ماوەیەدا پێشەوا (علي) هەمیشە لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بوو و هیچ کات بە جێی نەدەهێشت.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) دەیویست بچێت بۆ ماڵی یەکێک لە خێزانەکانی تری، پێشەوا (علي) یارمەتی دەدا، کاتێکیش دەیویست بچێت بۆ مزگەوت هەر پێشەوا (علي) لەگەڵیدا بوو، ئەمە وایکردبوو کۆتا ساتەکانی تەمەنی پێغەمبەر(ﷺ) لەگەڵ پێشەوا (علي)دا بێت، تا ئەوەی لە کۆتاییدا گیانی پاکی گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە.

موسڵمانان دووچاری خەفەت و ناڕەحەتی بوون، پێشەوا (علي) تەواو خەفەتبار بوو، چونکە هەم پێغەمبەرەکەی و هەم ئامۆزاکەی و هەم باوکی خێزانەکەی کە محمد(ﷺ)بوو مرد، پێشەوا (علي) بە تەرمی پێغەمبەر(ﷺ)ەوە سەرقاڵ بوو، دوای ئەوە قسەکرا لەسەر ئەوەی چۆن تەرمی پێغەمبەر(ﷺ) بشۆن؟ پێشەوا (علي) تەرمەکەی شۆرد و لەگەڵ کۆمەڵێک لە موسڵمانان ئەسپەردەیان کرد.

بەم جۆرە پێشەوا (علي) جارێکی تر ژیانی تووشی ناڕەحەتی بوویەوە و هێندەی تر هەستی بە تەنهایی و بێتاقەتی دەکرد،

چونکە پێغەمبەرەکەی کە هەمیشە ئاگای لێی بوو بەجێی هێشت.

پێشەوا (علي)(ﷺ) لە سەردەمی خەلیفەکانی ڕاشیدیندا:

دەتوانین بەم شێوە ژیانی پێشەوا (علي) لە سەردەمی جێنشینەکاندا باس بکەین:

پێشەوا (علي) لە سەردەمی پێشەوا (أبوبكر)دا(ﷺ):

پاش ئەوەی پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کرد، موسڵمانان هەموو بەیعەتیان دا بە پێشەوا (أبوبکر)، بەڵام لەو کاتەدا پێشەوا (علي) سەرقاڵی ئەسپەردەکردنی پێغەمبەر(ﷺ) بوو، بۆیە بەیانی پێشەوا (علي) چوو لە مزگەوت بەیعەتی دا بە پێشەوا (أبوبکر).

لە سەردەمی دەسەڵاتی پێشەوا (أبوبکر)دا، پێشەوا (علي) گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خەلیفەی موسڵمانانی دەکرد، هەروەها موسڵمانانی فێری زانستە شەرعییەکان دەکرد، لەم سەردەمەدا پێشەوا (علي) تووشی ناخۆشییەکی زۆر سەخت بوو، ئەویش ئەوەبوو کە (فاطمة)ی خێزانی کۆچی دوایی کرد و گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە، پێشەوا (أبوبکر) لەو کاتەدا چوو بۆ ماڵی

پێشەوا (علي) و سەردانی (فاطمة)ی کچی پێغەمبەری(ﷺ) کرد، لەو کاتی نەخۆشی (فاطمة)دا پێشەوا (أبوبكر) (أسماء)ی ژنی خۆی نارد، تا خزمەتی (فاطمة) بکات و ئاگاداری بێت.

پێشەوا (علي) یەکێک بوو لەو کەسانەی کە پێشەوا (أبوبكر) ڕاوێژی پێکرد، تا بزانێت لە دوای خۆی کێ بکات بە جێنشینی موسڵمانان، پێشەوا (علي)ش پێی باش بوو پێشەوا (عمر بن الخطاب)ببێت بە جێنشینی موسڵمانان.

پێشەوا (علي) لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا(ﷺ):

پێشەوا (علي) لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا بەردەوام لە ژێر فەرمانی خەلیفەدا بوو، ئەو خزمەتی موسڵمانانی دەکرد، فێری بنەماکانی ئیسلامی دەکردن، پێشەوا (عمر)یش لە کاروبارەکاندا ڕاوێژی بە پێشەوا (علي) دەکرد.

دەگێڕنەوە جارێک پێشەوا (علي) زرێیەکی لێ ون دەبێت، جوولەکەیەک دەیبات بۆ خۆی، کاتێک پێشەوا (علي) دەیبینێت پێی دەڵێت ئەوە هی منە، بەڵام جوولەکەکە پێی ناداتەوە، ناچار دەچێت بۆ لای پێشەوا (عمر)، تا دادگاییان بکات، لەوێ پێشەوا (عمر) بە پێشەوا (علي) دەڵێت: هیچ بەڵگەیەکت هەیە کە ئەوە هی تۆیە؟ ئەویش دەڵێت: نا، بە

جـووله‌کەکەش دەڵێـت: ئامـادەی سـوێند بخۆیـت هـی تـۆیە؟ جووله‌کەکەش سوێند دەخوات کە هی خۆیەتی، بەوجۆرە پێشەوا (علي) ڕازی دەبێت و دادگاییەکەی قبووڵ دەبێت.

پێشەوا (علي) لەسەردەمی پێشەوا (عثمان)دا(ﷺ):

کاتێـک پێشـەوا (عمـر) شـەهیدکرا، لە پـێش شـەهیدبوونیدا کۆمەڵێـک لە هـاوەڵانی کـۆکردنەوە کە شـەش کەس بـوون، تـا کەسێـک هەڵبژێـرن بـۆ جێنشـین، ئەوانـیش پێشـەوا (عثمـان)یـان هەڵبـژارد، بـۆیە موسـڵمانان هەموویـان بەیعەتیـان دا بە پێشـەوا (عثمان) و پێشەوا (علي)ش بەیعەتی پێدا.

لە سـەردەمی پێشـەوا (عثمـان)دا پێشـەوا (علـي) گـوێڕایەڵی فەرمانەکانی خەلیفە بوو، هەروەهـا خزمەتـی مـوسڵمانانی دەکـرد، کاتێــک پێشــەوا (عثمــان) قورئانەکــانی کــۆکردەوە و یەک قورئــانی هێشــتەوە، پێشــەوا (علــي) دەستخۆشــی لێکــرد و بە کارێکی چاکی دەزانی.

بەوجۆرە پێشەوا (علي) دەژیا، تـا ئەوەی سـەبەئیە ناپاکەکـان سەریان هەڵدا و بڕیاریاندا پێشەوا (عثمان) شەهید بـکەن، پێشـەوا (علـي) بەو کـارە نـاڕازی بـوو، بەڵام نەیـدەتوانی ڕێگرییـان لـێ بکات، چونکە ئەوان زۆر بوون.

پرسیار: سەبەئیەکان کێن؟

وەڵام: ئەو کۆمەڵە ناپاکە خراپەکارانە بوون کە بە پێشەوا (عثمان) ڕازی نەبوون و بڕیاریاندا پێشەوا (عثمان) شەهید بکەن و ئەوەبوو دواتر شەهیدیان کرد، ناوی سەرکردەکەیان (عبدالله بن سبأ) بوو.

پێشەوا (علي)(ﷺ) لە سەردەمی خیلافەتیدا:

کاتێک پێشەوا (عثمان) شەهیدکرا، لە دوای ئەو موسڵمانان پێشەوا (علي)یان کرد بە جێنشینی خۆیان، بەڵام هەندێک لە موسڵمانەکان وتیان: دەبێت بزانین کێ پێشەوا (عثمان)ی کوشتووە ئێمەش ئەو بکوژینەوە، ئینجا پێشەوا (علي) ببێت بە جێنشین، چونکە موسڵمانان پێشەوا (عثمان)یان زۆر خۆشدەویست، پێشەوا (علي) کاتێک دەسەڵاتی گرتە دەست، کەوتە ڕێکخستنی کاروبارەکانی دەوڵەت، هەوڵی دەدا مافی هەموو کەسەکان بدات هەروەک چۆن جێنشینەکانی تریش وایان کرد، هەروەها پێشەوا (علي) هەوڵی دەدا دادپەروەری لە ناو وڵاتدا بڵاو بێتەوە، وتاری بە سوودی پێشکەش بە خەڵک دەکرد و لە مزگەوتدا نوێژی بۆ دەکردن، هەرچەندە پێشەوا (علي) سەرکردەی موسڵمانان بوو، کەچی وەک هەژارێک ژیانی دەبردەسەر، چونکە ئەو پێی وابوو دەبێت هەموو موسڵمانان خۆراک و نان وماڵیان هەبێت، ئینجا خۆی تێر نان بخوات،

پێشەوا (علي) لە کاروبارەکانیدا زۆر ماندوو دەبوو.

چونکە کۆمەڵێک خەڵکی لاسار و ئاژاوەچی هاتبوونە ناو خاک و دەسەڵاتەکەیەوە، ئەویش دەیویست بە لەسەرخۆیی لایان ببات، یەکێک لەو ناخۆشیانەی لە سەردەمی دەسەڵاتی پێشەوا (علي)دا ڕویدا بریتی بوو لە جەنگی نێوان موسڵمانان.

پرسار: بۆچی موسڵمانان لە نێوان خۆیاندا جەنگیان دەکرد؟

وەڵام: چونکە هەندێک لە موسڵمانەکان پێیان وابوو دەبێت یەکسەر ئەو کەسانە بکوژرێن کەپێشەوا (عثمان)یان شەهید کردووە، بەڵام هەندێکی تریان پێیان وابوو، دەبێت کەمێک خۆڕابگرن، ئینجا بیانکوژن، بۆ ئەوەی زاڵ ببن بەسەریاندا، لەو جەنگەدا موسڵمانان تووشی ئازار و نارەحەتییەکی زۆربوون و خەفەت و پەژارە دایگرتن.

چونکە سەیریان دەکرد هەموویان موسڵمانن، کەچی یەکتر دەکوژن، پێشەوا (علي)ش زۆر بێزار و خەفەت بار بوو و نەیدەزانی چی بکات، تا ئەوەی جەنگەکە کۆتایی پێهات، پێشەوا (علي) هێندە بێزاربوو، چەندین جار داوای لە خوای گەورە دەکرد بیباتەوە بۆ لای خۆی، لە ڕاستیدا ئەوە وانەیەکی گەورە بوو بۆ موسڵمانان، هەتا ڕۆژی دوایی کە جارێکی تر لە ناوخۆیاندا جەنگ نەکەن و وریابن دووڕووەکان و دوژمنەکانیان

تووشی جەنگیان نەکەن، بەڵکو دەبێت یارمەتی یەکتر بدەن.

پەند و ئامۆژگاری:

١- دەبێت موسڵمان ملکەچی سەرکردەی موسڵمانان بێت و لە فەرمانی دەرنەچێت، سەیرکەن پێشەوا (علي) چۆن گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پێشەوا (أبوبكر) و (عمر) و (عثمان) بوو، بەڵام نابێت لە کاری خراپ بەگوێیان بکەین، بەڵکو دەبێت هەرکارێکی چاکیان وت جێبەجێی بکەین.

٢- موسڵمان، دەبێت لەبەردەم سەختی و ناڕەحەتییەکانی ژیانیدا خۆڕاگر بێت و خۆی تووشی تاوان و گوناە نەکات، ئەوەتا پێشەوا (علي) لە کاتی کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ) و (فاطمة)ی خێزانیدا خۆڕاگر و لەسەرخۆ بوو.

٣- دەبێت ئاگاداربین کەسانی ناپاک وەک سەبەئییەکان نەبنە هۆی ئاژاوەی ناو موسڵمانان.

٤- نابێت موسڵمانان لە نێوان خۆیاندا جەنگ بکەن و خوێنی یەکتر بڕێژن، چونکە موسڵمانان هەموویان برای یەکترن و هەموویان شوێنکەوتەی ئایینی ئیسلامن، ئەگەریش شەڕیانکرد، دەبێت زوو بە زوو ئاشتیان بکەینەوە.

شەهیدبوونی پێشەوا (علي)(رضي الله عنه):

پێشەوا (علي) زۆر لەو بارودۆخە ناخۆشەی کەتێیدا بوو بێزاربوو، چونکە سەیری دەکرد موسڵمانان خوێنی یەکتر دەڕێژن و هەموان دژبەیەکن.

بۆیە داوی لەخوای گەورەکرد، تا بیباتەوە بۆلای خۆی، پێشەوا (علي) زۆر حەزی لە شەهیدی دەکرد و لە نزاکانیدا هیوای شەهیدی دەخواست.

لە شاری (مدینة) لەوکاتەدا کەسێک بەناوی (عبدالرحمن بن ملجم) هەبوو، ئەو ئامادە نەبوو بەیعەت بدات بە پێشەوا (علي).

بەڵکو زۆر ڕقیشی لە پێشەوا (علي) بوو، لەگەڵ دوو کەسی تردا ڕێککەوت کە لە کاتی دیاری کراو و لە نوێژی بەیانیدا هەریەکەیان یەکێک لە سەرکردەکانی موسڵمانان بکوژن کە بریتی بوون لە: ((علي بن أبي طالب)، (معاوية بن أبو سفيان) و (عمرو بن عاص).

کاتێک هەریەکە لەوانە چوون بۆ کوشتنی کەسی خۆیان، پێشەوا (معاوية) و (عمرو) ڕزگاریان بوو، بەڵام (عبدالرحمن بن ملجم) بە خەنجەر دای بەسەر پێشەوا (علي)دا و شەهیدی کرد.

پرسیارەکان

١- پێشەوا (علي) کوڕی کێ بوو؟ چی پەیوەندییەکی هەبوو بە پێغەمبەری خواوە؟

٢- دەکرێت باسی ژیانی پێشەوا (علي) لەماڵی پێغەمبەر(ﷺ)دا بکەیت؟

٣- چۆن پێشەوا (علي) موسڵمان بوو؟

٤- ئەو کەسەی لە شوێنەکەی پێغەمبەر(ﷺ) خەوت کێ بوو؟

ا: (عمر) . ب: (زيد). ج: (عثمان). د: (علي).

٥- باس لە کۆچ کردنی (علي) بکە بۆ شاری (مدينة).

٦- ناوی منداڵەکانی پێشەوا (علي) چی بوون؟

٧- خێزانەکەی پێشەوا (علي) ناوی چی بوو؟

ا: (خنساء) . ب: (فاطمة). ج: سازگار. د: (سمية).

٨- پێشەوا (علي) لە جەنگی بەدردا چی کرد؟

٩- گرنگترین کارەکانی پێشەوا (علي) لە سەردەمی خیلافەتیدا چی بوون؟

١٠- باس لە دادگایی کردنەکەی پێشەوا (علي) لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا بکە.

١١- کێ پێشەوا (علي) شەهید کرد؟...

١٢- ئایا تۆ پێت ناخۆش بوو کە پێشەوا (علي) شەهید بوو؟

٥- (حسن بن علي)(رضي الله عنه)

ناوی:

(حسن بن علي بن أبي طالیب)ە، ناوی باوکی (علي)یە، ناوی دایکی (فاطمة)ی کچی پێغەمبەری خوایە(ﷺ)، برایەکی زۆر خۆشەویستی هەبوو ناوی (حسین)بوو، چەند خوشک و برایەکی تری هەبوو.

لە دایکبوونی پێشەوا (حسن)(رضي الله عنه):

موسڵمانان کۆچیان کردبوو بۆ شاری (مدینة)، پێغەمبەری ئازیزیش دواتر کۆچی کرد بۆ (مدینة)، (علي بن أبي طالیب)ی لە شوێنی خۆی دانا، دوایی پێشەوا (علي بن أبي طالیب)یش کۆچی کرد بۆ (مدینة) و چووە لای پێغەمبەر(ﷺ)، پێشەوا (علي) داوای (فاطمة)ی کچی پێغەمبەر(ﷺ)ی کرد، پێغەمبەر(ﷺ)یش ڕازی بوو، بەو جۆرە

پێشەوا (علي) و (فاطمة) بەیەکەوە خێزانێکیان دروستکرد و لە شاری (مدینة) و لەگەڵ پێغەمبەری ئازیزدا بە ئیمان و خواپەرستییەوە ژیانیان دەبردە سەر.

ڕۆژێکیان لە مانگی ڕەمەزاندا، پێغەمبەر(ﷺ) کە بە ڕۆژوو بوو ویستی سەردانی ماڵی (فاطمة)ی کچی بکات، ئەو دەیزانی (فاطمة) نزیکە منداڵی ببێت، ئەوە بوو (فاطمة) منداڵی بوو، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) ویستی بچێت بۆ لایان و پیرۆزباییان لێ بکات و منداڵەکەش ناوبنێن. پێغەمبەری ئازیز بەو تەمەنە گەورەیەی خۆیەوە چوو بۆ ماڵی پێشەوا (علي) و (فاطمة) و لەوێ دانیشت، پاش کەمێک فەرمووی: (اروني ابنيْ ما سميتموه) ئادەی کوڕە شیرینەکەمم نیشان بدەن، تا بزانم ناوی چی لێدەنێن، پێشەوا (علي) وتی: دەمەوێت ناوی(حرب)بێت، واتە جەنگ، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) حەزی نەکرد و فەرمووی (بل هو حسن)، نا دەبێت ناوی (حسن) بێت و بەو جۆرە منداڵەکەیان ناو نا (حسن)، ئینجا پێغەمبەری ئازیز پێشەوا (حسن)ی گرتە باوەش و بانگیدا بە گوێیدا و دواتر پێغەمبەر(ﷺ) مەڕێکی چاکی بۆ پێشەوا (حسن) سەربڕی وکردی بەخێر لە ڕێگەی خوادا، نزای خێری بۆ پێشەوا (حسن) کرد، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) هەر لەو کاتەوە پێشەوا (حسن)ی

زۆر خۆش دەویست و هیوای وابوو کەسێکی چاک و موسڵمان و بەڕێزی لێ دەرچێت.

پرسیار: بۆچی پێغەمبەر(ﷺ)ناوی منداڵەکەی گۆڕی بۆ (حسن)؟

وەڵام: چونکە دەبێت ناوی جوان و باش لە منداڵ بنرێت، ئەوان ناویان نابوو جەنگ، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ناوی نا (حسن)، واتە: کەسی چاک و ڕێکوپێک.

پرسیار: بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) بانگی دا بە گوێی (حسن)دا؟

وەڵام: چونکە منداڵ کاتێک لە دایک دەبێت، شەیتان دەیەوێت ئازاری بدات، بەڵام کاتێک بانگ درا بە گوێی منداڵدا شەیتان دوور دەکەوێتەوە، چونکە شەیتان زۆر ڕقی لە بانگە و لە بانگدان دەترسێت.

پەند و ئامۆژگاری:

١- دەبێت سەردانی خزمەکانمان بکەین، هەروەک پێغەمبەر(ﷺ) سەردانی پێشەوا (علي) و (فاطمة)ی کرد.

٢- دەبێت هەمیشە ناوی جوان لە منداڵ بنێین و یەکتری بە ناوی جوانەوە بانگ بکەین.

٣- ئەگەر ئێمە ڕۆژانە گوێ لە بانگ بگرین، ئیتر شەیتان لێمان ڕادەکات و نزیک نابێتەوە، چونکە شەیتان ڕقی لە بانگە.

٤- فێری ئەوە دەبین، ئەگەر پارە و سامانمان هەبوو، دەبێت لەکاتی منداڵ بووندا مەڕوماڵات سەرببڕین و خێر بکەین بۆ ئەو منداڵە، هەروەک چۆن پێغەمبەر(ﷺ) مەڕێکی بۆ (حسن)ی کچەزای خۆشەویستی سەربڕی، هەروەها نزای خێری بۆ بکەین و پێ خۆشحاڵ بین کە لە دایکبووە.

ژیانی منداڵی پێشەوا (حسن)(رضي الله عنه):

پێشەوا (حسن) هەر لە منداڵیەوە ژیانی لەگەڵ قورئان و نوێژ و کاری چاک و جوان و ڕەوشتی جواندا دەبردە سەر، چونکە دایک و باوکی و باپیری کە پێغەمبەر(ﷺ)بوو هەمیشە سەرقاڵی نوێژ و قورئان و کارکردنی چاک و ڕەوشتی جوان بوون، پێشەوا (حسن)یش لەوانەوە فێری ئەو شتە جوانانە بوو، چونکە ئەوان پێشەوا (حسن)یان فێر دەکرد.

دایک و باوکی پێشەوا (حسن) هەژار بوون و پارەی زۆریان نەبوو، بەڵام پێشەوا (حسن)یش ژیر بوو و بیانووی پێ نەدەگرتن، هەرچییان هەبوایە، پێی ڕازی بوو و سوپاسی خوای لەسەر

دەکرد، چونکە پێشەوا (حسن) دەیزانی ئیمان لە هەموو شتێک گرنگترە، ئەگەر رۆژێک نانی کەم بخوات، ئەوا دەتوانێت خۆراگر بێت و خوای گەورە پاداشتی چاکەی بۆ بنووسێت، بەڵام، ئەگەر رۆژێک ئیمانی نەبێت، ئەوا خوای گەورەی لێی دەرەنجێت و تووشی تاوان دەبێت، بۆیە پێشەوا (حسن) هەر لە منداڵیەوە ژیر و تێگەیشتوو بوو.

پێغەمبەری ئازیز پێشەوا (حسن)ی زۆر خۆش دەویست و هەموو جار لە باوەشی دەگرت و قسەی بۆ دەکرد و لەگەڵیدا یاری دەکرد و دەیبرد بۆ مزگەوت و لەلای خۆی دایدەنیشاند و حەزی دەکرد هەمیشە لەلای بێت، پێغەمبەر(ﷺ) هێندە پێشەوا (حسن)ی خۆشدەویست، دەیفەرموو(اللهم إني أحبه فأحبه وأحب من يحبه).

واتە: (خوایە، من (حسن)م خۆش دەوێت، دەی خوایە، تۆش خۆشت بوێت و ئەو کەسەشت خۆش بوێت کە(حسن)ی خۆش دەوێت).

جارێکیان پێغەمبەر(ﷺ)پێشەوا (حسن)ی لەگەڵ (حسین)ی برایدا برد بۆ مزگەوت، لەوێ ئەوان بۆ خۆیان یارییان دەکرد، پێغەمبەر(ﷺ)یش نوێژی دەکرد، (حسن) و (حسین)چوونە سەر کۆڵی پێغەمبەر(ﷺ) و یارییان دەکرد، پێغەمبەری ئازیز حەزی

نەدەکرد یارییەکەیان لێ تێک بدات و وەستا، تا خۆیان لاچوون، دوایی هاوەڵان گلەییان کرد کە بۆچی وا دەکەن و دەیانویست لە نـــوێژەکەی پێغەمـــبەر(ﷺ)دووریــــان بــــخەنەوە، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (دعهما بابي همـا وامـي، مـن احبنـي فليحـب هـذين)، (وازیـان لـێ بێنن، بە دایـک و بـاوکمەوە بە قوربانیـانبم. هەرکەسـێک منـی خـۆش بوێـت دەبێـت ئەم دوو منداڵەیشی خۆش بوێت، واتە پێشەوا (حسن) و (حسین).

پرسـیار: بـۆچی پێغەمـبەر(ﷺ)پێشـەوا (حسـن)ی دەبـرد بـۆ مزگەوت؟

وەڵام: بۆ ئەوەی پێشەوا (حسن) فێری مزگەوت بێت و بزانێت مزگەوت چەندە خۆشە و لەوێ تێکەڵی موسڵمانان بێت وفێری ئاکـار و وتەی جـوان بێـت، پێغەمـبەری ئـازیز (حسـن)ی دەخستە قەڵا دۆشکان(سـەر شـانی)خۆی و دەیفەرمـوو خـوایە، مـن (حسن)م خۆش دەوێت دەی تـۆش خۆشت بوێت، بەوجۆرە پێشـەوا (حسـن) زۆر جـار لەگەڵ پێغەمـبەری باپیرەیـدا دەگەڕا و فێـری ئاکاری جوان دەبوو.

پێشـەوا (حسـن) ڕێـزی دایـک و بـاوکی خـۆی دەگـرت و خۆشی دەویستن، ئەوانیش (حسـن)یان خۆش دەویست، بەو جۆرە پێشەوا (حسن) هەر لە منداڵییەوە ژیانێکی پڕ لە ئیمانی بەسەر

دەبـرد، ئەو لەگەڵ (حسـین)ی برایـدا دەگەڕا و یـاری لەگەڵـدا دەکرد، پێشەوا (حسین)لە (حسن) بچوکتر بوو و ڕێزی پێشـەوا (حسـن)ی دەگـرت، ئەویـش ڕێـزی دەگـرت، ئەو دوو بـرایە زۆر یەکتریـان خۆشدەویسـت، بەیەکەوە دەسـتی یەکتریـان دەگـرت و دەچوون بۆ مـزگەوت، لەوێ هەم یارییان دەکـرد و هەم خزمەتـی مزگەوتیـان دەکـرد، هەم لەگەڵ موسـڵماناندا تـێکەڵ دەبـوون و گوێیـان لە قسـە و وتـار دەگـرت و هـیچ کـات کەسیشیان بێزار نەدەکرد.

ئەوان زۆر بە ڕێزەوە لەگەڵ خەڵکدا دەجووڵانەوە و هەرچییـان بزانیایە، حەزیان دەکرد فێری کەسانی تری بکەن.

پەند و ئامۆژگاری:

١- پێویستە منداڵان ڕێزی دایک و باوکیان بگرن و لەگەڵیاندا بە جوانی هەڵسوکەوت بکەن، هەروەها لەوانەوە فێری کردەوەی جوان ببن و هەوڵ بدەن بیانوویان پێ نەگرن، چونکە دایک و باوک منداڵی خۆیان خۆش دەوێت، ئەگەر توانایان هەبێت هەموو شتێکیان بۆ دەکەن، دەبێت ئێمەی منداڵیش بیانوویان پێ نەگرین.

٢- هەروەها دەبێت دایک و باوکیش ڕەفتاریان لەگەڵ منداڵەکانیاندا باش بێت، فێری ئاکاری جوانیان بکەن و یارییان

لەگەڵ دا بکەن و فێری نوێژ و قورئان خوێندن و ڕەوشتی جوان و زانست و زانیارییان بکەن.

٣- منداڵی موسڵمان دەبێت پێشەوا (حسن) و (حسین)یان خۆش بوێت، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) خۆشی ویستوون، دەبێت لە پێشەوا (حسن) و (حسین)ەوە فێری وانەی بەسوود و جوان بین، نەوەک تەمبەڵ و لاسار و خراپ بین.

٤- دەبێت منداڵی ئازیز هەمیشە وەک پێشەوا (حسن) و (حسین)وەک برا بەیەکەوە چاک بن، دەستی یەکتر بگرن و بچن بۆ مزگەوت و قوتابخانە و لەوانەو ئیش و کارەکانیاندا یارمەتی یەکتر بدەن، ئەو کاتە خوای گەورە خۆشی دەوێن.

پێشەوا (حسن)(ﷺ) لە کاتی مردنی پێغەمبەر(ﷺ) دا:

(حسن)ی جوانکیلە و منداڵ کە تەمەنی حەوت ساڵ بوو، زۆرجار سەردانیماڵی باپیری خۆی دەکرد، بەڵام ماوەیەک باپیری نەخۆش کەوت، بۆیە پێشەوا (حسن) لەو ماوەیەدا زیاتر سەردانی دەکرد و دەچوو، تا هەواڵی بزانێت.

پرسیار: باپیری پێشەوا (حسن) ناوی چی بوو؟

وەڵام: باپیری پێشەوا (حسن) ناوی محمد بوو کە پێغەمبەری خوا بوو.

پێغەمبەری ئازیز لە ساڵی ١١ی کۆچیدا نەخۆش کەوت و لە جێگەدا و لە ماڵی (عائشة)ی دایکماندا کەوت، ئەو نەخۆشییە وەک نەخۆشییەکانی جاران نەبوو، بەڵکو ئەمجارەیان کۆتایی ژیانی پڕ لە خێری ئازیزمان بوو.

پرسیار: بۆچی دەڵێین (عائشة)ی دایکمان؟

وەڵام: چونکە هەموو ژنەکانی پێغەمبەر(ﷺ) دایکی هەموو موسڵمانانن، ئێمەش دەبێت بە دایک ناویان بەرین، (عائشة)یش(ڕەزای خوای لێ بێت) ژنی پێغەمبەر(ﷺ)بوو، بۆیە بە دایک ناوی دەبەین.

پێغەمبەری ئازیز لە نەخۆشیەکەیدا تەواو ئازاری دەچەشت، هەموو موسڵمانانیش دڵتەنگ و خەفەت بار بوون و هەواڵی پێغەمبەر(ﷺ)یان دەپرسی، پێغەمبەر(ﷺ)یش هێندە نەخۆش بوو کە نەیدەتوانی بێت بۆ مزگەوت و نوێژ بۆ موسڵمانان بکات، هەروەها نەیدەتوانی بچێت بۆ ماڵی (فاطمة)ی کچی و سەردانی پێشەوا (حسن) و (حسین) بکات، بەڵام (حسن) و (حسین) دەچوون بۆ لای و هەواڵیان دەپرسی.

بەڵام خوای گەورە بڕیاری دابوو پێغەمبەر(ﷺ) بباتەوە بۆ لای خۆی، ئەوەبوو پێغەمبەری ئازیز(ﷺ)کۆچی دوایی کرد، موسڵمانان هەموو بە پەژارە و گریانەوە غەمباری دایگرتبوون و

نەیاندەزانی چی بکەن، (حسن) و (حسین)ی ئازیز و منداڵیش غەمبار و بێتاقەت بوون، چونکە پێغەمبەر(ﷺ)یان لە دەست دابوو و ئیتر باپیریان نەدەهات بۆ ماڵیان و یاری بۆ نەدەکردن، بەڵام ئەوان کاری لاسارییان نەدەنواند و بڕیاریان دابوو ئامۆژگارییەکانی باپیریان جێبەجێ بکەن.

پەند و ئامۆژگاری:

١- هەمو مرۆڤەکان دەبێت بمرن، تەنانەت پێغەمبەرەکانیش مردن، بۆیە، ئەگەر کەسێکمان مرد با خۆڕاگر بین و ڕەوشتی ناشرین ئەنجام نەدەین، چونکە ئەوە کاری خوای گەورەیە و ئێمەیش هەموومان دەمرین.

٢- دەبێت هیچ کات مردنی پێغەمبەری ئازیزمان لە بیر نەچێت، چونکە مایەی خەفەت و دڵتەنگییە بۆ ئێمەی موسڵمان.

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی جێنشینەکاندا:

پێشەوا (أبوبکر) و (عمر) و (عثمان) و (علي)(ﷺ):

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی جێنشینەکاندا ژیانی بەسەر بردووە.

دەتوانین بەمجۆرە باسی ژیانی لەو ماوەیەدا بکەین:

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی پێشەوا (أبوبکر)دا(ﷺ):

لە سەردەمی پێشەوا (أبوبکر)دا پێشەوا (حسن) لەگەڵ باوکیدا بوو، دەچوو بۆ مزگەوت و نوێژەکانی دەکرد و لەگەڵ منداڵاندا دەهات و دەچوو، ڕەفتاری جوانی ئەنجامدەدا، بەڵام ناخۆشییەکی سەختی تووشبوو، ئەویش ئەوەبوو دایکی کۆچی دوایی کرد.

(فاطمة) کە دایکی (حسن) و (حسین)بوو، لە جێگەدا کەوت و مردنی نزیکبوویەوە، پێشەوا (حسن) و (حسین)زۆر خەفەتیان بەوە دەخوارد، بەڵام باوکیان مابوو کە پێشەوا (علي) بوو.

خوای گەورە هەموو خوشک و دایکێک بە ئیمانەوە بباتەوە بۆلای خۆی.

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا(ﷺ):

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی پێشەوا (عمر)دا بە هەمان شێوە کەسێکی ژیر و ڕەوشتبەرز بوو، ئەو بەوردی سەیری ڕەفتار و کارەکانی پێشەوا (عمر)ی دەکرد و سوودی لێوەردەگردتن، پێشەوا (عمر)یش پێشەوا (حسن)ی زۆر خۆشدەویست، بەڵکو لە (عبدالله)ی کوڕی خۆی زیاتر ڕێزی دەگرت، چونکە پێشەوا (عمر) دەیزانی کە پێغەمبەر(ﷺ)پێشەوا (حسن)ی زۆر

خۆشویستووە، بۆیە ئەویش خۆشیدەویست و کاتێک دەسکەوت و خێر و سامان بەسەر موسڵماناندا دابەشبکرایە، پێشەوا (عمر) پێشەوا (علي) و (حسن) و (حسین)ی پێشدەخست و زیاتر ڕێزی دەگرتن.

لە کاتی شەهید بوونی پێشەوا (عمر)دا، پێشەوا (حسن) و (حسین)و هەموو موسڵمانان غەمباربوون و گریان شاری (مدینة)ی گرتەوە.

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی پێشەوا (عثمان)دا(ﷺ):

دوای شەهیدبوونی پێشەوا (عمر)، پێشەوا (عثمان) بوو بە سەرکردەی موسڵمانان و خەڵکی هەموو بەیعەتیان پێدا.

پێشەوا (علي) و (حسن) و (حسین)یش بەیعەتیان پێدا.

لە سەردەمی ئەویشدا بەهەمان شێوەی پێشوو ژیانی دەبردە سەر، پێشەوا (حسن) لە جەنگەکانی دژ بە بێباوەڕەکان بەشداری دەکرد و چەندین جار چوو بۆ جیهادکردن لەڕێی خوادا.

پەیوەندی نێوان پێشەوا (عثمان) و پێشەوا (حسن) زۆر خۆشبوو، کاتێک ئاژاوە کەوتە ناو شاری (مدینة) و سەبەئیە خراپەکارەکان ویستیان پێشەوا (عثمان) شەهید بکەن، پێشەوا (حسن) لەبەردەم ماڵی پێشەوا (عثمان)دا بەرگری دەکرد و نەیدەهێشت پێشەوا (عثمان) شەهید بکەن.

بەڵام سەبەئیەکان زۆربوون و لەکۆتاییدا شەهیدیان کرد.

پرسیار: سەبەئیەکان کێن؟

وەڵام: ئەو دەستە خراپەکارانەبوون کە بەسەردکردایەتی (عبدالله بن سبأ) پێشەوا (عثمان)یان شەهیدکرد.

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی پێشەوا (علي) باوکیدا(ﷺ):

کاتێک پێشەوا (علي) بوو بە سەرکردەی موسڵمانان، پێشەوا (حسن) و (حسین)هەمیشە لەگەڵ باوکیاندا بوون و بۆ هەرشوێنێ بچوایە، بەجێیان نەدەهێشت و ئەوانیش دەچوون لەگەڵیدا و لەخزمەتکردنی باوکیاندابوون.

هەروەها بەردەوام نوێژ و ڕۆژووەکانیان لەبیر نەدەچوو، قورئانیان دەخوێند و هەوڵیاندەدا فێری زۆرشت ببن، بەڵام ئەوەی جێگەی خەفەتبوو بەیانییەکیان کە پێشەوا (علي) چوو، تا نوێژ بۆ موسڵمانان بکات، کەسێکی ناموسڵمانی خراپەکار بەخەنجەرێک هێرشی بردە سەر پێشەوا (علي) و شەهیدی کرد.

بەم جۆرە پێشەوا (حسن) و (حسین)باوکیشیان لە دەستدا و دووبارە تووشی خەفەت و گریان بوون، خوای گەورە دۆزەخ بکاتە بەشی بکوژەکەی پێشەوا (علي).

پرسیار: پێشەوا (حسن) کام لە جێنشینەکانی زیاتر خۆشدەویست؟

وەڵام: پێشەوا (حسن) هەموو هاوەڵانی خۆشدەویست، چونکە هەموویان هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر(ﷺ)بوون.

پرسیار: ئایا پێشەوا (حسن) لە دوای شەهیدبوونی باوکی داوای دەسەڵاتیکرد؟

وەڵام: نەخێر، داوای دەسەڵاتی نەکرد، بەڵکو موسڵمانان خۆیان کردیان بەجێنشین.

پەند و ئامۆژگاری:

١- ئەبێ ئێمەی موسڵمان چاوەڕێی هەر ناڕەحەتییەک بکەین، سەیر بکەن پێشەوا (حسن) چۆن هێشتا منداڵە، کەچی دایکی کۆچی دوایی دەکات، بەڵام پێشەوا (حسن) و (حسین) خۆڕاگربوون، لەسەر ئیمانداری خۆیان بەردەوامبوون بۆ ئەوەی لە بەهەشتدا دایکی خۆیان ببیننەوە.

٢- دەبێت ئێمەیش وەک پێشەوا (حسن) پشتگیری لە سەرکردەی موسڵمانان بکەین، یان بەدەست، یان بەدەم، یان، دەبێت لە دڵەوە حەزنەکەین تووشی ناخۆشی ببێت.

٣- دەبێت لە کاتی ناخۆشی و سەختیدا بە ژیرانە و خۆڕاگرییەوە ڕەفتاربکەین، وەک چۆن پێشەوا (حسن) لە کاتی شەهیدبوونی باوکیدا بە ژیرانە هەڵسوکەوتی کرد، تا ئەوەی لە کۆتاییدا توانی کێشەی نێوان موسڵمانان نەهێڵێت.

پێشەوا (حسن)(ﷺ) لە سەردەمی خیلافەتی خۆیدا:

پێشەوا (حسن بن علي) لە دوای شەهیدبوونی باوکی، بوو بە جێنشین و موسڵمانان هەموو بەیعەتیان پێدا.

بەڵام ماوەی جێنشینییەکەی زۆری نەخایاند و تەنها شەش مانگبوو.

ئیتر دوایی وازیهێنا بۆ پێشەوا (معاوية بن أبو سفيان) کە یەکێک بوو لە هاوەڵانی پێغەمبەر(ﷺ).

پێشەوا (حسن) لە ماوەی دەسەڵاتیدا زۆر کەسێکی نەرمونیان و بەرێز و چاکەکاربوو، ئەو ڕێزی هەژارانی دەگرت و لەگەڵ موسڵماناندا تێکەڵ دەبوو و نوێژی بۆ دەکردن و وتاری بۆ دەخوێندنەوە.

هەروەها کۆمەڵێک فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەر(ﷺ)ی بۆ موسڵمانان گێڕاوەتەوە، خەڵکی موسڵمانیش پێشەوا (حسن) و (حسین)یان زۆر خۆشدەویستن و حەزیاندەکرد هەمیشە لەگەڵیاندا بن.

هەرکاتێک دەچوون بۆ مزگەوت، خەڵکی هێندە لە دەوریاندا کۆدەبوونەوە کە نەیاندەتوانی بچن بە ڕێگەدا.

پێشەوا (حسن) لە سەردەمی دەسەڵاتیدا چەند کارێکی

گرنگـــی ئەنجامـــدا، کە تـــا ئەمـــڕۆیش موســـڵمانان شـــانازی پێوەدەکەن:

١- چاککردنەوەی پەیوەندی نێوان موسڵمانان: وەک پێشتر وتمان لە سەردەمی پێشەوا (علي)دا موسڵمانان لە نێوان خۆیاندا تووشی هەڵە و جەنگ بوون، تا لە کۆتاییدا پێشەوا (علي) شەهیدکرا، بەڵام پێشەوا (حسن) زۆر بەژیرانە و خۆڕاگری لەسەردەمی خۆیدا بڕیاریدا ئەو ناکۆکییەی نێوان موسڵمانان نەهێڵێت و ڕێگە نەدات ئیتر موسڵمانان خوێنی یەکتر بڕێژن، بۆیە ئامادەیی دەربڕی، تا واز لەدەسەڵات بهێنێت بۆ پێشەوا (معاوية بن أبو سفيان)، بەو جۆرە نێوانی موسڵمانانی چاککرد و موسڵمانان لە جەنگ و کوشتنی یەکتر ڕزگاریانبوو.

٢- ئاکار و ڕەوشتی جوان: پێشەوا (حسن) هێندە ئاکار و ڕەوشتی جوانبوو کە سەرنجی هەموو کەسێکی ڕاکێشابوو، ئەو تەنانەت لەگەڵ ئەو کەسانەدا باشبوو کە ڕقیان لێیبوو، دەگێڕنەوە جارێکیان پیاوێک کە هەمووجار قسەی ناشرینی بە پێشەوا (علي) و (حسن) وتووە، دێت بۆ شاری (مدينة) و پێویستی بە نان و خۆراک و پارەیە، کاتێک داوا لەخەڵک دەکات هەموویان دەڵێن: بڕۆ بۆلای پێشەوا (حسن)، ئەویش دەچێت بۆلای و داوی لێدەکات، پێشەوا (حسن)یش ڕق و کینەی نابێت و چی دەوێت پێی دەدات.

پەند و ئامۆژگاری:

١- دەبێت هەمیشە موسڵمان هەوڵبدات لێبوردەبێت و نێوانی موسڵمانان چاکبکات، سەیرکەن چۆن پێشەوا (حسن) لێبوردەیی بۆ پێشەوا (معاوية) هەبوو، تا نێوانی موسڵمانانی چاککرد.

٢- موسڵمان دەبێت لەبەر خاتری خوای گەورە واز لە ڕق و کینە بهێنێت، تا دەتوانێت یارمەتی هەموو کەس بدات، سەیرکەن پێشەوا (حسن)ی چۆن یارمەتی ئەو کەسەی دا کە ڕقی لە پێشەوا (علي) و (حسن) بوو، چونکە پێشەوا (حسن) لەبەر خاتری خوای گەورە یارمەتیدا.

مردنی پێشەوا (حسن بن علي)(ﷺ):

وەکوو هەموو جارێک دەیڵێین، هەمووکەسێک دەبێت بمرێت، ئیتر زوو بێت، یان درەنگ، بەڵام کەسی ژیر ئەو کەسەیە پێش ئەوەی بمرێت، ئیش و کرداری چاک بۆ ڕۆژی دوایی ئەنجامبدات.

پێشەوا (حسن)یش دوای ئەوەی کۆمەڵێک کاری جوان و ڕێکوپێکی ئەنجامدا، ئیتر کاتی مردنی هات و دەبێت بمرێت.

بەڵام ئەوەی مایەی دڵتەنگییە ئەوەیە کە پێشەوا (حسن) ژەهرخوارد کرا.

لە سەرەمەرگدا بوو کە پێشەوا (حسین)ی برای هاتە لای و پێی وت: براگیان کێ ژەهری پێداویت، با بیکوژم، بەڵام پێشەوا

(حسن) ڕازی نەبوو، ئینجا وەسییەتی کرد بۆ (حسین)ی برای، کە با خۆڕاگر بێت و خۆی بپارێزێت، پاشان کەوتە نزا و پاڕانەوە لە خوای گەورە و لە کۆتاییدا گیانی پڕ باوەڕی خۆی سپارد و گەڕایەوە بـــۆ لای خـــوای گەورە و بە یەکجـــارەکی چـــوو بـــۆ بەهەشـــتی پـــان وبەرینـــی خـــوای گەورە، خـــوای گەورە لە ڕۆژی دواییدا بە دیداری پێشەوا (حسن) و باوکی و باپیری و براکەی و هەموو هاوەڵانی تر لە بەهەشتی پان و بەریندا شادمان بکات.

پرسیارەکان

١- پێشەوا (حسن) کوڕی کێ بوو؟ ئەی پەیوەندی لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ)دا چۆن بوو؟

٢- کاتێک پێشەوا (حسن) لەدایک بوو، پێغەمبەر(ﷺ) چی کرد؟

٣- ئایا تۆ پێشەوا (حسن بن علي)ت خۆشدەوێت؟ بۆچی؟

٤- پێشەوا (حسن) برایەکی هەبوو، ناوی چی بوو؟

أ- (محمد). ب- (سالم). ج-(زید). د- (حسین).

٥- پێشەوا (حسن بن علي) لە شێوەدا زیاتر لە کێ دەچوو؟

ا- باوکی. ب- براکەی. ج- پێغەمبەر(ﷺ). د- دایکی.

٦- چی پەند و ئامۆژگارییەک لە کۆچی دوایی پێغەمبەر(ﷺ)وەردەگریت؟

٧- دەتوانیت باسی کۆچی دوایی پێشەوا (حسن بن علي) بکەیت؟

٨- بۆچی، کاتێک پێشەوا (حسن) لە دایکبوو، پێغەمبەر(ﷺ)بانگیدا بەگوێیدا؟

٩- لە ئاکار و ڕەوشتی پێشەوا (حسن بن علي)یەوە فێری چی دەبیت؟

١٠- لە کاتی شەهید بوونی پێشەوا (عثمان)دا، پێشەوا (حسن بن علي) چی دەکرد؟

١١- گرنگترین کارەکانی پێشەوا (حسن) لە سەردەمی خیلافەتیدا چی بوون؟

٦- (أسامة بن زيد)(رضي الله عنه):

ئەم هاوەڵە یەکێکە لە هاوەڵە گەنج و زۆر خۆشەویستەکانی پێغەمبەر(ﷺ)، هەر لە منداڵییەوە لە خزمەت پێغەمبەردا(ﷺ) بوو، هەم خۆی و هەم باوکیشی لای پێغەمبەر(ﷺ) خۆشەویست بوون، بۆیە بە خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) و کوڕی خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) ناسراوە.

ناوی (أسامة بن زید)ە، کوڕێکی ڕەنگ ڕەش بوو و لووتی پان بوو، (زید)ی باوکی لە جەنگی موئتەدا شەهید بوو، دایکی ناوی (أیمن) بوو کە شیردەری پێغەمبەر(ﷺ) بوو.

(أسامة) دوو کوڕی هەبوو بە ناوەکانی (محمد) و (حسن) کەفەرموودەیان لە باوکیانەوە دەبیست و دواتر دەیانگێڕایەوە بۆ موسڵمانان.

(أسامة) لە سەردەمی ئیسلامدا لە دایکبوو، لە ساڵی سێی، یان چوار، یان پێنجی پێغەمبەرایەتی لە دایکبوو.

دایکی باوەڕداران (عائشة) دەفەرموێت گوێم لە پێغەمبەر(ﷺ) بوو، فەرمووی: (هەرکەس خوا و پێغەمبەری

خوای خۆشدەوێت، دەبێت (أسامة بن زید)ی خۆش بوێت). هەروەها دەیفەرموو: (کێ منی خۆشدەوێت، دەبێت (أسامة)شی خۆش بوێت).

جاری وا هەبوو پێغەمبەر(ﷺ) (أسامة) و (حسن)ی کچەزای خۆی دەگرتە کۆش و یەکێکیانی لەسەر ڕانێکی و ئەوی تری لەسەر ڕانەکەی تری دادەنا، دەیفەرموو: (خوایە، من ئەم دوانەم خۆش ئەوێن، دەی تۆیش خۆشت بوێن)، یان دەیفەرموو: (خوایە، ڕەحمیان پێ بکە، چونکە من ڕەحمم هەیە بۆیان).

پێغەمبەر(ﷺ) زۆر نازی (أسامة)ی ڕادەگرت و گرنگی پێدەدا، دایکی باوەڕداران (عائشة) دەڵێت جارێکیان (أسامة بن زید) لە بەردەرگا بوو، سەری بەر لاتەنیشتی دەرگاکە کەوت و سەری بریندار بوو، پێغەمبەر(ﷺ) بە منی فەرموو، تا سەری بسڕم، بەڵام من نەمتوانی، پێغەمبەر(ﷺ) خۆی سەری بۆ سڕی و پاکی کردەوە.

ڕۆژێک پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر وڵاخێک بوو، دەچوو بۆ سەردانی (سعد بن عبادة)، (أسامة بن زید)یش لەدوایەوە لەگەڵیدا سەرکەوتبوو، دای بە لای کۆڕێکدا کە موسڵمان و جوولەکە و بتپەرستیشی تێدابوو، (عبد الله بن أبي بن سلول)یش

لەوێ بوو، هەروەها (عبدالله بن رواحة)ش لەوێ بوو، کاتێک تەپوتۆزی وڵاخەکە بەر کۆڕەکە کەوت، (عبد الله بن أبي بن سلول) لووتی خۆی بە عەباکەی داپۆشی، ئینجا وتی: تۆزمان بەسەردا مەکەن، پێغەمبەر(ﷺ) سەلامی بۆ کردن و دواتر وەستا و بانگی کردن بۆ لای خوا و قورئانی بەسەریاندا خوێندەوە، (عبد الله بن أبي بن سلول) کە گەورەی مونافیقەکان بوو وتی هۆ کابرا، ئەوەی تۆ دەیڵێیت، ئەگەر حەق بێت لەوە باشتر نییە، دەی ئیتر لە مەجلیسەکانماندا بێزارمان مەکە، بڕۆرەوە بۆ شوێنی خۆت، هەرکاممان هات بۆ لات بۆی بخوێنەرەوە و قسەی خۆتی بۆ بکە، (عبدالله بن رواحة) کە هاوەڵێکی چاکی پێغەمبەر(ﷺ) بوو، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) وەرە مەجلیسمان ئێمە دڵخۆشین بەوە، موسڵمان و بێباوەڕ و جوولەکەکان بەینیان شلۆق بوو، خەریک بوو بدەن بە یەکدا، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ئارامی کردنەوە، ئینجا سواری وڵاخەکەی بوویەوە، چوو بۆ لای (سعد بن عبادة).

پەند و وانە:

هەمیشە کەسانێک هەن کە بە قسەی خێر و چاک بێتاقەت دەبن، ئەوە نیشانەی ئەوەیە ئەو کەسانە دڵیان نەخۆشە و حەزیان لە پاکی و جوانی نییە، بەرانبەر بەوەش کەسانێک هەن تامەزرۆن قسەی چاک و بەسوود ببیستن، چونکە دەزانن هەمیشە چاکە براوە دەبێت، پێویستە ئێمە لەوانە بین کە تامەزرۆی قسەی چاک و خێرن.

لە جەنگی بەدردا (أسامة) نەچوو بۆ جەنگەکە و لەگەڵ (عثمان بن عفان)دا مایەوە، چونکە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کردبوو ئەو دووانە لای (رقیة)ی کچی پێغەمبەر(ﷺ)بن کە نەخۆش بوو، ئەوەبوو (رقیة) وەفاتی کرد، (أسامة) لەگەڵ (عثمان)دا سەرقاڵ بوو بە ئەسپەردەکردنی تەرمی (رقیة)وە، لەو کاتەدا (عثمان) دەنگی (اللهأکبر)ی بیست، وتی (أسامة) ئەوە چییە؟ کە چوون سەیریان کرد (زید)ی باوکی (أسامة)یە موژدەی شکستی بێباوەڕانی هێناوە.

لە جەنگی ئوحوددا (أسامة) چوو، تا بەشداری جەنگەکە بێت، بەڵام لەبەر کەمی تەمەنی، پێغەمبەر(ﷺ) ڕێی نەدا بەشدار بێت.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) چوو بۆ حەج، (أسامة)ش بەشداری کرد و بە جلەکەی سێبەری دەکرد بۆ پێغەمبەر(ﷺ)، تا لە

گەرما بیپارێزێ.

(أسامة بن زيد) دەڵێت ڕۆژێک لە جەنگێکدا لەگەڵ موسڵمانێکدا گەیشتین بە بێباوەڕێک کە شمشێرمان لێهەڵکرد وتی: (أشهد أن لا إله إلا الله)، بەڵام ئێمە وازمان لێنەهێنا و کوشتمان، کاتێک هاتینەوە بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) مەسەلەکەمان بۆ باسکرد، فەرمووی ئەی (أسامة) ئەی چی ئەکەیت بە (لا إله إلا الله (**يا أسامة من لك بلا إلـه إلاّ الله**))، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ئەو لەبەر ترس وای وت، تا نەیکوژین.

فەرمووی: ئەی (أسامة) ئەی چی ئەکەیت بە (لا إله إلا الله)، (أسامة) دەڵێت: وتم: بەڵێن ئەدەم بەخوا ئیتر هەرگیز کەسێک نەکوژم کە بڵێت: (لا إله إلا الله).

پەند و وانە:

پێویستە زۆر وریا بین لە خۆمانەوە خەڵک بە بێباوەڕ، یان دووڕوو تەماشا نەکەین و گومانمان بەرانبەر بە خەڵکی باش بێت، چونکە خوای گەورە لە ئێمە زاناترە بە کەسەکان و زۆر شت هەن ئێمە نایانزانین و نایانبینین، لەوانەیە ئەو کەسەی ئێمە بە ئیمان لاوازی دەزانین، لای خوای گەورە زۆر چاکەکار و خواناس بێت.

کاتێک (**فاطيمة** بنت أبي الاسد) دزی کرد و بڕیار درا سزا بدرێت، کەس و کار و هۆزەکەی هاتن بۆ لای (أسامة)، تا لای

پێغەمبەر(ﷺ) پاکانەیان بۆ بکات، کاتێک (أسامة) ویستی قسەی لەسەر بکات، پێغەمبەر(ﷺ) ڕێی پێ نەدا و تێیگەیاند ئەوە سنووری خوایە، ئەگەر بۆ **(فاطمة)**ی کچی خۆیشی بێت جێبەجێی دەکات.

پەند و وانە:

نابێت هەوڵ بدەین جیاوازی چینایەتی دروست بکەین و لەبەر خزمایەتی مافی کەسێک بخۆین، بەڵکو دەبێت هەرچی حەق و ڕاستی بوو، ئەوە جێبەجێ بکەین و پشتگیری حەق بین، دەبێت، تەنانەت ئەو کەسەی حەقی لایە کەسمان نەبێت و کەسەکەی تر خزممان بێت، چونکە ئەگەر هەمووان وا بکەن ئیتر ستەم نامێنێت و کۆمەڵگە خۆشی و بەختەوەری دەیگرێتەوە.

لە فەتحی (مکة)دا، کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) چوویە ناو کەعبە یەکێک لەوانەی لەگەڵ پێغەمبەردا(ﷺ) چوونە ژوورەوە (أسامة بن زيد) بوو، لەوێ بتەکان شکێنران و کەعبە لە بتەکان پاک کرایەوە.

لە جەنگی حونەیندا کاتێک سەرەتا موسڵمانان شکستیان خوارد و ڕایانکرد، بڕێ لە هاوەڵان لە دەوری پێغەمبەر(ﷺ)مانەوە، یەکێک لەوانەی مایەوە و بەرگری لە پێغەمبەر(ﷺ) دەکرد، (أسامة بن زيد) بوو.

پەند و وانە:

دەبێت لە ساتە سەختەکاندا وریای هەڵوێستمان بین و ئەوەمان لەبەرچاو بێت کە لە ساتە سەختەکاندا هەر هەنگاوێک دەبێتە هۆی یەکلاکردنەوەی ناڕەحەتییەکان، لەوانەیە بە خۆڕاگرییەکی ئێمە هەموو ئەو سەختی و ناڕەحەتییانە نەمێنن و سەرکەوتن بەدەست بهێنین.

پێغەمبەر(ﷺ) لەپێش وەفاتیدا بڕیاری دا هێرش ببات بۆ سەر ڕۆمەکان، بۆ ئەوەش سوپایەکی پێکهێنا کە هاوەڵانی وەک (عمر بن الخطاب)یشی تێدابوو، (أسامة)ی بانگ کرد و کردی بە بەرپرسی ئەو سوپایە، ئەوکات هێشتا تەمەنی (أسامة) نزیکەی، بیست ساڵ دەبوو، بەڵام لەو ماوەدا پێغەمبەر(ﷺ) نەخۆش کەوت، بۆیە (أسامة) نەچوو بۆ جەنگەکە، دواتر کە(أبوبکر) بوو بە خەلیفە، (أسامة)ی بانگ کرد و داوای لێکرد فەرمانی پێغەمبەر(ﷺ) بەجێ بگەیەنێت و بچێت بۆ جەنگەکە، (أسامة)ش هێرشەکەی برد و توانی سەرکەوتنێکی باش بەدەست بهێنێت.

پەند و وانە:

لێهاتوویی و بەهێزی بە بچووکی و تەمەن نییە، نابێت هیچ کات توانای کەس بە کەم بگیرێت، دەبێت گەورەکان هەوڵ بدەن توانای کەسە کەم تەمەنەکان بخەنەکار، چونکە زۆر جار ئەو کەسانە دەتوانن خزمەتی گەورە پێشکەش بە کۆمەڵگە بکەن.

(أسامة) لای (أبوبکر) و (عمر) و هەموو موسڵمانانی تریش زۆر خۆشەویست بوو، بۆیە کاتێک (عمر) بوو بە خەلیفە و

مووچەی بۆ خەڵکی دیاری کرد، مووچەکەی (أسامة) زۆر زیاتر بوو لە مووچەکەی، (عبدالله)ی کوڕی خۆی، (عمر) دەیوت: چونکە باوکی (أسامة) لە باوکی (عبدالله) لای پێغەمبەر(ﷺ) خۆشەویستتر بوو، (أسامة)ش لای پێغەمبەر(ﷺ) لە (عبدالله) خۆشەویستتر بوو.

هەروەها (أسامة) فەرموودەیەکی زۆری لە پێغەمبەری خوا(ﷺ) بیست و دواتر دەیگێڕایەوە بۆ هاوەڵانی تر و موسڵمانانی ئەو سەردەمە و ئەوانیش فەرموودەکانیان بۆ کەسانی تر گێڕایەوە، تا ئەمڕۆ ئەو فەرموودانە بۆ ئێمەش ماونەتەوە.

پرسیار:

١- (أسامة)و باوکی بە چی ناسرابوون؟

٢- خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) بۆ (أسامة) باس بکە.

٣- بۆچی (أسامة) لە جەنگی بەدر و ئوحوددا بەشداری نەکرد؟

٤- بۆچی (أسامة) نەچوو بۆ ئەو هێرشەی پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێکرد؟

٥- (عمر) سەبارەت بە (أسامة) چی وت؟

٧- (براء بن عازب)(رضي الله عنه)

لە شاری (مدینة)دا منداڵێکی ڕۆح سووک، ژیر و زیتەڵ هەبوو، بە ناوی (براء بن عازب) کە هێشتا تەمەنی کەم بوو، هەم خۆی و هەم باوک و دایکیشی موسڵمان بوون و هەموویان پێغەمبەری خوایان دەبینی و لەگەڵی دەژیان، (براء) چوار برا و خوشکێکیی هەبوو کە هەموو ئەوانیش موسڵمان بوون، ئەوەش ڕەحمێکی خوا بوو بۆ ئەو خێزانە، تا هەموویان موسڵمان بن و دوور بگرن لە بتپەرستی.

(براء) کە دواتر گەورە بوو و ژنی هێنا دوو کچ و دوو کوڕی هەبوو، کوڕەکانی فەرموودەیان لە باوکیانەوە گێڕاوەتەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) بڕیاری دا بچێت بۆ غەزای بەدر، (براء)یش خێرا خۆی کۆکردەوە و نەوی لە شمشێرێک، تا بەشداری جەنگی دژ بە بێباوەڕان بێت، هاوەڵێکی تریشی لەگەڵ دا بوو بە ناوی (عبدالله بن عمر)، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ڕێی پێ نەدان و هەردووکیانی ناردەوە بۆ ماڵەوە.

پرسیار: بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) ڕێی نەدا ئەو دوو هاوەڵە بەشداری غەزای بەدر بکەن؟

وەڵام: چونکە هەردووکیان تەمەنیان کەم بوو و پێغەمبەریش(ﷺ) ڕێی نەدەدا ئەوانەی تەمەنیان کەمە لە جەنگدا بەشداری بکەن.

پەند و وانە:

پێویستە گوێڕایەڵی کەسی گەورە و زانایانمان بکەین کاتێک ڕێنماییان کردین بۆ کارێک کە لە وانەیە خۆمان پێمان ناخۆش بێت، بەڵام حەق و ڕاستی لەوەدایە کە گوێڕایەڵیان بین، وەک چۆن (براء) و (عبدالله بن عمر) گوێڕایەڵی فەرمانی پێغەمبەر(ﷺ) بوون و گەڕانەوە و نەچوون بۆ جەنگەکە.

دوای ماوەیەکی زۆر جارێکی تر بڕیاری جەنگ درا دژ بە بێباوەڕان، چونکە بێباوەڕانی قوڕەیش بە نیاز بوون هێرش بهێننە سەر شاری (مدینة)، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد خەڵکی خۆیان ئامادە بکەن بۆ بەرگری، تا جەنگی ئوحود بکەن، (براء)یش ویستی، ئەمجارەیان بەشداری بکات، بەڵام هێشتا تەمەنی زۆر نەبوو و پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێکرد بچێتەوە بۆماڵەوە.

بەڵام لە کاتی جەنگی خەندەقدا ئیتر تەمەنی (براء) زۆر بوو و پێغەمبەر(ﷺ) مۆڵەتی پێدا بەشداری بکات، (براء) هاوشانی هاوەڵانی تر لە هەڵکەندنی خەندەقەکەدا بەشداری کرد و خۆڵی دەگواستەوە، پێغەمبەریش(ﷺ) بەشداری کرد، (براء) دەڵێت: پێغەمبەری خوایش(ﷺ) لەگەڵ ئێمەدا خۆڵی دەگواستەوە، خۆڵ سەر سکی پێغەمبەری خوای(ﷺ) داپۆشیبوو.

پەند و وانە:

دەبێت هیچ کام لە ئێمە خۆبەزلزان نەبێت، تا دەتوانێت خاکی بێت، چونکە تەنها کەسە نەفامەکان خۆیان بە گەورە دەزانن، هەروەها دەبێت سەرکردەکان وەک پێغەمبەر(ﷺ) بەشداری ئەرک و ناڕەحەتی هاوڵاتیانیان بن، نەوەک خۆیان لەوپەڕی خۆشگوزەرانیدا بن و هاوڵاتیانیش لە ژیانی سەخت و ئیش و کاری قورسدا بژین.

(براء بن عازب) ڕووداوێکی سەرسوڕهێنەری هەڵکەندنی خەندەقەکە دەگێڕێتەوە و دەڵێت: لە کاتی هەڵکەندنی خەندەقەکەدا بەردێکی گەورەمان هاتەڕێ کە بە هیچ نەدەشکا، سکاڵا برایە لای پێغەمبەر(ﷺ) ئەویش هات، جلەکەی سەرشانی دانا و دواتر دابەزی، پاچەکەی(زەنگنەکەی) گرت و فەرمووی: (بسم اللـه)، دای لە بەردەکە سێ یەکی بەردەکە

شکا، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (الله أکبر) کلیلەکانی شامم پێ درا، سوێند بەخوا وا لەم شوێنەمەوە کۆشکە سوورەکانی دەبینم، ئینجا فەرمووی: (بسم الله) و دانەیەکی تری لێدا، سێ یەکی تری بەردەکە شکا، فەرمووی: (الله اکبر) کلیلەکانی فارسم پێ درا، سوێند بەخوا وا مەدائین دەبینم و کۆشکە سپیەکەی لەم شوێنەمەوە دەبینم، پاشان فەرمووی: (بسم الله) و دانەیەکی تری لێدا پاشماوەکەی تری شکاو پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (الله أکبر) کلیلەکانی (یمن)م پێ درا، سوێند بەخوا وا لەم شوێنەمەوە دەرگاکانی (صنعا) دەبینم.

ئەمەش موژدەیەکی گەورە بوو بۆ موسڵمانان کە لەو کاتە سەختەدا چاوەڕێی ئەوە بوون هەر دەقە و ساتێک دوژمن هێرش بباتە سەریان، کەچی موژدەیان پێدرا وڵاتی شام و فارس و (یمن) دەکەوێتە دەستیان.

(براء بن عازب) زۆربەی کاتەکانی خۆی لەگەڵ پێغەمبەردا(ﷺ) بەسەر دەبرد، ئەوەتا دەڵێت: لە هەژدە دەرچوونی پێغەمبەردا(ﷺ) هاودەمی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بووم.

(براء بن عازب) لە ڕێککەوتنی حودەیبیەدا بەشداری کرد، بەسەرهاتێکمان بۆ دەگێڕێتەوە و دەڵێت: لە ڕۆژی (الحديبية)دا

سەد و چواردە وشترمان پێ بوو، (الحديبية)ش بیرێک بوو، لەوێ لاماندا و چی ئاوی تێدا بوو دەرمانکرد، تا هیچی تیا نەما، پێغەمبەر(ﷺ) لە لێواری بیرەکەوە دانیشت و داوای بڕێک ئاوی کرد، ئاوەکەیان بۆ هێنا و بڕێکی خستە دەمی و لە دەمی ڕادا، دواتر ئاوەکەی ناو دەمی کردە ناو بیرەکەوە، چاوەڕێمان کرد هێندەی نەبرد خۆمان تێر ئاومان لێ خواردەوە و دواتریش وڵاخەکانمان تێر ئاو کردن.

ئەمەش (معجزة)یەک بوو کە خوای گەورە بەخشی بە پێغەمبەر(ﷺ) و هیچ کەسێکی تر توانای ئەوەی نییە بیکات، تەنانەت پێغەمبەریش(ﷺ) بە بێ ویستی خوا نەی ئەتوانی ئەوە بکات، بەڵام خوای گەورە تایبەت ئەو (معجزة)ی بە پێغەمبەرەکەمان بەخشی.

(براء بن عازب) دەڵێت: جارێک پێغەمبەرم(ﷺ) بینی (حسن)ی لە قەڵادۆشکانی دانابوو و دەیفەرموو: (خوایە، من خۆشم ئەوێت، دەی تۆیش خۆشت بوێ).

(براء بن عازب) دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) بەردەوام بوو لە غەزاکاندا، لە هەر کوێ جەنگی دژ بە بێباوەڕان بکرایە، خێرا بەشداری تێدا دەکرد.

دواتر (براء) ماڵی گواستەوە و چوو لە شاری (كوفة)

نیشتەجێ بوو و هەر لەوێ ژیا، تا دواجار لەوێ وەفاتی کرد.

پرسیار:

١- لە ناو خێزانی (براء)دا چەند کەسیان موسڵمان بوون؟

٢- بۆچی (براء) لە غەزای بەدر و ئوحوددا بەشداری نەکرد؟

٣- رووداوی بەردە گەورەکە چۆن بوو؟

٤- باسی ڕووداوی بیرەکەی (حدیبیة) بکە.

٨- (سعد بن معاذ)(رضي الله عنه)

پشتیوانان لە (مدینة)دا دوو بەش بوون، بەشێکیان ناسرابوون بە ئەوسیەکان، بەشێکی تریشیان ناسرابوون بە خەزرەجیەکان، جا گەورە و پیاوماقووڵی ئەوسیەکان کەسێک بوو بە ناوی (سعد بن معاذ).

جارێک (أسعد بن زرارة) (مصعب بن عمیر)ی برد، تا باسی ئیسلام بکات بۆ خەڵکی، بەڵام (سعد بن موعاذ) و (أسید بن حضیر) کە گەورەی هۆزەکانیان بوون و هێشتا موسڵمان نەبووبوون، ئەوەیان پێ ناخۆش بوو و ویستیان ڕێیان پێ نەدەن، (أسعد) بە (مصعب)ی وت: ئەگەر ئەمانە موسڵمان بن خەڵکێکی زۆر بەهۆیانەوە موسڵمان دەبێت، (مصعب)یش بە جوانی باسی ئیسلامی کرد بۆیان و ئەوانیش موسڵمان بوون و بەهۆی ئەوانیشەوە خەڵکێکی زۆری ناو (مدینة) هاتنە ناو ئیسلامەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، برایەتی خستە نێوان (سعد بن أبي وقاص) و (سعد بن معاذ)ەوە.

(سعد) هەر لە کۆنەوە لەگەڵ (أمية بن خلف) پەیوەندی و دۆستایەتی هەبوو، (أمية) یەکێک بوو لە سەرکردەکانی بێباوەڕان، کاتێک (أمية) دەچوو بۆ شام، لە (مدينة)وە دەچوو و لەوێ لای (سعد) لایدەدا، (سعد)یش جار جار کە دەچوو بۆ (مكة) لای (أمية) لایدەدا، جارێک (سعد) چوو بۆ (مكة) بۆ عومرەکردن، چوو بۆ لای (أمية بن خلف)، (أمية) پێی وت: چاوەڕێکە، تا نیوەڕۆ دادێت و خەڵکی دەچنەوە ماڵ و چۆڵ دەبێت، ئینجا بڕۆ تەوافەکەت بکە، (سعد)یش وایکرد، کاتێک لە تەوافدا بوو (أبوجهل) هات و وتی: ئەوە کێیە وا بێ خەم تەواف دەکات؟ (سعد) وتی: منم (سعد).

ئەویش وتی: وا بێ خەم تەواف دەکەیت لە کاتێکدا پەنای (محمد) و هاوەڵانیتان داوە؟

وتی: بەڵێ.

ئیتر کەوتنە دەمەقاڵێ، (أمية) بە (سعد)ی وت: دەنگت بەرز مەکەرەوە بەسەر (أبو الحكم)دا، چونکە ئەو گەورەی ناوچەکەیە.

(سعد) وتی بەخوا، ئەگەر ڕێم لێ بگریت ڕێی کاروانی بازرگانیت بەرەو شام دەبڕم. (أمیة) هەر دەیوت دەنگت بەرزمەکەرەوە.

(سعد) تووڕە بوو و پێی وت: بیستوومە لە (محمد) کە دەیوت تۆ دەکوژێت، (أمیة) وتی من؟

وتی: بەڵێ، (أمیة)، وتی: (محمد) ئەهلی درۆ نییە، ئیتر گەڕایەوە بۆماڵەوە و بە ژنەکەی وت: دەزانیت هاوڕێکەی (مدینة)م پێی وتم: بیستوویەتی لە (محمد) وتوویەتی من دەکوژێت؟! ژنەکەشی وتی بەخوا (محمد) درۆ ناکات، ئەوەبوو کەدواتر (أمیة) چوو بۆ جەنگی بەدر، ژنەکەی پێی وت: بیرت نایەت هاوڕێکەی (مدینة)ت چی پێ وتیت؟ (أمیة) کە بیری کەوتەوە ویستی نەچێت بۆ جەنگەکە، (أبو جهل) پێی وت: تۆ سەرگەورەی خەڵکەکەیت، هیچ نەبێ ڕۆژێ دووان وەرە لەگەڵ مان، (أمیة)ش چوو، ئەوەبوو لە جەنگی بەدر کوژرا.

(سعد) لە غەزای بەدردا بەشداری کرد، لەو غەزایەدا ئاڵای ئەوسیەکان بەدەست ئەوەوە بوو، (سعد) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بۆ شوێن حەوانەیەکت لە دواوە بۆ دروست نەکەین، تا تیایدا بیت و ئێمەش جەنگی دوژمن بکەین؟، ئەگەر خوا سەری خستین ئەوە باشتر، ئەگەرنا تۆ بگەڕێرەوە (مدینة)،

چونکە خەڵکێک بۆیان نەکراوە بێن، هێندەی ئێمە تۆیان لا خۆشەویستە و بیانزانیبا جەنگ دەکەیت هەرگیز دوانەدەکەوتن و دەهاتن لەگەڵت و سەریان دەخستیت، پێغەمبەر(ﷺ) سوپاسی کرد و نزای خێری بۆ کرد.

دواتریش کە غەزاکە تەواو بوو، پێغەمبەر(ﷺ) گەڕایەوە ناو چادرەکەی، (سعد) هاودەم بە ژمارەیەک لە پشتیوانان لەبەر دەرگای چادرەکە بە شمشێرەوە وەستا و پاسەوانی پێغەمبەری خوای(ﷺ) دەکرد نەبادا دوژمن کتوپڕ هێرشی هەڵگەڕاوە بهێنێت.

هەروەها (سعد) یەکێکە لە بەشداربوانی غەزای ئوحود، کاتێک خەڵکی لە دەوری پێغەمبەر(ﷺ) تەکینەوە (سعد) یەکێک بوو لەوانەی لە دەوری مایەوە.

دواجار (سعد) لە دوای غەزای خەندەق و لە جەنگی دژ بە جوولەکەکاندا بریندار بوو و بە هۆی برینەکەیەوە شەهید بوو.

کاتێک پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لای (سعد)، باوەشی پێدا کرد و خوێن بەسەر پێغەمبەردا(ﷺ) دەچۆڕا کە(أبوبکر) هات و ئەوەی بینی وتی: وەی پشتی شکاوم.

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: وس ئەی (أبوبکر)، ئینجا (عمر) هات کەئەو حاڵەی بینی وتی: (إنا لله و إنا إليه راجعون).

کاتێک (سعد) وەفاتی کرد، دایکی دەستی کرد بە گریان و قیژە، پێغەمبەری خوا(ﷺ) پێی فەرموو: (ئەرێ ئیتر بۆچی فرمێسکت ناوەستێنیت و خەفەتت لانابەیت، خۆ کوڕەکەت یەکەم کەسە خوا بۆی پێکەنی و عەرشی خوا بۆی لەریەوە).

پێغەمبەر(ﷺ) چوویە ناو گۆڕەکەی (سعد) و ماوەیەک مایەوە و دواتر هاتە دەرەوە، وتیان: ئەی پێغەمبەر(ﷺ) بۆچی وا مایتەوە تیایدا؟ فەرمووی: (سعد) لە گۆڕدا گوشرانێک دەگوشرا، منیش داوام لە خوا کرد، ئەوەی لەسەر لابرد).

پێغەمبەری خوا(ﷺ) پاش مەرگی (سعد بن موعاذ) فەرمووی: (عەرشی پەروەردگار بۆ مەرگی (سعد بن موعاذ) لەرزی). (أنس بن مالك) دەڵێت: جارێک جبەیەکی چاک و ناوازە بە دیاری هێنرا بۆ پێغەمبەر(ﷺ)، خەڵکی زۆر پێی سەرسام بوون. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (سوێند بەوەی گیانی (محمد)ی بەدەستە دەستەسڕەکەی (سعد بن موعاذ) لە بەهەشتدا زۆر لەوە باشترە).

پرسیار:

١- (سعد) چۆن موسڵمان بوو؟

٢- بەسەرهاتی (سعد) و (أمیة)ی چۆن بوو؟

٣- ڕۆڵی (سعد) لە غەزای بەدردا باس بکە.

٤- کە (سعد) شەهید بوو پێغەمبەر(ﷺ) چی فەرموو بە دایکی؟

٥- بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) ماوەیەک لە ناو گۆڕەکەی (سعد)دا مایەوە؟

٩- (عبدالرحمن بن عوف)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە مـوژدە پێدراوانی بەهەشت هاوەڵێکی خۆشەویستی پێغەمبەری خوایە(ﷺ) بە ناوی (عبدالرحمن بن عوف)، یەکێکیشە لەو هاوەڵانەی پێغەمبەر(ﷺ)، تا وەفاتی کرد لێی ڕازی بوو.

(عبدالرحمن) سەرەتا ناوی (عبد عمر)، یان (عبدالكعبة) بوو، بەڵام کە موسڵمان بوو پێغەمبەر(ﷺ) ناوی نا (عبدالرحمن).

(عبدالرحمن) دە ساڵ لە پێغەمبەر(ﷺ) بچووکتر بوو.

پێش ئەوەی پێغەمبەر(ﷺ) بچێتە ماڵی (أرقم) و لەوێ بانگەواز بکات، (عبدالرحمن) هاودەم بە چەند کەسێکی تر چوونە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەری خوا(ﷺ) باسی ئیسلامی کرد و وردەکارییەکانی ئیسلامی خستەڕوو بۆیان، ئەوانیش موسڵمان بوون.

(عبدالرحمن) یەکێکە لە بەشداربووانی کۆچی (حبشة) و لە هەردوو کۆچەکەدا بەشداری کرد، دواتر گەڕایەوە بۆ (مكة) و لەوێوە کۆچی کرد بۆ (مدينة).

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) لە (مدینة) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، برایەتی خستە نێوان (سعد بن ربیع) و (عبدالرحمن بن عوف)ەوە.

(عبدالرحمن) کە سەرەتا هاتە (مدینة) کەسێکی هەژار و نەدار بوو، هیچی نەبوو، (سعد)یش کەسێکی دەوڵەمەند بوو، بە (عبدالرحمن)ی وت: ماڵەکەم لەگەڵتدا دووکەرت دەکەم و ژنێکیشت لێ مارە دەکەم، ئەویش وتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە ژن و ماڵتەوە، ڕێی بازاڕم نیشان بدەن دەبێت بچم کاسبی بکەم.

پەند و وانە:

کەسی موسڵمان دەبێت هەوڵ بدات خۆی بژێوی ژیانی خۆی پەیدا بکات، تا ناچار نەبێت یارمەتی لە خەڵکی تر داوا بکات، چونکە خوای گەورە توانای بە ئادەمیزاد بەخشیوە و هانیشی داوە، تا کار بکەن، خوا و پێغەمبەری خواش کەسی ئیشکەر و کاسبیان خۆشدەوێت.

(حارث) کە یەکێک بوو لە هاوەڵان، دەڵێت: کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) لە شیوەکە بوو سەبارەت بە (عبدالرحمن بن عوف) پرسیاری لێکردم و هەواڵی ئەوی پرسی، منیش وتم: وا لە لاپاڵی شاخەکەوەیە، بینیم دەستەیەکی دوژمن هاتبوون بۆی

و منیش ویستم بچم بۆ پاڵپشتی ئەو، بەڵام کە تۆم بینی هاتم بۆ لای تۆ، پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: (چاک بزانە فریشتەکان لەگەڵ ئەودا دەجەنگن و پاڵپشتی دەکەن). (حارث) دەڵێت: منیش گەڕامەوە بۆ لای (عبدالرحمن) و بینیم لە نێو حەوت لاشەی کوژراودایە، پێم وت: نەڵێیت هەموو ئەمانەت کوشت؟ وتی: ئەمەیان (أرتئة) کوشتی، ئەم دوانەش من کوشتنم، بەڵام ئەمانەی تر بەدەستی کەسانێک کوژران کە نەمدەبینین، منیش وتم: خوا و پێغەمبەرەکەی ڕاستیان فەرموو، ئەوە فریشتەکانی خوا بوون.

(عبدالرحمن) لە ڕێککەوتنی حودەیبیەشدا بەشداری کرد و یەکێک بوو لە شاهیدەکانی ڕێککەوتنەکە.

(عبدالرحمن بن عوف) یەکێکە لە موژدە پێدراوانی بەهەشت، پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەیفەرموو: (أبوبکر) لە بەهەشتە، (عمر) لە بەهەشتە، (عثمان) لە بەهەشتە، (علي) لە بەهەشتە، (طلحة) لە بەهەشتە، (زوبیر) لە بەهەشتە، (عبدالرحمن بن عوف) لە بەهەشتە، (سعد) لە بەهەشتە، (سعید) لە بەهەشتە، (أبوعبیدة بن الجراح) لە بەهەشتە).

هەروەها پێغەمبەر(ﷺ) لە دوای (عبدالرحمن بن عوف)ەوە نوێژی کردووە، ئەو فەزڵەش خوا تەنها بە (أبوبکر الصدیق) و

(عبدالرحمن بن عوف)ی بەخشی، (مغیرة بن شعبة) کە هاوەڵێکی پێغەمبەری خوایە. دەڵێت: لە سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بووین، دەمی بەیان پێغەمبەر(ﷺ) لە خەڵکەکە دوورکەوتەوە و منیش بەدوایدا چووم و لە دوورییەوە چاوەڕوان بووم کە هاتەوە فەرمووی کارت هەبوو ئەی (مغیرة)؟

وتم: نا. فەرمووی ئایا ئاوت پێیە؟

وتم: بەڵێ.

دەستنوێژێکی تەواوەتی گرت کەگەیشتینەوە بە خەڵکەکە نوێژ دابەسرابوو، (عبدالرحمن بن عوف) بەرنوێژی دەکرد، ڕکاتێکی کردبوو و لە ڕکاتی دووەمدا بوو، ویستم بڕۆم بە (عبدالرحمن) بڵێم: دەست هەڵگرێت ئەوە پێغەمبەری خوایە،(ﷺ)، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ڕێگری لێکردم، ئێمەش ئەو ڕکاتەمان لە دوایەوە کرد و دوای سەلامدانەوەی (عبدالرحمن) ڕکاتەکەی ترمان تەواو کرد.

(عبدالرحمن) دەڵێت: جارێک چوومە مزگەوت و پێغەمبەر(ﷺ) لەوێ نەبوو، منیش کەوتمە دوای پێغەمبەر(ﷺ)، تا بینیم چوویە ناو باخە خورمایەک و ڕوویکردە قیبلە و سوجدەیەکی دووروودرێژی برد، منیش وەستابووم، وامزانی وەفاتی کردووە، چوم بەرەو لای، سەرم نزم

کردەوە و سەیرێکی دەموچاویم کرد، پێغەمبەر(ﷺ) سەری بەرز کردەوە و فەرمووی: چییە ئەی (عبدالرحمن)؟

وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) کە سوجدەکەت درێژ کردەوە ترسام وەفاتت کردبێت بۆیە هاتم تەماشام کردیت.

فەرمووی: (من کە هاتمە ناو باخە خورماکە گەیشتم بە (جبریل) و ئەویش فەرمووی: موژدەت پێدەدەم خوا دەفەرموێت هەرکەس سەلامت لێ بکات سەلامی لێدەکەم و هەرکەس صەڵەواتت لەسەر بدات صەڵەواتی لەسەر دەدەم).

پەند و وانە:

پێویستە ڕۆژانە و بەردەوام صەڵەوات بدەین لەسەر پێغەمبەر(ﷺ)، چونکە صەڵەوات دان پاداشتی زۆری هەیە، خوای گەورەش صەڵەوات دەنێرێت بۆ ئەو کەسە و لە ڕۆژی دواییشدا پاداشتی گەورەی لەسەرە.

جارێک (عبدالرحمن بن عوف) نیوەی سامانی خۆی هێنا بۆ لای پێغەمبەری خوا(ﷺ)، وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەوە نیوەی سامانەکەمە و هێناومە بۆت و نیوەکەی تریم هێشتوەتەوە بۆ ماڵ و منالم، پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: (خوا بەرەکەت بخاتە ئەوەی بەخشیوتە و ئەوەشی هێشتووتەتەوە).

پاش وەفاتی پێغەمبەر(ﷺ)، (عبدالرحمن بن عوف)

یـارمەتی زۆری خێزانەکـانی پێغەمـبەری خـوای(ﷺ) دەدا و پارەیەکی زۆری دابەش دەکرد بەسەریاندا.

(أبوبکر الصدیق) دژ بە هەڵگەڕاوەکان جەنگی ڕاگەیاند، بۆ ئەوەش مەترسی لەسەر (مدینـة) دروست دەبوو، بۆیە پاسەوانی شەوانەی بە دەوری (مدینـة)دا دانـا و بڕێـک کەسی کـرد بە ئەمیری دەستە دەستەی ئەو پاسەوانانە، لەوانەش (علي بـن أبـو طـالیب) و (زوبیـر) و (عبـدالرحمن بـن عـوف) و (طلحـة) و (سعد بن أبي وقاص) و (عبدالله بن مسعود).

(عبـدالرحمن بـن عـوف) لە سەردەمی هەریەک لە (أبـوبکر الصـدیق)و (عمـر بـن الخطـاب)دا فەتـوای بـۆ خەڵـک دەدا و وەڵامی دروستی پرسیارەکانی خەڵکی دەدایەوە.

جارێـک کـاروانێکی بازرگـانی هـاتنە (مدینـة)، (عمـر بـن الخطاب) کە خەلیفە بوو بە (عبـدالرحمن بـن عـوف)ی وت: بـا ئەمشەو پاسەوانی ئەمانە بکەین، ئەویش وتی باشە، ئەو شەوە (عمر) و (عبدالرحمن) پێکەوە پاسەوانی ئەو کاروانەیان کرد.

لەو نـوێژەدا کە (عمـر بـن الخطـاب) بە دەستی (أبـو لؤلـؤة المجوسي) شەهید کرا، خەلیفە خێرا فەرمـانی کـرد (عبدالرحمن بن عوف) نوێژەکەی، بۆ خەڵکەکە کرد، پاشان (عبـدالرحمن)ی بانـگ کـرد و وتـی: دەمەوێت تـۆ ڕاسپێرم، تـا دوای مـن ببیـتە

خەلیفە، (عبدالرحمن) ڕازی نەبوو، بۆیە خەلیفە (عمر) شەش کەسی دانا، تا خۆیان کەسێک دیاری بکەن.

جارێک (عبدالرحمن بن عوف) وەسیەتی کرد چی بەشداربووی بەدر ماون دیاری بکرێن، تا هاوکارییان بکات، تەنها سەد کەس مابوون، بۆ هەرکامیان چوارسەد دیناری پێ بەخشی.

دواجار (عبدالرحمن) لە ساڵی سی و دووی کۆچی و لە تەمەنی حەفتا و پێنج ساڵیدا لە (مدینة) کۆچی دوایی کرد و خەلیفە (عثمان) نوێژی لەسەر کرد و لە گۆڕستانی بەقیع ئەسپەردە کرا.

پرسیار:

١- (عبدالرحمن) داوای چی کرد لە (سعد)؟

٢- بەسەرهاتی بەرنوێژیەکەی، (عبدالرحمن) چۆن بوو؟

٣- باسی بەخشندەیی (عبدالرحمن) بکە.

٤- پاداشتی صەڵەوات دان لەسەر پێغەمبەر(ﷺ) چیە؟

٥- چوار پەند و وانە لە ژیانی (عبدالرحمن) باس بکە.

١٠- (جبير بن مطعم)(رضي الله عنه)

ئەم هاوەڵەی باسی دەکەین دانیشتووی (مكة) بوو، یەکێک بوو لە قورەیشیەکان، ناوی (جبیر) بوو، یەکێک بوو لە کەسە ژیر و خانەدانەکانی ناو قورەیش و سەبارەت بە ڕەچەڵەکی عەرەبیش پرسیاری لێ دەکرا، چونکە لەو بوارەدا شارەزایی زۆری هەبوو.

پرسیار: (جبیر) لە (مكة) سەرقاڵی چی بوو؟

وەڵام: (جبیر) سەرقاڵی کاری بازرگانی بوو و هەندێ جار لەبری خۆی کەسی تری دەنارد، تا کاری بازرگانی بۆ بکات.

کاتێک بێباوەڕانی قورەیش لە (مكة) گەمارۆی ئابووری و کۆمەڵایەتییان خستەسەر پێغەمبەر(ﷺ) و هاوەڵانی، بەڵام (جبیر) لەو ماوەدا بە نهێنی سەردانی پێغەمبەر(ﷺ) و خەڵکەکەی دەکرد و دواتریش یەکێک بوو لەوانەی بەشدار بوو لە هەڵوەشاندنەوەی ئەو گەمارۆیەدا.

پەند و وانە:

پێویستە هەر موسڵمانێک لە پێناو ئایینەکەی و سەرخستنی ڕاستیدا بەرگەی نارەحەتییەکان بگرێت و دەستبەرداری حەق نەبێت، ئەوەش بزانێت کە خوای گەورە دەرگای ڕزگاربوونی لێ دەکاتەوە و هەم خۆشی ڕووی تێدەکات و هەم پاداشتی ڕۆژی دواییشی بۆ دەمێنێتەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) چوو بۆ (طائف) و بانگەوازی خەڵکەکەی کرد و خەڵکەکە باوەڕیان نەهێنا و ئەویش گەڕایەوە، (جبیر) پەنای پێغەمبەری خوای(ﷺ) دا، تا تەوافی عومرەی کرد.

(جبیر) لە جەنگی بەدردا بە بێباوەڕی بەشداری کرد، خۆی دەڵێت: لە بەدردا پێش ئەوەی شکست بخۆین بڕێ شتم دەبینی لە ئاسمانەوە وەک مێروولەی سپی دادەبەزین، گومانم نییە ئەوانە فریشتە بوون.

پەند و وانە:

ئەگەر موسڵمانان لەگەڵ خوادا ڕاست بکەن، ئەوە خوای گەورە یارمەتی موسڵمانان دەدات، وەک چۆن لە غەزای بەدردا فریشتەی ناردە خوارەوە بۆ پشتیوانی موسڵمانان، هەروەها

فریشتەکان ڕۆژانە نزای خێر دەکەن بۆ کەسی موسڵمان و داوا لە خوا دەکەن ئەو کەسە بخاتە بەهەشتەوە.

(جبیر) هەر بە بێباوەڕی مایەوە، تا دوای فەتحی (مکة)، ئەوکات موسڵمان بوو.

(جبیر) لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) لە غەزای حونەیندا بەشداری کرد، بەسەرهاتێک دەگێڕێتەوە و دەڵێت: لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بووم کە لە حونەین دەگەڕایەوە و خەڵکی لەگەڵیدا بوون، هەندێک کەسی خێڵەکی کەتازە موسڵمان بووبوون زۆر دەئالان بە پێغەمبەرەوە(ﷺ)، تا عەباکەی برا، پێغەمبەر(ﷺ) ناچار لای دارێک وەستا و فەرمووی: (عەباکەمم بدەنەوە، ئەگەر بە هێندەی دارەکانی تیهامە وشترم لا بوایە، بە دڵنیاییەوە دابەشم دەکرد بەسەرتاندا و پیسکە و درۆزن و ترسنۆک نەدەبووم).

پەند و وانە:

زۆر جار کەسانێک کە جوان لە ئیسلام تێنەگەیشتوون و سەرەتای موسڵمانبوونیانە، دەکەونە هەندێ هەڵەوە و نەیانتوانیوە جوان لە ڕاستیەکان تێبگەن، زۆر کەس هەن لەم ڕۆژگارەی خۆشماندا چاویان لە دنیایە و هەوڵ دەدەن بە هەر ڕێگەیەک بێت پارە و سامان بۆ خۆیان کۆبکەنەوە، بەڵام دەبێت ئەو کەسانە تێبگەیەنین کۆکردنەوەی سامان ڕێگەی ڕاست و

دروستی خۆی هەیە و نابێت بە ڕێگەی ناشەرعی بکەوینە سامان کۆکردنەوە.

(جبیر) دەڵێت: جارێک لای پێغەمبەر(ﷺ) بووم، ئافرەتێک هات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد بە ئافرەتەکە، ئەگەر ڕۆیشتەوە جارێکی تریش بێتەوە بۆ لای، ئافرەتەکە وتی: ئەی، ئەگەر هاتمەوە و تۆم نەبینی؟ واتە: ئەگەر مردبوویت، ئەویش فەرمووی: (ئەگەر منت بەدی نەکرد، وەرە بۆ لای (أبوبکر).

(جبیر) لە سەردەمی خیلافەتی (عمر بن الخطاب)دا لە لایەن خەلیفەوە کرا بە والی و بەرپرسی شاری (کوفة) و ماوەیەک لەوێ ئەو بەرپرسیارێتیەی گرتە ئەستۆ.

دواجار (جبیر) لە ساڵی پەنجاو حەوتی کۆچیدا وەفاتی کرد.

پرسیار:

١- (جبیر) لە (مکة) سەرقاڵی چی بوو.
٢- فریشتەکان هەڵوێستیان بەرانبەر بە موسڵمانان چۆنە؟
٣- بەسەرهاتی ئافرەتەکە و پێغەمبەر(ﷺ) چۆن بوو؟
٤- ئایا کۆکردنەوەی سامان دروستە؟
٥- چ پەند و وانەیەک لە ژیانی (جبیر)ەوە فێربوویت؟

١١- (خالد بن ولید)(رضي الله عنه)

(خالد بن ولید) یەکێکی ترە لە هاوەڵە کۆچەرییەکان کە ناسراوە بە شمشێری خوا، چونکە لە چەندین جەنگ و غەزادا توانیویەتی دوژمن تێکبشکێنێت و پێغەمبەریش(ﷺ) نازناوی شمشێری خوای لێناوە.

باوکی (خالد) کە ناوی (ولید) بوو یەکێک بوو لە کەسایەتییە خانەدانەکانی ناو قورەیش و سامان و داراییەکی زۆریشی هەبوو و بەخشندەییشی زۆر بوو، لەگەڵ ئەوەشدا یەکێک بوو لە سەرسەختترین نەیارەکانی پێغەمبەر(ﷺ)، کاتێک بێباوەڕان ویستیان هێرشی ڕاگەیاندنی دژ بە پێغەمبەر(ﷺ) بکەن، کۆبوونەوە و لە نێویاندا (ولید) دانیشتبوو کە بە تەمەن بوو، (ولید) وتی: وا وەفدەکانی عەرەب بۆ سەردانی کەعبە دێن، ئەوانەش هەواڵی (محمد)یان بیستووە، جا هەمووتان لەسەر یەک قسە یەکدەنگ بن نەبادا هەرکەسە و قسەیەک بکات و یەکتری بە درۆ بخەنەوە.

ئەوانیش وتیان: دەی تۆ بڵێ، چی بڵێین.

ئەویش وتی ئێوە بڵێن، و منیش گوێتان لێ ئەگرم.
یەکێکیان وتی: ئەڵێین کاهینە.
وتی من کاهینم دیوە و دەیانناسم، ئەو کاهین نییە. یەکێک وتی: دەڵێین: شێتە.
وتی: هەموومان شێتمان دیوە و ئەو شێت نییە.
یەکێک وتی: دەڵێین شاعیرە.
(ولید) وتی: ئێمە دەزانین شیعر چۆنە و چیە، ئەو شاعیر نییە.
یەکێک وتی: دەڵێین: جادووگەرە.
وتی: جادووگەریشمان دیوە، ئەو جادووگەر نییە.
دوا پێشنیاز وتی: دەڵێین: ئەمە جادوویەکی پێیە کە برا و برا و باوک و کوڕ و تاک و هۆزەکەی لە یەک دەکات، هەموویان لەسەر ئەو قسە ڕێککەوتن.

(خالد بن ولید) زۆر شێوەی لە (عمر بن الخطاب)دەچوو، تا ئاستێک هەندێ جار کەسانێ (خالد) و (عمر)یان لە یەک جودا نەدەکردنەوە.

(خالد) لە سەردەمی نەفامیدا لەناو قورەیشدا پێگەیەکی گرنگی هەبوو، ئەویش بریتی بوو لە بەرپرسیارێتی سەربازی، هەریەک لە ئامادەکاری سەربازی و مەشق و ڕاهێنان و هەروەها لە جەنگیشدا پێشڕەوی سوارەکانی بە دەستەوە بوو، ئیتر بەو

هۆیەوە هەموو گرنگی خۆی دەدا بە بواری سەربازی و لەو بوارەدا زۆر هەڵکەوتە بوو.

لە جەنگی ئوحوددا (خالد) سەرکردایەتی سوارەی بێباوەڕانی دەکرد کە نزیکەی،سەد سوارە بوون، ئەمانە بەرەی ڕاستی سوپاکە بوون، کاتێک تیرهاوێژەکانی موسڵمانان کێوەکەیان چۆڵکرد، (خالد) تەماشای کرد ژمارەیەکی زۆر کەم ماونەتەوە، بۆیە لە پشتەوە هات بۆیان و ئەوانەی کوشت و هێرشی هێنا بۆ موسڵمانان، کاتێک بێباوەران بینییان وا (خالد) لە پشتووە کەوتووەتە ڕیزەی موسڵمانان گەڕانەوە، بەوە موسڵمانان کەوتنە نێوان دوو بەرەی جەنگی بێباوەرانەوە، ئەم هەڵوێستەی (خالد) شکستی بێباوەڕانی لە ئوحوددا گۆڕی بۆ سەرکەوتن.

لە جەنگی خەندەقیشدا دووبارە (خالد) سەرکردایەتی سوارەی بێباوەڕانی دەکرد، (خالد) هەر وازی نەدەهێنا و بە بەشێک سوپاوە هەڵیکوتایە سەر دەستەیەکی موسڵمانان و ماوەیەک جەنگ لەنێوانیاندا ڕوویدا و بێباوەران دووبارە شکان.

لە دوای ڕێککەوتنی حودەیبیە کە پێغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ عومرە، لە (مکة) بە براکەی (خالد)ی فەرموو: (خالد) هی ئەوە نییە خۆی بێ ئاگا بکات لە ئیسلام، ئەگەریش ئەو بەهێزی و توانایەی لەگەڵ موسڵمانان دژ بە بێباوەڕان

بەکاربهێنایە باشتر بوو بە دڵنیاییشەوە پێش خەڵکی ترمان دەخست)، (ولید)یش ئەو هەواڵەی دا بە (خالد)، (خالد) کە ئەمەی بیست قسەکە کاری تێکرد و بوویە هۆکاری موسڵمان بوون و کۆچکردنی بەرەو (مدینة).

(خالد) خۆی دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: کاتێک خوای گەورە خێری هێنایە ڕێم و ئیسلامی خستە دڵمەوە، خۆم بە خۆمم دەوت خۆ من چی جەنگی دژ بە (محمد) هەیە بینیم، چی جاریش چووبم کە گەڕاومەتەوە دەروونم پێی وتوم ئەو کار و شوێنە هی من نییە، (محمد)یش بەمزوانە سەردەکەوێت کە نامەکەی پێغەمبەرم (ﷺ) خوێندەوە گوڕ و تین گرتمی، تا بەرەو ئیسلام بچم، ئینجا کە ویستم بچم بۆ (مدینة) (صفوان بن أمیة)م بینی و وتم: وا نازانیت ئێمە لە هەڵەداین، وا (محمد) سەرکەوت بەسەر هەمووواندا، با بچین بۆ لای و شوێنی بکەوین، گەورەیی ئەو بۆ ئێمەشە، بەڵام ئەو زۆر بە سەختی بەرپەرچی دامەوە و وتی: ئەگەر تەنها من مابم شوێنی بکەوم شوێنی ناکەوم. منیش جێمهێشت و وتم: ئەم کابرایە لە بەدردا براکەی کوژراوە، بۆیە وایە. ئینجا ڕێم کەوتە (عکرمة بن أبو جهل) و چیم بە (صفوان) وتبوو بەویشم وت، ئەویش هەمان وەڵامی (صفوان)ی پێ وتم. منیش وتم: دەی ئەم قسانەم لای کەس باس

مەکە، چوومەوەماڵەوە و فەرمانم کرد سوارەکەم ئامادە کرا و دەرچووم، تا گەیشتم بە (عثمان بن طلحة)، مەسەلەکەم بۆ باس کرد و ئەویش ئامادەبوو بێت. وتم: ئەم ئێوارەیە دەمەوێت دەربچم، ئەوەبوو بۆ بەرەبەیان چووین. لە ڕێگەدا (عمرو بن العاص)مان بینی، ئەویش هاتبوو، تا موسڵمان بێت. چووین تا گەیشتینە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ).

(خالد) دەڵێت: کە چوومە خزمەت پێغەمبەر (ﷺ) وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) تۆ دەزانیت من لە چەند جەنگ و هەڵوێستدا دژایەتیم کردویت، بۆیە لە خوا داوا بکە لەوانەم خۆش بێت.

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئیسلام ئەوەی پێش خۆی دەسڕێتەوە).

منیش وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) لەسەر ئەوە بەڵێنم پێبدە کە ئەو نزایەم بۆ بکەیت. پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: (خوایە، لەهەموو ئەو ڕێگریانەی (خالد) خۆشببە کە خستیە بەردەم ڕێ و بانگەوازەکەت).

ئیتر لەو ساتە بەدواوە (خالد) لە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) بوو، دەیویست بە خزمەتکردنی ئیسلام قەرەبووی دژایەتی پێشووی بکاتەوە.

پێغەمبەر(ﷺ) لە نزیک ماڵی خۆیەوە زەویەکی دانا بۆ (خالد) تا لێوەی نزیک بێت.

دوای ئەوە پێغەمبەر(ﷺ) لە زۆر جەنگ و هێرشدا (خالد)ی دەکردە سەرکردەی موسڵمانان، ئەویش لە هەموو هێرشەکاندا سەرکەوتوو بوو.

کاتێک لە غەزای موئتەدا هەموو ئەو سەرکردانە شەهید بوون کە پێغەمبەر(ﷺ) دیاری کردبوون، (خالد بن ولید) بوو بە سەرکردە، ئەوکات پێغەمبەر(ﷺ) لە (مدینة) بوو، لەسەر مینبەر وتاری دەدا بۆ هاوەڵان، هەواڵی سوپای موسڵمانانی دەدا فەرمووی: ((خالد بن ولید) ئاڵاکەی گرتەدەست، ئەو یەکێک نەبوو لە ئەمیرە دەستنیشان کراوەکان، بەڵکو خۆی ئەمیرایەتی گرتەدەست... خوایە، -(خالد)- شمشێرێکە لە شمشێرەکانی خۆت، خوایە، لەسەر دەستی سەرکەوتن ببەخشی). ئیتر لەو ڕۆژەوە (خالد) ناوی نرا شمشێری خوا.

(خالد) کە سەرکردایەتی سوپای گرتەدەست یەکەمجار سوپای موسڵمانانی لەدەست بێباوەڕە ڕۆم و عەرەبە بەکرێگیراوەکان ڕزگار کرد و پاشەکشەی کرد پێیان، بۆ بەری بەیان (خالد) دەستکاری ڕێکخستنی سوپاکەی کرد، لای ڕاست و چەپ و پێش و دواوەی سوپاکەی گۆڕی، بەوە ڕۆمەکان

وایانزانی موسڵمانان سوپای هاوکارییان بۆ هاتووە، بۆیە لەسەر دەستی موسڵمانان شکستێکی سەختیان تووش بوو.

کاتێک سوپاکە بەرەو (مدینة) گەڕانەوە، پێغەمبەر(ﷺ) و موسڵمانان چوون بۆ پێشوازییان، بەڵام موسڵمانان لە تاو خەفەتی ئەوەی کە بۆچی ئەو هەموو شەهیدەیان هەبووە و سەرنەکەوتون خۆڵیان فڕێ دەدا بەڕوویاندا و دەیانوت ئەی ڕاکردوان ڕاتانکرد و ڕێی خواتان بەردا؟! پێغەمبەریش(ﷺ) وەڵامی دانەوە و فەرمووی: (ئەوانە ڕاکردوو نین، بەڵکو خوا بیەوێت هێرش دەبەنەوە).

فەتحی (مكة) یەکەم غەزا بوو کە تیایدا (خالد) لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بەشداری غەزا بکات و پێشتر لە هیچ غەزایەکدا لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) نەبوو، چونکە ئەوکات بێباوەڕ بوو.

دوای ئەوە پێغەمبەر(ﷺ) (خالد)ی ڕاسپارد، تا چەند بتێک لە چەند ناوچەیەکی جیاواز لە ناوبەرێت، ئەویش ئەرکەکەی بەجێگەیاند.

لە سەردەمی خیلافەتی (أبوبكر الصديق)دا (خالد بن ولید) ئەرکی لێدانی هەڵگەڕاوەکانی پێ سپێردرا و زۆر سەرکەوتوانە توانی شکۆی ئیسلام بپارێزێت و هەڵگەڕاوەکان لەناوبەرێت، تا

لە ژیاندا مابوو سەرقاڵی جیهادی ڕێی خوا بوو، تا لە ساڵی بیست و یەکی کۆچی و لە تەمەنی شەست ساڵیدا وەفاتی کرد، لە پێش مردنی وەسییەتی کرد و وتی: ئەگەر مردم چەک و ئەسپەکەم دابنێن بۆ ڕێی خوا، هەروەها دەیوت لەم سەرزەویەدا هیچ شتێک نییە هێندەی ئەوە لام خۆشەویست بێت کە لە شەوێکی سارددا لە ناو دەستەیەکی سوپای کۆچەراندا بم کە بەرانبەر دوژمن لە چاوەڕوانی جەنگدان، دەی گرنگی بدەن بە جیهاد.

پرسیار:

١- (خالد) لە سەردەمی نەفامیدا چ ئەرکێکی هەبوو؟

٢- هۆکاری موسڵمانبوونی (خالد) چی بوو؟

٣- مەرجی موسڵمانبوونی (خالد) چی بوو؟

٤- بۆچی بە (خالد) دەوترێت شمشێری خوا؟

٥- ڕۆڵی (خالد) لە غەزای موئتەدا باس بکە.

٦- دوای وەفاتی پێغەمبەر(ﷺ) (خالد) چی کرد؟

١٢- (بلال بن رباح)(رضي الله عنه)

لە خوارووی کیشوەری ئەفریقیاوە وڵاتێک هەبوو کە پێی دەوترا (حبشة)، وڵاتێک کە خەڵکەکەی ڕەش پێست و مەسیحی بوون، جارجارە هەندێک لەوانە بە کۆیلە دەگیران و دەبران لە وڵات و ناوچەکانی تردا بە کۆیلەیی دەفرۆشران، تا خزمەتی کڕیارەکانیان بکەن.

یەکێک لەوانە منداڵێک بوو بە ناوی (بلال بن رباح)، جا نازانرێت ئایا هەر لە (حبشة) لە دایک بووە، یان دایک و باوکی بە کۆیلەیی هاتوونەتە (مکة) و لەوێ لەدایکبووە، بەڵام گرنگ ئەوەیە کەسێکی حەبەشی بوو وە کرابوو بە کۆیلە.

(بلال بن رباح) کەسێکی لاوازی باڵابەرز بوو، قژی زۆر بوو، (بلال بن رباح) کۆیلەی (أمية بن خلف) بوو، (أمية)ش لەسەر موسڵمانبوونی سزای سەختی دەدا.

(بلال) هەر کە بانگەوازی ئیسلامی بیست خێرا موسڵمان بوو، یەکێک بوو لە دەستەی یەکەمی موسڵمانبووانی (مکة)،

هەروەها یەکێک بوو لەو کەسانەش کە موسڵمانبوونەکەی خۆی ئاشکرا کرد و بێباوەڕان پێیان زانی موسڵمان بووە، بۆیە زۆر ئازاریان دەدا، بەرگی ئاسنینیان دەکردە بەر و دەبرایە بەر گەرمای خۆر، زۆر داوای لێدەکرا، تا واز لە ئیسلام بهێنێت و قسە بڵێت بە خوا و پێغەمبەر(ﷺ)، بەڵام ئەو ئامادەیی نەبوو داواکەیان قبووڵ بکات، ئەوانیش پەتێکیان دەخستە گەردەنی و دواتر پەتەکەیان دەدایە دەست مێردمنداڵان، تا ڕایکێشن بە دۆڵەکانی (مكة)دا، ئەویش بەردەوام دەیوت (أحد أحد) واتە: خوا تاک و تەنهایە.

پەند و وانە:

پێویستە لە پێناو ئایینی خوادا بەرگەی سەختی و ناڕەحەتیەکان بگرین و ناڕەزایی دەرنەبڕین، چونکە هاوەڵانی پێغەمبەر(ﷺ) زۆر لەسەر ئیسلام ئازار دەدران و بەرگەیان دەگرت و پاشگەز نەدەبوونەوە لە دینی خوا، ئەگەر ئێمەش لە کار و پەرستش و ئاییندارێماندا ناڕەحەتیەکمان هاتە ڕێ، دەبێت نموونەی (بلال) و هاوەڵانی ترمان لەبەرچاو بێت کە چەندە بەرگەی ناڕەحەتییان گرتووە.

کاتێک (بلال) ئازار دەدرا بێباوەڕان پێیان دەوت: ئەوە بڵێ

کە ئێمە دەیڵێین، (بلال)یش دەیوت زمانم پێی ناوترێت -نایەتە سەرزمانم-.

جارێک (بلال بن رباح) لەلایەن قورەیشیەکانەوە ئازار دەدرا، پێغەمبەر(ﷺ) کە ئەوەی دیبوو کاتێک گەیشت بە (أبوبکر) فەرمووی: (خۆزگە شتێکمان لا دەبوو -پارەیەکمان دەبوو- (بلال)مان پێ دەکڕی)، ئەوەبوو (أبوبکر) گەیشت بە (عباس)ی مامی پێغەمبەر(ﷺ) و وتی: (بلال)م بۆ بکڕە، (عباس)یش چوو بۆ لای گەورەکەی (بلال) و وتی: ئەتوانیت بیفرۆشیت بە من؟ ئەویش وتی جا چی پێ دەکەیت؟ ئەوە پیسە، (عباس) وتی: دەمەوێت. ئەوەبوو (بلال)ی کڕی و ناردی بۆ لای (أبوبکر)، ئەویش ئازادی کرد.

پەند و وانە:

پێویستە، ئەگەر توانیمان باری نارەحەتی کەسێک لابەرین، لێی نەوەستین و خێرا یارمەتی بدەین و ئەو نارەحەتیەی لەسەر لابەرین، چونکە هەرکەس نارەحەتی لەسەر کەسێ لابەرێت، ئەوە خوای گەورەش نارەحەتی لەسەر ئەو لادەبات و لە کاتی تەنگانەدا فریای دەکەوێت.

جارێک (أقرع) لەگەڵ (عیینة)دا بوو، سەیریان کرد

پێغەمبەر(ﷺ) لەگەڵ (عمار) و (صهیب) و (بلال) و (خباب) و چەند موسڵمانێکی تری لاوازدا دانیشتووە، ئەوانیش گاڵتەیان پێکرد و دەیانوت کە وەفدی عەرەب دێن شەرم دەکەین بمانبینن لەگەڵ ئەوانەدا دانیشتبیت، ئەگەر هاتین بۆ لات تۆ ئەوانە دەرکە، پێغەمبەریش(ﷺ) خەریک بوو ڕازی بێت بەو هیوایەی ئەوانەش موسڵمان بن، ئەوانیش وتیان: دەی بەڵێنێکمان بۆ بنووسە، ئەویش ویستی بینووسێت و (علي بن أبو طالب)ی بانگ کرد، تا بینووسێت، ئەوەبوو (جبریل) هات و ئایەتی خوای بۆ هێنا کەتیایدا خوای گەورە ڕێی نەدا پێغەمبەر(ﷺ) وا بکات و فێڵەکەی ئەوانی ئاشکرا کرد، پێغەمبەریش(ﷺ) وەرەقەکەی فڕێ دا و ئەو هاوەڵانەی بانگ کردەوە و لەگەڵ ئەواندا دانیشت.

پەند و وانە:

گەورەیی و ڕێزداری بە دەوڵەمەندی و هەژاری نییە، زۆر جار کەسانێکی هەژار و نەدار هەن لای خوا زۆر گەورەتر و خۆشەویستترن لە کەسانێکی دەوڵەمەندی خۆبەزلزان، یان خوانەناس، دەبێت ئێمەش وریا بین لەبەر دڵی ئەو دەوڵەمەندانە دڵی هەژار و لاوازەکان نەڕەنجێنین، با، تەنانەت نییەتیشمان چاک بێت و لەپێناو ئەوەدا بێت هەوڵ بدەین ئەو دەوڵەمەند و

کەسە بەناوبانگانە موسڵمان بن، هەر نابێت مافی هەژار و لاوازە موسڵمانەکان بخۆین و وریا بین پشتگوێیان نەخەین.

کاتێک هاوەڵان کۆچیان کرد بۆ (مدینة)و لەوێ مانەوە، (بلال)یش کۆچی کرد، لەوێ هەریەک لە (بلال) و (أبوبكر الصديق)تووشی تایەکی سەخت بوون، پێغەمبەر(ﷺ) کە ئەوەی بینی نزای کرد و فەرمووی: (خوایە، (مدینة)مان لا خۆشەویست بکە وەک خۆشەویستیمان بۆ (مكة)، یان زیاتر لەوەش، خوایە، بەرەکەت بخەرە ڕزق و ڕۆزیمانەوە و تەندروستی بکە بۆمان، تای (مدینة)ش بگوازەرەوە بۆ (جحفة) -ناوچەیەک بوو-).

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، برایەتی خستە نێوان (بلال) و (أبوبريحة)وە.

(بلال بن رباح) یەکێک بوو لە بەشداربوانی بەدر و لەو غەزایەدا ڕۆڵی بەرچاوی هەبوو، ویستی خواش وابوو لەو غەزایەدا (بلال) (أمية بن خلف)ی کوشت.

لە غەزای بەدردا (أمية بن خلف) و (علي) کوڕیشی بەشدار بوون، کاتێک (بلال) (أمية)ی بینی وتی ڕزگارم نەبێت، ئەگەر بهێڵم تۆ ڕزگار بیت، ئینجا، تا توانی هاواری کرد ئەی پشتیوانانی خوا وا سەری کوفر (أمية بن خلف)ە ڕزگارم نەبێت،

ئەگەر بهێڵم ڕزگاری بێت، هاوەڵان دەوریان دان، کەسێک دای لە (علي بن أمية) و کوشتی، ئینجا دایان لە (أمية)ش و ئەویشیان کوشت.

(بلال) لە غەزاکانی ئوحود و خەندەق و هەموو غەزاکانی تریشدا بەشداری کرد.

(بلال) لەلایەن پێغەمبەری خواوە(ﷺ) مزگێنی چوونە بەهەشتی پێ دراوە، وەک لە فەرموودەیەکدا هاتووە پێغەمبەر(ﷺ) جارێک لە کاتی نوێژی بەیانیدا بە (بلال بن رباح)ی فەرموو (ئەی (بلال) پێم بڵێ چ کارێکت لە ئیسلامدا کردووتە زۆر دڵی خۆش کردویت و هیوات پێیەتی، چونکە من لە بەهەشتدا گوێم لە تەپەی نەعلەکانت بوو لە پێش خۆمەوە)، (بلال) وتی دەستنوێژم گرتبێت شەو بێت، یان ڕۆژ، تا توانیومە بەو دەستنوێژە نوێژم کردووە، یان دەیوت هەرکات بانگم داوە دوو رکات نوێژم کردووە، هەرکات دەستنوێژم شکابێت خێرا دەستنوێژم گرتوەتەوە.

پێغەمبەر(ﷺ) سەرەتا بۆ کۆکردنەوەی خەڵک بۆ نوێژ چاوەڕێی خەڵکی دەکرد لە کاتی نوێژەکاندا بێن بۆ نوێژ بێ ئەوەی بانگ بکرێن، بۆیە ویستی وەک بووقەکەی جوولەکە بووقێک دابنێت، تا موسڵمانان بانگ بکرێن بۆ نوێژ، بەڵام

دڵی نەیگرت و پێی خۆش نەبوو، دواتر فەرمانی کرد بە زەنگ موسڵمانان بانگ بکرێن بۆ نوێژ، لەو کاتەدا (عبدالله بن زید) لە خەودا بانگی پێ وترا، (عبدالله) هات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەمشەو لەخەومدا کەسێک هات دوو جلی سەوزی لەبەربوو و زەنگێکی بەدەستەوە بوو، وتم: ئەی بەندەی خوا ئەو زەنگە دەفرۆشیت؟ وتی بۆ چیتە؟ وتم: تا خەڵکی پێ بانگ بکەین بۆ نوێژ، ئەویش وتی ئایا لەوە چاکترت پێ نیشان بدەم؟ وتم: چیە؟ وتی بڵێ:

الله أكبر الله أكبر

الله أكبر الله أكبر

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن محمدا رسول الله

أشهد أن محمدا رسول الله

حي على الصلاة

حي على الصلاة

حي على الفلاح

حي على الفلاح

الله أكبر الله أكبر

لا إله إلا الله

دواتر کەمێک وەستا، پاشان هەمان شتی وت، بەڵام بە تاک هەمووی وت، بەڵام لە کۆتاییدا وتی:

قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة

الله أكبر الله أكبر

لا إله إلا الله

کاتێک ئەو خەوەی گێڕایەوە، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی پشت بە خوا ئەو خەوە ڕاستە، دەی هەستە بیڵێ بە (بلال)، چونکە ئەو دەنگی لەتۆ بەرزتر و باشترە، کاتێک (بلال) هەستا ئەو بانگەی دەدا (عمر بن الخطاب) لە ماڵەوە بوو ئەوەی بیست، خێرا هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و عەباکەی ڕادەکێشا و دەیوت: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) سوێند بەوەی تۆی بە حەق ناردووە من هەمان ئەم خەوەم بینی کە – (عبدالله)- بینیویەتی، پێغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: (سوپاس بۆ خوا، دەی ئەوە دڵنیایی زیاتر دەبەخشێت).

جارێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردانی (بلال)ی کرد، (بلال) بڕێک خورمای هێنا کەهەڵیگرتبوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ئەوە چیە ئەی (بلال)؟ وتی خورمایە ئەی پێغەمبەری

خوا(ﷺ) هەڵمگرتووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئایا ناترسیت لەبەر ئەوە دەنگی بوخار لە دۆزەخ ببیستیت، ئەی (بلال) ببەخشە و مەترسە خاوەنی عەرش -خوای گەورە- کەمی بکاتەوە).

پەند و وانە:

دەبێت لەوە دڵنیا بین هیچکات بە بەخشین سامان و پارەمان کەم ناکات، بەڵکو هەرکات ببەخشین خوای گەورە چەند بەرانبەر زیاترمان پێ دەبەخشێت، یان زۆر جار بە هۆی بەخشینەوە خوای گەورە سەختی و بەڵا و نەخۆشیمان لێ دوور دەخاتەوە.

لە فەتحی (مكة)دا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد بە (بلال بن رباح)، تا بچێتە سەر کەعبە و بانگ بفەرموێت، ئەویش سەرکەوتە سەر کەعبە و بانگی فەرموو.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کرد و تەرمەکەی خرایە ناو گۆڕەوە و داپۆشرا، ئینجا (بلال) بڕێک ئاوی هێنا و دەیپرژاند بەسەر گۆڕەکەیدا، لە لای ڕاستەوە لە سەریەوە دەستی پێکرد، تا لای قاچەکانی ئاوپرژێن کرد.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کرد ئیتر (بلال) توانای نەما بانگ بدات، شارەکەی پێغەمبەر(ﷺ) دەنگی

بانگی بانگبێژەکەی پێغەمبەری خوای(ﷺ) تێدا نەما.

(عمر بن الخطاب)دەیوت (أبوبكر) گەورەمانە و گەورەی ئێمەشی ئازاد کرد-واتە (بلال)-.

(بلال) پاش سەفەرەکەی (مدینة)ی گەڕایەوە شام و لەوێ مایەوە، تا لە ساڵی بیستی کۆچیدا وەفاتی کرد.

پرسیار:

١- (بلال) چۆن کرا بە کۆیلە؟

٢- کێ (بلال)ی ئازاد کرد؟

٣- بێباوەڕان چۆن ئازاری (بلال)یان دەدا؟

٤- (بلال) چۆن فێری بانگدان بوو؟

٥- بۆچی،(بلال) شاری (مدینة)ی جێهێشت؟

٦- کاریگەرترین بەسەرهاتی ناو ژیانی (بلال) لای تۆ چی بوو؟

١٣- (أرقم بن أبي أرقم)(رضي الله عنه):

لە شاری (مكة) و لە ناوچەی (صفا) لە کەنارێکەوەماڵێک هەبوو کە دواتر بوو بە بنکەی بانگەوازی ئیسلام و پێغەمبەر(ﷺ) و هاوەڵان تیایدا کۆدەبوونەوە، ئەو ماڵەش هی کەسێک بوو بە ناوی (أرقم بن عبدمناف)، دایکی ناوی (أوميمة) بوو.

(أرقم) هەر لە سەرەتای هاتنی ئیسلامەوە موسڵمان بوو، (أرقم) هێندە زوو موسڵمان بوو کە هێشتا ژمارەی موسڵمانان لە دە کەس کەمتر.

پێغەمبەر(ﷺ) و هاوەڵان لە ماڵەکەی (أرقم)دا کۆدەبوونەوە و لەوێ هاوەڵان ڕێنماییان لە پێغەمبەر(ﷺ) وەردەگرت، هەر لەو ماڵەدا بوو کە (عمر بن الخطاب) موسڵمان بوو، ئیتر کە (عمر) موسڵمان بوو موسڵمانان لە ماڵی (أرقم)ەوە چوونە دەرەوە و موسڵمانبوونی خۆیان ئاشکرا کرد.

(أرقم) تەمەنێکی زۆری نەبوو و هێشتا زۆر گەنج بوو کە موسڵمان بوو، ئەوەش نیشانەی ئەوەیە کە شارەزایی و

هەڵکەوتەیی بە تەمەن نییە و زۆر جار دەکرێت کەسێک کە تەمەنی کەمە زۆر شارەزاتر و زاناتر بێت لە کەسانێکی بە تەمەن.

کاتێک هاوەڵان کۆچیان کرد بۆ (مدینة)، (أرقم)یش کۆچی کردوو لەوێ سەرقاڵی پەرستش بوو، ڕۆژێک هاوەڵان کۆبوونەوە، تا لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بچن بۆ غەزای بەدر، (أرقم)یش خۆی ئامادە کرد و هاوەدەم بە پێغەمبەر(ﷺ) کەوتەڕێ و لە غەزاکەدا بەشداری کرد، دواتریش بەشداری غەزاکانی تری کرد و لە جەنگی ئوحود و خەندەق و هەموو غەزاکانی تریشدا بەشدار بوو، ئەمەش نیشانی ئەدات (أرقم) چەندە ئیسلامی خۆشویستووە و ئامادە بووە گیانی خۆی لە پێناودا بەخت بکات.

پێغەمبەر(ﷺ) هەندێکجار ئەرکی کۆکردنەوەی زەکاتی دەسپارد بە (أرقم)، (أرقم)یش کەسانی دڵسۆزی لەگەڵ خۆی دەبرد، تا هاوکاری بکەن و بە جوانی ئەرکەکە بەجێ بگەیەنن.

جارێکیان (أرقم) خۆی ئامادە کرد، تا بچێت بۆ مزگەوتی ئەقصا، هات تا ماڵئاوایی بکات لە پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەری خوایش پێی فەرموو: بۆ بازرگانی دەچیت، یان بۆ سەردان؟

وتی: ئەی پێغەمبەری خوا بە دایک و باوکمەوە بەقوربانت بم، بەڵکو ئەمەوێ بچم نوێژی تێدا بکەم. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (نوێژێک لەم مزگەوتەی مندا خێری زیاترە لە هەزار

نوێژ لە مزگەوتانی تردا جگە لە (مسجد الحرام)، (أرقم) کە ئەوەی بیست دانیشت و نەچوو بۆ گەشتەکەی.

پەند و وانە:

ئەمە وانەیەکە، تا ئەوەی لێوە فێر بین بیرکردنەوە و قەناعەتمان بەو جۆرە بێت کە خوا و پێغەمبەرەکەی(ﷺ) دەیفەرموون، نەوەک بە ئارەزوو و بیرکردنەوەی خۆمان بڕیار لەسەر شتەکان بدەین، چونکە ئاییندارى دەبێت بەو جۆرە بێت خوا دەیەوێت، ئەگینا خێرا ئایینەکەمان دەشێوێت و وەک ئایینەکانی پێشوو ڕاستیەکانی دینەکەمان لەدەست دەدەین.

هەروەها (أرقم) یەکێک بوو لەو هاوەڵانەی نامەی بۆ پێغەمبەر(ﷺ) دەنووسی، هەندێکجار پێغەمبەر(ﷺ) کە نامەی دەنووسی بۆ کەسێک، یان هۆزێک، دەینارد بە شوێن (أرقم)دا تا بێت، (أرقم) دەهات و پێغەمبەر(ﷺ) چی دەفەرموو بە جوانی بۆی دەنووسیەوە.

پرسیار: بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) خۆی نامەکانی نەدەنووسی؟

وەڵام: چونکە پێغەمبەر(ﷺ) خوێندەواری نەبوو و نووسین و خوێندنەوەی نەدەزانی.

(أرقم) ماوەیەکی زۆر ژیا، تەمەنی زیاتر لە هەشتا ساڵ دەبوو، دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) ژیا، ڕۆژێک وەسیەتی کرد، ئەگەر مرد یەکێک لە کەسە خۆشەویستەکانی نوێژی

لەسەر بکات، ئەو کەسەش بریتی بوو لە (سعد بن أبي وقاص)، ئەوەبوو کە (أرقم) وەفاتی کردو (سعد) لە شوێنێکی زۆر دوور بوو، خێرا گەڕایەوە و نوێژی لەسەر کرد و وەسیەت و ئاواتەکەی (أرقم)ی بەدیهێنا.

پەند و وانە:

دەبێت هەوڵ بدەین برایەتی و هاوڕێیەتیمان لەگەڵ کەس و کار و دەوروبەرمان زۆر چاک بێت و ببینە مایەی دڵخۆشی و متمانەی کەسەکانمان. هاوڕێیەتی بە خۆشەویستی و متمانەی نێوان هەردوولا زۆر بەهێز دەبێت، جا ئەگەر نەتوانین هیچ چاکەیەکمان هەبێت بۆ هاوڕێ و کەسەکانمان، دەتوانین بە زەردەخەنە و قسەیەکی خۆش دڵخۆشیان بکەین، چەندە بتوانین ئاوات و ئارەزووە چاکەکانیان بەدی بهێنین.

پرسیار:

١- گرنگی ماڵی (أرقم) لە چیدا بوو؟

٢- بۆچی (أرقم) چوو بۆ (مدینة)؟

٣- بۆچی پێغەمبەر(ﷺ) خۆی نامەکانی نەدەنووسی؟

٤- (أرقم) پێش مردنی چی وت؟

٥- چ سوودێکت وەرگرت لە ژیانی (أرقم)؟

١٤- (جابان الكردي) (رضي الله عنه)

پێغەمبەری ئیسلام (محمد)(ﷺ) لەلایەن پەروەردگارەوە کرا بە پێغەمبەر بۆ هەموو مرۆڤایەتی، تا ببێتە ڕەحمەت و خێر و بەرەکەت بۆ هەموو دنیا نەوەک تایبەت بێت بە عەرەبەکانەوە، جا ویستی خوا وابوو جگە لە عەرەبەکان هەندێ نەتەوەی تر هەر لە سەردەمی پێغەمبەردا(ﷺ) بچنە (مدينة)و بگەن بە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ)، لەناو کوردانیشدا هاوەڵێکی خۆشەویستی پێغەمبەر(ﷺ) هەبوو بە ناوی (جابان) کە چەند جارێک چوو بووە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) و فەرموودەی لێوە دەبیست و دواتر دەیگێڕایەوە بۆ منداڵەکانی.

(جابان) کە موسڵمان بوو، خێرا ئایینەکەی گەیاندە خێزانەکەی و منداڵەکانی موسڵمان بوون، ئیتر کوڕەکەی گوێی لە باوکی دەگرت و فەرموودەی لێوە دەبیست، هەرچەندە کوڕەکەی وەک باوکی نەیتوانی بچێتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، بەڵام ئەویش چوو بۆ شارەکەی پێغەمبەر(ﷺ)

و لەوێ هاوەڵەکانی پێغەمبەری خوای(ﷺ) دەبینین و دەچوویە خزمەتیان و فەرموودەی لەوانەوە دەبیست و دواتر دەیگێڕایەوە بۆ موسڵمانان.

(جابان) فەرموودەیەک لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) دەگێڕێتەوە و دەڵێت: زیاد لە جارێک و دوو جار بگرە دەگەیشتە دە جار لە پێغەمبەری خوای(ﷺ) بیستووە دەیفەرموو: (هەرکەس ئافرەتێک مارە بکات و نیازی ئەوەی هەبێت مارەییەکەی پێ نەدات ئەوە کە دەگاتەوە بە خوا وەک زیناکار دەگاتەوە بە خوا).

ئەمە نیشانەی ئەوەیە (جابان) زۆر چووەتە خزمەت پێغەمبەری خوا(ﷺ) چونکە ئەوەتا دەڵێت: دە جار ئەوەم لێ بیستووە، دەی خۆ پێغەمبەر(ﷺ) لە یەک کاتدا لە سێ جار زیاتر شتی دووبارە نەکردوەتەوە، واتە دەبێت چەند جارێک (جابان) چووبێتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، ئینجا ئەوەندە جار ئەو فەرموودەی بیستبێت.

هەروەها ئەمە ئاماژەیە بە دڵسۆزی (جابان) لە گەیاندنی فەرموودەکانی پێغەمبەردا(ﷺ)، تا موسڵمانانی تر سوودی لێ وەربگرن.

هەروەها (جابان) فەرموودەیەکی تری لە پێغەمبەری

خواوە(ﷺ) گێڕاوەتەوە کە ئەمە بەسەرهاتەکەیەتی:

کوڕەکەی (جابان) دەڵێت: باوکم زۆر فەرموودەی لە پێغەمبەری خواوە(ﷺ) بۆ نەدەگێڕاینەوە لە ترسی ئەوەی نەوەک هەڵەی تێدا بکات. باوکم دەیوت بیستوومە لە پێغەمبەر(ﷺ) دەیفەرموو: '(هەرکەس بە ئەنقەست درۆیەکم بە دەمەوە بکات، دەبێت شوێنی خۆی لە دۆزەخ دیاری بکات).

هەروەها پێویستە ئەوەش بزانین کەپێغەمبەر(ﷺ) کوردی ناسیوە و، تەنانەت جلوبەرگی کوردیشی کردووەتەبەر، ئەوەتا دایکی باوەڕداران (عائشة) کە هاوسەری پێغەمبەر(ﷺ) بوو بەسەرهاتێکمان بۆ دەگێڕێتەوە و دەڵێت: پێغەمبەر(ﷺ) جلێکی لەبەردا بوو، ویستی بەرنوێژی بکات بۆ خەڵکەکە، بەڵام داوای کرد بچن جلێکی کوردی بۆ بهێنن کە هی کەسێک بوو بە ناوی (أبي جهم) و جلەکەی خۆی نارد بۆ ئەو، ئیتر پێغەمبەر(ﷺ) بە جلە کوردیەکەوە بەرنوێژی کرد بۆ هاوەڵان.

پرسیار:

١- ئایا کورد چووەتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)؟

٢- ئەو فەرموودانەی (جابان) گێڕاویەتیەوە چەند فەرموودەن؟

٣- هەردوو فەرموودەکەی (جابان) بۆ کەسێکی لە خۆت گەورەتر باس بکە؟

٤- بەسەرهاتی جلە کوردیەکەی پێغەمبەر(ﷺ) چۆن بوو؟

١٥- (زید بن سهل)
(أبو طلحة الأنصاري)(رضي الله عنه)

دووبــاره شــاره خۆشەویـــستەکەی پێغەمـــبەری خـــوا (ﷺ) هــاوەڵێکی گەورەمــان پــێ دەناسـێنێت کە نمـوونەی دڵسـۆزی و لەخواترسـان بـووە، یەکێـک لە پشـتیوانان، ئەو پشـتیوانانەی کە دەرگایـــان واڵا کـــرد بـــۆ پێغەمـــبەر(ﷺ) و هـــاوەڵانی و بانگەوازەکەی و بوونە هۆکاری سەرخستنی ئیسلام، ئەم هاوەڵە ئازیزەش ناوی (زید بن سهل)ە کە زیاتر بە (أبو طلحة) ناسراوە.

پرسیار: (زید) چۆن موسڵمان بوو؟

وەڵام: (زیــد) ئـافرەتێکی بە دڵ بــوو کە ناســرابوو بە (أم سليم). زۆر حەزی دەکـرد هاوسـەرگیری لەگەڵ بکـات، بەڵام (زید) بێباوەڕ بوو و (أم سليم)یش موسڵمان بوو، دواجار بڕیاریدا بچێتە داوای کە خوازبێنی کرد (أم سليم) وتی: کەسی وەک تۆ هی ئەوە نییە جواب بکرێت، بەڵام من ئافرەتێکی موسڵمانم و تۆیش کەسێکی بێباوەڕیت و بۆ من حەڵاڵ نییە شوو بکەم بە

تۆ، ئەگەر موسڵمان بیت ئەوە مارەییشم ناوێت و داوای هیچ مارەییەکی ترت لێناکەم، (أبوطلحة)ش موسڵمان بوو، ئینجا (زید) چوو بەرەو لای پێغەمبەر(ﷺ) و بینی چواردەوری قەرەباڵغە، پێش ئەوەی بگاتە ئەوێ پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (أبوطلحة) دێت بۆ لاتان و تارمایی ئیسلام بە نێوچاوانییەوەیەتی). (زید) هات و وتەکانی (أم سلیم)ی بۆ باسکرد و لەسەر ئەوە (أم سلیم)ی مارە کرد.

دوای ماوەیەک (أم سلیم) سکی بوو و منداڵێکی بوو. (زید) زۆر ئەو منداڵەی خۆشدەویست، بەڵام منداڵەکە نەخۆش کەوت. (زید) زۆر زۆر خەفەتی بۆ دەخوارد، بەیانی و ئێوارە دەچوو بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)، جارێک دوای ئێوارە چوو بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) کەچی منداڵەکە وەفاتی کردبوو، (أم سلیم) منداڵەکەی بۆنخۆش کرد و جوان شۆردی کە (زید) هاتەوە وتی: کوڕەکەم چۆنە؟

ئەویش وتی: باشە، و لەو کاتەوەی نەخۆش بووە هیچ شەوێک هێندەی ئەمشە و هێور و ئارام نەبووە. (زید)یش سوپاسی خوای کرد و بەوە زۆر دڵخۆش بوو، نانی خوارد و (أم سلیم)یش بۆنی خۆشی دا لە خۆی و دەچوو بە دەوری (زید)داو تا ئەوەی (زید) لەگەڵی سەرجێی کرد. دوای هەموو ئەوانە، ئینجا (أم سلیم)

پێی وت: ئەگەر دراوسێکەت شتێکت پێبدات و تۆیش سوودی لێ ببینیت و دواتر بیەوێت لێت وەربگرێتەوە تۆ چی دەکەیت؟

(زید) وتی: وەڵا بۆی دەگێڕمەوە.

(أم سلیم) وتی: لە ناخی دڵتەوە بۆی دەگێڕیتەوە؟

وتی: بەڵێ، بە دڵنیاییەوە.

(أم سلیم) وتی: دەی خوای گەورە کوڕێکی پێدایت و تۆیش بەشی خۆت خۆشیت لێ بینی، دواتر منداڵەکەت کۆچی دوایی کرد، بۆیە خۆڕاگر بە و لای خوا چاوەڕێی پاداشت بە.

(زید)یش بێتاقەت بوو، بەڵام خۆڕاگری نواند، بۆ بەیانی چوو بۆ لای پێغەمبەری خوا(ﷺ) و بەسەرهاتەکەی بە وردی بۆ گێڕایەوە، پێغەمبەری خوایش(ﷺ) فەرمووی: (خوا بەرەکەت بخاتە ئەمشەوتانەوە). ئەوەبوو (أم سلیم) سکپڕ بوو، پێغەمبەر(ﷺ) بە (زید)ی فەرموو، ئەگەر (أم سلیم) منداڵەکەی بوو بیهێنە بۆم کە منداڵەکەی بوو منداڵەکەی بە پارچە قوماشێک پێچایەوە و بردی بۆ خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) خورمایەکی هێنا بە لێوەکانیدا و خستیە دەمیەوە و منداڵەکەش دەیمژی، پێغەمبەر(ﷺ) ناوی نا (عبدالله) و نزای خێری بۆ کرد.

پەند و وانە:

پێویستە لە هەموو کاتێکدا سوپاسگوزار بین و دڵنیا بین هەموو شتێک بە دەستی خوایە، و هەرچیەک ڕوودات خێری تێدایە بۆمان، لەوانەیە هەندێکجار نەزانین خێرەکە چییە، بەڵام خوای گەورە زاناترە، هەروەها کاتێک خوای گەورە تاقیمان دەکاتەوە دەبێت سوپاسی خوای لەسەر بکەین و کارێک نەکەین خوا لە خۆمان بڕەنجێنین.

(زید) یەکێکە لەو هاوەڵانەی هەر لە غەزای بەدرەوە تا دوا غەزا لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (ﷺ) بەشداری کرد، لە جەنگی ئوحوددا لەبەردەم پێغەمبەری خوادا (ﷺ) تیری دەهاویشت، پێغەمبەریش (ﷺ) لە دوایەوە بوو و قەڵغانی بۆ گرتبوو، کاتێک تیرێکی دەهاویشت پێغەمبەر (ﷺ) سەری بەرز دەکردەوە و تەماشای دەکرد بزانێت تیرەکە کوێی گرتووە، (زید)یش سەرسنگی خۆی بەرز دەکردەوە و دەیوت ئا بەو جۆرە ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئەی بە دایک و باوکمەوە بەقوربانت بم، وریابە تیرت بەرنەکەوێت، سنگم دەکەمە قەڵغان بۆت، ئەی پێغەمبەر (ﷺ) من زۆر جیڕ و بەهێزم، چی ئیشێکت هەبوو فەرمانم پێ بکە.

(زید) هاودەم بە خۆی (أم سلیم)یشی بردبوو بۆ غەزای ئوحوود، لەو کاتەدا کە موسڵمانان برینداریان زۆربوو،

(عائشة)ی خێزانی پێغەمبەر(ﷺ) و (أم سلیم)ی خێزانی (زید) دەچوون بە کونە و گۆزە ئاویان دەبرد بۆ موسڵمانان.

پێغەمبەر(ﷺ) بە هاوەڵانی دەفەرموو: (دەنگی (أبو طلحة) لە سوپادا باشترە لە هەزار پیاو).

(أنس بن مالك) دەڵێت: من لە ماڵی (زید) بووم کە لە وێ مەیم دەگێڕا بۆ خەڵکی، هێشتا مەی حەرام نەکرابوو، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد بە کەسێک هاواری دەکرد وریابن وا مەی حەرام کرا، خێرا (زید) هەستا و وتی: بڕۆ ئەو مەیە بڕێژە، منیش چووم و ڕێشتم.

(أنس) دەڵێت: کە پێغەمبەر(ﷺ) هاتە (مدینة) خزمەتکاری نەبوو، (زید) دەستی منی گرت و منی بردە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) (أنس) منداڵێکی ژیر و وریایە، با خزمەتت بکات، ئیتر منیش هەمیشە لە خزمەتیدا دەبووم.

(أنس) دەڵێت جارێک (زید) هاتەوە ماڵەوە و بە (أم سلیم)ی وت دەنگی پێغەمبەری خوام(ﷺ) بیست دەنگی کز بوو، وا هەست دەکەم برسی بێت، هیچمان نییە لە ماڵەوە؟

(أم سلیم) وتی:بەڵێ.

ئەوەبوو بڕێک گەنمی دەرکرد و نانی پێ دروست کرد و بە

لەچکەکەی نانەکەی پێچایەوە و خستیە ژێر باڵم و ناردمی بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ). (أنس) دەڵێت: چووم دەبینم پێغەمبەر(ﷺ) لە مزگەوتە و خەڵکی لەگەڵە، چووم بۆ لایان پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرمووم: ئەرێ (أبو طلحة) تۆی نارد؟

وتم: بەڵێ.

فەرمووی: خواردنی پێدا ناردویت؟

وتم: بەڵێ.

پێغەمبەر(ﷺ) بەوانەی دەوری فەرموو: هەستن. خەڵکەکە چوون و منیش چوومەوە بۆ لای (زید) و هەواڵم پێدا، ئەویش وتی: ئەی (أم سليم) وا پێغەمبەر(ﷺ) دێت و ئەو خەڵکەش لەگەڵ خۆی دەهێنێت و ئێمەش هیچمان نییە دەرخواردیان بدەین. (أم سليم) وتی خوا و پێغەمبەرەکەی زاناترن، (زید) چوو تاوەکو گەیشتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، دواتر پێغەمبەر(ﷺ) هاودەم بە (زید) هاتەوە و فەرمووی: ئادەی (أم سليم) چیت لایە بیهێنە، ئەویش نانەکەی بۆ برد، ئینجا (أم سليم) لە قاپێکدا خواردنێکی هێنا، پێغەمبەر(ﷺ) برێ فەرمایشتی فەرموو و دواتر فەرمووی: دە کەس مۆڵەت بدە بێنە ژوورەوە، دە کەس هاتنە ژوورەوە و تێریان خوارد و چوونە دەرەوە، دواتر فەرمووی مۆڵەتی دە کەسی تر بدە بێنە ژوورەوە، ئەوانیش هاتنە ژوورەوە و

تێریـان خـوارد و چـوونە دەرەوە، بەوجـۆرە هەمـوویـان تێریـان خـوارد کە هەموویان حەفتا، یان هەشتا کەس دەبوون.

پەند و وانە:

لەم بەسـەرهاتەوە فێـری ئەوە دەبـین، تـا دەتـوانین ببەخشـین، هەروەهـا زۆر چاومـان لە سـەرکردە و زاناکانمـان بێـت و بە هەر شێوەیەک بۆمان دەگونجێت هاوکاریان بین.

(زیـد) زۆر لە نزیـک پێغەمـبەری خـواوە(ﷺ) بـوو و خـۆی دوور نەدەگـرت، (أنـس) دەڵێـت: کە پێغەمـبەر(ﷺ) سـەری دەتاشـی یەکەم کەس مووەکـانی هەڵدەگرت (أبـو طلحـة) بـوو، پێغەمـبەریش(ﷺ) زیـاتری مووەکـانی بەو دەبەخشـی، کاتێـک پێغەمـبەر(ﷺ) لە حەجدا مووەکـانی سـەری تاشـی، مووەکـانی لای راستی سەری دابەش کرد بەسـەر ئەوانەی دەوروبەریـدا، بەڵام هەموو مووەکانی لای چەپی بەخشی بە (زید).

(زید) لە (مدینة) باخێکی دارخورمای هەبوو کە بەرانـبەر بە مـزگەوت بـوو، لە هەمـووان زیـاتر بـاخە خورمـای هەبـوو، پێغەمـبەر(ﷺ) دەچوو بۆ نـاو ئەو بـاخەی و لەوێ لەو کانیـاو و بیرەی تیایدا بـوو ئـاوی دەخـواردەوە، جارێـک (زیـد) چـوو بـۆ لای پێغەمـبەر(ﷺ) وتـی: ئەی پێغەمـبەری خـوا(ﷺ) خـوای گەورە ئەو ئـایەتەی دابەزانـدووە و منـیش ئەو بـاخەم کە ناسـراوە بە

بەیروحا لە هەموو سامانێکم لام خۆشەویستترە، وا دەیکەمە خێر لە ڕێی خوادا و هیوام وایە، لای خوا پاداشتەکەی وەربگرمەوە، دەی ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) چۆنت پێ باشە ئاوای لێ بکە. پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: (بەخ، ئەوە سامانێکی بە قازانجە، من بیستم چیت وت و پێم باشە دابەشی بکەیت بەسەر خزم و نزیکاندا.

(زید) وتی: وادەکەم ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ). ئەوە بوو دابەشی کرد بەسەر خزم و نزیکانیدا.

جارێک کابرایەک هات تا لە ماڵی پێغەمبەر(ﷺ) بمێنێتەوە، بەڵام پێغەمبەری خوا(ﷺ) لە ماڵەوە هیچی نەبوو، بۆیە بە هاوەڵانی فەرموو ڕەحمەت لەو کەسەی میوانداری ئەم کەسە دەکات. (أبو طلحة) هەستا وە وتی: من. کابرای بردەوە ماڵەوە بە ژنەکەی وت: ڕێزی میوانی پێغەمبەر(ﷺ) بگرە. ژنەکەی وتی: تەنها خواردنی منداڵەکانمان هەیە. (زید) وتی: دەی خواردنەکە ئامادە بکە و چراکە بکوژێنەرەوە و منداڵەکان بخەوێنە، ئەویش نانەکەی ئامادەکرد و منداڵەکانی خەواند و چوو دەستکاری چراکەی کرد بەو بیانووەی چاکی دەکات و کوژاندیەوە، بەو جۆرە وایان لە میوانەکە تێگەیاند کە ئەوانیش نان دەخۆن، بۆ بەیانی کە چوویەوە بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)،

پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرمووی: (**ضحك الله الليلة –أو عجب– من فعالكما**)، (خوا ئەمشەو پێکەنی –یان خوا ئەمشەو سەرسام بوو- لە کردەوەی ئەو دوانەتان).

پەند و وانە:

ڕێزگرتنی میوان یەکێکە لە سیفەتەکانی موسڵمان و هەرکەس باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت دەبێت ڕێزی میوانەکەی بگرێت، بەرانبەر بەوەش خوای گەورە پاداشتی بۆ دەنووسێت.

(زید) دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) ژیا و نزیکەی بیست و ئەوەندە ساڵی بردەسەر، ئەو ماوەیەشی بە جیهادی سەنگەرەکان و شەونوێژی شەوان و ڕۆژووگرتنی ڕۆژان بەسەربرد، دواجاریش لەڕێی جیهاد و لە نێوەندی ئاو و دەریاکاندا وەفاتی کرد.

لە سەردەمی (عثمان بن عفان)دا کە ئیتر (زید) تەمەنی زۆر بوو، منداڵەکانی پێیان دەوت باوکە تۆ لە سەردەمی پێغەمبەر(ﷺ) و (أبوبکر) و (عمر)یشدا جیهادت کردووە، دەی ئیتر ئێستا دابنیشە، ئێمە لە بری تۆ جیهاد دەکەین، بەڵام ئەو ڕازی نەبوو و چوو بۆ جیهاد، تا لە دەریادا و لە ڕێی جیهاددا وەفاتی کرد. تا حەوت شەو و ڕۆژ دوورگەیەکیشیان دەست

نەکەوت تا تەرمەکەی ئەسپەردە بکەن، کەچی تەرمەکەی تێکنەچوو.

پرسیار:

١- (زید) چۆن موسڵمان بوو؟

٢- باسی ڕۆڵی (زید) بکە لە غەزای ئوحوددا.

٣- (أبو طلحة) چی کرد بە باخەکەی؟

٤- بۆچی خوا پێکەنی بۆ (زید) و هاوسەرەکەی؟

٥- بەسەرهاتی (زید) و منداڵەکانی چۆن بوو؟

١٦- (حنظلة بن أبي عامر) (رضي الله عنه)

پشتیوانان هاوەڵانی دڵسۆز و خواناسی دەوری پێغەمبەر (ﷺ) بوون، ئەوان شەو و ڕۆژ خزمەتی پێغەمبەری خوایان دەکرد و هەوڵیان دەدا پەیامی خوا سەربخەن، یەکێک لەو هاوەڵە خۆشەویستانەش بریتی بوو لە (حنظلة)، (حنظلة بن أبي عامر)بوو و ناسراوە بە غەسیلولمەلائیکە، چونکە کاتێک شەهید بوو فریشتەکان ئەویان شۆرد.

باوکی (حنظلة) لەسەردەمی نەفامیشدا باسی ئەوەی دەکرد دەبێت زیندووبوونەوە هەبێت و باسی ئایینی یەکخواپەرستی دەکرد، بەوە ناسرابوو کە خواپەرستی زۆری دەکرد، بەڵام کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) دەرکەوت، کەوتە حەسوودی و لە (مدینة) دەرچوو و چوویە ناو ڕیزی قورەیش و لە جەنگی ئوحوددا دژ بە پێغەمبەر(ﷺ) جەنگا و دواتریش گەڕایەوە بۆ (مکة)و دواتر لەوێوە چوو بۆ وڵاتی ڕۆم و لەوێ مایەوە، تا لەساڵی نۆی کۆچیدا بە بێباوەڕی مرد.

بەڵام (حنظلة) ڕێڕەوی باوکی نەگرتەبەر و لای

پێغەمبەر(ﷺ) مایەوە و باوەڕی پێهێنا، تا ئەو ساتەی شەهید بوو رێڕەوی خواناسی بەرنەدا.

(حنظلة) داوای ئافرەتێکی کرد کە ناوی (جمیلة) بوو، (جمیلة) کچی سەرۆکی دووڕووەکانی ناو (مدینة) بوو، بەڵام (جمیلة)ش چەشنی (حنظلة) پێچەوانەی باوکی بوو و شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بوو، ئیتر کوڕ و کچێکی پاک و خواناس کە خاوەنی دوو باوکی خراپ و خوانەناس بوون، پێکەوە هاوسەرگیرییان کرد.

پەند و وانە:

کاتێک حەق و ڕاستی لە شوێنێک بوو دەبێت بێ دوودڵی شوێنی بکەوین و نابێت لەپێناو کەسێک، یان خزمێک، یان سەرکردەیەک دەستبەرداری ئەو ڕاستیە بین، با تەنانەت ئەو کەسەش باوک، یان دایکمان بێت، چونکە ئەگەر هەر کەسێک لە پێناو خزمایەتی، یان حیزبایەتیدا دەستبەرداری حەق و ڕاستی بێت، ئیتر ڕاستی لە کۆمەڵگەدا نامێنێت و ستەم و نارەوایی بڵاو دەبێتەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، برایەتی خستە نێوان (شماس) و (حنظلة)وە، ئیتر

ئەو دوانە وێنەی دوو برای خۆشەویست ژیانیان دەبردەسەر و پشتیوان و هاریکاری یەکتر بوون.

پێش ئەوەی جەنگی ئوحود ڕوویدات (حنظلة) و (عبدالله)ی ژنبرای هاتن بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)داوایان لێکرد مۆڵەتیان بدات، تا باوکی خۆیان بکوژن، چونکە باوکی هەردووکیان دوژمنی ئیسلام بوون، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) ڕێی نەدا بە هیچکامیان.

(حنظلة) شەوێک پێش غەزای ئوحود ژنی گواستەوە، پێشتر داوای مۆڵەتی کرد لە پێغەمبەر(ﷺ)، تا شەو لای ژنەکەی بێت، چونکە دەیگوازێتەوە. پێغەمبەریش(ﷺ) مۆڵەتی پێدا، بەیانی زوو کە گوێی لە بانگەوازی جیهاد بوو چوو خۆی گەیاند بە سوپاکەی پێغەمبەر(ﷺ)، باوکیشی لە سوپای بێباوەڕاندا بوو، (جمیلة)ی ژنی (حنظلة) وتی خەوم دیوە ئاسمان کراوەتەوە بۆ (حنظلة) و ئەویش چووەتە ئاسمان بۆیە دڵنیام شەهید دەبێت.

(حنظلة) کە گەیشتە ئوحود بینی پێغەمبەر(ﷺ) سەرقاڵە ڕیزەکانی سوپاکەی ڕێک دەکات، کاتێک جەنگ ڕوویدا و موسڵمانان لە ئوحوددا شکان و دواتر گەڕانەوە بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)، ئەوەبوو (حنظلة)ش شەهیدبوو. پێغەمبەر(ﷺ)

بە هاوەڵەکانی فەرموو: فریشتەکان (حنظلة)ی هاوڕێتان دەشۆن.

پرسیار: تەرمی (حنظلة) چی لێهات؟

وەڵام: بێباوەڕەکانی قوڕەیش تەرمی شەهیدانی ئوحودیان دەشێواندن، تەنها تەرمی (حنظلة)یان نەشێواند، چونکە باوکی لەناو سوپای قوڕەیشیەکاندا بوو و بێباوەڕەکانیش بۆ دڵڕاگرتنی باوکی دەستکاری تەرمەکەی ئەویان نەکرد.

پرسیار:

١- بۆچی (حنظلة) و (عبدالله) داوایان کرد، تا باوکی خۆیان بکوژن؟

٢- ئایا پێغەمبەر(ﷺ) مۆڵەتی دا باوکی خۆیان بکوژن؟

٣- (حنظلة) و (جمیلة)ی هاوسەری لە چی شتێکدا لەیەک دەچوون؟

٤- بۆچی تەرمی (حنظلة) نەشێوێنرا؟

٥- گرنگترین پەند و وانە لەم بەسەرهاتەدا باس بکە.

١٧- (جعفر بن أبو طاليب) (رضي الله عنه)

ژیان و بەسەرهاتی ئەمجارەمان تایبەتە بە یەکێک لە خزم و کەسە خۆشەویستەکانی پێغەمبەر(ﷺ)، ئامۆزایەکی خۆشەویستی پێغەمبەری خوا کە ناوی (جعفر بن أبو طاليب)ە، دایکی ناوی (فاطمة بنت أسد) بوو کە یەکێک بوو لە ئافرەتە خواناس و دڵسۆزەکانی پێغەمبەر(ﷺ)، هەروەها (علي بن أبو طاليب) کە یەکێکە لە موژدە پێدراوانی بەهەشت و خەلیفەی چوارەمی موسڵمانان، برای (جعفر) بوو.

(جعفر) کە زانی (محمد)ی ئامۆزای بووەتە پێغەمبەری خوا، چوویە خزمەتی و باوەڕی پێ هێنا، بەڵام (أبو طاليب)ی باوکی هەر بە بێباوەڕی مایەوە، هەرچەندە (أبو طاليب) زۆر دڵسۆزانە پشتگیری پێغەمبەری خوای دەکرد و نەیدەهێشت بێباوەڕان زیانی پێ بگەیەنن، دایکی (جعفر)یش هاوشێوەی (جعفر) و (علي) باوەڕی هێنا.

ژنەکەی (جعفر)یش کە ناوی (أسماء بنت عميس) بوو

موسڵمانبوو، ئینجا ئەو کاتەی پێغەمبەر(ﷺ) مۆڵەتی دا بە موسڵمانانی (مكة) تا کۆچ بکەن بۆ (حبشة)، (جعفر) و ژن و منداڵەکانی کۆچیان کرد بۆ (حبشة) و ماوەیەکی زۆر لەوێ ژیان.

(جعفر) چاکترین کەس بوو، بەتایبەت لەگەڵ هەژاراندا زۆر چاک بوو، خزمەتی هەژارانی دەکرد و ئەوانیش خزمەتیان دەکرد، ئیتر وای لێهات پێغەمبەر(ﷺ) بە (باوکی هەژاران) ناوی دەبرد.

پەند و وانە:

چاکەکردن لەگەڵ هەژاران و هەست کردن بە ناڕەحەتیەکانیان ئەرکی سەرشانی موسڵمانە و پێویستە هەوڵ بدەین دەستگیرۆی هەژاران بین، تەنانەت ئەگەر توانامان نەبوو یارمەتی داراییان بدەین بە سەردان و زەردەخەنە و ڕووی خۆش ببینە هۆکاری دڵخۆشییان.

(جعفر) لە ڕووی شێوەی ڕوخسار و ڕەوشتیشەوە زۆر لە پێغەمبەر(ﷺ) دەچوو. پێغەمبەر(ﷺ) پێی دەفەرموو: (تۆ لە شێوە و ڕوخسار و ڕەوشتدا لە من دەچیت).

پرسیار: (جعفر) لە (حبشة) چی دەکرد؟

وەڵام: (جعفر) لە (حبشة) سەرقاڵی بانگەوازکردن بوو بۆ ئایینی خوا و لەسەر دەستی ئەو پاشای ئەو وڵاتە و ژمارەیەکی تر لە دانیشتوانی ئەوێ موسڵمان بوون، هەروەها بەرپەرچی هەوڵی بێباوەڕانی دەدایەوە، کاتێک دەیانویست وا لە پادشای (حبشة) بکەن موسڵمانان لەوێ دەربکات.

کاتێک قورەیش (عمرو بن العاص) و (ولید)یان نارد بۆ (حبشة) تا پادشای ئەوێ ڕازی بکەن موسڵمانان دەربکەن، ئەو دوانە بڕێک دیارییان لەگەڵ خۆیان هێنابوو کە چوون بۆ لای (نجاشي)ی پادشای (حبشة) کڕنووشیان بۆ برد و دیاریەکانیان پێشکەش کرد و داوایان کرد موسڵمانان بدەنەوە دەست ئەوان، تا بیانبەنەوە بۆ (مكة) و نەهێڵن لە (حبشة)دا بە ئازادی بژین. (نجاشي) وتی: دەبێت گوێیان لێ بگرم بزانم چی دەڵێن، پاشان بڕیار دەدەم. بۆیە ناردی بە شوێن موسڵماناندا. (جعفر) بە هاوەڵەکانی وت: من لەبری هەمووتان قسە دەکەم، هەموو بە دوای (جعفر)دا چوونە ژوورەوە.

بە (جعفر)یان وت: بۆچی، کڕنووش نابەیت بۆ پاشا؟ وتی: ئێمە تەنها کڕنووش بۆ خوا دەبەین.

وتیان: بۆچی؟

وتی: چونکە خوا پێغەمبەرێکی لەنێوماندا نارد و فەرمانی

پێکردین تەنها کڕنووش بۆ خوا بەرین و نوێژ بکەین و زەکات بدەین:

(نجاشي) وتی: ئەم ئایینەی ئێوە چیە؟

(جعفر)یش وتی: ئەی پاشا ئێمە گەلێک بووین لەسەر بێباوەڕی بووین و بتمان دەپەرست و مردارەوەبوومان دەخوارد و گوێمان لە حەڵاڵ و حەرام نەبوو، ئەوەبوو خوا لە ناو خۆماندا پێغەمبەرێکی بۆ ناردین کە وەفادار و ڕاستگۆ و ئەمانەت پارێز بوو، بانگی کردین، تا خوای تاک و تەنها بپەرستین و پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنین و دراوسێیەتیمان باش بێت و نوێژ بکەین و ڕۆژوو بگرین.

(عمرو) وتی: ئەوان سەبارەت بە (عیسی بن مریم) و دایکی پێچەوانەی ئێوە قسە دەکەن.

(نجاشي) وتی: سەبارەت بە کوڕی (مریم) و دایکی چی دەڵێن؟

(جعفر)یش بڕێک لە سوورەتی (مریم)ی لە سەرەتاوە بۆ خوێندنەوە، (نجاشي) هێندە گریا تا ڕیشی تەڕ بوو، ئەو پیاوە ئایینیانەی تری مەسیحیش کە لەوێ بوون تێر گریان، ئینجا (نجاشي) وتی: من شایەتی دەدەم ئەو پێغەمبەری خوایە، و ئەوەیە کە لە ئینجیلدا هاتووە و (عیسی) مزگێنی لەبارەوە داوە. سوێند بەخوا، ئەگەر من لەم پاشایەتیەمدا نەبوومایە دەچووم بۆ لای و دەبوومە نەعل هەڵگر و ئاوی دەستنوێژیم دەدا

پێی، ئینجا بە موسڵمانانی وت: بڕۆن لەکوێ دەتانەوێت بمێننەوە، فەرمانیشی کرد دیاریەکان بدەنەوە بە (عمرو) و (ولید) و داواکەی ئەوانی بەرپەرچ دایەوە.

لە کاتی جەنگی خەیبەردا (جعفر) و هاوەڵانی تری لە (حبشة) بڕیاریان دا بگەڕێنەوە بۆ وڵاتی خۆیان و بچن بۆ (مدینة)، کاتێک چوونەوە موسڵمانان سەرکەوتنیان بەدەستهێنابوو، پێغەمبەر(ﷺ) نێوچاوانی (جعفر)ی ماچ کرد، ئینجا فەرمووی: نازانم بە کامیان دڵخۆش بم، بە هاتنی (جعفر)، یان بە سەرکەوتنی خەیبەر.

(جعفر) و موسڵمانان هاودەم بە خۆیان بڕێکی زۆر دیاری و خەڵاتی (نجاشي)یان بۆ پێغەمبەر(ﷺ) هێنابوو، هەروەها (نجاشي) برازایەکی خۆی ناردبوو، تا لە بری خۆیدا خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) بکات.

دوای ماوەیەک پێغەمبەر(ﷺ) (جعفر)ی ئامۆزای کرد بە بەرپرسی سوپایەک، تا بچن بۆ شام و دژ بە ڕۆمەکان بجەنگن، لەو جەنگەدا (جعفر) ئاڵاکەی بەدەستی ڕاستەوە گرتبوو شمشێرێک درا لە دەستی و دەستی بڕا، بۆیە بە دەستی چەپ ئاڵاکەی گرتەدەست، پاش کەمێکی تر درا لە دەستی چەپیشی و هەردوو دەستی بڕا، دواتر شەهید کرا.

کاتێک ئەم ڕووداوانە ڕوویاندەدا پێغەمبەر(ﷺ) لە (مدینة)

لەلایەن پەروەردگارەوە هەواڵی پێدەدراو دەیگێڕایەوە بۆ هاوەڵان، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) چوو بۆ لای ژن و منداڵەکانی (جعفر) و دڵی پڕ بوو بۆیان و نازی دەکێشان. دوای سێ ڕۆژ داوای سەرتاشی کرد و سەرتاش هات، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کرد سەری کوڕەکانی (جعفر)ی چاک کرد.

پێغەمبەر(ﷺ) دەیفەرموو : (جعفر)م بینی لە بەهەشتدا لەگەڵ فریشتەکاندا دەفڕی.

پرسیار:

١- (جعفر) بە چی ناسرابوو؟

٢- بۆچی بێباوەڕانی قوڕەیش چوون بۆ لای (نجاشي)؟

٣- (جعفر) لە (حبشة) چی دەکرد؟

٤- پێغەمبەر(ﷺ) بە هاتنەوەی (جعفر) بۆ (مدينة) چی فەرموو؟

٥- هەڵوێستی (نجاشي) بەرانبەر بە موسڵمانان و پێغەمبەر(ﷺ) باس بکە.

٦- چ پەندو وانەیەک لە کۆچی (حبشة)دا فێر بوویت؟

١٨- (سعد بن أبي وقاص)(رضي الله عنه)

ژمارەیەک گەنج لە (مکة)دا هەبوون کە هەر لەگەڵ هاتنی ئایینی ئیسلامدا موسڵمان بوون، ئەوانە بوونە پێشەوای خەڵکی و پەپوولەی دەوری پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم). یەکێکیش لەوانە (سعد بن أبي وقاص) بوو. (سعد) لە کۆچەریەکانە، تەمەنی حەڤدە ساڵان بوو کە موسڵمان بوو.

(سعد) چوارەم یان شەشەم کەس بوو موسڵمان بوو. (سعد) دەڵێت: سێ ڕۆژ پێش موسڵمان بوونم خەوم بینی لە تاریکییەکدام و هیچ نابینم، مانگێک ڕووناکی بۆ کردم، منیش شوێنی کەوتم: و تەماشام دەکرد بزانم کێ پێش من ئەو مانگەی دیووە، تەماشام کرد، (زید) و (علي) و (أبوبکر) لەوێن، پرسیارم کرد کەی گەیشتوونەتە ئەوێ؟

وتیان: ئێستا. دواتر بیستم پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) بە نهێنی بانگەواز دەکات، چووم لە شیوێک بینیم نوێژی عەسری دەکرد، لەوێ گوێم لێگرت و باوەڕم پێهێنا.

(سعد) لەسەر دەستی (أبوبکر الصدیق) بانگەوازی ئیسلامی

وەرگرت، کاتێک (أبوبکر) موسڵمان بوو، چوو بۆ لای (عثمان بن عفان) و (طلحة بن عبيد الله) و (الزبير بن العوام) و (سعد بن أبي وقاص) و باسی ئیسلامی کرد بۆیان و بانگهێشتی کردن بۆ ئیسلام، ئەوانیش موسڵمان بوون.

(سعد) دەڵێت: من زۆر لەگەڵ دایکم چاک بووم، جا کاتێک موسڵمان بووم دایکم وتی: ئەی (سعد) ئەم دینە چیە هێناوتە؟ یان واز لەو دینە دێنیت، یان من خواردن و خواردنەوە لە خۆم حەرام دەکەم، تا دەمرم و بەو هۆیەوە لەبەر من ئابڕووت دەچێت و دەڵێن: تۆ بوویتە هۆکاری مەرگی دایکت.

منیش وتم: دایە گیان ئەوە مەکە، من واز لە دینەکەم ناهێنم. ئەوەبوو ڕۆژێک دەستی گرتەوە لە خواردن و خواردنەوە، بۆ بەیانییەکەی زۆری بۆ هاتبوو، منیش کە ئەوەم بینی وتم: دایە گیان بەخوا، ئەگەر سەد گیانت هەبێت و یەک یەک هەموویان دەربچن واز لە دینەکەم ناهێنم، جا ئەگەر پێت خۆشە بخۆ و پێشت خۆشە مەخۆ، دایکم کە زانی وا سوورم دەستی کردەوە بە نان خواردن.

پەند و وانە:

چاکەکردن لەگەڵ دایک و باوکدا واجبە، تەنانەت ئەگەر دایک و باوکیشمان بێباوەڕ بن هەر دەبێت لەگەڵیاندا چاک

بین و نەیانڕەنجێنین، بەڵام نابێت لە کاری خراپە و بێباوەڕیدا گوێڕایەڵییان بکەین، چونکە فەرمانی خوا لە پێش فەرمانی ئەوانەوەیە.

(سعد) هاودەم لەگەڵ (عمیر)ی برای کۆچیان کرد بۆ (مدینة)، کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، برایەتی خستە نێوان (سعد بن أبي وقاص) و (سعد بن معاذ)ەوە.

(سعد) یەکەم کەس بوو لە ڕێی خوادا تیری هاویشت، کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) ویستی بچێت بۆ غەزای بەدر و لە نزیک بەدر دابەزی، (سعد) و (علي) و (زبیر)ی نارد، تا هەواڵی قوڕەیش وەربگرن.

(سعد) لە غەزای بەدردا بەشداری کرد، (سعد) دەڵێت: پێش ئەوەی بچین بۆ بەدر، (عمیر)ی برامم بینی خۆی دەشاردەوە. وتم: براکەم ئەوە چیتە؟ وتی: ترسی ئەوەم هەیە پێغەمبەر(ﷺ) بمبینێت و بە بچووکم بزانێت و نەهێڵێت بەشداری غەزاکە بکەم، حەزیش دەکەم بێم و بەشدار بم، بەڵکو خوا شەهیدیم پێ ببەخشێت، ئەوەبوو پێغەمبەر(ﷺ) ئەوی بە بچوک زانی و گێڕایەوە، (عمیر) دەستی کرد بە گریان، دواتر پێغەمبەر(ﷺ) مۆڵەتی پێدا، منیش بینیم هێندە بچووکە خۆم جلە سەربازیەکەیم بۆ ڕێکدەکرد، لە غەزاکەدا شەهید بوو.

هەروەها (سعد) یەکێکە لە بەشداربووانی غەزای ئوحود، (سعد) دەڵێت: لەو غەزایەدا دوو کەسم بینی لە دەوری پێغەمبەر(ﷺ) بوون و دەجەنگان و بەرگرییان لێدەکرد، جلی سپییان لەبەر بوو، نەپێشتر ئەو دوو کەسەم دیبوون و نە دواتر بینینمەوە، واتە فریشتە بوون.

(سعد) دەڵێت: لە غەزای ئوحوددا کە خەڵکی لە دەوری پێغەمبەر(ﷺ) تەکینەوە، منیش کەنارم گرت و وتم: خۆم دەدەمە بەر ئەو لێشاوە، یان شەهید دەبم، یان ڕزگار دەبم، تا دەگەم بە پێغەمبەر(ﷺ). لەو کاتەدا (مقداد) وتی: ئەی (سعد) ئەوە پێغەمبەری خوایە(ﷺ) بانگت دەکات.

وتم: لە کوێیە؟ (مقداد)یش بە ئاماژە پێی نیشان دام، منیش چووم بۆ لای، پێغەمبەر(ﷺ) لەپێش خۆیەوە داینیشاندم و تیرم دەهاویشت و دەموت خوایە، ئەمە تیری خۆتە، بیدە لە دوژمنی خۆت و دوژمنی پێغەمبەرەکەت. پێغەمبەریش(ﷺ) دەیفەرموو: (خوایە، نزاکەی (سعد) گیرا بکە، خوایە، هاویشتنەکەی بپێکێت، ئادەی (سعد)، بەدایک و باوکمەوە بەقوربانت بم). ئیتر چی تیرێکم دەهاویشت پێغەمبەر(ﷺ) نزای بۆ دەکردم، تا هەموو تیرەکانم تەواو بوون، ئینجا پێغەمبەر(ﷺ) تیرەکانی خۆی دەدایە دەستم.

هەروەها لە غەزای خەندەق و ڕێککەوتنی حودەیبیە و فەتحی (مكة) و هەموو غەزاکانی تریشدا بەشداری کرد.

(سعید بن زید)دەڵێت: بیستم لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو: (دە کەس لە بەهەشتدان: پێغەمبەر (ﷺ) لە بەهەشتدایە، (أبوبکر) لە بەهەشتدایە، ... (سعد بن أبي وقاص) لە بەهەشتدایە..)،

جارێک پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (یەکەم کەس لەم دەرگاوە دێتە ژوورەوە پیاوێکە لە ئەهلی بەهەشت)، ئەوەبوو: (سعد بن أبي وقاص) هاتە ژوورەوە.

دایکی باوەڕداران (عائشة) دەڵێت: شەوێک پێغەمبەر(ﷺ) کە هاتبوویە (مدینة) ماندوو بوو، فەرمووی: (خۆزگە ئەمشەو پیاو چاکێک لە هاوەڵانم پاسەوانی دەکردم). دەنگی چەکێکمان بیست، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی (ئەوە کێیە؟

وتی: من (سعد بن أبي وقاص)م هاتوم، تا پاسەوانیت بکەم. ئیتر پێغەمبەر(ﷺ) خەوت، تا ئەوەی دەنگی پرخەی دەبیسترا.

(سعد) دەڵێت: جارێک لە (مكة) نەخۆش کەوتم: و پێغەمبەر(ﷺ) هاتە ژوورەوە بۆ لام، دەستی خستە سەر تەوێڵم و دەستی هێنا بە دەموچاو و سنگ و سکمدا و فەرمووی: (خوایە، شیفای (سعد) بدەو هیجرەتەکەی بۆ تەواو بکە)، تا

ئێستاش هەست بە ساردی جێدەستی پێغەمبەر(ﷺ) دەکەم لەسەر جەرگم.

کاتێك (أبوبكر الصديق)بوو بە خەلیفە، دژ بە هەڵگەڕاوەکان جەنگی ڕاگەیاند، بۆ ئەوەش مەترسی لەسەر (مدينة) دروست دەبوو، بۆیە پاسەوانی شەوانەی بە دەوری (مدينة)دا دانا و بڕێک کەسی کرد بە ئەمیری دەستە دەستەی ئەو پاسەوانانە، لەوانەش (علي بن أبو طالیب) و (الزبير بن العوام) و (عبدالرحمن بن عوف) و (طلحة بن عبيد الله) و (سعد بن أبي وقاص) و (عبدالله بن مسعود).

دوای ئەوەش (سعد) بەشداری هەموو جەنگ و جیهادی موسڵمانانی دەکرد و ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو، کاتێک (عمر بن الخطاب) بریندار کرا، بڕیاری دا شەش کەس دیاری بکات، تا لەنێو خۆیاندا خەلیفەیەک هەڵبژێرن، یەکێک لەو شەش کەسە (سعد بن أبي وقاص) بوو.

دواجار (سعد) لە ساڵی پەنجاو پێنجی کۆچیدا وەفاتی کرد، تەرمەکەی برا بۆ (مدينة)، (مصعب)ی کوڕی دەڵێت: کاتێک باوکم لەسەرەمەرگدا بوو سەری لە کۆشمدا بوو، منیش دەستم کرد بە گریان، باوکم سەری بەرز کردەوەو وتی: کوڕە ئازیزەکەم بۆچی دەگریت؟ وتم: بابە گیان بۆ تۆ، وتی مەگری، چونکە

خوا هەرگیز سزای من نادات، من لە ئەهلی بەهەشتم، دواتر داوای جبەیەکی خوری کرد و وتی لەمەدا کفنم بکەن، چونکە بەم جبەوە بەشداری غەزای بەدرم کردووە، لەو کاتەوە ئەم جبەم هەڵگرتووە و شاردوومەتەوە بۆ ئەم ڕۆژەم.

پرسیار:

١- هۆکاری موسڵمانبوونی (سعد) چی بوو؟

٢- ڕۆڵی (سعد) لە غەزای ئوحوددا باس بکە.

٣- کاتێک (سعد) نەخۆش کەوت، پێغەمبەر(ﷺ) چی کرد؟

٤- پاسەوانییەکەی (سعد) بۆ پێغەمبەر(ﷺ) چۆن بوو؟

٥- داواکاری (سعد) لە سەرەمەرگیدا چی بوو؟

١٩- (عمار بن یاسر)(رضي الله عنه)

ژمـــارەیەک لە هـــاوەڵان هەبـــوون لە (مکـــة)دا ئـــازار و ئەشکەنجەی زۆر دران و لەبەرئەوەی کەسێک نەبوو پشتیوانییان بکـات، بـۆیە بێبـاوەڕان بە هەمـوو چەشـنێک ئازاریـان دەدان، یەکێک لەوانەش (عمار بن یاسر) بوو، هەم خۆی و هەم باوک و دایکیشی موسڵمان بوون و هەرسێیان لەسەر موسڵمانبوونیان ئازار و ئەشکەنجەی زۆریان تووش بوو.

ئەم خێزانە سەرەتا لە (الیمن) دەژیان، (یاسر)ی باوکی هات بۆ (مکـة) و لای (أبـو حذیفـة) مـایەوە، ئەویـش کەنیزەکێکـی هەبـوو بە نـاوی (سـمیة) و ئەو کەنیـزەکەی لـێ مـارە کـرد، منداڵێکیان بوو بە ناوی (عمـار)، ئیتر (أبو حذیفة) (یاسـر)ی ئـازاد کـرد، دواتـر (أبـو حذیفـة) وەفـاتی کـرد. دوای ئەوەی پێغەمـبەر (صلى الله عليه وسلم) پەیـامی خـوای بـۆ هـات، (عمـار) هـاودەم بە دایک و باوکی و (عبدالله)ی برایشی موسڵمان بوو.

پەند و وانە:

سوپاس و ستایشی خوای دەوێت کاتێک دەبینین هەم خۆمان و هەم دایک و باوکمان موسڵمانن و ڕێی ڕاستییان گرتووەتەبەر، هەروەها سوپاسی خوا دەکەین کەناڕەحەتی لەسەر لابردوین و ئێستا بەو شێوازەی سەردەمانی زوو لەسەر موسڵمانبوونمان ئازارمان نادەن، ئەگەریش هەر ئازار و ناڕەحەتیەکمان بێتەڕێ، نابێت واز بهێنین لە ئایینەکەمان.

هەریەک لە (سمية) و (ياسر)ی هاوسەری و (عمار)ی کوڕی لە یەکەمین موسڵمان بووەکان بوون، (سمية)ی دایکی حەوتەم کەس بوو موسڵمان بوو و یەکەم شەهیدی ناوی ئیسلام بوو، چونکە کاتێک (سمية) موسڵمان بوو، (أبو جهل) لەسەر موسڵمانبوونەکەی زۆر ئازاری دەدا، جلی ئاسنینی دەکردە بەری و لەبەر گەرمای (مكة)دا سزای دەدا، (سمية)ش ئافرەتێکی پیری لاواز بوو.

جارێک (أبو جهل) کە سزای (سمية)ی دەدا، هات و بە خەنجەرێک دای لە سکی و شەهیدی کرد.

(عمار) یەکێک بوو لەو حەوت کەسە یەکەمەی کە لە (مكة) ئیمانی خۆیان ئاشکراکرد، ئەوانیش بریتی بوون لە: پێغەمبەر(ﷺ) و (أبوبكر) و (بلال) و (صهيب) و (خباب) و (عمار) و (سمية).

ڕۆژێک پێغەمبەر(ﷺ) لەگەڵ (عثمان بن عفان)دا بوو،

گەیشتنە لای (عمار) و دایک و باوکی کە سزا دەدران.

باوکی (عمار) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) ڕۆژگار ئاوایە. پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو: (خۆڕاگر بە)، پاشان فەرمووی: خوایە، لە بنەماڵەی (یاسر) خۆش بە، هەروەها پێی فەرموون: (خۆڕاگر بن ئەی خێزانی (یاسر)، وادەتان بەهەشتە).

بێباوەڕان هێندە سزای (عمار)یان دا، تا ناچاریان کرد قسە بڵێت بە پێغەمبەر(ﷺ)، ئینجا وازیان لێهێنا. دواتر کە(عمار) چوو بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ)، پێغەمبەری خوا(ﷺ) هەواڵی پرسی؟ (عمار) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) وازم لێنەهێنرا، تا قسەم بە تۆ وت و بە چاکە باسی خواوەندەکانی ئەوانم کرد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (دڵت چۆن بوو؟)

وتی: دڵم پڕ بوو لە ئیمان.

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەگەر هەمدی ناچاریان کردی وا بکەرەوە).

(عمار) دواتر کۆچی کرد بۆ (مدینة) و لە هەریەک لە غەزاکانی بەدر و ئوحود و خەندەق و بەیعەتی ریزوانیشدا بەشداری کرد.

(عمار) یەکەم کەس بوو لە ئیسلامدا مزگەوتی دروست کرد، کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) لە ڕێی کۆچدا بوو، (عمار) وتی: دەبێت شوێنێک هەبێت بۆ سێبەر و نوێژکردنی

پێغەمبەر(ﷺ)، بۆیە بە بەرد مزگەوتی قوبائی دروست کرد.

کاتێک بڕیار درا مزگەوتی (مدینة) دروست بکرێت، هاوەڵان هەموو ئیشیان تێدا دەکرد، هەموان یەک یەک خشتیان دەبرد، بەڵام (عمار) دوو دوو خشتی هەڵدەگرت، جا پێغەمبەر(ﷺ) کە (عمار)ی بینی خۆڵەکەی سەر شان و دەموچاوی دەتەکاند.

(خالد بن ولید) دەڵێت: جارێک لەگەڵ (عمار بن یاسر)دا دەمەبۆڵەیەکمان بوو، (عمار)یش چوو، تا لای پێغەمبەر(ﷺ) سکاڵام لەسەر بکات، منیش هەر لێی تووڕە دەبووم، پێغەمبەریش(ﷺ) بێدەنگ بوو. ئیتر (عمار) دەستی کرد بە گریان و وتی: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) گوێت لێیە چیم پێ دەڵێت؟ پێغەمبەریش(ﷺ) سەری بەرە و ڕووی من بەرزکردەوە و فەرمووی: (هەرکەس دژایەتی (عمار) بکات خوا دژایەتی دەکات و هەرکەسیش ڕقی لێی بێت خوا ڕقی لێی دەبێت). منیش خێرا دەرچووم و ئیتر لەو ساتەوە هەموو هەوڵم بۆ ئەوە بوو (عمار) ڕازی بکەم، خێرا خۆم گەیاند بە (عمار) و ڕازیم کرد.

(علي بن أبو طالیب) دەڵێت: جارێک لە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) دانیشتبووین کە (عمار) هات و داوای مۆڵەتی کرد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (مۆڵەتی بدەن، مەرحەبا لە پاکی پاکی پێبەخشراو).

(عائشة)ی دایکی باوەڕداران دەڵێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ)

فەرمـــووی: (عمـــار) هەر کـــات دوو پرســـی بـــۆ بخـــرێتە ڕوو، دروستترینیان هەڵدەبژێرێت).

(عمـــار) دوای ســـەردەمی پێغەمـــبەریش(ﷺ) ژیـــا و لە خیلافەتـــی (أبـــوبکر الصـــدیق)دا بەشـــداری جەنگـــی دژ بە هەڵگەڕاوەکانی کرد و لە جەنگی یەمامەدا هاواری دەکرد ئەی گرۆی موسڵمانان لە بەهەشت ڕادەکەن، مـن (عمـار بـن یاسـر)م، دەی وەرن.

(عمـر بـن الخطـاب)، (عمـار بـن یاسـر)ی هـاودەم بە (إبـن مسعود) نارد بۆ عێراق و ئەرکی کارگێڕی و مامۆستایی پێ بەخشین و نامەیەکی هاودەم بەوان نارد بۆ خەڵکەکە و تیایدا نووسیبووی: مـن دووانـم لە کەسـە ناوازەکـانی نـاو هـاوەڵان بـۆ ناردون کە بەشداربووی بەدر بوون، گوێڕایەڵیان بن و پێشەنگییان پێـوە بـکەن، مـن لەبەر ئێـوە خـۆم لە نزیکـی ئەو دووانە بێـبەش کردووە.

(عمار) لە سەردەمی (علي بن أبو طالیب) دا کەسی نزیـک و هـاودەم و پشـتگیری خەلـیفە بـوو، کاتێـک جەنگـی (صـفین) لەنێـوان موسـڵماناندا ڕوویـدا و ئـاژاوەگێڕان توانییـان نێـوانی موسـڵمانان تێکبـدەن، (عمـــار) لەو جەنـــگەدا شـــەهید بـــوو، پێغەمـبەریش(ﷺ) مـوژدەی دابـوو کە (عمـار) لەسـەر حەقە و ئەو ســـوپایەی ئەوی تێـــدایە حەقە، بەوەش دەرکەوت پێشـــەوا

(علي) لەسەر حەق بووەو پێشەوا (معاوية) لەو بوارەدا ڕاستی نەپێکاوە.

پرسیار:

١- (یاسر)ی باوکی (عمار) بە بنەڕەت خەڵکی کوێ بوو؟

٢- دایکی (عمار) کێ بوو؟ چی لێهات؟

٣- بۆچی (عمار) قسەی وت بە پێغەمبەر(ﷺ)؟

٤- فەرموودەی دایکە (عائشة) سەبارەت بە (عمار) باس بکە.

٥- بە شەهیدبوونی (عمار) چی ڕوون بوویەوە؟

٢٠- (مقداد بن اسود)(رضي الله عنه)

ئەمجارەش دەچینە خزمەتی یەکێکی تر لە هاوەڵە ئازیز و خۆشەویستەکانی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) کە ئەویش ناوی (مقداد بن عمرو)، بەڵام زیاتر بە (مقداد بن اسود)ناسراوە.

ئەم هاوەڵە زۆر زوو لە (مكة) موسڵمان بوو و دواتر کۆچی کرد بۆ (حبشة)، دواتر گەڕایەوە بۆ (مكة)، بەڵام نەیتوانی کۆچ بکات بۆ (مدينة). (مقداد) لە (مكة)دا ئازاری زۆری چەشت و بێباوەڕان سزایان دەدا، بەرگی ئاسنینی دەکرایە بەر و دەبرایە بەر گەرمای خۆر، ئەویش گەرمای سەختی (مكة).

دوای ئەوەی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) کۆچی کرد بۆ (مدينة)، سوپایەکی بە سەرکردایەتی (عبيدة بن الحارث) نارد و سوپاکە گەیشتن بە دەستەیەکی بێباوەڕان کە (عكرمة بن أبي جهل)سەرکردایەتی دەکرد، (مقداد) و (عتبة بن غزوان)یش لەگەڵ بێباوەڕاندا دەرچووبوون، تا خۆیان بگەیەنن بە موسڵمانان کەهەردوولا بەیەکگەیشتن و جەنگ ڕووی نەدا، (مقداد) و (عتبة) دایانە پاڵ موسڵمانان.

کاتێک پێغەمبەری خوا (ﷺ) برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە برایەتی خستە نێوان (مقداد) و (جبار بن صخر)ەوە.

(مقداد) یەکێک بوو لە بەشداربوانی غەزای بەدر و ئەسپێکی پێ بوو، لە غەزای ئوحود و خەندەق و هەموو غەزاکانی تریشدا بەشداری کرد.

(إبن مسعود) دەڵێت: لە غەزای بەدردا لەگەڵ (مقداد بن اسود)بووم کە هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و پێغەمبەریش (ﷺ) نزای دەکرد لە بێباوەڕان، (مقداد)یش وتی: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئێمە لە ڕاست و چەپ و پێش و دواتەوە دەجەنگین و پشتت بەرنادەین، پێغەمبەریش (ﷺ) لە خۆشی ئەو قسەی دەموچاوی دەگەشایەوە.

(مقداد) دەڵێت وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، ئەگەر لەگەڵ کەسێکی بێباوەڕ بەیەک گەیشتین و ئەو بە شمشێر دەستێکی منی پەڕاند، دواتر درەختێک کەوتە نێوانمان و دوای ئەوە وتی: من موسڵمان بووم، ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئایا دوای ئەو وتەی بیکوژم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (نا مەیکوژە).

وتم: ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەستیشی پەڕاندبم؟

فەرمووی: (مەیکوژە، ئەگەر کوشتت ئەوە تۆ دەچیتە شوێنی ئەو پێش ئەوەی بیکوژیت و ئەویش دەچێتە شوێنی تۆ پێش ئەوەی ئەو قسەیە بڵێت).

ئەمە هاندانێکی پێغەمبەری خوایە(ﷺ)، تا بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ موسڵماندا نەجەنگین و بیانوو نەدۆزینەوە بۆ جەنگ و دژایەتی لەگەڵ خوشک و برای موسڵمانماندا، چونکە خوای گەورە بناغەی برایەتی نێوان موسڵمانانی داناوە و هەر بێباوەڕێکیش شایەتومانی هێنا، یەکسەر دەبێت بە برای موسڵمانان.

(مقداد) بەسەرهاتێکی خۆی و دوو هاوڕێی دەگێڕێتەوەو دەڵێت: جارێک من و دوو هاوڕێم لە تاو ماندوویی و برسێتی تەواو هیلاک بووبووین، چووین، تا میوانی هاوەڵانێکی پێغەمبەر(ﷺ) بین، بەڵام کەس نەیبردینەوە. چووین بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و ئەویش ئێمەی بردەوەماڵەوە، سێ بزنیان هەبوو فەرمووی ئەو شیرە لە نێوانماندا دابەش بکەن، هەرکاممان بەشی خۆی دەخوارد، بەشەکەی پێغەمبەریشمان(ﷺ) برد بۆ چەند جار ئاوامان دەکرد، شەو دەهاتەوە و سەلامێکی دەکرد کە خەوتووی بێدار نەدەکردەوە و هەر کەسیش نەخەوتبوایە، دەیبیست. ئینجا دەچوویە مزگەوت و نوێژی دەکرد و دواتر دەهاتەوە شیرەکەی دەخواردەوە. شەوێک شەیتان هاتە بنکڵیشەم، کە بەشەکەی خۆمم خواردەوە پێی دەوتم: (محمد) دەچێت بۆ

لای پشتیوانان و ئەوانیش زۆر ڕێزی دەگرن و چی پێویست بێت پێـــی دەبەخشـــن، هەڵیخەڵەتانـــدم و چـــووم بەشـــەکەی پێغەمبەریشـم(ﷺ) خـواردەوە، جـا کە شـیرەکە گەیشـتە نـاو گەدەم و دڵنیـا بـوومەوە کە هـیچ ڕێیەکـی گەڕانەوەی نیـیە، پەشیمان بوومەوە و شەیتانیش ڕێی پەشیمانی دەخستە بەرم. پێی دەوتم: ماڵوێران چیت کرد؟ شیرەکەی (محمد)ت خواردەوە؟ جا خۆ ئێستە دێتەوە و دەبینێت شیرەکەی نەماوە نزات لـێ دەکات و دنیا و ئاخیرەتیشت دەفەوتێت، منیش پارچە بەتانییەکم دابوو بە خۆمـا، ئەوەنە بچووک بـوو کە بمدایە بەسـەر سـەرمدا قـاچم دەردەکەوت و، ئەگەر بمدایە بەسـەر قاچمـدا سـەرم دەردەکەوت، خەویـش لە چاوانم تۆرابـوو، بەڵام دوو هـاوڕێکەی تـرم خەوتـن و ئەوەی من کردم ئەوان نەیانکرد. پێغەمبەر(ﷺ) هـاتەوە و وەک جاران سەلامێکی نەرمی کرد، ئینجا چوویە مـزگەوت و نوێژی کرد و دواتر هات، تا شیرەکەی بخواتەوە، کەچـی بینـی نەمـاوە، سـەری بەرەو ئاسـمان بەرزکـردەوە. وتـم: بەخـوا ئێسـتا نـزام لـێ دەکـات و مـاڵ وێـران دەبـم. ئینجـا فەرمـووی: (خـوایە، ئەوەی خواردنم پـێ دەدات خـواردنی پـێ بـدەیت، ئەوەی خـواردنەوەم پـێ دەدات خـواردنەوەی نـۆش بکەیـت). مـنـیش تونـد بەرگەکەم دا بەسەر خۆمدا و چەقۆیەکم هەڵگرت و چووم بۆ لای بزنەکان تا بزانم کامیـان قەڵەوتـرە سەری ببڕم بۆ پێغەمـبەر(ﷺ)، دەبینـم هەر سـێ بـزنەکە گوانیـان پـڕە لە شیر. چـووم قـاپێکی مـاڵی پێغەمـــبەرم(ﷺ) هێنـــا و پـــڕم کـــرد لە شـــیر، بـــردم بـــۆ

پێغەمبەر(ﷺ). پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەمشەو شیرەکەی خۆتان خواردەوە؟)

وتم: بەڵێ، ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ).

فەرمووی: بخۆرەوە، ئەویش شیرەکەی خواردەوە، دواتر هەندێکی هێشتەوە و دای بە من.

وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بخۆرەوە، ئەویش هەمدی لێی خواردەوە و هەندێکی مابوو دای بە من کە زانیم پێغەمبەر(ﷺ) تێری خواردەوە و نزاکەی منی گرتەوە، ئەوەندە پێکەنیم، تا کەوتمە سەر زەویەکە. ئینجا مەسەلەکەم باسکرد بۆ پێغەمبەر(ﷺ) .پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەوە تەنها رەحمەتێک بوو لە خواوە، بۆچی پێت نەوتم؟ تا دوو هاورێکەی تریشمان بێدار بکردایەتەوە و ئەوانیش لێیان بخواردایەتەوە.

(مقداد) دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) ژیا و بەردەوام سەرقاڵی پەرستش و کاری چاکە بوو، بەشداری جەنگ و جیهادی رێی خوای دەکرد، خێر و بەخششی زۆری دەکرد، بەتایبەت پێش وەفاتی پارەیەکی زۆری بەخشی بە (حسن) و (حسین)ی کوڕانی (علي) کە پێغەمبەر (ﷺ) بە ڕەیحانەکانی خۆی ناوی دەبردن.

دواجار (مقداد) لە ساڵی سی و سێی کۆچی و لە خیلافەتی (عثمان بن عفان) و لە تەمەنی حەفتا ساڵیدا کۆچی دوایی کرد.

پرسیار:

١- (مقداد) چۆن خۆی گەیاندە موسڵمانان؟

٢- ئەو پرسیار و وەڵامەی لەنێوان (مقداد) و پێغەمبەردا (ﷺ) هەبوو چۆن بوو؟

٣- (مقداد) لە غەزای بەدردا چی وت؟

٤- بەسەرهاتی شیرخواردنەوەکەی (مقداد) چۆن بوو؟

٥- لە ژیانی (مقداد)ەوە چی فێر بوویت؟

٢١- (أسيد بن حضير)(رضي الله عنه):

لە شاری (مدينة)دا کابرایەک هەبوو بە ناوی (حضير). ئەم کابرایە لە ئەوسیەکان بوو و یەکێک بوو لە سوارچاک و کەسە بەهێزەکانی مەیدانی جەنگ. هێندە ناسراو و خاوەن پێگە بوو کە قەڵایەکی تایبەت بە خۆی هەبوو، لە جەنگەکاندا سەرکردایەتی سوپای ئەوسیەکانی دەکرد.

ئەم پیاوە منداڵێکی هەبوو بە ناوی (أسيد)، (أسيد) بەرەبەرە گەورە دەبوو، تا ئەوەی ڕۆژێک باوکی مرد، باوکی بتپەرست بوو و هێشتا ئایینی ئیسلام نەگەیشتبوویە (مدينة)، بەڵام (أسيد)ی کوڕی ژیا، تا ئیسلام گەیشتە (مدينة) و موسڵمان بوو.

(أسيد) یەکێک بوو لەو هاوەڵە پشتیوانیانەی کە زۆر زوو موسڵمان بوو، موسڵمانبوونەکەشی لەسەر دەستی (مصعب بن عمير) بوو.

جارێک (أسعد بن زرارة) (مصعب)ی برد، تا باسی ئیسلام

بکات بۆ خەڵکی، بەڵام (سعد بن معاذ) و (أسید بن حضیر) کە گەورەی هۆزەکانیان بوون و هێشتا موسڵمان نەبووبوون، ئەوەیان پێ ناخۆش بوو و ویستیان ڕێیان پێ نەدەن. کاتێک قسەکانی (أسعد) و (مصعب)یان بیست (سعد) بە (أسید)ی وت هەی بێ باوک بڕۆ بۆیان، سەیرکە چۆن هاتوونەتە خاکمان، تا هەرزەکارەکانمان لە خشتەبەرن، بڕۆ بەریان پێ بگرە و مەهێڵە بێنە ناوچەی ئێمە. (أسید)یش بە خەنجەرێکەوە هات، (أسعد) بە (مصعب)ی وت ئەمە گەورەی هۆزەکەیەتی، دێت بۆ لات، ڕاست پەیامی خوای پێ بڵێ. (مصعب) وتی: ئەگەر دابنیشێت قسەی لەگەڵ ئەکەم. (أسید) بە قسە وتنەوە هاتە بەردەمیان، وتی: بۆچی هاتون بۆ لامان، تا هەرزەکارەکانمان لە خشتەبەرن، ئەگەر گیانی خۆتانتان لا خۆشەویستە دووربگرن لێمان.

(مصعب) پێی وت: بۆچی دانانیشیت، تا گوێمان لێ بگریت، ئەگەر بەدڵت نەبوو وازدێنین.

ئەویش وتی: قسەکەت جوانە، خەنجەرەکەی دەستی داچەقاند بەناو زەویدا و لەبەردەمیاندا دانیشت. (مصعب) باسی ئیسلامی بۆ کرد و قورئانی بۆ خوێندەوە. (أسید) وتی: قسەکانتان چەند جوان و چاکن، باشە، ئەگەر بتانەوێت بچنە ناو ئەم ئایینەوە چی دەکەن؟

ئەوانـیش پێیـان وت: خـۆت بشـۆ و جلەکانـت بشـۆ و دواتـر شایەتومانی حەق بهێنە و دواتر نوێژ بکە. ئەویش وایکرد، ئینجا (أسـید) وتـی مـن کەسـێکم لەگەڵە، ئەگەر ئەویـش شـوێنتان بکەوێـت چـی کەسـی نـاو هـۆزەکەی هەیە شـوێنتان ئەکەون، ئێستا ئەینێرم بۆ لاتان، ئەویش (سعد بن معاذ)ە. ئینجا (أسید) خەنـجەرەکەی هەڵگـرت و چـوو بـۆ لای (سـعد) و هۆزەکەشـی چاوەڕوان بوون. (سعد) پێی وت چیت کرد؟

(أسید) وتی: من قسەم لەگەڵ کردن بەخوا وای نابینم خراپ بن، ڕێم لێگرتن.

ئەوانیش وتیان: چیت پێ خۆشە وادەکەین. (سعد) تووڕە بـوو و هەستا و خۆی چوو بۆ لایان، کە چوو بینی هەردووکیان بێخەم دانیشـتون، زانـی (أسـید) ویـستوویەتی گوێیـان لـێ بگرێـت، بە جنێـودانەوە لەبەردەمیانـدا ڕاوەسـتا. بە (أسـعد بـن زرارة)ی وت: بەخـوا لەبەر خزمـایەتی نێوانمـان نەبـوایە، ئەمەت بەسـەردا تێنەئەپەڕی. (مصعب) پێـی وت: بـۆچی دانانیشـیت گوێمـان لـێ بگریـت، ئەگەر بەدڵـت بـوو باشـە، ئەگەر بەدڵـت نەبوو لێـت دووردەکەویـنەوە. (سـعد) وتـی: قسـەکەت جـوانە، دانیشـت و خەنجەرەکەی داچەقاند بە زەویدا و گوێی لێگرتن، هەمان شتیش بـۆ ئەم ڕوویـدا کە (سـعد) گەڕایەوە. هـۆزەکەی وتیـان: بەو خوایە، (سعد) بە دەموچاوێکی ترەوە هاتووەتەوە، کاتێـک (سعد)

گەیشتە لایان وتی ئەی هۆزەکەم منتان پێ چۆنە؟

وتیان: گەورە و شارەزا و بەڕێزترینی ئێمەیت.

ئەویش وتی: قسە لەگەڵ هیچ کامتان ناکەم، تا ئەو کاتەی باوەڕ دێنن بە خوا و پێغەمبەرەکەی، بەوە هەر هەموو هۆزەکەی موسڵمان بوون جگە لە چەند کەسێک.

کاتێک پشتیوانان جاری دووەم چوون بۆ (مکة) و لە بەیعەتی عەقەبەدا لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) دانیشتن، (أسید)یش لەگەڵیاندا چوو و یەکێک بوو لە بەشداربووەکان و یەکێکیش بوو لە نەقیبەکان.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ)کۆچی کرد بۆ (مدینة) و برایەتی خستە نێوان پشتیوانان و کۆچەرانەوە، برایەتی خستە نێوان (أسید بن حضیر)و (زید بن حارث)ەوە.

پێغەمبەر(ﷺ) زۆر لە (أسید) ڕازی بوو و بە هاوەڵانی تری دەفەرموو: (أسید بن حضیر) پیاوێکی باشە.

پرسیار: بۆچی (أسید) لە غەزای بەدردا بەشداری نەکرد؟

وەڵام: چونکە هەم (أسید) و هەم هاوەڵانێکی تریش نەیاندەزانی جەنگی بەدر ڕوودەدات، ئەگینا بەشدارییان دەکرد.

دوای ئەوە (أسید) لە غەزای ئوحوددا بەشداری کرد و هێندە جەنگا، تا بە دەستی بێباوەڕان حەوت جار بریندار کرا، دوای ئەوەش هەر غەزایەکی تر ئەنجام بدرایە، خێرا (أسید) دەچوویە

نێو سوپاکەوە و بەشداری دەکرد، تا دوژمنانی ئیسلام شکست پێ بهێنێت.

لە غەزای تائیفدا کاتێک یەکێک لە کۆیلەکان بە ناوی (إبراهیم بن جابر) موسڵمان بوو، پێغەمبەر(ﷺ) سپاردیە دەست (أسید) و (أسید)ی ڕاسپارد، تا هاوکاری ماددی بکات و پێویستیەکانی بۆ دابین بکات و زانست و زانیاریشی فێر بکات.

پەند و وانە:

پێویستە لە هەموو کات و شوێنێکدا بیرمان لای بانگەوازی ڕێی خوا بێت، نەوەک لە هەندێک کاتی نائاسییدا بڵێین ئێستا کاتی نییە، بەڵکو تەنانەت لە کاتی جەنگیشدا پێغەمبەر(ﷺ) هاوەڵانی هانداوە، تا زانست و پەیامی خوا فێری کەسانی تازە موسڵمان بوو بکەن. هەروەها گرنگیش بدەن بە لایەنی ماددی و پێویستیەکانی ژیانیان، چونکە موسڵمان دەبێت پشت و هاوکاری برا موسڵمانەکەی بێت.

(أنس بن مالك) دەڵێت: لە شەوێکی تاریکدا دوو کەس لە خزمەت پێغەمبەردا(ﷺ) چوونە دەر و لە بەردەمی ئەو دوو کەسەوە ڕووناکیەک هەبوو، تا ئەو شوێنەی لەیەک جیابوونەوە

کە جیابوونەوە ڕووناکیەکەش لە نێوانیاندا دابەش بوو و هەر بەشێکی لەگەڵ یەکێکیاندا بوو، ئەو دوو کەسەش بریتی بوون لە (أسید بن حضیر)و (عباد بن بشر).

جارێک (أسید) هات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و باسی هەژاری ماڵێکی پشتیوانانی بۆ کرد، ئەوکات پێغەمبەر(ﷺ) چی خواردنی لابوو دابەشی کردبوو. پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو: (پێت نەوتین، تا چی لە دەستماندا هەبوو نەما، ئەمجار بیستت شتێکمان بۆ هاتووە وەرە و ئەو ماڵەم بیر بخەرەوە). دوای ماوەیەک بڕێک خواردن هات بۆ پێغەمبەری خوا(ﷺ) کە گەنم و خورما بوو و لە خەیبەرەوە بۆی هاتبوو، زۆربەی کەسەکانی ئەو ماڵە هەژارەش ئافرەت بوون، پێغەمبەری خوا(ﷺ) خواردنەکەی بەسەر خەڵکدا دابەش کرد و بەشی زۆر باشی بۆ ئەو ماڵە دانا، (أسید) سوپاسی پێغەمبەری(ﷺ) کرد و وتی: (ئەی پێغەمبەری خوا، خوای گەورە لەبری ئێمە چاکترین پاداشتت بداتەوە). پێغەمبەری خوایش(ﷺ) فەرمووی: (ئێوەش ئەی کۆمەڵی پشتیوانان خوای گەورە چاکترین پاداشتتان بداتەوە، هێندەی من سەبارەت بە ئێوە بیزانم زۆر پاک و خۆڕاگرن).

پەند و وانە:

پێویستە، ئەگەر زانیمان کەسێک، یان ماڵێک هەژارن، هەوڵ بدەین هاوکارییان بکەین، تا لەو ناڕەحەتیە ڕزگار بن، ئەگەر خۆمان بە تەنها نەمانتوانی، ئەوکات بە کەسانی تر بڵێین، تا هاوکار بن لە یارمەتیدانی ئەو کەسە، یان ئەو ماڵە هەژارەدا. چونکە مرۆڤەکان ئەگەر هاوکاری یەکدی نەبن ئەوە ژیان سەخت دەبێت و هەر جارە و یەکێکیان تووشی ناڕەحەتی دەبێت.

(أسید) زۆرجار لە خزمەتی پێغەمبەردا(ﷺ) بوو و گوێبیستی فەرموودەکانی بوو و فەرموودەشی لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) دەگێڕایەوە، دەما و دەم ئەو فەرموودانە باسکران، تا دواتر نووسرانەوە و ئەمڕۆ لەبەردەستی ئێمەدان.

شەوێک (أسید) لە ماڵەوە بوو قورئانی دەخوێند، سەرقاڵ بوو بە خوێندنی سوورەتی بەقەرەوە، ئەسپەکەشی لە نزیکیەوە بەسترابوویەوە، کاتێک قورئانی دەخوێند ئەسپەکەی حیلاندی و بەرز بوویەوە، (أسید) لە قورئان خوێندنەکەی وەستا، ئەویش بێدەنگ بوو، دووبارە (أسید) دەستی کردەوە بە قورئان خوێندنەکەی و ئەسپەکەش هەمدی حیلاندی و بەرز بوویەوە. دووبارە (أسید) بێدەنگ بوو و ئەسپەکەش بێدەنگ بوو، بۆ جاری سێیەم کە قورئانی خوێند ئەسپەکە دیسان حیلاندی و بەرز

بـوویەوە و بڕێـک جـوولا، (یحیـی بـن أسـید)یش لە نزیـک ئەسـپەکەوە بـوو. (أسـید) ترسـا ئەسـپەکە (یەحیـی)ی کـوڕی بشـێلێت، کاتێـک ئەسـپەکەی هێـورکردەوە سـەری بەرەو ئاسـمان بەرزکـردەوە و شـتێکی بینـی، بـۆ بەیـانی (أسـید) چـوو بـۆ لای پێغەمـــبەر(ﷺ) و بـــاس و خواســـەکەی بـــۆ گێـــڕایەوە. پێغەمـــبەر(ﷺ) پێـــی فەرمـــوو: (بتخوێنـــدایە ئەی (أســـید)، بتخوێنـدایە ئەی (أسـید). (أسـید) وتـی: ئەی پێغەمـبەری خـوا ترسـام (یحیـی) بشـێلێت، چـونکە (یحیـی) نزیـک بـوو لە ئەسپەکەوە، کاتێـک سـەرم بەرز کـردەوە و چـووم بـۆ لای، سـەرم بەرەو ئاسـمان بەرزکـردەوە بـڕێ شـت وەک چراخـان دیـاربوون، منـیش چـوومەدەر، تـا ببیـنم، پێغەمـبەری خـوا(ﷺ) فەرمـووی: (دەشتزانی ئەوە چیە؟).

(أسید) وتی: نا.

پێغەمـبەری خـوا(ﷺ) فەرمـووی: (ئەوانە فریشـتەکان بـوون نزیـک بوویـوونەوە بـۆ بیسـتنی دەنگـی تـۆ، ئەگەر لە قورئـان خوێنـدنەکەت بەردەوام بوویتـایە بەیانیـت دەکـردەوە و خەڵکـی سەیری فریشتەکەیان دەکرد و لەبەرچاویان ون نەدەبوون).

(أسـید) پیاوچـاکێکی ڕووخـۆش و خـوێن گەرم و قسـەخۆش بـوو، زۆرجـار هـاوەڵانی بە قسەخۆشـەکانی دڵخـۆش دەکـرد،

جارێـک (أسـید) لە خزمەتـی پێغەمـبەری خـوادا(ﷺ) بـوو کە قسەی خۆشی بۆ دەکردن، پێغەمبەر(ﷺ) دای بە کە لە کەیـدا، ئەویش وتی: ئازارت دام، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: تۆڵەی خۆت وەرگرەوە. (أسید) وتـی: ئەی پێغەمـبەری خوا جا تـۆ کراسێکت لەبەرە، بەڵام تـۆ کە دات لە مـن بەسـەر کراسـەوە لێـت نەدام، پێغەمبەریش(ﷺ) کراسەکەی هەڵکرد، (أسید)یش باوەشی کـرد بە پێغەمبەردا(ﷺ) و ورگی مـاچ دەکـرد و دەیـوت بە دایـک و باوکمەوە بەقوربانت بم ئەی پێغەمبەری خوا، ویستم ئاوا ماچت بکەم.

پەند و وانە:

قسەی خۆش و خۆشـحاڵ کردنـی هـاوڕێ و دۆسـت و کەسـە نزیکەکانمـان خێـرە و خـوای گەورە پێـی خۆشـە، بـۆیە نابێـت موسڵمان کەسێکی مۆن و ڕووگرژ و قسـە نـاخۆش بێت، بەڵکـو دەبێـت خەڵکـی بە بینینـی دڵخـۆش بـن، بەڵام نابێـت بە نـاوی قسـەی خۆشـەوە قسـەی نـاڕەوا و درۆ و خـراپ بوترێـت، بەڵکـو دەبێت سنووری چاکە نەبەزێنین.

(أسید) دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) ژیا و بەشداری نـوێژ و پەرستیش و کارە چاکەکان بـوو، هەروەهـا بەشـداری جەنـگ و

غەزاکانی دەکرد، لە سەردەمی خیلافەتی (عمر بن الخطاب)یشدا بەشداری فەتحی (بیت المقدس)ی کرد، هەر لە سەردەمی خەلیفە (عمر)دا وەفاتی کرد. (أسید) پێش مردنی وەسیەتی کرد بۆ خەلیفە (عمر)، تا سەرپەرشتی ئیش و کاری بکات، خەلیفەش دارخورماکانی (أسید)ی بە چوار ساڵ فرۆشت بە چوار هەزار دینار و قەرزەکانی پێ دایەوە.

پرسیار:

١- باوکی (أسید) بە چی ناسرابوو؟

٢- (أسید) چۆن موسڵمان بوو؟

٣- (أسید) بۆ ماچکردنی سکی پێغەمبەر(ﷺ) چی کرد؟

٤- بۆچی،(أسید) وازی هێنا لە قورئان خوێندنەکەی؟

٢٢- (جریر بن عبدالله)(رضي الله عنه)

ئەمجارە باس لە هاوەڵێک دەکەین کە هێندە کەشخە و جوان بوو ناوبانگی دەرکردبوو و پێی دەوترا ئەڵێیت پێغەمبەر یووسفە. ئەم هاوەڵەش ناوی (جریر بن عبدالله)بوو و خەڵکی (یمن) بوو و گەورەی هۆزەکەی خۆی بوو.

(جریر) لە (الیمن)ەوە هات بۆ (مدینة) بۆ خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ)، (جریر) دەڵێت چوومە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، ئەویش فەرمووی: بۆچی هاتویت؟

وتم: هاتوم، تا موسڵمان بم.

ئەویش جلەکەی خۆی ڕاخست بۆم و فەرمووی: (ئەگەر گەورە و ڕێزداری قەومێک هات بۆ لاتان ڕێزی بگرن).

پەند و وانە:

پێغەمبەر(ﷺ) لە ژیانی خۆیدا ڕێزی گەورە و بەرپرسی هۆز و ناوچەکانی دەگرت، چونکە ڕێزگرتنی ئەوان واتە ڕێزگرتنی ئەو ناوچەیە. دەبینین پێغەمبەر(ﷺ) ڕێزی (جریر)ی گرتووە کە سەرۆکی هۆزەکەی خۆی بوو، هەروەها هاوەڵان و موسڵمانانی فێر کرد، تا ڕێزی گەورە و بەرپرسی خەڵک بگرن، بەڵام ڕێزگرتن بەو واتایە نا لەبەر ئەو کەسە سنووری خوا ببەزێنین.

(جریر) کەسێکی زۆر قۆز و کەشخە بوو. هێندە کەشخە بوو (عمر بن الخطاب) دەیوت (جریر)ە یووسفی ئەم ئوممەتەیە، واتە لە جوانیدا چووەتەوە سەر پێغەمبەر یووسف.

(جریر): دەڵێت کاتێک هاتمە (مدینة) و چوومە مزگەوت، پێغەمبەر(ﷺ) وتاری دەدا، پێغەمبەر(ﷺ) سەلامی لێکردم و خەڵکەکەش بە زیتەی چاو سەیریان دەکردم، منیش بەو کەسەی پاڵ خۆمم وت ئەی بەندەی خوا، ئایا پێغەمبەر(ﷺ) هیچی لە بارەی منەوە نەفەرمووە؟

ئەویش وتی: با، بە جوانترین شێوە باسی کردیت.

لەکاتی وتارەکەیدا بوو فەرمووی: (لەو دەرگایەوە، یان لەو

لایەوە چاکترین کەسی (یمن)ی دێتە ژوورەوە بۆ لاتان، دەموچاویشی شوێنەواری فریشتەی پێوەیە).

(جریر) دەڵێت: منیش سوپاسی خوام لەسەر کرد.

(جریر) لە حەجی ماڵئاواییدا لەگەڵ پێغەمبەردا(ﷺ) بەشداری کرد و کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) دەیویست قسە بکات (جریر)ی، دەنارد، تا خەڵکەکە بێدەنگ بکات و هەموان گوێ لە پێغەمبەر(ﷺ) بگرن.

(جریر) دەڵێت: کاتێک (نجاشي) پاشای (حبشة) مرد، پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرمووین: (نجاشي براتان مرد، دەی داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەن). چونکە (نجاشي) پادشایەکی دادپەروەر و خواناس بوو و بە نهێنیش موسڵمان بوو و یارمەتی زۆری موسڵمانانی دا کاتێک کۆچیان کرد بۆ وڵاتەکەی.

پەند و وانە:

نزاکردن بۆ موسڵمان ئەرکی سەرشانی موسڵمانانە، وەک چۆن خوای گەورە لە قورئاندا فێرمان دەکات نزا بکەین بۆ موسڵمانانی پێش خۆمان و موسڵمانانی سەردەمی خۆیشمان، هەروەها پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی پێکردوین نزا بکەین بۆ مردووی موسڵمانان بەتایبەت داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەین.

(جریر) کاتێک موسڵمان بوو بەڵێنی دا بە پێغەمبەر(ﷺ)

لە هەر کوێدا موسڵمانێکی بینی پێویستی بە ئامۆژگاری بوو ئامۆژگاری بکات، ئەمەش بەڵێنیکی چاک و زۆر گرنگیش بوو.

لەو سەردەمەداماڵێک دروست کرابوو پێی دەوترا (ذوالخلصة) کە لەبری کەعبە درووستیان کردبوو، پێغەمبەر(ﷺ) ئەوەی پێ خۆش نەبوو و فەرمانی کرد بە (جریر)، تا بڕوات ئەو ماڵە لەناوبەرێت. ئەویش هاودەم بە ژمارەیەک لە هاوەڵان و موجاهیدان چوو و لەناوی برد و خێرا موژدەی نارد بۆ پێغەمبەر(ﷺ) کە بە دروستی کارەکەی بەجێگەیاندووە، پێغەمبەریش(ﷺ) نزای بۆ کرد.

(جریر) دەڵێت: لەو کاتەوەی موسڵمان بووم هەرکات پێغەمبەر(ﷺ) منی بدیایە پێدەکەنی، یان زەردەخەنەیەکی دەکرد، ئەمەش نیشانەی ڕووخۆشی پێغەمبەر(ﷺ) بووە، هەروەها بەڵگەی ئەوەیە (جریر)ی خۆشویستووە.

(جریر) دەڵێت: لە (یمن) بووم کە فەرموودەی پێغەمبەرم(ﷺ) دەگێڕایەوە بۆ دوو کەس. ئەوانیش وتیان: ئەگەر وابێت کە دەیلێیت ئەوە پێغەمبەر(ﷺ) نزیکەی سێ ساڵ دەبێت مردووە. (جریر) دەڵێت: ئەوەبوو لە ڕێدا بووین کە کاروانێک لە (مدینة)وە هات، پرسیارمان لێکردن سەبارەت بە

پێغەمبەر(ﷺ)، ئەوانیش وتیان: پێغەمبەر(ﷺ) کۆچی دوایی کردووە و (أبوبکر) بووە بە خەلیفە.

(جریر) لە سەردەمی (عمر بن الخطاب)دا بەشداری جەنگی دژ بە بێباوەڕان و دوژمنانی ئیسلامی کرد، (عمر)یش ئەوی کردە سەرکردەی هەموو هۆزەکەی.

(جریر) دەڵێت: جارێک لەگەڵ (عمر بن الخطاب) و ژمارەیەک لە موسڵماناندا بووین، کەسێکیان بایەکی لێ بوویەوە. (عمر) وتی: ئێستا پێی دەڵێم بڕوات دەستنوێژ بگرێت.

(جریر) وتی: بەڵکو فەرمان بکە، با هەموومان دەستنوێژ بگرین.

(عمر) وتی: دەبێت خۆم و هەموویشتان دەستنوێژ بگرین، هەستاین دەستنوێژمان گرت و نوێژمان کرد.

(عمر)یش بە (جریر)ی دەفەرموو: (ڕەحمەتی خوات لێ بێت، لە سەردەمی نەفامیدا گەورەیەکی زۆر چاک بوویت، لە سەردەمی ئیسلامیشدا گەورەیەکی زۆر چاک بوویت).

(جریر) کەسێکی خاکی بوو، (أنس بن مالك) دەڵێت: (جریر) لە من گەورەتر بوو کەچی خزمەتی دەکردم. (أنس) دەڵێت (جریر) خزمەتی دەکردم و دەیوت من دیومە پشتیوانان چۆن خزمەتی پێغەمبەری خوایان(ﷺ) دەکرد، بۆیە هەرکامیان

ببینم خزمەتی دەکەم.

(جریر) لە سەردەمی خیلافەتی (علي بن أبو طالیب) دا چوو بۆ ناوچەی قرقیسیا و لەوێ ژیا، تا وەفاتی کرد.

پرسیار:

١- بۆچی (جریر) کە چوویە مزگەوت هاوەڵان سەیریان دەکرد؟

٢- (ذوالخلصة) چی بوو؟

٣- ڕووداوەکەی ئامۆژگاری (جریر) بۆ (عمر بن الخطاب) چۆن بوو؟

٤- هەڵوێستی (جریر) بەرانبەر بە پشتیوانان باس بکە.

٥- چوار پەند و وانە لە ژیانی (جریر)دا بژمێرە.

٢٣- (تميم بن أوس)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە هاوەڵە خۆشەویستەکانی پێغەمبەر(ﷺ) ناوی (تميم بن أوس) بوو، زیاتر بە (تميم الداري) ناسرابوو، (تمیم) زۆربەی کات سەرقاڵی پەرستش و قورئان خوێندن بوو.

(تمیم)پێشتر مەسیحی بوو، یەکێک بوو لە زانا ئایینییەکانی مەسیحیەکان و لە (فلسطین) دادەنیشت، بەڵام لە ساڵی نۆیەمی کۆچیدا هاتە (مدینة) و لە خزمەت پێغەمبەری خوادا(ﷺ) موسڵمان بوو، هەر لە (مدینة) مایەوە و لەگەڵ پێغەمبەردا(ﷺ) بەشداری نوێژ و پەرستش و غەزاکان بوو.

پرسیار: (تمیم)ی داری چۆن موسڵمان بوو؟

وەڵام: (تمیم) داری لەگەڵ پێنج کەسی تردا چوویە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ)، لەوێ موسڵمان بوون. هەروەها داوایان لە پێغەمبەر(ﷺ) کرد، تا لە خاکی (فلسطین)دا پارچە زەویەکیان پێ بدات، پێغەمبەریش(ﷺ) داواکەی ئەوانی بەجێ گەیاند.

جارێک پێغەمبەر(ﷺ) نوێژی کرد، کە لە نوێژەکەی

تەواو بوو، لەسەر مینبەرەکەی دانیشت و پێدەکەنی. فەرموی: با هەرکەس لە شوێن نوێژەکەی خۆی دابنیشێت، پاشان فەرمووی: (ئایا دەزانن بۆچی،کۆمکردوونەتەوە؟)

وتیان: خوا و پێغەمبەرەکەی زاناترن، فەرمووی، چونکە (تمیم الداري) کە کەسێکی مەسیحی بوو هاتووە و موسڵمان بووە و شتێکی بۆ گێڕاومەتەوە کە پێشتر من شتێکی لەو چەشنەم بۆ باس کردون، ئینجا بەسەرهاتەکەی بۆ هاوەڵان گێڕایەوە.

(تمیم الداري) یەکێک بوو لەو کەسانەی لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) قورئانیان کۆدەکردەوە.

(تمیم الداري) زۆر جار لە خزمەت پێغەمبەردا (ﷺ) دادەنیشت و گوێی لە فەرمایشتەکانی دەگرت و دواتر دەیگێڕایەوە بۆ موسڵمانان. یەکێک لەو فەرموودانەی (تمیم الداري) بۆی گێڕاوینەتەوە ئەوەیە کە دەڵێت: پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئایین ئامۆژگاریە) واتە: تا بتوانین ئامۆژگاری دەوروبەرمان بکەین، تا چاکە بکەن و دوور بگرن لە هەر خراپەیەک.

(تمیم الداري) جلێکی گرانبەهای کڕیبوو بە هەزار-درهەم- ئەو جلەی زۆر لا جوان بوو، لە شەوای قەدردا ئەو جلەی دەکردە بەر.

جارێک کابرایەک هات بۆ لای (تمیم الداري) و داوای لێکرد، فەرموودەی بۆ بگێڕێتەوە، (تمیم) ئامۆژگاریەکی گرنگی کرد و پێی وت: ئەگەر من باوەڕدارێکی بەهێز بم و تۆیش باوەڕدارێکی لاواز بیت بەهێزی من بدەیت بەسەر لاوازی خۆتدا و بتەوێت وەک من بکەیت ناتوانیت و پەکت دەکەوێت، یان تۆ باوەڕدارێکی بەهێز بیت و من باوەردارێکی لاواز بم کاتێک بەهێزی تۆ دەدەم بەسەر لاوازی خۆمدا بەرگەی ناگرم و دەکەوم، بۆیە لە توانای خۆتەوە بنەوە ئایینداریەکەت و پەرستشێک بکە کە بەرگەی بگریت.

پەند و وانە:

پێویستە ئێمەش بە وردی گوێ لەو ئامۆژگاریەی (تمیم الداري) بگرین و لە ژیانی خۆماندا پەیڕەوی بکەین، نابێت بنەوینە کار و پەرستشێک کە لە تواناماندا نییە، چونکە خوای گەورە داوای کردووە بە پێی توانای خۆمان کار و پەرستش بکەین، کەسی وا هەیە توانای هەیە کاری زۆر بکات، کەسی وایش هەیە توانای کەمە. نابێت ئەوەی توانای کەمە زۆر لە خۆی بکات و بیەوێت کارێک بکات کە لە توانایدا نییە.

(تمیم الداري) دوای وەفاتی پێغەمبەری خوایش(ﷺ) ژیا و هەر لە (مدینة) سەرقاڵی پەرستش بوو. دوای ئەوەی خەلیفەی

موسڵمانان (عثمان بن عفان) شەهید بوو و ئاژاوەگێڕان دزەیان کردە ناو (مدینة)، ئیتر (تمیم) گەڕایەوە بۆ شام بۆ ناوچەی جارانی خۆی، هەر لەوێ ژیا، تا وەفاتی کرد.

پرسیار:

١- (تمیم)سەرەتا سەر بە چ ئایینێک بوو؟

٢- (تمیم) چۆن موسڵمان بوو؟

٣- یەکێک لەو فەرموودانە باس بکە کە (تمیم)گێڕاویەتیەوە.

٤- بۆچی (تمیم) گەڕایەوە بۆ ناوچەکەی خۆی؟

٢٤- (حمنة بنت جحش) (رضي الله عنها)

هاوەڵەکانی پێغەمبەر(ﷺ) تەنها پیاو نەبوون، بەڵکو ئافرەتانێکی زۆریش هەبوون هاوەڵی پێغەمبەر(ﷺ) بوون و لە چاکە و خواناسیدا پێشڕەویەکی زۆریان هەبوو.

یەکێک لەو ئافرەتە خواناسانەش ناوی (حمنة بنت جحش)بوو کە خوشکی (زینب)ی خێزانی پێغەمبەر(ﷺ) بوو.

(زینب) هەر زوو لە (مکة) موسڵمان بوو و هاودەم بە هاوەڵەکانی تر بەرگەی ناڕەحەتیەکانی (مکة)ی گرت و ملی کەچ نەکرد بۆ بێباوەڕانی قوڕەیش. مێردەکەشی وەک خۆی موسڵمان بوو، ئیتر کە موسڵمانان ئازار و ناڕەحەتییان بەردەوام بوو، پێغەمبەر(ﷺ) مۆڵەتی پێدان کۆچ بکەن بۆ (حبشة). (زینب)یش هاودەم بە مێردەکەی، و سێ برای خۆی کۆچی کرد بۆ (حبشة)، بەڵام لەوێ کە ئایینی مەسیحیەت باو بوو، مێردەکەی (زینب) وازی هێنا لە ئیسلام و بوو بە مەسیحی و هەر بەو باوەڕەوە مرد.

پرسیار: ئەی (حمنة) دوای ئەوە چی کرد؟

وەڵام: دواتر (حمنة) گەڕایەوە بۆ (مكة) و لەوێشەوە کۆچی کــرد بــۆ (مدینـــة)و لەوێ لەگەڵ (مصــعب بــن زبیــر)دا هاوســەرگیری کــرد، بەڵام زۆری نەخایانــد لە غەزای ئوحــوددا (مصــعب) شــەهید بــوو، (حمنــة) خۆیشــی لەنــاو غەزاکەدا بەشــداری کردبــوو ئــاوی دەگێــڕا بــۆ هــاوەڵان و برینپێچــی برینــدارانی دەکــرد و یــارمەتی دەدان. (زینــب) تەنهــا خەمــی شەهیدبوونی مێردەکەی نەبوو، بەڵکو برایەکیشی شەهید بوو، ئیتــر (حمنــة) ناچــار بــوو خۆی ببێــتە دایــک و بــاوکیش بــۆ منداڵەکەی، چونکە کچێکی هەبوو بە ناوی (زینب).

دوای مــاوەیەک (حمنــة) شــووی کــرد بە هــاوەڵێکی تــری پێغەمبەر(ﷺ) کە ناسراوە بە (طلحة)، لەم مێردەی منداڵێکی بوو کە منداڵەکەی بوو بردی بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و ئەویش ناوی نا (محمد).

ئەو کــاتەی لە (مدینـــة)دا کێشــەیەکی گەورە ڕوویــدا و بوختانێــک کــرا بــۆ (عائشــة)ی هاوســەری پێغەمــبەر(ﷺ). دووڕووەکان هێندە بەهێز بوون لە بوختــان کردنەکەیانــدا، توانییــان هەندێ موسڵمان لە خشتە بەرن و بەشداری تاوانەکەیان بکەن، یەکێک لەوانەش (حمنــة) بوو کە کەوتە داوی دووڕووەکانەوە، بەڵام ئەمە واتــای ئەوە نییە کە ئیتــر (حمنــة) خــراپ بووبێــت،

بەڵکو هەڵەیەک بوو تووشی بوو و تەوبەی لێکرد.

پەند و وانە:

زۆر پێویستە وریا بین لە زمانی دووڕوان و بێباوەڕان و کاتێک دژ بە موسڵمانان، یان دژ بە هەر کەسێکی تر قسەیەک دەکەن، خێرا بڕوایان پێ نەکەین و بە وردی بەدواداچوون بکەین بۆ قسەکانیان بزانین ڕاستە، یان نا، ئینجا بڕیاری کۆتایی بدەین. چونکە لەوانەیە پشتگیریەکی بچووکی ئەوان لە بوختانێکدا کە دەیکەن، ببێتە هۆی گرفت و شکستێکی گەورە بۆ موسڵمانان.

(حمنة) لە مزگەوتی (مدینة) لە دوای پێغەمبەرەوە(ﷺ) نوێژی دەکرد، جارێک پێغەمبەری خوا(ﷺ) بینی لەنێوان دوو پایەی مزگەوتدا پەتێک بەستراوە، فەرمووی ئەو پەتە چییە؟ وتیان: ئەی پێغەمبەر(ﷺ) (حمنة بنت جحش)، تا دەتوانێت بەپێوە نوێژ دەکات کە توانای نەما خۆی دەگرێت بەو پەتەوە. ئەویش فەرمووی: (تا توانای هەیە نوێژ بکات کە توانای نەما، با دابنیشێت).

پرسیار:

١- (حمنة) لە کوێ موسڵمان بوو؟

٢- مێردەکەی (حمنة) لە (حبشة) چی بەسەرهات؟

٣- (حمنة) تووشی چ هەڵەیەک بوو باسی بکە؟

٤- بەسەرهاتی (حمنة) لە مزگەوتی (مدینة)دا چۆن بوو؟

٥- گرنگترین ڕووداوی ئەم بەسەرهاتە لەلای تۆ کامە بوو؟

٢٥- (حاطب بن عمرو)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە هاوەڵە خۆشەویستەکانی پێغەمبەر(ﷺ) ناوی (حاطب بن عمرو)بوو، بەڵام باوکی زیاتر بە (أبو بلتعة) ناسرابوو.

ئەم هاوەڵە هەر زوو لە (مكة) موسڵمان بوو و بەرگەی سەختی و نارەحەتیەکانی بێباوەڕانی قورەیشی گرت، کاتێک موسڵمانان مۆڵەتیان پێدرا کۆچ بکەن بۆ (مدینة)، (حاطب)یش هاودەم بە (سعد) کۆچی کرد بۆ (مدینة).

دواتر کەپێغەمبەر(ﷺ) هاتە (مدینة) و لەوێ برایەتی خستە نێوان کۆچەران و پشتیوانانەوە، هەریەک لە (حاطب) و (عویم)ی کرد بە برای یەک.

(حاطب) لە ژیانی ڕۆژانەیدا سەرقاڵی کاری بازرگانی خواردەمەنی بوو، لە ڕووی جەنگاوەریشەوە زۆر ناسراو و بەهێز بوو و یەکێک بوو لە تیرهاوێژە زۆر بەناوبانگەکان. لە جەنگی دژ بە بێباوەڕاندا ڕیزی پێشەوەی دەگرت و دلێرانە دەجەنگا و لە

غەزای بەدر و ئوحود و غەزاکانی تریشدا بەشدار بوو، هەروەها لە ڕێککەوتنی حودەیبیە و بەیعەتی ڕیزوانیشدا بەشداری کرد.

پرسیار: بەیعەتی (الرضوان) چییە؟

وەڵام: بەیعەتی ڕیزوان لە کاتی ڕێککەوتنی حودەیبیەدا ڕوویدا، کاتێک بە درۆ هەواڵ گەیشت کە بێباوەڕان (عثمان بن عفان)یان شەهید کردووە، پێغەمبەر(ﷺ) لە ژێر سێبەری دارێکدا بوو و داوای کرد لە موسڵمانان بێن و بەیعەت و بەڵێن بدەن تۆڵە لە بێباوەڕان بکەنەوە. موسڵمانانیش بەیعەتیان دا و خوای گەورەش بە ئایەتی قورئان ڕازی بوونی خۆی لەو هاوەڵانە باسکرد.

لە گەرمەی غەزای ئوحوددا (حاطب) دەنگێکی بیست هاواری دەکرد (محمد) کوژرا، ئەمیش تەواو شڵەژا و گەڕا بەدوای پێغەمبەردا (ﷺ)، تا بینی لەگەڵ (علي بن أبو طاليب) دایە و خەریکە دەموچاوی دەشوات. وتی: ئەوە کێ وای لێکردیت؟

وتی: (عتبة بن أبي وقاص).

ئینجا وتی: ئەی (عتبة) بەرەو کوێ چوو؟

ئەویش وتی: ڕووەو فلانە شوێن چوو، خێرا (حاطب) چوو، تا خۆی گەیاند بە (عتبة) و کوشتی و چەک و ئەسپەکەی

(عتبة)ی هێنا بۆ پێغەمبەر(ﷺ). پێغەمبەریش(ﷺ) شتەکانی بەخشی بە (حاطب) و نزای خێری بۆ کرد و دوو جار پێی فەرموو خوا لێت ڕازی بێت.

پاش گەڕانەوە لە حودەیبیەوە پێغەمبەر(ﷺ) (حاطب)ی وەک نوێنەر نارد بۆ لای (المقوقس)ی بەرپرسی ئەسکەندەریە. (المقوقس) بانگی کرد و وتی: سەبارەت بەو هاوڕێیەت قسەم بۆ بکە، مەگەر ئەو پێغەمبەری خوا(ﷺ) نییە؟

(حاطب) وتی: با ئەو نێردراوی خوایە.

وتی: ئەی بۆچی کاتێک قەومەکەی دەریانکرد نزای نەکرد لە هۆزەکەی خۆی؟

ئەویش وتی: ئەی تۆ شایەتی دەدەیت (عیسی بن مریم) نێردراوی خوایە؟ ئەی کاتێک قەومەکەی ویستیان لەخاچی بدەن بۆچی نزای نەکرد لێیان، تا ئەوەی خوای گەورە بەرزی کردەوە بۆ لای خۆی؟

(مقوقس) وتی: زۆر جوانە، تۆ کەسێکی دانایت و لەلای دانایەکەوە هاتویت، ئەوەبوو بە (حاطب)دا بڕێک دیاری نارد بۆ پێغەمبەر(ﷺ).

(حاطب) لەپێش فەتحی (مکة)دا هەڵەیەکی کرد کە خەریک بوو زیانی گەورە بە موسڵمانان بگەیەنێت، جا ئەمە بەسەرهاتەکەیەتی:

(علي بن أبو طاليب) دەڵێت: پێغەمبەر(ﷺ) من و (زبير) و (مقداد)ی نارد و فەرمووی: (بڕۆن، تا دەگەنە باخچەی خاخ لەوێ ئافرەتێکی لێیە کە نامەیەکی پێیە، ئەو نامەی لێ وەربگرن). ئێمەش خێرا چووین، تا گەیشتینە ئەوێ و بینیمان ئافرەتێکی لێیە. پێمان وت: نامەکەمان بدەرێ.

ئەویش وتی: نامەم پێ نییە.

وتمان: پێغەمبەر(ﷺ) هەواڵی پێداوین کە تۆ نامەیەکت پێیە. ئافرەتەکە نامەکەی لە نێو پرچەکانی دەرهێنا، بینیمان (حاطب) ئەو نامەی نووسیبوو بۆ بێباوەڕانی ناو (مكة) و هەندێ زانیاری پێغەمبەری(ﷺ) پێگەیاندبوون. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەی (حاطب) ئەمە چیە؟)

وتی: ئەی پێغەمبەری(ﷺ) گوێم لێ بگرە، من لەناو قورەیشدا کەسێکی بێدەسەڵات بووم، تۆ کۆچەرانێکت لەگەڵە کە خزم و کەسیان هەیە لە (مكة) و ئەو خزمانەیان ژن و منداڵ و ماڵ و سامانیان دەپارێزن. منیش وتم: مادەم هیچ کەس و پشتێکم نییە لەوێ، با بەمە پارێزگاری لە خۆم بکەم، ئەمەشم لەبەرئەوە نەکردووە کە وازم هێنابێت لە ئایینەکەم. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی (حاطب) ڕاست دەکات. (عمر) وتی: ئەی پێغەمبەر(ﷺ) ڕێم بدە بدەم لە گەردنی ئەو دووڕووە.

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەو بەشداری غەزای بەدر بووە، تۆ چووزانیت خوا ئاگادارە بە بەشداربوانی بەدر و فەرموویەتی چی دەکەن بیکەن من لێتان خۆش بوم).

پەند و وانە:

دەبێت زۆر وریا بین لە خۆمانەوە ئیشێک نەکەین کە دواتر ببێتە مایەی زیان بۆ ئایین و خاک و خەڵکەکەمان، چونکە جاری وا هەیە کارێک دەکەین و بە سادە و بچووک تەماشای دەکەینەوە، بەڵام ئەنجامی گەورەی لێ دەکەوێتەوە، بۆیە زۆر پێویستە ڕاوێژ بکەین بە کەسی زانا و گەورەتر لە خۆمان.

جارێک خزمەتکارێکی (حاطب) هات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و گلەیی هەبوو لە (حاطب) و وتی: بە دڵنیاییەوە (حاطب) دەچێتە دۆزەخەوە. پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی: (درۆت کرد، هەرگیز ناچێتە دۆزەخەوە، چونکە ئەو لە غەزای بەدر و حودەیبییەدا بەشداربووە). ئەمەش مژدەیەکی خۆش بوو بۆ (حاطب) کە هەرگیز دۆزەخ نەبینێت، واتە بەهەشت شوێنی دەبێت.

دواجار (حاطب) لە سەردەمی خیلافەتی (عثمان بن عفان)دا کۆچی دوایی کرد و تەمەنی شەست و پێنج ساڵ بوو، خەلیفەش نوێژی مردووی لەسەرکرد.

پرسیار:

١- (حاطب) لە ژیانی ڕۆژانەیدا سەرقاڵی چی بوو؟

٢- بۆچی (حاطب) چوو بۆ لای (مقوقس)؟

٣- کارەکەی (حاطب) چ هەڵەیەکی تێدا بوو؟

٤- بەسەرهاتی خزمەتکارەکەی (حاطب) چۆن بوو؟

٥- دەتوانیت ژیانی (حاطب) باس بکەیت بۆ هاوڕێیەکت؟

٢٦- (زبیر بن العوام)(رضي الله عنه)

ئەمجارەیـــان دەچیـــنە خزمەتـــی یەکێکـــی تـــر لە پیـــاوە هەڵکەوتەکانی ناو هاوەڵان کە هەر لە دنیادا مـوژدەی بەهەشتی پـــێ دراوە، ئەویـــش (الزبیـــر بـــن العـــوام)ە، بە حەواری پێغەمـــبەر(ﷺ) ناسـراوە و پـوورزای پێغەمـبەری خـوایە(ﷺ)، چونکە دایکی کە ناوی (صفیة)ی خوشکی (عبدالله)ی باوکی پێغەمبەری خوایە(ﷺ).

(زبیـر) مـندالّ بـوو کە بـاوکی کـۆچی دوایـی کـرد، ئیتـر (نوفـل)ی مـامی سەرپەرشـتی دەکـرد، جـا هەنـدێکجار (صـفیة) دەیدا لە (زبیر)، مامیشـی دەیـوت وا تونـد لێی مەدە، ئەڵێیت لە دوژمن دەدەیت و ڕقـتە لێی، (صـفیة)ش دەیـوت مـن بۆ تەمبێ کردن وا لێی دەدەم بۆ ئەوەی بەرگە بگرێت و کەسێکی گەورەی لێ دروست بێت.

(زبیر) تەمەنی نزیکەی شـانزە سـاڵان بـوو کە موسـڵمان بـوو. (زبیـر) چـوارەم، یـان پێـنجەم کەس بـوو، موسـڵمان بـوو و لەسـەر دەسـتی (أبـوبکر الصـدیق)موسـڵمان بـوو، لەپێنـاو ئیسـلامدا

نـارەحەتی زۆری چەشـت، مـامی (زبیـر) کە زانـی (زبیـر) موسڵمان بووە کەوتە ئازاردانی، لەسەر حەسیرێک ڕایدەکێشا و دواتـر دووکەڵـی بەسـەردا دەکـرد، هەر ئازار و ئەشـکەنجەیەکی دەدا، تـا (زبیـر) وازبهێنێت لە ئیسـلام، ئەویـش دەیـوت هەرگیـز وازناهێنم.

دواتر (زبیر) هاودەم بە موسڵمانان کۆچی کرد بۆ (حبشة)، بەڵام لەوێ زۆر نەمـایەوە و گەڕایەوە بـۆ (مکـة). دوای ئەوە چـوویە داوای (أسـماء بنـت أبـوبکر) کە هاوسـەرگیرییان کـرد هەردووکیـان پارێزگارییـان کـرد لە دینەکەیـان، تـا ئەو کـاتەی کۆچیـان کـرد بـۆ (مدینـة) و لەوێ کوڕێکیـان بـوو ناویـان نـا (عبدالله).

(زبیـر) لە غەزای بەدردا بەشـداری کـرد و مێزەرێکـی زەردی بەستبوو و ئەسپێکی پێ بوو و لە بەرەی ڕاستەوە بوو، تیایدا دوو جـار برینـدار بـوو، بـرینەکەی هێنـدە قـووڵ بـوو کەپەنـجە لە هەر برینێکیـدا ون دەبـوو، لە غەزاکەدا فریشـتەکان لەسـەر شـێوەی (زبیـر) دابەزیـن و مێزەرێکـی زەردیـان لەسـەر بەسـتبوو، هەروەهـا (زبیر) لە غەزای ئوحود و خەندەق و خەیبەریشدا بەشداری کرد. لە خەندەقدا پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (کێ هەواڵـی دوژمنـان بـۆ دێنێـت؟) (زبیـر) وتـی: مـن. پێغەمـبەر(ﷺ) هەمـدی ئەوەی دووبـارە کـردەوە، دووبـارە (زبیـر) وتـی: مـن. پێغەمـبەر(ﷺ)بـۆ جاری سێیەم هەمان شتی دووبارە کردەوە، (زبیـر) هەمـدی وتـی:

مـن. پێغەمـبەر(ﷺ) ئەوکـات فەرمـووی: هەر پێغەمبەرێـک حەواری هەبووە، حەواریەکەی منیش (زبیر)ە.

(زبیـر) لە فەتحـی (مکـة)شـدا بەشـدار بـوو و دوو ئـاڵای بە دەسـتەوە بـوو، چـونکە پێغەمـبەر(ﷺ) ئـاڵاکەی (سـعد بـن عبادة)شی دایە دەستی، هەروەها ئاڵاکەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) بەدەست (زبیر)ەوە بوو.

جارێـک (زبیـر) لەگەڵ پێغەمـبەر(ﷺ) و چەنـد هـاوەڵێکی تـر لەسـەر کێـوی (حـراء) وەسـتابوو، کێـوەکە لەریەوە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئارام بگرە (حراء)، چونکە ئەوەی بەسـەرتەوەیە، یـان پێغەمـبەرە، یـان (صـدیقة)، یـان شـەهیدە)، ئەو دەمەش هەریەک لە پێغەمـبەر(ﷺ) و (أبـوبکر) و (عمـر) و (عثمان) و (علي) و (طلحة) و (زبیر) و (سعد بن أبي وقاص) لەسەر کێوەکە بوون، ئەمەش شایەتیەک بوو بۆ شەهیدبوونی (زبیر).

(زبیـر بـن العـوام) دەڵێـت: پێغەمـبەری خوا(ﷺ) فەرمـووی: (ئەگەر یەکێـک لە ئێـوە گوریسـەکەی هەڵگرێـت و کۆڵێـک داری پـێ بهێنێـت و بیـدات بە کۆڵیـدا و بیبـات بیفرۆشـێت ... ئەوە زۆر باشـترە بـۆی لەوەی داوا لە خەڵـک بکـات، ئیتـر ئایـا پێیبدەن، یان پێی نەدەن).

پەند و وانە:

سوالکردن کارێکی ناپەسەند و خراپە و منداڵی موسڵمان دەبێت هەر لە سەرەتاوە خۆی فێری ئیشێکی پاک و چاک بکات، تا لە داهاتوودا خۆی بژێوی ژیانی پەیدا بکات و داوا لە کەس نەکات، چونکە خوای گەورە ئەوەی پێ خۆشە.

(عمر بن الخطاب)دەڵێت: جارێک بینیم پێغەمبەری خوا(ﷺ) خەوتبوو و (زبیر)یش لە کەناریەوە دانیشتبوو و باوەشێنی دەکرد و مێشوولەی لێ دووردەخستەوە، هەتا پێغەمبەر(ﷺ) لە خەو هەستا (زبیر) هەر وایکرد کە پێغەمبەر(ﷺ) هەستا فەرمووی: (تا ئێستاش هەر بەردەوامیت) ئەویش وتی: بەڵێ، بەدایک و باوکمەوە بەقوربانت بم. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەوە (جبریل)ە سەلامت لێدەکات و دەفەرمویت: من لە ڕۆژی دواییدا لەگەڵت دەبم و گڕی دۆزەخ لە دەموچاوت دوور دەگرم).

(زبیر) دوای وەفاتی پێغەمبەریش(ﷺ) ژیا و لە خەلیفەکانەوە نزیک بوو و لە جەنگ و جیهادی ڕێی خواشدا بەشداری کرد، لە سەردەمی (عمر)دا (صفیة)ی دایکی کۆچی دوایی کرد، خەلیفە نوێژی لەسەر کرد و لە گۆڕستانی (بقیع) ئەسپەردە کرا.

کاتێک (عثمان بن عفان) شەهید کرا، (زبیر) زۆر خەفەتی

بەوە خوارد و بەڵێنی دا تۆڵە لە بکوژانی بکاتەوە، بۆیە لەگەڵ (عائشة)ی دایکی باوەڕداران و (طلحة)دا چوون بەرەو (بصرة)، تا لەوێ سوپا کۆبکەنەوە و بکوژانی (عثمان) لەناوبەرن، خەلیفەی موسڵمانانیش کە (علي بن أبو طالیب)بوو وایزانی لە دژی ئەو کۆبوونەتەوە، بۆیە چوو تا لە مەسەلەکە بکۆڵێتەوە، هەردوولا دانیشتنیان کرد و لەوە تێگەیشتن مەبەستی هەردووکیان لەناوبردنی بکوژەکانی پێشەوا (عثمان)ە، بۆیە بڕیاریان دا بگەڕێنەوە، بەڵام بکوژانی پێشەوا (عثمان) کە بەمەیان زانی وتیان: ئەگەر شتێک نەکەین ئەمانە لەناومان دەبەن، دواجار پیلانیان دانا ببن بە دوو بەشەوە، هەر بەشێکیان بچێتە ناو یەکێک لەو دوو سوپایە و لەوێوە دەست بکەن بە تیر هاویشتن بۆ ئەوەی جەنگ ڕووبدات و ئەمان ڕزگاریان بێت، پیلانەکەشیان سەری گرت و جەنگەکەیان هەڵگیرساند، (زبیر) کە زانی ناحەزان جەنگەکەیان هەڵگیرساندووە وازی لە جەنگ هێنا و کەناری گرت، بەڵام یەکێک لە ناحەزەکان هات و (زبیر)ی شەهید کرد.

پەند و وانە:

دەبێت وریای پیلانی دووڕووان و دوژمنانی ئیسلام بین، ئەوان دەزانن دەرەقەتی موسڵمانان نایەن، بۆیە هەموو هەوڵیان ئەوەیە نێوانی موسڵمانان تێکبدەن و جەنگی ناوخۆیی لەنێویاندا هەڵبگیرسێنن، بۆیە هەرکات کەسێک ویستی نێوانمان لەگەڵ کەسێکی موسڵمان تێک بدات، دەبێت بە وردی بە دوای قسەکانیدا بچین بزانین ڕاست دەکات، هەروەها وریابین تەڵەمان بۆ نەنێتەوە.

پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەیفەرموو: (دە کەس لە بەهەشتدان: پێغەمبەر(ﷺ) لە بەهەشتدایە، (أبوبکر) لە بەهەشتدایە، (عمر) لە بەهەشتدایە، (عثمان) لە بەهەشتدایە، (علي) لە بەهەشتدایە... (الزبیر بن العوام) لە بەهەشتدایە ...).

پرسیار:

١- (زبیر) چۆن موسڵمان بوو؟

٢- خزمایەتی (زبیر) و پێغەمبەر (ﷺ) چۆن بوو؟

٣- باسی هاوسەرگیری (زبیر) بکە.

٤- پیلانی ناحەزان بۆ تێکدانی نێوان موسڵمانان چۆن بوو؟

٥- بە پێی کام فەرمووده (زبیر) دەچێتە بەهەشتەوە؟

٢٧- (سعید بن زید)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە هاوەڵە موژدەپێدراوەکانی پێغەمبەر(ﷺ) کە موژدەی بەهەشتی پێدراوە ناوی (سعید بن زید)ە، ئەم هاوەڵە یەکێکە لەوانەی زۆر زوو موسڵمان بوو.

(زید)ی باوکی بۆ ئەوەی بتەکانی (مکة) نەپەرستێت چوو بەرەو شام و لەوێ ئایینی جوولەکە و مەسیحیەتی بینی، بەڵام دینداریەکەی ئەوانیشی بەدڵ نەبوو، بۆیە وتی خوایە، من لەسەر دینی ئیبراهیم پێغەمبەرم.

(سعید) دەڵێت وتم: ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ) باوکم بەو حاڵەوە مرد کە دەتزانی، ئەگەر بگەیشتایە بە سەردەمی تۆ بە دڵنیاییەوە باوەڕی پێ دەهێنایت، دەی ئایا داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەم، پێغەمبەریش(ﷺ) فەرمووی بەڵێ، ئەو لە ڕۆژی دواییدا بە تەنها وەک ئوممەتێک زیندوو دەکرێتەوە.

(سعید) لەسەر ئیسلام ئازار و ئەشکەنجەی چەشت، خۆی دەڵێت: (عمر بن الخطاب)پێش ئەوەی موسڵمان بێت لەسەر موسڵمان بوونم من و خوشکەکەی، خۆیشی دەبەستەوە، چونکە

خوشکەکەی (عمر) هاوسەری (سعید) بوو.

(سعید) کۆچی کرد بۆ (مدینة) کە گەیشتە ئەوێ لە ماڵی یەکێک لە هاوەڵە پشتیوانییەکان دابەزی کە ناوی (رفاعة) بوو.

(سعید) لە غەزای بەدردا لە (مدینة) نەبوو، بۆیە نەیتوانی بەشداری غەزای بەدر بێت، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) لە دەستکەوتەکاندا بەشی (سعید)ی دانا، بەڵام لە غەزای ئوحوددا بەشداری کرد، دواتریش بەشداری غەزاکاتی تری کرد.

پرسیار: بۆچی (سعید) لە غەزای بەدردا بەشداری نەکرد؟

وەڵام: چونکە (سعید) ئەو کاتە چووبوو بۆ شام، تا گەڕایەوە غەزاکە تەواو بووبوو.

(سعید) ئەو فەرموودەیەی گێڕاوەتەوە کە پێغەمبەر(ﷺ) مژدەی بەهەشتی دە کەسی داوە، (سعید) دەڵێت: لە پێغەمبەری خوام(ﷺ) بیست دەیفەرموو: (دە کەس لە بەهەشتدان: پێغەمبەر(ﷺ) لە بەهەشتدایە، (أبوبکر) لە بەهەشتدایە، (عمر) لە بەهەشتدایە، (عثمان) لە بەهەشتدایە، (علي) لە بەهەشتدایە، (طلحة بن عبیدالله)لە بەهەشتدایە، (الزبیر بن العوام) لە بەهەشتدایە، (سعد بن مالك) لە بەهەشتدایە، (عبدالرحمن بن عوف) لە بەهەشتدایە)، ، ئینجا

وتی بمویستایە کەسی دەیەمیشم دەوت، وتیان: کێیە؟ بێدەنگ بو، دواتر زۆریان لێکرد، تا بیلێت؛ ئەویش وتی (سعید بن زید).

کاتێک (عمر بن الخطاب)وەفاتی کرد، (سعید) زۆر گریا، پێیان وت: بۆچی دەگریت؟ وتی: بۆ ئیسلام دەگریم، گورزێکی بەرکەوتووە، تا ڕۆژی دوایی شوێنەواری دەمێنێت.

جارێک ئافرەتێک چوو بۆ لای (مروان بن الحکم) کە والی (مدینة) بوو. وتی (سعید) بەشێک لە زەویەکەی منی داگیر کردووە، (مروان)یش ناردی بە شوێن (سعید)دا، تا لێپێچینەوەی لەگەڵ بکات. (سعید) وتی: من شتی وام نەکردووە، خوایە، ئەگەر ئەم ئافرەتە درۆ دەکات چاوەکانی لێ وەرگریتەوە و لە زەوی خۆیدا بیکوژیت، ئەوەبوو ئەو ئافرەتە نەمرد، تا بینایی لەدەستدا، پاشان جارێک بەناو زەویەکەیدا دەڕۆیشت کەکەوتە چاڵێکەوە و مرد.

دواجار (زید) لە کوفە و لە ساڵی پەنجا و دووی کۆچیدا وەفاتی کرد، تەمەنی نزیکەی حەفتا و ئەوەندە ساڵ بوو، (عبدالله بن عمر) تەرمەکەی شۆرد و کفنی کرد و نوێژی لەسەر کرد.

پرسیار:

١- پەیوەندی نێوان (سعید) و (عمر بن الخطاب)چۆن بوو؟

٢- بۆچی (سعید) بەشداری غەزای بەدری نەکرد؟

٣- ئەو فەرموودەی (سعید) گێڕایەوە کامەیە؟

٤- بەسەرهاتی (سعید) و ئافرەتەکە چی بوو؟

٥- ئەم ژیانە بۆ یەکێک لە خۆشەویستەکانت باس بکە.

٢٨- (طلحة بن عبیدالله)(رضي الله عنه)

یەکێکی تر لە موژدەپێدراوانی بەهەشت ناوی (طلحة بن عبیدالله)یە، ئەم هاوەڵە لە کۆچەرانە یەکێکە لەو هەشت کەسەی کە یەکەمجار موسڵمان بوون.

کاتێک (أبوبکر) موسڵمان بوو خێرا چوو بۆ لای (عثمان بن عفان) و (طلحة بن عبیدالله) و (الزبیر بن العوام) و (سعد بن أبي وقاص) و باسی ئیسلامی کرد بۆیان و بانگهێشتی کردن بۆ ئیسلام، هەموو ئەوانیش موسڵمان بوون. ئەمانە چوونە خزمەت پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم)، ئەویش باسی ئیسلامی بۆ کردن و قورئانی خوێندەوە بۆیان و مافەکانی ئیسلام و بەڵێنی خوای بۆ خستنەڕوو، ئەوانیش باوەڕیان هێنا.

(طلحة) دەڵێت: جارێک لە بازاڕی بوصرا بووم کە ڕاهیبێک (خواناسێکی مەسیحی) لە پەرستگاکەی خۆیدا بوو، وتی: پرسیار بکەن لەم خەڵکە بزانن کەسیان تێدایە خەڵکی (مکة) بێت؟

منیش وتم: بەڵێ، من.

وتی ئایا هێشتا (احمد) دەرنەکەوتووە؟

وتم: (احمد) کێیە؟

وتی: کوڕی (عبدالله)، ئەو کۆتای پێغەمبەرانە و لە (مكة) دەردەکەوێت و کۆچ دەکات بۆ شاری دارخورما (مدینة)، وریابە زوو خۆتی پێ بگەیەنە. منیش قسەکانی چوویە دڵمەوە و خێرا گەڕامەوە بۆ (مكة) و وتم: هیچ ڕوویداوە؟

وتیان:(محمد بن عبدالله) باسی پێغەمبەرایەتی دەکات و (أبوبكر)یش شوێنی کەوتووە، منیش چوم، تا خۆم گەیاند بە (أبوبكر) و وتم: ئایا شوێنی ئەو پیاوە کەوتویت؟

وتی: بەڵێ، تۆیش بڕۆ شوێنی بکەوە، چونکە بانگەواز بۆ حەق دەکات. منیش بەسەرهاتەکەم بۆ باسکرد، (أبوبكر)یش لەگەڵم هات بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) و لەوێ موسڵمان بووم و بەسەرهاتەکەشم بۆ پێغەمبەر(ﷺ) گێڕایەوە و ئەویش بەوە دڵخۆش بوو.

پەند و وانە:

لە هەموو ئایینەکانی پێش ئیسلامدا باسی هاتنی پێغەمبەری ئیسلام کراوە و زاناکانیان ئەومیان دەزانی، جا کاتێک باوەڕیان نەهێنا، ویستیان خەڵکی تری سەر بە ئایینەکەیان شوێن ئیسلام

نەکەون، بۆیە دەستکاری دەقەکانی ناو کتێبە پیرۆزەکانیان کرد و لە هەر شوێنێدا باسی پێغەمبەری ئیسلامی تێدا بوایە، دەیانسڕیەوە.

کاتێک پێغەمبەر(ﷺ) ویستی کۆچ بکات بۆ (مدینة)، (طلحة) لە (شام)ەوە جلی سپی ناوازەی هێنابوو. دوو جلی بە دیاری نارد بۆ (أبوبكر) و پێغەمبەر(ﷺ)، ئەوانیش ئەو جلانەیان پۆشی و بەو جلانەوە چوونە ناو (مدینة).

پێش ئەوەی غەزای بەدر ڕووبدات، پێغەمبەر(ﷺ) هەواڵی زانی کە کاروانی قوڕەیشیەکان دەگەڕێتەوە، بۆیە (سعید بن زید)ی هاودەم بە (طلحة) نارد، تا هەواڵی کاروانەکەی بۆ بهێنن، ئەوانیش زانیاری وردیان هێنا بۆ پێغەمبەر(ﷺ).

(طلحة) لە غەزای بەدردا بەشداری نەکرد، چونکە لەو کاتدا لە شام بوو و خەریکی بازرگانی بوو، دواتریش زۆر دڵتەنگ بوو بەو ئامادەنەبوونەی، بەڵام پێغەمبەر(ﷺ) لە دەستکەوت و پاداشتدا بەشداری کرد.

(طلحة) لە غەزای ئوحوددا بەشداری کرد و ڕۆڵێکی کارای بینی، کاتێک خەڵکی لە دەوری پێغەمبەر(ﷺ) بڵاوەیان کرد، تەنها دوانزە کەس لە دەوری مانەوە، یەکێک لەوانە (طلحة) بوو، جا بێباوەڕان دەیانویست خۆیان بگەیەنن بە پێغەمبەر(ﷺ)،

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: کێ بەرانبەریان دەوەستێت؟

(طلحة) وتی: من.

پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: لە شوێنی خۆت بە.

یەکێک لە پشتیوانان وتی: من ئەی پێغەمبەری خوا(ﷺ).

فەرمووی: دەی تۆ بجەنگە، کابرا جەنگا، تا شەهید بوو، دواتر تەماشای کرد هێشتا بێباوەڕان دێن. فەرمووی: کێ ڕێیان پێ دەگرێت؟

ئەمجارەش (طلحة) وتی: من. پێغەمبەر(ﷺ) هەمان شتی پێ فەرموو، ئەمجارەش کابرایەکی پشتیوانی چوو، تا ئەویش شەهید بوو، بەردەوام بەو جۆرە بوو، تا هەموو پشتیوانییەکانی دەوری شەهید بوون. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: کێ ڕێیان پێ دەگرێت؟ (طلحة) وتی: من. جەنگی یانزە کەسی کرد، تا شمشێر بەر دەستی کەوت و پەنجەکانی بڕا، (طلحة) وتی ئاخ، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: ئەگەر بتوتایە بەناوی خوا، فریشتەکان بەرزیان دەکردیتەوە و خەڵکیش تەماشایان دەکرد. دواتر خوای گەورە بێباوەڕانی تێکشکاند.

(طلحة) لە غەزای خەندەق و سەرجەم غەزاکانی دواتریشدا بەشداری کرد.

پێغەمبەر(ﷺ) زۆر ڕێزی لە توانا و چاکی (طلحة) دەنا، ئەوەبوو هەرجارە و نازناوێکی لێ دەنا.

پێغەمبەر(ﷺ) دەیفەرموو: (هەرکەس حەز دەکات سەیری شەهیدێک بکات کە بەسەر زەویدا دەچێت بە ڕێدا، ئەوە با تەماشای (طلحة بن عبيدالله)بکات).

جارێک پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر کێوی حیرا وەستابوو، کێوەکە لەریەوە، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی (ئارام بگرە حیرا، چونکە ئەوەی بەسەرتەوەیە، یان پێغەمبەرە، یان صدیقە، یان شەهیدە). ئەو دەمەش هەریەک لە پێغەمبەر(ﷺ) و (أبوبكر) و (عمر) و (عثمان) و (علي) و (طلحة بن عبيدالله)و (زبير بن العوام)و (سعد بن أبي وقاص) لەسەر کێوەکە بوون.

هەروەها پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەیفەرموو: (طلحة بن عبيدالله) لە بەهەشتدایە).

(طلحة) لە سەردەمی خیلافەتی (أبوبكر الصديق) و (عمر بن الخطاب)یشدا ژیانێکی ئاسایی بردەسەر، لە دواساتەکانی خیلافەتی (عمر بن الخطاب)یشدا، پاش ئەوەی (عمر بن الخطاب)پێکرا، شەش کەسی ڕاسپارد، تا لەنێو خۆیاندا کەسێک دیاری بکەن بۆ خیلافەت. ئەوانیش بریتی بوون لە: (علي بن أبو طالب)، (عثمان بن عفان)، (طلحة بن عبيدالله)، (الزبير بن العوام)، (سعد بن أبي وقاص)، (عبدالرحمن بن عوف)، ئەوەبوو (عثمان بن عفان)یان کرد بە خەلیفە.

کاتێک (عثمان بن عفان) شەهید کرا، (طلحة) زۆر خەفەتی بەوە خوارد و بەڵێنی دا تۆڵە لە بکوژانی بکاتەوە، بۆیە لەگەڵ (عائشة)ی دایکی باوەڕداران و (زبیر)دا چوون بەرەو (بصرة)، تا لەوێ سوپا کۆبکەنەوە و بکوژانی (عثمان) لەناوبەرن، خەلیفەی موسڵمانانیش کە (علي بن أبو طالیب) بوو وایزانی لە دژی ئەو کۆبوونەتەوە، بۆیە چوو تا لە مەسەلەکە بکۆڵێتەوە، هەردوولا دانیشتنیان کرد و لەوە تێگەیشتن مەبەستی هەردووکیان لەناوبردنی بکوژەکانی پێشەوا (عثمان)ە، بۆیە بڕیاریان دا بگەڕێنەوە، بەڵام بکوژانی پێشەوا (عثمان) کە بەمەیان زانی وتیان: ئەگەر شتێک نەکەین ئەمانە لەناومان دەبەن، دواجار پیلانیان دانا ببن بە دوو بەشەوە، هەر بەشێکیان بچێتە ناو یەکێک لەو دوو سوپایە و لەوێوە دەست بکەن بە تیر هاویشتن بۆ ئەوەی جەنگ ڕووبدات و ئەمان ڕزگاریان بێت، پیلانەکەشیان سەری گرت و جەنگەکەیان هەڵگیرساند. (زبیر) کە زانی ناحەزان جەنگەکەیان هەڵگیرساندووە وازی لە جەنگ هێنا و کەناری گرت. بەڵام یەکێک لە ناحەزەکان هات و (زبیر)ی شەهید کرد.

پەند و وانە:

دەبێت وریای پیلانی دووڕووان و دوژمنانی ئیسلام بین، ئەوان دەزانن دەرەقەتی موسڵمانان نایەن، بۆیە هەموو هەوڵیان ئەوەیە نێوانی موسڵمانان تێکبدەن و جەنگی ناوخۆیی لەنێویاندا هەڵبگیرسێنن، بۆیە هەرکات کەسێک ویستی نێوانمان لەگەڵ کەسێکی موسڵمان تێک بدات، دەبێت بە وردی بە دوای قسەکانیدا بچین بزانین ڕاست دەکات، هەروەها وریابین تەڵەمان بۆ نەنێتەوە.

پرسیار:

١- هۆکاری موسڵمانبوونی (طلحة) چی بوو؟

٢- بۆچی (طلحة) لە غەزای بەدردا بەشداری نەکرد؟

٣- پێغەمبەر (ﷺ) سەبارەت بە (طلحة) چی بە هاوەڵان فەرموو؟

٤- (طلحة) بۆ تۆڵەی خوێنی (عثمان بن عفان) چی کرد؟

٥- ئەم ژیانە بۆ کەسێکی خۆشەویستت باس بکە.

٢٩- ناوەڕۆك

پێشەکی ٧
١-أبوبكر الصديق (رضي الله عنه) ١١
٢-(عمر بن الخطاب) (رضي الله عنه) ٤١
٣-(عثمان بن عفان) (رضي الله عنه) ٦٧
٤-(علي بن أبي طاليب) (رضي الله عنه) ٩٣
٥-(حسن بن علي) (رضي الله عنه) ١١٩
٦-(أسامة بن زيد) (رضي الله عنه): ١٣٩
٧.(براء بن عازب) (رضي الله عنه) ١٤٧
٨-(سعد بن معاذ) (رضي الله عنه) ١٥٣
٩-(عبدالرحمن بن عوف) (رضي الله عنه) ١٥٩
١٠-(جبير بن مطعم) (رضي الله عنه) ١٦٧
١١-(خالد بن وليد) (رضي الله عنه) ١٧١
١٢-(بلال بن رياح) (رضي الله عنه) ١٧٩
١٣-(أرقم بن أبي أرقم) (رضي الله عنه): ١٨٩

١٤-(جابان الكردي) (رضي الله عنه) ١٩٣
١٥-(زيد بن سهل) (أبو طلحة الأنصاري)(رضي الله عنه) ١٩٧
١٦-(حنظلة بن أبي عامر) (رضي الله عنه) ٢٠٧
١٧-(جعفر بن أبو طاليب) (رضي الله عنه) ٢١١
١٨-(سعد بن أبي وقاص)(رضي الله عنه) ٢١٧
١٩-(عمار بن ياسر)(رضي الله عنه) ٢٢٥
٢٠-(مقداد بن اسود)(رضي الله عنه) ٢٣١
٢١-(أسيد بن حضير)(رضي الله عنه): ٢٣٧
٢٢-(جرير بن عبدالله)(رضي الله عنه) ٢٤٧
٢٣-(تميم بن أوس)(رضي الله عنه) ٢٥٣
٢٤-(حمنة بنت جحش) (رضي الله عنه) ٢٥٧
٢٥-(حاطب بن عمرو)(رضي الله عنه) ٢٦١
٢٦-(زبير بن العوام)(رضي الله عنه) ٢٦٧
٢٧-(سعيد بن زيد)(رضي الله عنه) ٢٧٣
٢٨-(طلحة بن عبيدالله)(رضي الله عنه) ٢٧٧
٢٩-ناوەڕۆك ٢٨٥

ژیانی هاوەڵانی خۆشەویستمان بەڕاستی پێویستە بیانکەین بە سەرمەشق بۆ خۆمان و منداڵ و نەوەکانمان، تا ڕێی سەرفرازی بگرین.

لێرەدا ژیانی هاوەڵانمان بە نموونە هێناوە و لە شێوەی گێڕانەوەی ژیانیان و پرسیار و وەڵام و پەند و ئامۆژگاریدا ژیانی هەرکام لەوانمان هێناوە، دواجاریش کۆمەڵێکک پرسیارمان داناوە، تا منداڵی ئازیز بەدوای وەڵامەکانیاندا بگەڕێت کەوەڵامەکانیشیان لە خودی ئەم نووسینەدا هەن.

بەو هیوایەی خوای گەورە ئەم کارەی لێوەرگرتبین و پاک و پوخت تەنها لەپێناو خۆیدا بێت.

خەڵکیش بە گشتی و منداڵی موسڵمان بە تایبەتی سوودی لێ ببینن

نرخی 4.000 دینار
9 789922 654713

نووسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە
هەولێر - شەقامی ٣٠مەتری تەنیشت منارەی چۆلی
+964 750 818 08 65
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com
/TafseerOffice